Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

ЕВРИКА – XXIII

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Івано-Франківськ
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
2022

УДК 37.091.212:001 (082)
М34

Редакційна рада: *Цепенда І.Є.* – голова, ректор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, доктор політичних наук, професор; *Якубів В.М.* – проректор з наукової роботи, доктор економічних наук, професор; *Благун І.С.* – доктор економічних наук, професор; *Васильєва В.А.* – доктор юридичних наук, професор; *Великочий В.С.* – доктор історичних наук, професор; *Волощук Ю.І.* – кандидат мистецтвознавства, доцент; *Гасюк І.М.* – доктор фізико-математичних наук, професор; *Голод Р.Б.* – доктор філологічних наук, професор; Заграй *Л.Д.* – доктор психологічних наук, професор; *Кондур О.С.* – доктор педагогічних наук, професор; *Кугутяк М.В.* – доктор історичних наук, професор; *Нагорняк М.М.* – доктор політичних наук, професор; *Пилипів В.М.* – доктор фізико-математичних наук, професор; *Плекан Ю.В.* – кандидат історичних наук, доцент; *Случик В.М.* – кандидат біологічних наук, доцент; *Яців Я.М.* – кандидат педагогічних наук, доцент; *Яцків Н.Я.* – кандидат філологічних наук, професор.

Адреса редакційної ради:
76018, Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Тел. (0342) 59–60–51

М34 **Еврика – XXIII.** Збірник студентських наукових праць. Електронне видання. Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2022. 285 с.

У збірнику висвітлені результати студентських наукових досліджень із проблем математики, фізики, хімії, біології, екології, лісівництва, агрохімії, економіки, історії, філософії, політології, релігієзнавства, культурології, соціології, психології, філології, педагогіки, мистецтвознавства, туризму, фізичного виховання і спорту.

Дослідження виконані в наукових лабораторіях та на кафедрах університету.

УДК 37.091.212:001 (082)

© Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2022

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ФІЛОСОФІЯ, ПСИХОЛОГІЯ

ВПЛИВ ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ ВІДНОСИН НА ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Біньковська Аліна,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Інститут післядипломної освіти
та довузівської підготовки.
Науковий керівник – Мицько В.М.,
кандидат психологічних наук, доцент.

Сучасні тенденції розвитку психологічної науки значною мірою спрямовані на дослідження особливостей емоційних станів та інтелектуальних навичок взаєморозуміння індивідів. З'ясування особливостей внутрішнього світу емоцій, напрацювання механізмів впливу, управління власною емоційною сферою відкривали б перспективи для гармонізації взаємодії з іншими людьми, через розуміння та прийняття особливостей емоцій, емоційних переживань інших людей у напрямку до побудови теплих та дружніх стосунків.

Актуальність і, водночас, складність даної проблеми полягає у наявних суперечностях між інтелектуальним та емоційним розвитком особистості, рівнем знань та емоційним сприйняттям світу у дітей.

Метою даного повідомлення є ознайомити з результатами дослідження впливу батьків на формування емоційного інтелекту в дітей старшого дошкільного віку.

Емоційний інтелект хоча і є відносно новим поняттям в психології, проте проблема "афекту" і "інтелекту" простежується ще у філософській думці (Платон і Аристотель, Б. Спіноза і Р. Декарт та ін.). Взаємовплив когнітивних і емоційних процесів привернув увагу дослідників лише в середині XX ст., незважаючи на те, що в 1908 році Г. Майєр порушив питання про виокремлення, як особливою форми, емоційного мислення.

Відкриття емоційного інтелекту пов'язане з дослідженнями, які були проведені у 1920-ті роки Р. Торндайком, який вперше виділив як певну частину загального інтелекту – соціальний інтелект, тобто здатність розуміти інших і діяти або поводитися мудро відносно оточення.

Питання сензитивного, найбільш сприятливого періоду для розвитку емоційного інтелекту досі є дискусійним, проте більшість дослідників погоджуються з тим, що таким періодом є дошкільне дитинство (І.М. Андреєва, О.І. Власова, Д. Гоулман і ін.).

У період дошкільного дитинства формується здатність до емоційної децентрації, що передує інтелектуальній, остання ж формується у старшому дошкільному віці. Формування такої здатності є важливим для особистості, адже

визначає якість її взаємодії у соціумі, можливість дошкільників змістити фокус із власних емоційних переживань і звернути увагу на емоційний стан іншої людини, що в свою чергу забезпечує у нормі успішність її взаємодії з іншими.

Для дослідження було обрано – 32 дітей (16 хлопців та 16 дівчат 6 років, які відвідують старшу групу закладу дошкільної освіти та залучено дітей, які позбавлені батьківського піклування – 4 дівчинки та 4 хлопчика 6-річного віку.

В результаті проведеного дослідження низький рівень готовності до розуміння емоційного стану іншої людини діагностовано у 3 дітей (7,5% від загальної кількості дітей). Середній рівень готовності до співпереживання, піклування про іншу людину продемонстрували 28 дитини (70%), з них 10 дітей без батьківського піклування і 18 дітей, які виховуються у повній сім'ї. Високий ступінь готовності до врахування емоційного стану іншої людини сформований у 7 дітей (17,5%), з них – 6 дітей з повної сім'ї і 1дитина без батьків.

Вагомими чинниками розвитку емоційного інтелекту у дітей 6-річного віку є: належний рівень розвитку саморегуляції та самооцінки, відповідний до віку рівень розвитку самосвідомості дитини, впевненість у власній емоційній компетентності, наявність емоційно позитивних стосунків між батьками та переважаючий правопівкульний тип мислення.

В результаті проведеного емпіричного дослідження серед дітей старшого дошкільного віку (які виховуються у повних сім'ях) було виявлено достатній рівень розвитку емоційного інтелекту спрямованого на людей (50%), готовність до співчуття, піклування про іншого (74,29%), орієнтації на себе (50%). Дослідження дітей дошкільного віку, позбавлених батьківського піклування дало можливість виявити потребу у домашньому захисті, тенденції егоцентризму, характеристики тривожної поведінки, демонстративності, агресивності, що часто є причинами нерозуміння власних емоцій та емоцій інших дітей, а також брак навичок управління емоціями. Дітям з високим рівнем розвитку емоційного інтелекту притаманні такі якості особистості як: щирість, відкритість, бажання бути лідером; у дітей з низьким рівнем переважають – тривожність, імпульсивність та агресивність.

Відповідно до результатів дослідження можна підсумувати, що наявність у житті дітей дошкільного віку батьків є однією з важливих передумов формування емоційного інтелекту, проте не єдиною: окремі показники емоційного інтелекту в дітей позбавлених батьківського піклування були вищими, ніж в тих дітей, які виховуються у повних сім'ях.

Список використаних джерел:

1. Атемасова О. А. Проблеми розвитку та корекція емоційної сфери. Харків : Ранок, 2010. 176 с.
2. Дерев'янко С. П. Актуалізація емоційного інтелекту в емоціогенних умовах. *Соціальна психологія*. 2008. № 1. С. 96–104.
3. Колтунович Т. А., Поліщук О. М. Особливості емоційного інтелекту у майбутніх вихователів. *Молодий вчений*. 2018. № 4 (56). С. 218–227.
4. Носенко Е. Л. Емоційний інтелект як соціально значуща інтегральна властивість особистості. *Психологія і суспільство*. 2004. № 4. С. 95–109.

5. Шпак М. В. Емоційний інтелект в контексті сучасних психологічних досліджень. Психологія особистості. 2011. № 1 (2). С. 282–287.
6. Кучеренко Ж. Емоційний інтелект дошкільників: шляхи розвитку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2016. № 7. С. 54–59.

ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ МАКІАВЕЛЛІЗМУ В МІЖОСОБИСТІСНІЙ ВЗАЄМОДІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Бойко Уляна,
IV курс ОР бакалавр, факультет психології.
Науковий керівник – Вітюк Н.Р.,
кандидатка психологічних наук, доцентка.

Макіавеллізм – це стратегія соціальної поведінки, яка припускає маніпуляцію ледь помітними, не фізично-агресивними засобами, спрямованими на зміну поведінки інших людей, без урахування їхніх інтересів. Макіавеллізм також може визначатися і як психологічний синдром, що позначає схильність людини маніпулювати іншими людьми.

Головними психологічними складовими макіавеллізму як властивості особистості є, по-перше, переконання суб'єкта в тому, що при спілкуванні з іншими людьми ними можна і навіть потрібно маніпулювати; по-друге, навички, конкретні вміння маніпуляції (здатність переконувати інших, розуміти їх наміри і причини вчинків тощо) [3]. Такі люди успішно розробляють стратегії, які у майбутньому допомагають їм досягати поставленої мети [4].

Макіавеллісти найкраще виявляють себе в міжособистісній взаємодії, де правила і кордони неоднозначні. Емоційна відчуженість і прагматичний підхід дозволяє їм контролювати ситуацію і бути уважними до людей і обставин, обережними та терплячими. Тактики макіавеллістів різноманітні: чарівність, дружелюбність, розкутість у спілкуванні, вияви почуття провини і водночас відчуженість, емоційна холодність, тиск (за необхідності) [2].

Маніпуляція – досить поширене явище в студентському середовищі. Макіавелліст приділяє увагу створенню хорошого іміджу, який згодом зможе вплинути на його подальше спілкування з викладачами та однолітками. Виділяють шість "мішеней" їхнього впливу: особисті якості інших людей, потреба в самоствердженні і позитивних емоціях, піддатливість до психологічного впливу, конформізм, професійні установки, корисливість.

В гендерному аспекті макіавеллізм дорослих чоловіків відрізняється від жіночого як на рівні установок, так і на рівні конкретної поведінки. Це проявляється, зокрема, в готовності і схильності до саморозкриття в спілкуванні [1]. Дослідження особливостей міжособистісної взаємодії виявили, що жінки проявляються як сильні макіавеллісти частіше, ніж чоловіки. Жіночу стать часто сприймають менш серйозно у професійній діяльності, їх вважають більш покірними, поступливими, начебто вони краще асимілюються і менш схильні до маніпуляції. Однак в дійсності виявляється, що деякі жінки можуть використовувати покірність і поступливість з маніпулятивною метою [4]. Цілі жінок є

більш соціальними: вміння знаходити спільну мову з іншими людьми, визнання оточуючих і розуміння більш цінуються жінками, ніж чоловіками. Чоловіками більш важливий результат взаємодії [3].

Емпіричне дослідження проводилось нами з метою проаналізувати тенденції прояву макіавеллізму в юнацькому віці та виявити гендерні характеристики схильності до макіавеллізму в юнацькому віці. Загальна вибірка становить 60 людей, віком 17–25 років. Щоб досягти поставлених цілей, ми використовували наступні методики: "Мак-шкала" (автори – Р. Крісті і Ф. Гейс), "Дослідження сприйняття індивідом групи" (модифікований варіант методики Є. Залюбовської), "Стиль саморегуляції поведінки" (автор – В.І. Моросанова).

Опрацювання результатів дослідження дало змогу з'ясувати, що представники обох статей застосовують маніпуляцію під час міжособистісної взаємодії. Високий рівень макіавеллізму притаманний 53% дівчат та 43% юнаків, а низький – 47% дівчат та 57% юнаків.

За результатами опитування студентської молоді щодо сприйняття своєї групи, у 45% дівчат було діагностовано виражений прагматичний тип взаємодії, водночас у юнаків цей показник складає 35%. У 38% опитуваних студентів чоловічої статі і в 30% жіночої спостерігається індивідуалістичний тип спрямованості. До спільної діяльності (колективістського типу спрямованості) схильні 27% юнаків і 25% дівчат. У студентському середовищі саме прагматична маніпуляція спрямована на досягнення визначеної мети, щоб домогтися виграшу (примус до прийняття потрібного рішення, відмова від чогось тощо).

Проаналізувавши та узагальнивши результати досліджень, приходимо до висновку, що дівчата мають дещо більшу схильність до макіавеллізму. Вони частіше застосовують маніпулятивні техніки спілкування, активніше використовують інших людей для досягнення власних цілей. Жіноча стать також показує вищий рівень самостійності (високий рівень за цією шкалою зафіксовано у 27% дівчат і у 9% юнаків) і програмування (високий рівень діагностовано у 20% дівчат і в 7% юнаків). У юнаків показники макіавеллізму дещо нижчі, водночас у них добре розвинені сфери планування (високий рівень діагностовано у 32%), на противагу дівчатам (8%) та моделювання (20%), у дівчат цей показник значно нижчий (5%). Це вказує на те, що юнаки краще орієнтуються в нових умовах, схильні до більшої деталізації та цілеспрямованої реалізації власних ідей.

Тема макіавеллізму у студентському середовищі залишається актуальною, адже проведене теоретико-емпіричне дослідження вказує на схильність студентів до застосування маніпуляції в міжособистійсній взаємодії, а також наявність гендерних відмінностей в поведінці представників різних статей. Це свідчить про необхідність подальшого вивчення та аналізу проблеми протидії деструктивному психологічному впливу в юнацькому віці.

Список використаних джерел:

1. Калуцька І. М., Подьяков А. Н. Уявлення про макіавеллізм: різноманітність підходів і оцінок. *Культурно-історична психологія*. 2007. № 4. С. 78–89.
2. Агаєв Ю. П. Макіавеллі та макіавеллізм: ключові ідеї. *Епістемологічні дослідження в філософії, соціальних і політичних науках.* 2012. Т. 4 (22).

С. 146–149. URL : https://cutt.ly/KGR8qWu.
3. Шейнов В. П. Макиавеллизм личности: кто умело манипулирует людьми. Минск : Харвест, 2012. 416 с.
4. Irena P. Osobowość makiawelisty i jego relacje z ludźmi. Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego. 2008. URL : https://cutt.ly/9GR8iMY.

ЗМІСТОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОНЦЕПТУ “УСПІХ” У СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ

Брух Тетяна,
ІІІ курс ОР бакалавр, факультет психології.
Науковий керівник – Чуйко О.М.,
кандидатка психологічних наук, доцентка.

Сьогодні успіх є однією із головних життєвих цінностей суспільства. Світ не стоїть на місті, а постійно розвивається, створюючи нові вимоги та правила, утворюються нові зразки поведінки людини, задають своєрідні рамки та вектори її життєдіяльності. Тому й уявлення про успіх не може залишатися стійким. Цим і зумовлюється актуальність даної теми.

Метою статті є аналіз розуміння концепту “успіх” сучасними студентами. Здійснюється спроба узагальнити змістові характеристики концепту “успіх”, виявити найважливіші для молоді його складові, з’ясувати чинники формування даного феномену.

Дослідники під поняттям “концепт” розуміють ментальну одиницю нашої свідомості, за допомогою якої ми інтерпретуємо реальність. Зокрема, Е. Сепір вважає, що концепт – це своєрідна капсула думки, яка містить в собі всі події з життя людини. Це всі ті значення, що виникають у свідомості, коли ми усвідомлюємо певні поняття [5].

Чимало авторів визнають успіхом позитивний результат діяльності; саморозвиток, самореалізацію індивіда; досягнення значущих цілей; показник певного становища в суспільстві [2–4]. На основі теоретичного аналізу наукових джерел нами було виокремлено виділено три групи критеріїв концепту “успіх”: об’єктивні та суб’єктивні критерії, а також деякі психологічні характеристики [1].

Серед об’єктивних критеріїв ми виділяємо: матеріальний добробут; результативність та якість діяльності; соціальний статус; суспільне визнання; статус в міжособистісних стосунках; імідж; здоров’я (самопочуття); схвалення з боку референтних людей; рівень професійного зростання; освіта; особисте життя; соціальні зв’язки; образ життя.

До суб’єктивних критеріїв ми відносимо: почуття задоволеності від своєї діяльності та життя загалом; творча реалізація особистості; позитивний емоційний стан; почуття своєї необхідності, важливості та змога допомагати іншим людям; можливість саморозвитку, самоефективності та самореалізації; співвідношення потреб і можливостей.

Серед психологічних характеристик успіху ми виокремлюємо: здатність до активної діяльності; рівень розвитку мотиваційної сфери; рівень розвитку

Я-концепції; направленість людини, яка включає мотивацію, цінності й навички; цілеспрямованість; впевненість в собі; комунікативні здібності; бажання розвиватися; відповідальність.

У дослідженні змістових характеристик концепту “успіх” взяли участь 35 студентів, віком від 18 до 24 років. Методи дослідження: рецептивний експеримент; асоціативний експеримент, відкриті запитання. Необхідно відмітити, що здійснювався аналіз повторюваності концептів.

У результаті рецептивного експерименту було отримано важливу інформацію про сприйняття та інтерпретацію досліджуваного концепту:

Успіх це – досягнення поставлених цілей (19), необхідно відмітити, що деякі учасники додають ще такі елементи до цього визначення: удача (2), можливість займатися улюбленою справою (1), талант (1), здорове тіло (1), розум (1); результат власної праці (10), і удача (1); задоволення від власного життя (2); прогрес на шляху до життєвої мети (1); момент, коли ти починаєш пишатися собою (1); коли ти в передових (1).

За результатами асоціативного експерименту виявлено, що успіх це – результативність та якість діяльності (42); матеріальний добробут (23); позитивний емоційний стан (23); почуття задоволеності (16); можливість саморозвитку, самореалізації (15); особистісні риси (15); бажання розвиватися (14); рівень професійного зростання (12); статус в міжособистісних стосунках (11); образ життя (11); суспільне визнання (9); особисте життя (9); впевненість в собі (8); цілеспрямованість (7); здатність до активної діяльності (6); співвіднесення потреб і можливостей (4); соціальний статус (3); направленість людини (3); здоров’я (самопочуття) (1); почуття своєї необхідності (1); творча реалізація особистості (1); соціальні зв’язки (1).

Розглянемо асоціації, якими представлені найчастіше згадуванні критерії:

Результативність та якість діяльності – перемога (8); досягнення (5); прогрес (4); результат (4); удача (4); тріумф (2); досвід (2); фініш (2); вдале завершення роботи (1); прорив (1); першість (1); винагорода (1); довести щось до ладу (1); досягнення мети (1); рекорд (1); здійснення мрій (1); успішність (1); фіаско (1); невдачі (1).

Позитивний емоційний стан – щастя, радість (11); позитив (2); піднесення (2); легкість (2); ейфорія (2); приємна атмосфера (1); хороший настрій (1); оптимістичний настрій (1); внутрішня рівновага (1).

Матеріальний добробут – достаток (14); багатство (3); машина (2); комфорт (1); забезпечення батьків (1); цивілізація (1); благополуччя (1).

Досліджено чинники, які, на думку опитуваних, впливають на формування їх уявлень про успіх. Виявилося, що одним із основних чинників формування концепту “успіх”, на думку студентів, є власний досвід (17). Також було виявлено такі фактори, як приклад інших людей (11); навчальні заклади (11); соцмережі, інтернет (9); рідні, батьки (8); друзі (7); суспільство, культура (7); ЗМІ (4); фільми/серіали (2); колеги по роботі (1); психотерапія (1).

Під час проведення опитування, з’ясувалося, що 42,9% студентів вважають себе успішними, а 57,1 – ні.

Серед студентів, які вважають себе успішними, головними ознаками їхньої успішності, на їхню думку, є: цілеспрямованість (10); саморозвиток (5); впевненість (3); наявність певних досягнень (3); щасливий/а (3); самостійність (2); стресостійкість (2); розумний/а (1); старанне виконання своєї роботи (1); навчання у хорошому ВУЗі (1); зваженість (1); долання перешкод (1); підтримка і допомога близьких (1); перспективи подальшої реалізації (1).

Критеріями, які вказують на неуспішність студентів є: нереалізованість (6); відсутність цілі (5); мала кількість досягнень (5); мало мотивації (5); недостатня праця над собою (1); "бідний студент" (1); проживання з батьками (1); самокритика без причин (1); життя минулим (1); страх змін (1); досягнення завдяки батькам (1); зневіра в собі (1); мала обізнаність (1). Поміж учасників дослідження, які не вважають себе успішними 3 людей не змогли дати відповідь чому вони так думають, а 4 висловили бажання досягти успіху в майбутньому.

Висновок: переважна більшість студентів визначає успіх як результат наполегливої, цілеспрямованої праці, яка дає позитивний результат. У концепті "успіх" такі критерії, як результативність та якість діяльності, матеріальний добробут, позитивний емоційний стан та почуття задоволеності є провідними. Варто зауважити, що концепт "успіх" у свідомості студентів не пов'язаний із отриманням вищої освіти. Високо цінуються опитаними студентами знання, проте наявність формальної освіти, вони не пов'язують із успіхом. Головними чинниками, що вплинули на формування уявлення про успіх студенти вважають власний досвід, приклад інших людей та навчальні заклади. А основною ознакою, за якою молодь відносить себе до категорій успішний/неуспішний є цілеспрямованість та реалізованість.

Список використаних джерел:

1. Брух Т. В. Концепт "успіх" у трактуваннях психологів. *Еврика – XXII. Збірник студентських наукових праць.* Івано-Франківськ : Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника, 2021. С. 3–5.
2. Вінков В. Ю. Уявлення про життєвий успіх: стан розробленості проблематики в соціальній психології. *Проблеми політичної психології.* 2015. № 2. С. 221–231.
3. Ільїна Ю. М. Психологія успіху: онтологія проблематики. *Актуальні проблеми психології. Психологічна теорія і технологія навчання.* 2008. Т. 8. Вип. 5. С. 45–56.
4. Романовський О. Г. Філософія активності. *Філософія досягнення успіху* : навчальний посібник / за ред. О. Г. Романовський, В. Є. Михайличенко. Харків : НТУ "ХПІ", 2003. С. 5–47.
5. Фісак І. В. Категорія "концепт" у сучасному науковому дискурсі. *Філологічні науки.* 2014. № 17. С. 69–77

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КОНСУЛЬТАТУВАННЯ КЛІЄНТІВ ПРИ ПЕРЕЖИВАННІ ВТРАТИ

Брух Тетяна,
ІІІ курс ОР бакалавр, факультет психології.
Науковий керівник – Паркулаб О.Г.,
кандидатка психологічних наук, доцентка.

На жаль, кожен із нас рано чи пізно безпосередньо стикається зі смертю близької людини. Для того, щоб пережити велику втрату необхідно багато часу, енергії й сил, проте не всі можуть справитися з цим почуттям самостійно. Тому психологу необхідно увесь час поглиблювати свої знання про особливості надання психологічної допомоги особистості у критичних ситуаціях.

Мета публікації – проаналізувати сучасні підходи до структурування процесу консультування клієнтів, що переживають смерть близької людини, розкрити стадії переживання горя та специфіку консультативного контакту.

Синдром втрати – це ті сильні емоції, які людина відчуває при втраті близької людини. Процес, завдяки якому людина працює над болем втрати, намагається стати незалежною від неї та пристосуватися до нової реальності, відновлюючи внутрішню рівновагу, прийнято називати “роботою горя”. Психологи виокремили п’ять стадій, через які проходить більшість людей [2].

Перша стадія – шок і заціпеніння (в середньому триває 7–10 днів). Фізичний стан людини погіршується, вона може бути як активною, так і абсолютно бездіяльною і відчуженою.

Друга стадія – пошук. На 5–12 день з’являється заперечення незворотності втрати, людина шукає померлого в інших, відчуває його присутність, поводиться так, ніби він скоро повернеться.

Третя стадія – гостре горе (в середньому триває до 6–7 тижнів). Цей період є найважчим і часто супроводжується почуттям провини. Спостерігається ідеалізація померлого, несвідоме ототожнення себе з ним, змінюється ставлення до оточення, підвищується дратівливість, з’являється бажання усамітнитися, змінюється повсякдення діяльність.

Четверта стадія – відновлення (настає після 40 днів від втрати і триває близько року). Індивід поступово примирюється з втратою, можливі спалахи болісних переживань, пов’язані з пам’ятними подіями, наприклад, святами.

П’ята стадія – завершальна стадія (наступає приблизно через рік). Людина повертається до свого колишнього життя, емоційно прощаючись з померлим.

Згідно з моделлю Дж. Вільяма Вордена, індивід може пережити біль втрати поступово розподіляючи свій ресурс, якщо виконає чотири завдання [1].

Перше завдання – визнання факту втрати. Клієнт повинен психологічно змиритися з втратою близької людини. Проте часто зустрічається зворотна реакція – заперечення незворотності втрати. Людина зберігає все, як було при житті померлого і чекає на возз’єднання з ним, буває вибіркове забування спогадів про покійного.

Друге завдання – переживання болю втрати. Може проявлятися механізм заперечення болю, ідеалізація померлого, повне занурення у діяльність, ужи-

вання алкоголю чи наркотичних речовин тощо. Процес переживання горя неможливо уникнути, чим пізніше це зробити, тим важчою буде “робота горя”.

Третє завдання передбачає організацію нового оточення, у якому буде відчуватися відсутність померлого. Якщо людина не розуміє роль покійного у її житті, консультанту необхідно це з’ясувати і допомогти заповнити порожнечу.

Четверте завдання – вироблення у клієнта нового ставлення до померлого і продовження життя. Заважає почуття провини: людина забороняє собі думати про послаблення емоційного зв’язку з небіжчиком, про нове кохання, адже розцінює це як зраду. В інших випадках опір може чинити близьке оточення, наприклад, діти можуть протестувати, якщо в сім’ї з’являється нова людина.

Ознакою завершення виконання “роботи горя” Дж. Ворден вважав здатність клієнта спрямовувати більшу частину своїх почуттів на інших людей, отримувати нові враження, згадувати про померлого без сильного болю, але залишивши спокійну, “світлу” печаль.

Марджорі Вайтхед запропонувала застосовувати трьохступневу модель у роботі з гострою реакцією втрати.

На першому етапі – етапі вивчення – психолог встановлює контакт з людиною і надає їй можливість виговоритися.

Другий етап – нове розуміння. Консультант повинен допомогти клієнту зрозуміти значення втрати, щоб пережити у його власному досвіді.

І останній, третій етап – дії. Передбачає прийняття втрати й адаптацію до нового життя. Психолог підтримує клієнта в цьому й дає зворотний зв’язок.

Психотерапевти, спираючись на свій досвід роботи з цією групою клієнтів, виокремили теми, які найбільше хвилювали останніх: “Дозвольте мені просто поговорити”, “Запитайте мене про нього/неї”., “Підтримайте мене і дозвольте виплакатися”, “Не бійтеся мого мовчання” [3].

Висновок: співпраця з психологом не є всією “роботою горя”, значна її частка проходить у близькому оточенні людини. Психологу слід враховувати інтелектуальний рівень розвитку клієнта, його досвід подолання криз, наявність або відсутність стереотипів, що впливають на переживання горя. Зазвичай кількість зустрічей залежить від самопочуття людини, вони тривають доти, поки вона відчуває необхідність у психологічному супроводі. Проте й психологам варто турбуватися про своє самопочуття, адже кризова допомога є виснажливою і часто стає причиною стресів.

Список використаних джерел:

1. Байєр О. О. Психологія горювання. *Життєві кризи особистості* : навчальний посібник. Дніпропетровськ : Дніпропетр. нац. ун-ту, 2010. 244 с.
2. Вахоцька І. О. Психологічна допомога особистості при горюванні. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Психологічні науки* / за ред. О. Ф. Волобуєва. Хмельницький, 2017. № 2 (7). С. 26–32.
3. Паркулаб О. Г. Відчуття Dasein як універсальий екзистенційний чинник розуміння процесу людського життя. *Збірник наукових праць : психологія*. Івано-Франківськ, 2019. Вип. 25. С. 135–142.

ПАРАДОКСАЛЬНІСТЬ ГУМАНІСТИЧНОГО ОБРАЗУ ЛЮДИНИ У ЕПОХУ ВІДРОДЖЕННЯ

Корнят Христіанна,
ІІІ курс ОР бакалавр, факультет психології.
Науковий керівник – Возняк С.В.,
кандидат філософських наук.

1. Доба Відродження – це сплеск мистецтва, реформи освіти, поява гуманізму. Гуманізм був ідеєю нового ставлення до людини та людського виявлення, нового розуміння шляху до людського щастя, через особливу цінність. У Середньовіччі, що передує добі Відродження, земне це дещо миттєве і навіть страждальне буття. В реаліях війни та поствоєнних криз людство шукало ідею кращого життя після смерті. В цій меті допомагали певні земні обмеження і саме тому життя ставало схожим на підготовку до смерті.

2. Гуманізм шляхом не повної, але все ж секуляризації в основу творячої світової особи ставить людину. Ставить саме як щось уже відмінне від природи, людину, що стоїть над природою, людину-володаря. Звідси постає питання пошуку щастя та значимості земних насолод та утвердження людської цінності, краси, значимості та неповторності. Загалом очевидно, ще без ренесансного антропологічного "повороту" нам важко помислити сучасні ліберально-демократичні правові та моральні орієнтири, що постають в ролі фундаментальних цінностей для значної частини сьогоднішнього світу.

3. Тим не менше, у епоху Відродження відбуваються досить суттєві суспільні зміни, які володіють як позитивними, так і негативними рисами. До позитивних варто віднести збільшення рівності людей, можливість виявлення здібностей та талантів особи. Але часто постулати рівності та гуманного суспільства залишаються тими постулатами на рівні "хотілось би", а не по-стулатами "є". Негативні зміни фіксуються у конституюванні людини мірою всього, зокрема у питаннях політичної волі та дії. Тут варто згадати зокрема італійські політичні інтриги доби Ренесансу, гедонізм, прагматизм та загалом порочність Папського Престолу того часу, цілковито колоніальне відношення (аж до практично тотального геноциду) освіченого, гуманного, християнізованого європейського суспільства до корінних народів щойно відкритого Колумбом "Нового Світу" (пн. та пд. Америка). В рамках теоретичного мислення це відобразилось на політичній теорії Н. Макіавеллі. Все це мислиться як своєрідні "крайні точки" людської новонабутої "могутності" та "величі".

4. Загалом у епоху Відродження має місце так званий "титанізм", який тут ми визначимо як віру в творчу над-силу людини, настільки потужну, що вона у творчій енергії та потенції прагне змагатися із самим Богом (як міфічні титани). Починаючи із творчих амбіцій в рамках творення прекрасного (мистецтво, культура, наука, філософія), це світовідношення переходить до політичної та суспільної сфер, де людина відчуває себе дедалі вільніше та вседозволеніше. Людина починає прагнути ще більшої влади, її ніби спокушають уявлення про людину-титана. Сильного, непереможного, такого, що самотужки задає ритм світу, такого, що рівний самому Богу. Тобто виникають не тільки позитивні

зміни в сприйнятті свого “Я”, а й аморальна воля до звеличення та ствердження цього “Я” за будь-якої ціни.

6. Люди в кожну епоху так чи інакше, деколи артикульовано-рефлексивно, деколи – інтуїтивно-підсвідомо, потребують універсальних наративів людинолюбства, рівності і шани до життя, свого та свого ближнього. Знаючи це, дуже легко маніпулювати поняттями, що стосуються загального блага та блага окремої людини. Фактично, певною мірою саме у Ренесансну добу ми починаємо стикатись із феноменом політичної та суспільної маніпуляції, коли для будь-яких неетичних дій ми знаходимо дуже етичне виправдання та пояснення. Тут це раз варто згадати макіавелізм.

7. Таким чином фіксується парадоксальність образу людини в добу Ренесансу. Бо з одного боку ми бачимо освічену, прекрасну, гармонійно та цілісно розвинуту істоту, котра в ідеалі володіє творчим генієм та бажанням блага та щастя для себе та інших, а з іншого – істоту, котра за будь-якої ціни прагне не стільки самовдосконалення, скільки самовиявлення та самоствердження в рамках “новонабутих” творчих, політичних, суспільних, технічних та культурних антропологічних потужностей.

8. Щоб не втрачати саме сутнісне ядро гуманізму, на нашу думку, варто вміти залишатися критичними до себе та свого сприйняття себе і світу. Фактично, зазначену нами парадоксальність людських самовиявлень у ренесансному гуманізмі, вже пізніше здолає критична філософія та культура Нового Часу, формуючи наратив свободи, що співвідноситься із необхідністю, а також – у кантівському категоричному імперативі. Благо для кожного – це коли твоє виявлення цінності “Я” не шкодить цінності виявлення іншого “Я”. Не зазіхає на свободу та шану Іншого.

У висновку варто ще раз наголосити на тому, що людина – це істота досить парадоксальна (як у досліджувану нами епоху, так і взагалі), і потрібно не забувати про недовершеність людського; критичний підхід допоможе не впадати в крайнощі в будь-якій доктрині, що припаде нам до душі. Безумовно, гуманістичні цінності та ідеї будуть актуальними завжди, проте необхідно не викривляти концепцію і пам’ятати про можливі труднощі.

ПРОБЛЕМА САМОВИРАЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ У РЕАЛІЯХ ВІЙНИ

Маслянко Жанна-Марія,
ІІ курс ОР бакалавр, факультет психології.
Науковий керівник – Рохман Б.М.,
кандидат філософських наук, доцент.

Дискомфортні, у всіх значеннях, будні 2022 року ставлять перед нами нові проблеми, які потребують аналізу, тлумачення та відповідного рішення. Однією з цих проблем виступає: самовираження особистості у реаліях війни. За даними дослідження World Values Survey (Всесвітнє дослідження цінностей): “Для українців самовираження є однією з головних її складових”.

Ми можемо спостерігати неоднозначні реакції людей на стресові ситуації, котрі певним чином позитивно чи негативно впливають на настрої суспільства. А воєнний час вимагає відповідальності у більш строгому форматі стосовно інформації, яку ми фільтруємо та використовуємо, рішень, які ми приймаємо та відтворюємо у діях. Нам потрібно розібратися, як кожному члену українського суспільства продовжувати жити з новими правилами, та яким чином наше самовираження взаємодіє на момент війни із зовнішніми факторами.

І тут дуже важливим чинником виступає наше світосприйняття, тобто наше "Я", тому що саме через нього ми фільтруємо нову інформацію. А безпосередньо залежні від цього прийняття та відтворення рішень у діях або бездіянні – і є нашим самовираженням.

Отож наші дії і бездіяння підкорюються зовнішнім факторам – ситуаційним обставинам, і війна не є виключенням. Вона повністю переформатовує наше бачення, але слід зауважити, що у цьому процесі приймають участь по-перше наші вже набуті знання, звички, принципи, а вже по-друге фактори війни, і вони різняться у кожному з нас у залежності від нашого минулого та теперішнього.

З цього приводу ми можемо зробити висновок, що з різних даних сполук ми не зробимо одинакові речовини, але ми можемо наблизити їхні властивості та реакції. Схожість наших реакцій повинна працювати на міцність нашого народу, а отже повинна бути коректною.

Розглянемо головні особливості самовираження українців. До них входить культурна спадщина, яка виражається у мові та її діалектичних своєрідностях, саме тут ми бачимо найбільшу різноманітність та неоднозначність українців. Особливі прикмети мовлення часто за собою тягнуть звичаї інших держав, розмиваючи наші. Але багато українців зараз розмовляють чистою українською мовою, підтримуючи ідейність нашої держави. Також релігійна складова, у якій за останнім звітуванням про мережу релігійних організацій в Україні, можна визначити значну їх кількісну різницю у окремих областях, а також зробити висновок, що достатньо велика частина населення українців мають релігійне світосприйняття. Неможливо виключити і різницю радянського та сучасного підходів до життя. Перший проявляє грубість та примітивність, другий тяжіє до толерантності та ініціативності. Однією з проблемних форматів самовираження людини є алкоголь та наркотики, ця форма небезпечна як для самої людини, так і для життя оточуючих.

Звісно ще є безліч важливих пунктів, але й на цьому етапі ми можемо зробити висновок, що українці – це найрізносторонніші особистості. Чому? Нам не забороняють висловлювати свою позицію, обирати релігію чи партнера – у нас є достатньо прав.

Але тепер ми повинні згадати про наше ставлення до законів. Саме тут і відбувається головний розрив, який стає у сотні разів небезпечнішим під час війни. Будь-яке порушення закону це відлуння нашого "Я". І трактується воно відсутністю достатньої освіченості, тобто нашим "нерозумом". За адекватні права потрібно теж платити і цією платою виступає наш адекватний розум. Ми

повинні стерти ідею про “не зроблю – я, зробить хтось інший” та набути ідею “бумеранга”.

Ніхто не забирає у нас можливість й надалі проявляти себе у творчості, але тепер вона має бути більш розумною. Нам потрібно чіткіше виражати свою позицію. Більше уваги приділяти здоров’ю, активно розвивати критичне мислення. Удосконалювати себе та навколишніх, адже ми самі є свідками, що українське розумне самовираження по всіх фронтах знищує ворога.

Наше самовираження має йти на благо і нам, і тим хто з нами поруч, тільки так ми зможемо бути по-справжньому щасливими і приносити радість навколишнього світу.

Список використаних джерел:

1. URL: https://ukrainian-studies.ca/2020/12/17/world-values-survey-in-ukraine.
2. URL: https://dess.gov.ua/statistics–2020.
3. URL: https://presa.com.ua/psykholohiia/u-nashij-statti-mi-pogovorimo-pro-samovirazhennya-tse-duzhe-tsikava-tema-shcho-zachipae-tsilij-ryad-pitan-spravdi-chomu-lyudyam-tak-vazhlivo-mati-mozhlivist-samovirazitisya-dlya-chogo-tse-robitsya-dlya-kogo-v-yakikh-formakh-chomu-bagato-individuumi-soromlyatsya-prodemonstruvati-svitu-svoyu-individualnist-i-vid-tsogo-vidchuvayut-tsilkom-vidchutni-strazhdannya-zreshtoyu-shcho-same-mi-povinni-rozumit.html.

ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ У ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

Чаплак Марта,
ІІІ курс ОР бакалавр, факультет психології.
Науковий керівник – Паркулаб О.Г.,
кандидатка психологічних наук, доцентка.

Тривога розкриває людське переживання себе у світі, що належить до ірраціональних чинників зміни поведінки індивіда. У загальному вигляді тривогу визначають як здатність організму реагувати на загрози його існуванню й потребам, що характеризується внутрішнім напруженням і відчуттям страху. В умовах війни люди проявляють різні емоційні реакції у відповідь на стресову ситуацію реальної зовнішньої загрози, у тому числі й особистісну тривожність. Ми розглядаємо тривогу в контексті стресових подій як емоційний стан, що виникає в умовах невизначеної небезпеки. У роботі з клієнтами важливо дослідити інтенсивність особистісного переживання тривоги як реакції на повторення знайомого стимулу та виявити причини її виникнення.

До основних ознак тривоги, які потребують професійної уваги психологів, належать порушення сну, зміни у поведінці, поява агресії, постійне відчуття внутрішньої напруги, часті головні болі тощо. При цьому людині важко виокремити конкретну причину, що зумовлює цей стан. До них можна віднести такі: невиправдані очікування, травмуючий досвід, порушення взаємин з близьким оточенням, дитячі страхи, почуття самотності тощо.

На першому етапі консультування клієнтів з тривожністю насамперед встановлюємо тісний контакт з ними, позаяк умовою успішної роботи є відкриті, довірливі стосунки [2]. Клієнт вирішує завдання емоційного й когнітивного прийняття терапевтичної ситуації та особистості психолога. На другому етапі діагностичного процесу відбувається збір інформації про характер тривожної поведінки клієнта, у тому числі виявляються його особистісні тригерні події, детермінанти поведінки та визначається спосіб надання психологічної допомоги. Завершальний етап роботи передбачає узагальнення досягнутих результатів, зворотний зв'язок і узгодження деталей щодо подальшої роботи з клієнтом.

Важливим аспектом дослідження психологічної проблеми тривоги є те, що під впливом зовнішньої ситуації нормальна тривога трансформується у фобію, що спричиняє в людей нетипову поведінку і часто супроводжується агресією, замкненістю, надмірною активністю тощо [1]. Насправді люди хочуть позбутися невротичної тривоги, але через ворожу поведінку їм це доволі складно зробити. Відтак важливо, щоб консультант проявив високий рівень самоконтролю, не порушував особисті кордони клієнта та зміг вибудувати з ним довірливі стосунки.

Нижче пропонуємо результати дослідження, проведеного з внутрішньо переміщеними особами (ВПО), які стали свідками жахіть війни. Помічено, що це вплинуло на їхній психічний стан, зокрема за допомогою проективних тестових методик ("Намалюй кактус", "Неіснуюча тварина", "Сім'я тварин") у них діагностовано високий рівень тривожності. Упродовж двох місяців проводилися заняття з трьома віковими групами переселенців (діти, підлітки та дорослі) з використанням техніки "Каракулі" та арттерапевтичних методів – ізотерапія, монотипія, музикотерапія, спрямованих на актуалізацію внутрішніх ресурсів особистості та зниження рівня тривожності.

За нашими спостереженнями, дитяча тривожність супроводжується такими змінами у поведінці: пасивність, прояви ворожості та агресивності, неуважність, низька працездатність та гіперактивність. Якщо малюки віком від 3 до 6 років охоче контактували, були доволі балакучими, активно знайомилися й взаємодіяли з іншими учасниками групи, то діти віком від 7 до 9 років, навпаки, здебільшого були напруженими, часто згадували про війну, а також на перших зустрічах проявляли відкриту ворожість і небажання взаємодіяти. Лише після участі в кількох заняттях вони змогли адаптувалися до нових обставин і почали йти на контакт. Під час налагодження взаємин зі старшими підлітками ми зіткнулися з такими труднощами: вони боялися привернути увагу, поводилися досить відсторонено, стримано і сором'язливо. Оскільки більшість із них планують навчатися в місцевій школі, то ми залучили до проведення занять їхніх майбутніх однокласників – для швидшої адаптації у колективі, встановлення довірливих стосунків і зниження тривожності. У взаємодії з дорослими клієнтами виникали бар'єри, головно, через їх небажання спілкуватися. Більшість з них чинили опір консультативному процесу, вдаючись до зміни напряму теми розмови й застосувавши захисні механізми. Наразі з цією групою осіб триває консультативна робота, спрямована на вираження внутрішніх переживань і

розкриття особистісного адаптаційного потенціалу на етапі їх пристосування до нового місця проживання.

Зі сказаного робимо висновок: тривожність – це суб'єктивний прояв неблагополуччя особистості, джерело її руйнівної поведінки. Тривога вважається невід'ємною складовою людського життя, однак існує відмінність між невротичною й звичайною тривогою. Якщо остання є виявом людської безпорадності перед лицем реальної небезпеки, з якою стикається індивід (хвороби, злидні, втрати, смерть, явища природи, окупанти тощо), то невротична тривога передбачає, що людська неспроможність зумовлена витісненням і дією різних механізмів обмеження активності та усвідомленості. Нормальна тривога властива усім людям на різних вікових етапах їх життя. Якщо перепони подолано, то суб'єктивні переживання успіху дають поштовх до змін, діти починають займати відносно більшу незалежну позицію стосовно інших, що сприяє встановленню добрих стосунків з батьками та оточенням.

Список використаних джерел:

1. Омельчинко Я., Кісарчук З. Психологічна допомога дітям з тривожними станами. Київ : Шкільний світ. 2008. 112 с.
2. Паркулаб О. Г. Терапевтични діалог як співтворчість консультанта і клієнта. *Габітус*. 2020. № 15. С. 187–191.
3. Шевченко Н. Ф. Особистісна тривожність та шкільна адаптованість у підлітків: співвідношення та вікова динаміка. *Психологія : Вісник ХНПУ імені Г. Сковороди*. Харків, 2006. № 16. С. 166–177.

ПОКУТЯНИН З УНІКАЛЬНОЮ ДОЛЕЮ: ПОЛІТИЧНИЙ ЗЛЕТ ТА ПАДІННЯ ВАСИЛЯ ПОРАЙКА

Бойда Андрій,
І курс ОР магістр,
факультет історії, політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Королько А.З.,
кандидат історичних наук, доцент.

В історії Покуття є низка цікавих та непересічних біографій. Священики, адвокати, представники Покутської трійці (В. Стефаник, Л. Мартович, Л. Мартович), президент УНР в екзині (М. Плав'юк) та навіть віце-прем'єр радянського уряду. Ми не випадково згадали саме останнього наприкінці переліку, оскільки це була його найвища здобута посада в українському уряді УРСР. Пройшовши шлях від просвітянина, актора та помічника адвоката на Покутті до початку Першої світової, а опісля неї – командарма, голови двох губкомів, голови правління республіканського банку, генпрокурора і до заступника голови уряду, ця людина залишилась фактично невідомою на малій Батьківщині.

В цих рядках, ми коротко описали східці по службовій драбині в житті Василя Івановича Порайка (12.10.1881 – 25.10.1937). Він народився в с. Устя на Снятинщині (зараз в межах Снятинської ТГ Коломийського району Івано-Франківської обл.) 12 жовтня 1881 р. в родині Івана та Марії Порайків. Родина діяча походила з сусіднього с. Тулова і оселилась в с. Устя в середині 1860-х рр. Батько діяча був зарібником (заробітчанином. – *А. Б.*) з маленьким клаптиком поля біля р. Белелуйка, яка нижче обійстя Порайків впадає в р. Прут. Родина, у котрій було п'ятеро дітей, жила бідно, але це не стало перешкодою для майбутнього правника здобути освіту спочатку в рідному селі, потім в реальній школі м. Снятин, а пізніше – закінчити Коломийську гімназію з відзнакою в 1910 р. В. Порайко ще в гімназійні роки вирішив взяти приклад з І. Семанюка (Марка Черемшини) як мужицького адвоката, аби в майбутньому також захищати в судах фактично безправних селян. Завдяки сприянню жителів села, котрі дізналися про наміри односельчанина, він в 1910 р. поступив на юридичний факультет Чернівецького університету [1, с. 40].

Поряд з успішним навчанням, В. Порайко встигає брати участь і в громадсько-політичному житті рідного краю. В 1908 р. він отримує партійний квиток Української радикальної партії та є частим учасником партійних засідань в межах як рідного повіту, так і Східної Галичини. Також до початку Першої світової війни В. Порайко бере активну участь у розбудові філії товариства "Просвіта" в Снятинському повіті. Є інформація про те, що він був кошовим отаманом повітового осередку пожежно-гімнастичного товариства "Січ". Напередодні Великої війни Василь Порайко був актором-аматором Гуцульського театру Гната Хоткевича [2, с. 113–115].

Першою великою, але малоприємною подією в житті В. Порайка став "процес 101", який тривав в 1910–1911 рр. Він як і 100 інших студентів протя-

гом півроку утримувались австрійською владою за участь в студентському страйку у м. Львові за спробу домогтись прав на навчання рідною мовою. Влітку 1911 р., міський суд йому присудив місяць тюремного терміну. Проте це не стало перешкодою для нього закінчити юридичний факультет Львівського університету в 1914 р. Перша світова війна повністю перекреслила долю помічника адвоката І. Семанюка, адже В. Порайко мав скласти адвокатський іспит. У 1915 р. будучи в лавах австрійської армії, Василь Порайко потрапив в російський полон під час зимових оборонних боїв в Карпатах. Понад три роки, він перебував в полоні у м. Астрахань. Там, потрапивши під шкідливий вплив більшовицької пропаганди, у 1918 р. став членом ВКП(б) та близько року працював на різних посадах при Астраханському губкомі [4, с. 2].

У 1919 р. В. Порайко був відряджений в Україну. Будучи обманутим, він щиро вірив, що більшовики можуть принести щастя для його народу. В 1920 р. він кілька місяців очолював Червону Українську Галицьку Армію (ЧУГА), а опісля її самоліквідації через перехід більшості боєздатних частин до поляків – намагався врятувати залишки стрільців та старшин від репресивно-каральних дій більшовицької влади. Переважна більшість з них була прилаштована на різних посадах на Вінниччині на початку 1920-х рр. Протягом травня 1920 р. – липня 1921 р. В. Порайко очолював Полтавський губком, а з серпня 1921 р. і до червня 1923 р. – Подільський губком. На цих керівних посадах він намагався гласно працювати та виступав супроти репресій, мародерства, обкладання селян непомірними податками, піклувався питаннями соціально-культурної сфери [1, с. 45].

Після переїзду в 1923 р. в м. Харків, він до 1927 р. працював водночас на двох посадах – голови Укрсільбанку та очільника Укркустарспілки. 5 березня 1927 р. він став очільником нарком'юста та генпрокуратури, що стало своєрідною новою тріумфального сторінкою його кар'єрного злету. Поєднуючи ці дві відповідальні посади в радянській республіці, В. Порайко активно працював над амністіями, гуманізацією кримінального законодавства та внутрішньою реформою довірених йому установ. Так тривало до 1930 р. В 1930–1937 рр. він працював заступником голови РНК СРСР. В його компетенцію входили питання впровадження індустріалізації, підвищення обороноздатності республіки, культурно-просвітня сфера (був останнім очільником держкомісії з українізації) і т. д. Василь Порайко один з небагатьох членів ЦК, котрий у відкритій формі протестував щодо насильницьких дій Москви в роки Голодомору 1932–1933 рр. Тому й не дивно, що незалежний характер, опозиційні переконання та близькість з невигідними Кремлю партійними діячами стали головним фактором його потрапляння в жорна сталінських тоталітарних репресій. Після судового процесу Василь Порайко був розстріляний в м. Києві 25 жовтня 1937 р. Посмертно він буде реабілітований лише весною 1957 р. [3, арк. 230–244].

Отже, життя Василя Порайка поділене на дві частини – австрійський та радянський більшовицький періоди, водорозділом якого стала Перша світова війна. На жаль, у другій частині його життя, Москва вдало використала щирого патріота задля поширення своєї політики в окупованій Україні міжвоєнного періоду, за що він і поплатився. Водночас, пам'ять про нього стирається

необачними краянами. Проте зараз, ми не повинні повторяти помилки минулого та сьогодення в умовах жахіть російсько-української війни задля надійного майбутнього України.

Список використаних джерел:

1. Бойда А. Від рядового до генпрокурора: життя та діяльність Василя Порайка (1888–1937). *Студентські історичні зошити*. 2020. Вип. 12. С. 39–47.

2. Бойда А. Громадсько-політична діяльність Василя Порайка (1888–1937 рр.) в австро-угорський період. *XIII Буковинська міжнародна історико-краєзнавча конференція, присвячена 400-річчю Хотинської війни. Тези доповідей*. Чернівці, 22–23.10.2021 р. / наук. ред. О. В. Добржанський. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2021. С. 112–115.

3. Галузевий державний архів Служби безпеки України. Ф. 6. Спр. № 40215-фп. : Кримінальна справа Василя Івановича Порайка. 1937 р. Т. 1. 265 арк.

4. На вершинах. *Діло*. 1927. 16 березня. Ч. 58. С. 1–2.

РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ У 2019: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ

Бойда Андрій,
І курс ОР магістр,
факультет історії, політології і міжнародних відносин,
Науковий керівник – Дерев'янко С.М.,
доктор політичних наук, професор.

Інститут глави держави, утворений в Україні в 1991 р. постійно зазнає змін, модернізації внаслідок перманентних внутрішніх політичних криз і стає предметом для дискусій суспільного загалу, політиків та науковців, зокрема. Здавалось би, що опісля Революції Гідності 2013–2014 рр. та закріплення у Конституції України незворотності європейського та євроатлантичного курсу України, ключові реформи головної державної інституції було проведено.

Однак, вже у перший рік президенства В. Зеленського інститут глави держави зазнав численних як зовнішніх, так і внутрішніх трансформацій. Серед них, насамперед назвемо зміну (ребрендинг) назви постійного органу, утвореного Президентом України для забезпечення повноцінного здійснення його конституційних повноважень з Адміністрації на Офіс, абсолютна гласність роботи та діяльності керівництва цього органу, підняття медійності особи Президента України та популяризації його діяльності через рейтингові соцмережі, створення низки державних програм від імені глави держави для розв'язання проблем соціально-економічного та культурного життя в Україні, ініціативу щодо передачі командування над Національною гвардією та Міністерством внутрішніх справ України безпосередньо Президенту України, ухвалення окремого закону про імпічмент та низка інших. Детальний аналіз реформування

інституту глави держави в Україні у 2019 р. є предметом нашої магістерської роботи, тут акцентуємо на ключових реформах інституції.

Першою і фактично головною реформою у 2019 р. модернізації досліджуваного інституту стало питання ребрендингу. Рівно через місяць після інавгурації В. Зеленського, 20 червня 2019 р. Адміністрація Президента України стала називатись "Офіс Президента України". Важко сказати, що саме стало приводом прийняття цього рішення, але на наш погляд, це могло бути пов'язане з корупційною та одіозною репутацією назви органу в ЗМІ, на міжнародній арені та серед громадськості. Додатковим приводом для реорганізації, як це можна зрозуміти з Указу Президента України № 417/2019 про питання забезпечення діяльності Президента України [1], стало скорочення кількості персоналу.

Певною мірою це сприяло як економії бюджету, так і збільшенню зарплатні керівництву структури. Одразу ж після зміни назви структури, постало питання і про перенесення осідку її функціонування в іншу будівлю. Реорганізація органу, за задумом ініціаторів такого рішення з команди В. Зеленського, передбачала перетворення інституції з закритого типу у відкритий та гласний офіс за західним зразком. 20 червня 2019 р. главі держави було подано два варіанти перенесення функціоналу офісу з Банкової в будівлю з видом на Дніпро або ж поряд з Європейською площею. Вибір В. Зеленського пав на будівлю Українського дому, де до початку 1990-х рр. розміщувалась Київська філія Центрального музею В. Леніна. Функціонерами Офісу планувалось облаштувати дану споруду за зразком офісів Кремнієвої долини – кафе, коворкінг для громадян з певними зверненнями, актова зала на 500 осіб і т. д. [2].

У кінцевому підсумку, ініціатива Офісу Президента України про зміну дислокації не була реалізована з низки причин: проблеми матеріально-технічного забезпечення, спецзв'язок, фінансування переоблаштування споруд, музеєфікацію будівлі на вул. Банковій, встановлення фізичної та інших видів охорони, в тому числі і секретності. Рішення було несвоєчасним – так заявили його ж ініціатори, коли осягнули неможливість реалізації [3].

Принципом постало питання і про вдосконалення законодавства про імпічмент глави держави. Приводом стали проблеми правового характеру, що виникли у зв'язку пов'язані з усуненням В. Януковича від виконання обов'язків Президента України. Через оскарження підстав і процедури президентом-втікачем, судова тяганина довкола цієї події триває і досі. З цих причин, виникла негайна потреба у правовому регулюванні процедури імпічменту. Її юридичне закріплення донедавна містилось лише в Конституції України, але у вересні 2019 р. саме новообраними народними депутатами Верховної Ради України IX скликання був прийнятий Закон України "Про особливу процедуру усунення Президента України з поста (імпічмент)", на основі якого відбулась конкретизація порядку здійснення імпічменту глави держави [4, с. 8–9]

Серед ідей по реформуванню провідної інституції держави у 2019 р. була позиція президента щодо передачі йому прямого управління Нацгвардією. Так у законопроєкті "про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності Національної гвардії України" № 1007 від 29.08.2019 р. В законі про НГУ пропонувалось вилучити будь-які згадки про міністра МВС там, де йдеться про

його управління, а от керівництво передати безпосередньо командувачу вітчизняної жандармерії [5]. Пояснювальна записка аргументувала невідкладність закону тим, що в умовах особливого періоду керівництво військовими формуваннями, зокрема Нацгвардією, не належить до сфери внутрішніх справ, а знаходиться в підпорядкуванні президента. Попри реєстрацію 29.08.2019 р. та проходження всіх необхідних процедур, на порядок денний цю ініціативу щодо реформування повноважень президента було включено лише 15 лютого 2022 р. [5].

Загалом, констатуємо, що реформування інституту глави держави в Україні у 2019 р. було викликане назрілими на той час проблемами його функціонування. Ребрендинг інституції, гласність, підвищення медійності, часткове перетворення ініціатив у реальність є позитивними наслідками щодо модернізації інституції, що виявилось навіть в умовах повномасштабного вторгнення російських військ. Сподіваємось, що ключові тенденції реформування інституту глави держави започатковані 2019 р. після нашої Перемоги над ворогом будуть продовжені з урахуванням новітніх реалій.

Список використаних джерел:

1. Питання забезпечення діяльності Президента України : Указ Президента України 20.06.2019 р. № 417/2019; поточна ред. від 17.06.2021 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417/2019#Text
2. Кореновська С. У Зеленського міркують над перенесенням Адміністрації в Український дім. *DW. 20.06.2019*. URL: https://www.dw.com/uk/у-зеленського-міркують-над-перенесенням-адміністрації-в-український-дім/a–49275276.
3. Думанська М. У Зеленського передумали переїжджати з Банкової. *DW. 31.08.2019*. URL: https://www.dw.com/uk/у-зеленського-передумали-переїжджати-з-банкової/a–50243444.
4. Boida A., Khomutetskyi D. The concept of impeachment procedure in Ukraine: genesis and current state. Young Researchers in the Global World: Approaches and Challenges: Book of papers of the 2021 International Forum for Young Researchers, Kharkiv, April 23, 2021. O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv, TESOL-Ukraine [and oth.]. Kharkiv: O. M. Beketov NUUE in Kharkiv. 2021. P. 6–10.
5. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо діяльності Національної гвардії України : Внесений Президентом України, реєстр. № 2035-IX від 15.02.2022 р. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=66241.

ЕТНІЧНІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

Гаврилюк Адріана,
ІІІ курс ОР бакалавр,
факультет історії, політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Дрогобицька О.Я.,
кандидатка історичних наук, доцентка.

Творчість українського композитора Володимира Івасюка, вихідця з Буковини, добре відома як жителям України, так і цілому світу. В основному пісні Івасюка здобули славу "народних". Секрет такого успіху в тому, що мотиви пісень і справді дуже наближені до фольклору та містять виразні етнічні елементи.

Варто тільки звернутися до найвідомішої пісні Івасюка – "Червона Рута" 1970 року. Ця пісня стала практично неофіційним гімном України, а квітку (червону руту) ми давно уже сприймаємо як символ чистого і вічного кохання. Але важко уявити, що ще в 1960-х про таку квітку ніхто не знав. Не знав і композитор, доки не натрапив на етнографічний збірник Володимира Гнатюка "Коломийки" 1906 року [1]. Вісімнадцятирічного юнака зацікавили знайдені у книзі слова "Назбирала троєзілля, червону рутоньку, Та схотіла зчарувати мене, сиротоньку" [2].

Володимир Івасюк розпочинає шукати розгадку про чарівну квітку. Разом зі своїм батьком вирушає у фольклорні експедиції. Тут треба зауважити, що батько Володимира Івасюка – видатний письменник і фольклорист. Він збирав народні й маловідомі казки на Буковині. Володимир зростав у родині, яка дуже шанувала фольклор та народну творчість.

Лейтмотив народної легенди – дівчина, котра знайде червону руту і подарує юнакові, буде щаслива у коханні. Івасюк вдало обігрує легенду, використовуючи у своєму вірші такі образи, як "печаль", "надія", "мрія", "врода", а з іншого боку змальовує чарівний світ карпатської природи і народних ворожінь та вірувань про силу кохання. Робота над піснею тривала три роки (з 1967 до 1970 р.) [2].

Образ матері Володимир Івасюк створив у піснях "Відлітали журавлі" та "Балада про мальви". Мати жде-не діждеться доньку з війни. А донька – ось вона, під вікном розцвіла мальвою [3]. Мати, якій люди вклоняються до ніг за її подвиг, яка ніколи не перестане чекати… Було щось у цій пісні трагічно-пророче.

У В. Івасюка була пісня "Чарівна недея", яку надрукувано у газеті "Радянська Буковина" від 10 лютого 1974 року. Але це один з варіантів "Балади про мальви". Слово "недея" означає дику вершину гори. Походить воно з гуцульського діалекту [3].

Загалом Володимир Івасюк не тільки створював власні пісні, а й обробляв народні. До цього дня його аранжування народних мелодій сприймаються революційно [4].

"Кожна пісня – це перлина. І я не розумію, як можна вважати себе музикантом або просто культурною людиною і не знати українського фольклору.

Без народного ґрунту – я ніщо. Для мене український фольклор – підручник, написаний геніальним автором", – говорив композитор [2].

Таким чином, у творчості видатного українського композитора Володимира Івасюка чітко простежуються етнічні мотиви. Часто сюжети та ідеї для своїх відомих пісень він черпав у фольклорі та народній творчості. Саме тому його твори такі близькі по духу усім українцям.

Список використаних джерел:

1. Гаврилюк А. "Червона Рута" – символ, що об'єднав країну. Глухівські читання – 2021. *Актуальні питання суспільних та гуманітарних наук : збірник матеріалів XI міжнародної науково-практицної інтернет-конференції* / за заг. ред. А. С. Полякова. Глухів, 2021. С. 67–68.
2. Івасюк М. Монолог перед обличчям сина. Чернівці : Золоті литаври, 2000. 189 с.
3. Сторінки пам'яті Володимира Івасюка : веб-сайт. URL: http://www.ivasyuk.org.ua/life.php?lang=uk.
4. Шмаленко О. Творчість Володимира Івасюка у контексті української культури. *Інтерпретація як інструмент культурологічного дискурсу* : зб. тез доповідей Всеукраїнської наук.-теорет. конф., Київ, 2–3 червня 2016 р. Київ : ІК НАМ України, 2016. С. 21–22.

ПОЛІТИКО-АДМІНІСТРАТИВНИЙ УСТРІЙ ГАЛИЦЬКОГО СТАРОСТВА 1434–1772 рр.

Гебура Богдан,
IV курс ОР бакалавр,
факультет історії політології і міжнародни відносин.
Науковий керівник – Волощук М.М.,
доктор історичних наук, професор.

Історія українського Середньовіччя пронизана численними подіями, світло на які ще досі не пролито.

Після численних конфліктів за спадщину королівства Русі і династії Романовичів між Угорським, Польським королівствами і Великим князівством Литовським, Галицька земля опинилася у руках династії Ягелонів. Упродовж 1387–1434 рр. край входив до складу Корони Польської як так званий Руський домен короля, де зберігався давній устрій. У титулатурі, починаючи із середини XIV ст. володарі Польщі називалися "dominus terre Russie", їхні ж намісники – старостами Руської землі [5]. До прикладу Володислав Опольський титулувався як "*Рускои землѣ господарь и дѣдичь*" [6]. Лише з 1434 р. у королівстві Польща виникло Руське воєводство (*Palatinatus Russiae*) [3]. Інтегрування набутих земель до решти королівства забезпечив Єдлінський привілей 1430 р. (підтверджений у Кракові 1433 р.) Владислава II Ягайла в якому йшлось про "et unam legem communem omnibus", тобто зрівняння всіх земель за одним законом і

кодексом [2]. Так шляхетські привілеї поширювалися й на місцеву галицьку (руську) знать.

Отже, упродовж 1432–1434 рр. створені Руське і Подільське воєводства які відповідно поступово інтегровувалися до Корони Польської [4].

За адміністративно-територіальним устроєм Руське воєводство ділилося на п'ять або шість земель, що, за словами Зеновія Федунківа, пройшов наступні етапи:

I. 1434–1569 рр. – від створення воєводства до укладення Люблінської унії.

II. 1569–1764 рр. – від постання Речі Посполитої до коронації останнього короля Польщі Станіслава Понятовського та запровадження 1764 р. адміністративної реформи, що спричинила територіальні зміни в державі.

III. 1764–1772 рр. – від реформи до першого поділу Речі Посполитої [7].

Всі землі королівства Польщі ділилися на воєводства. За підрахунками Миколи Крикуна станом на 1525 р. існувало 18 воєводств, три з яких були в межах колишнього королівства Русі. Після Люблінської унії за рахунок набутих зі складу Великого князівства Литовського кількість воєводств збільшилась.

Воєводства в свою чергу ділились на землі, а землі (хоч і не всі) – на повіти [4]. За дослідженнями польського історика Пшемислава Домбковського Галицька земля у XV ст. поділялася на шість повітів: Галицький, Коропецький, Коломийський, Снятинський, Теребовлянський і Червоногородський (який теж відносився до Подільського воєводства). Також автор припускає існування наприкінці XIV ст. ще трьох повітів: Рогатинського, Калуського та Тисменицького, але ті були або поглинуті вище згаданими повітами або відійшли до інших земель [1]. Кількість населених пунктів станом на XV ст. за напрацюваннями автора, становило 395: у Галицькому – 247, у Червоногородському – 14, у Коломийському – 52, у Коропецькому – 11, у Снятинському – 25 і у Теребовлянському – 46 [1].

До 30-х років XVI ст. кількість повітів Галицької землі зменшилася: Червоногородський повіт відійшов до Подільського воєводства, а Коропецький – поглинув Галицький повіт. З. Федунків з посиланням на М. Плєвчинського вказував, що станом на 1531 р. Галицька земля складалася із чотирьох повітів: Галицького, Теребовлянского, Коломийського і Снятинського [7].

Під час другого періоду постала нова держава – Річ Посполита. Адміністративно-територіальний устрій Руського воєводства після 1569 р. залишився незмінним. Однак у Галицькій землі відбулася реорганізація повітів і як наслідок залишилися тільки три – Галицький, Теребовлянський та Коломийський, згодом об'єднаний зі Снятинським. Такий повітовий устрій залишатиметься незмінним аж до ліквідації Руського воєводства 1772 р.

На третьому етапі, за твердженням З. Федунківа, Галицька земля територіально збереглася, але Теребовлянський і Коломийський збільшилися за рахунок земельного фонду Галицького [7].

Отже, ми бачимо що впродовж понад 338-и років територіально-адміністративний устрій Галицької землі в більшій мірі залишався не змінним. Простежується збереження цієї землі в межах кордонів, що були ще закладені

Галицько-Волинським князівством і це дає підстави говорити про історичну тяглість цих територій на протязі століть.

Список використаних джерел:

1. Dąbkowski P. Podział administracyjny województwa Ruskiego i Bełzkiego w XV wieku. Lwów : Towarzystwo Naukowe z zasiłkiem Funduszu Kultury Narodowej Józefa Piłsudskiego, 1939. S. 323–324.
2. Przywilej jedlneńsko-krakowski. URL: https://polishfreedom.pl/dokument/przywilej-jedlnensko-krakowski.
3. Войтович Л. Угорщина і Польща в боротьбі за спадщину Романовичів: витоки, події, наслідки. *Українсько-угорські етюди. Вип. 3* / за ред. Л. В. Войтовича. Львів : Інститут українознавства ім. Івана Крип'якевича НАН України, 2019. С. 271.
4. Зашкільняк Л. О., Крикун М. Г. Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів. Львів : Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2002. С. 74.
5. Михайловський В. М. Правління Коріатовичів на Поділлі (1340-ві – 1394 рр.) : Соціальна структура князівського оточення. *Український історичний журнал.* Київ, 2009. № 5. С. 46.
6. Пещак М. М. Грамоти XIV ст. Київ : Наукова думка, 1974. Док. № 29. URL: http://litopys.org.ua/gramxiv/grb03.htm#page60.
7. Федунків З. Адміністративно-територіальний устрій та територіальні межі Галицької землі Руського воєводства. *Краєзнавство.* 2015. № 3–4. С. 187–198.

ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ НА СТАНІСЛАВЩИНІ В 1939–1944 рр.

Горбаль Василь,
І курс ОР магістр, факультет історії,
політології та міжнародних відносин.
Науковий керівник – Комар В.Л.,
доктор історичних наук, професор.

Проблема польсько-українських відносин на сучасному етапі є надзвичайно актуальною, оскільки висвітлює історію боротьби українського народу за право державотворення, територіальну цілісність, національні інтереси та цінності.

Серед українських істориків проблему досліджували, зокрема В. В'ятрович, І. Іллюшин, М. Кучерепа, Р. Офіцинський, І. Патриляк та ін.

Польська історіографія представлена, зокрема так званими ревізіоністами: В. Меджецький, Г. Грицюк, Т. Стриєк, З. Ковалевський, А.-Л. Сова та інші, а також традиціоналістами: А. Перетяткович, Ч. Піотрковський, Ю. Туровський, Є. Венгерський, В. Філяр, В. Романовський та ін. [2, с. 124].

Мета дослідження: з'ясувати характер, причини та особливості польсько-українських відносин у Станіславщині 1939–1944 рр.

Аналіз джерел та історіографії свідчить, що польсько-українські відносини 1939–1944 рр. на Станіславщині мали характер підпільного партизанського протистояння між поляками та українцями. Причини цього крилися у нечисленності поляків; відсутності у них військової еліти, яка могла б організувати та очолити підпілля; а також несприйняття з боку українського населення. За даними В. Кубійовича, станом на 1 січня 1939 р. на Станиславщині проживало 75% українців, 15% поляків та 9% євреїв [3, с. 263].

З нападом Німеччини на Польщу 1 вересня 1939 р. у Галичині починає формуватися польське підпілля. Зокрема, у Станіславі в 1939 р. було створено осередок "Таємної організації військової". На початку 1942 р. вона налічувала 200 осіб. На той час у львівському осередку було вже 900 осіб [1, с. 171].

Завдання польського підпілля на початковому етапі свого існування були такі: "Тутешніх українців-русинів, – йдеться в наказі головного комітету визволення так званих східних кресів, – підбурювати проти радянської влади, страшити їх голодом… намовляти масово втікати до Німеччини… підбурювати до антирадянського повстання… а потім повідомляти про все це радянській владі" [1, с. 172].

Зрозумівши неефективність своєї пропагандистської політики, польські підпільники вже у 1942 р. перейшли до активних дій проти українців: нападали на магазини та залізниці, вчиняли акції саботажу, здійснювали терористичні акції [6, с. 134].

З кінця серпня 1943 р., коли фронт посунувся подалі зі Східної Галичини, польське підпілля за допомогою німців та радянської влади здійснює "відплатні акції" проти українських селян. Як свідчать документи УПА: "30. 07. 1943 р. жандармерія із Станіслава арештувала українця Ковальчука Миколу та його брата Василя із с. Бринь за доносом поляка Згубіцького Вінцента із с. Бринь"; "07. 08. 1943 р. в с. Бринь поляки написали до Гестапо анонімного листа про приналежність до ОУН чотирьох українців…" [6, с. 288].

За браком власних сил у цій місцевості, поляки 1944 р. починають допомагати радянській владі у боротьбі з ОУН. Так, станом на серпень 1944 р. у винищувальному батальйоні Богородчан служило 70 поляків; станом на листопад 1944 р. у Ланчині з місцевими працівниками НКВС співпрацювало 30 поляків [4, с. 492].

Українці, які на відміну від поляків, не мали своєї національної держави, намагалися в Другої світової війни здобути самостійну Україну. Така позиція Проводу ОУН призвела до створення збройних формувань. Так, у Станіславі 7 липня 1941 р. був опублікований документ про реєстрацію всіх чоловіків, віком до 60 років, української національності, придатних до військової служби. Згодом на території Галичини почало діяти формування УПА-Захід, яке поділялось на 6 військових округів. Станіславщина належала до округу "Чорний ліс" [5, с. 50].

Провід ОУН висунув програму: "Україна для українців!". Іноді це гасло навіювало почуття шовінізму, однак його прояви, були на рівні рядового скла-

ду. Офіційно, командування ОУН, у листівках ставило вимоги до поляків: добровільно виїхати за Буг чи Сян. У іншому випадку чинився психологічний чи моральний тиск, що змушувало поляків покинути Галичину. Фізичних розправ могли зазнавати лише чоловіки, які чинили активний збройний опір [5, с. 50].

З наближенням фронту в 1944 р. польсько-українське протистояння переросло у відкриті збройні напади на населені пункти. Так, у квітня 1944 р. поляки напали на с. Копанки Калуського повіту, де була криївка УПА. Внаслідок цього було спалено 350 хат, та замордовано 16 осіб української національності; 2 квітня 1944 р. Станіславська боївка УПА чисельністю 50 осіб напала на польську колонію Земянок, де було вбито 40 поляків і 52-а господарства спалили. На жаль, це були непоодинокі акції, які на території Станіславщини велися з обох сторін [6, с. 490].

На звільнених від поляків територіях, Провід ОУН, зокрема 9 лютого 1944 р. наказав спалити та знищити польські костели та будинки, щоб після відступу фронту на захід, поляки не малик куди повернутися [1, с. 286].

Внаслідок конфліктів були людські втрати з обох сторін. Зокрема, за даними І. Патриляка в Східній Галичині поляки втратили – від 3-х до 8-и тис. осіб; українці – від 3-х до 4 тис. осіб [5, с. 366]. Польські дослідники на підставі даних з 430 населених пунктів наполягають на 22 тис. загиблих поляків [4, с. 47].

Таким чином, польсько-український конфлікт 1939–1944 рр. на Станіславщині не переріс у велике збройне протистояння як це було на Волині. Збройні сутички, що відбувалися в 1944 р., мали в основному відплатний характер. Кількість жертв конфлікту на жаль важко встановити через суб'єктивний характер та недостатню вивченість джерел.

Список використаних джерел:

1. Ілюшин І. Українська повстанська армія і Армія Крайова. Протистояння у Західній Україні (1939–1945 рр.). Київ, 2009. 400 с.
2. Комар В., Мосорко М. Сучасна польська історіографія українсько-польських відносин 1939–1944 рр. *Вісник Прикарпатського університету. Історія*. Івано-Франківськ, 2011. Вип. 19. С. 122–128.
3. Ніколаєць Ю. Поляки в Україні у роки Другої світової війни: сучасний науковий дискурс. *Наукові записки ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України.* Київ, 2019. С. 246–293.
4. Офіцинський Р., Хаврак Л. Військово-політичний аспект українсько-польських стосунків в Галичині 1941–1944 рр. *Науковий вісник УжНУ*. Ужгород, 2002. № 7. С. 68–74.
5. Патриляк І. Перемога або смерть: український визвольний рух у 1939–1960 рр. Львів, 2015. 512 с.
6. Польсько-українські стосунки у 1942–1947 роках у документах ОУН та УПА : у 2 т. / за ред. В. В'ятровича. Т. 1 : Війна під час війни. 1942–1945. Львів, 2011. 782 с.

МОЛИТВА ЯК ДУХОВНА ЗБРОЯ І ЗАХИСТ УКРАЇНЦІВ: РЕЛІГІЄЗНАВЧЕ ОСМИСЛЕННЯ

Кондрат Тетяна,
ІІ курс ОР бакалавр,
факультет історії, політології і міжнародни відносин.
Науковий керівник – Білоус С.І.,
кандидатка філософських наук, доцентка.

Обрядову основу кожної релігії становить молитва. Молитовна діяльність – різновид духовної діяльності. У житті людини віруючої молитва займає помітне місце, ціннісне значення. Людина віруюча переконана, що молитва виконує такі важливі функції, як: зустріч і спілкування з Богом; набуття духовних сил; духовний захист; оздоровлення й навіть зцілення (терапевтична функція); невидимий (містичний) спосіб отримання допомоги від Бога, вищих духовних сил; інтеграції в колективі, середовищі.

В умовах секуляризаційних процесів, що спостерігаються в суспільстві на сучасному етапі, люди, які не вважали себе віруючими, значення і роль молитви часто усвідомлюють в екстремальних і критичних ситуаціях. Ще в часи схоластики один католицький теолог іспанець Мельчор Кано звертався до подібних людей: “Не дивуйся, що на кожне твоє горе поручають тобі молитву, бо без найменшого сумніву, всі інші середники без неї не мають ніякої вартости, а вона має вартість без усіх середників” [2]. Поки людина самостійно не зрозуміє духовної сили молитви, ніхто не зможе її переконати.

Християнство, та й інші релігії, вчать, що Господь чує молитву і допомагає людині так, як вважає краще для неї самої. Предстоятелі церкви описують особливості доброї молитви: полум’яна, “многотрудна”, що виходить зі зболеної душі й глибоко зосередженого розуму, “могутніша за саму царську владу”. Водночас, покладати всі надмірні надії лише на молитви – даремно. Віра, справи милосердя, зусилля людини посилюють значення молитви.

В обрядовому дійстві найбільш відомою і спільною для всіх напрямів християнства є Господня молитва “Отче наш”. В ортодоксальному християнстві (православ’ї і католицизмі) відомими також є “Ісусова молитва”, молитви звернені до Богородиці, святих тощо.

Культовими осередками молитви є християнські святині (храми, монастирі). Молитовна діяльність домінує серед священнослужителів, монахів, монахинь. Також молитву людина практикує індивідуально: вдома, в дорозі, в мирний час і під час війни – будь де, будь-коли. Молитва не знає ні кордонів, ні часу, діє на відстані. Християнство закликає молитися за всіх, навіть за навернення і відступництво ворогів.

Як теологи, так і багато світських мислителів ділились значенням й особливостями молитви в їхньому житті. Українці – нація, яка століттями цінує силу молитов, не залежно від релігії й конфесії в яких вони звучать. В українській культурі відомими є християнські традиції творення молитов. Навіть колядка часто сприймається як молитва.

Описуючи особистий досвід спілкування з Богом, Григорій Сковорода повідомляє “Раптово якийсь солодкий вплив охопив мою душу, від чого все нутро моє загорілося вогнем, і здавалося, що в моїх жилах відбувався полум’яний кровообіг”. Молитву Сковорода називає Богомисленням, яке дозволяє людині відкрити трансцендентний світ, пізнати мікрокосм, макрокосм та їх взаємозв’язок; через молитву відновлюється душа людини. [2, с. 42–43].

Видатний Тарас Шевченко у вірші “Мені тринадцятий минало” згадував, що “йому так приязно молилось”. В “Неофітах” Шевченко пише: “Молилися перед хрестом закуті в пута неофіти, Молились радосно. Хвала!”. Неофіти – новонавернені до певної релігії; а в поемі Т. Шевченка неофіти – перші християни Стародавнього Риму І ст. н. е., які раніше були прихильниками іншого світогляду. Ці та інші поетичні рядки Шевченка навчають: молитва може бути бажаною, необтяжливою, радісною, любою, щирою, сильною.

У 1885 році український письменник, громадський діяч Олександр Конисський написав вірш, що став однією з улюблених молитов для мільйонів українців: “Боже, великий, єдиний, нам Україну храни!”. У багатох православних й католицьких парафіях України після відправи Літургії є традиція урочисто виконувати в храмі цю “Молитву за Україну”. Тож, улюбленими для українців є різного виду молитви, де кожен в колективі може долучитися до духовного єднання з Творцем.

Отже, в Україні молитви лунають в культових спорудах, у позакультовій діяльності; під час різних подій (і радісних, і трагічних, і таких, що вселяють оптимізм). На сучасному етапі молитви поширюються за допомогою різноманітних способів, засобів, навіть в середовищі соціальних мереж за участю відповідних молитовних груп тощо. Духовно сильними є молитви матерів за дітей, дітей – за батьків, народу – за державу та військо. Інтегруюча сила молитви проявляється в єднанні українців з усієї України.

Список використаних джерел:

1. Кошетар У. П. Молитва як чинник оновлення душі в творчості Г. С. Сковороди. URL.: https://er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/17327/1/%D0%9A%D0%BE%D1%88%D0%B5%D1%82%D0%B0%D1%80%20%D0%A3.%D0%9F.pdf.
2. Молітесь Богові одному. URL.: https://risu.ua/molites-bogovi-odnomu_n45707.

МІГРАЦІЙНА КРИЗА НА КОРДОНІ БІЛОРУСІ З ЄС

Кріль Олег,
І курс ОР магістр,
факультет історії, політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Стецюк Н.М.,
кандидатка історичних наук, доцентка.

Міграційна криза, яка виникла на кордоні Білорусі з ЄС стала одним із актуальних важелів розхитування стабільності в регіоні ЦСЄ, а також спробою впливу на зміну зовнішньополітичних пріоритетів Польщі, Литви, Латвії зокре-

ма та заразом ЄС шляхом застосування комплексу гібридних методів і демонстрування готовності до застосування військової сили.

Події цієї кризи можна розглядати як складові широкої міграційної кризи в Європі, викликаної організованим переміщенням іммігрантів і біженців (переважно молодих чоловіків) до ЄС. В тому числі з Іраку, Афганістану, інших країн Близького Сходу і Африки. Цього разу маршрут їх руху мав пролягати через кордони Білорусі з Польщею, Литвою і Латвією. А сама криза з самого початку набула яскраво вираженого штучного, інструментального характеру.

Передумовами виникнення кризи є серйозне погіршення відносин ЄС та Білорусі після президентських виборів 2020 р. в цій країні, білоруських протестів 2020–2021 рр., інциденту рейсу 4978 Ryanair, а також спроби примусової репатріації Х. Тимановської [9].

Як загальну мету цієї кризи можна визначити підрив іміджу ЄС як організації держав, що об'єднані спільними цінностями та прагненнями і які здійснюють поступальний розвиток у різних галузях. Саме дестабілізація і дискредитація ЄС була необхідною організаторам кризи. Їх комплексне застосування в пропагандистських цілях було направлене насамперед на населення Росії, Білорусі та інших країн пострадянського простору з поступовим накиданням своїх наративів на аудиторію світових ЗМІ.

Початком кризи вважається червень 2021 р. Тоді відбувся запуск каналів переміщення мігрантів. Цьому передували заяви О. Лукашенка про те, що він більше не буде стримувати потоки мігрантів та біженців, які через Білорусь намагалися потрапляти в ЄС. Згодом він говорив, що підтримка у нелегальному переправленні через кордон мігрантів – відповідь на санкції ЄС проти Білорусі.

Сприяння мігрантам відбувалося шляхом реклами турів до Білорусі, надання віз, збільшення кількості рейсів з Близького Сходу, поширення в соцмережах порад щодо правил перетину кордону. Після прибуття в Білорусь мігрантам давали інструкції щодо перетину кордону. За їхніми словами, вони отримували різаки та сокири для прорізання прикордонних огорож [9]. Вартість самої подорожі та можливості потрапити у ЄС становить 4 тис. дол. В цю суму входить ціна за рейс з Іраку плюс візи і шлях до кордону [4].

Через кризу уряди Польщі та Латвії ввели надзвичайний стан у прикордонних з Білоруссю районах, а уряд Литви – на всій території країни. Допоміжним елементом у стримуванні мігрантів слугує металева огорожа, яку в той період почали будувати на прикордонних ділянках. Загалом сценарії протидії потокам людей з білоруської території є схожими у всіх трьох країнах. Тим, що відрізняється є масштаби та часові рамки.

Так, Литва першою стикнулася із збільшенням числа осіб, які намагалися нелегально перетнути її кордон. Вже у серпні потоки мігрантів було скеровано на Латвію і Польщу. З цього часу кордони цих країн щоденно намагалося перетнути кілька сотень людей. Зазначу те, що охороняти свої кордони цим трьом країнам в своїй основі довелося самостійно. Пройшов якийсь час, кількість біженців почала наростати, що спонукало ЄС, більшість країн-членів якого також є членами НАТО, солідаризувати свої позиції.

Польща, Литва та Латвія назвали цю кризу гібридною війною, яку Білорусь веде проти ЄС [9]. Звісно, що тло, на якому відбувається міграційна криза, є значно ширшим і її потрібно розглядати у контексті інших подій та загроз. Мігрантів, котрі прагнули швидко потрапити в ЄС, використовують як інструмент для досягнення мети створеної кризи. На думку польського науковця Т. Ляховського, юридично за дії людей на кордоні Польщі відповідальна саме Білорусь, а в політичному сенсі є видимим слід Кремля [3].

Варто зазначити ще й те, що особливу загрозу міграційна криза становила на тлі проведення РФ та Білоруссю спільних навчань "Захід–2021" у вересні 2021 р. В цих навчаннях було залучено понад 200 тис. військових, до 760 одиниць техніки, близько 80 літаків та гелікоптерів, а також до 15 кораблів [7].

Політика ЄС щодо врегулювання міграційної кризи полягає зокрема у допомозі Литві, Латвії та Польщі, насамперед виділення фінансів для охорони державних кордонів. Глава Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн, оголосила про загальну суму допомоги розміром в 200 млн євро [2]. Вона наголосила на потребі спільного захисту зовнішніх кордонів ЄС та зазначила, що на управління кордонами у новому європейському бюджеті передбачено 6,4 млрд євро. Єврокомісія виділила близько 3,5 млн євро на репатріацію мігрантів, які перебували в Білорусі [1] та 700 тис. євро на гуманітарну допомогу для них [8].

В грудні 2021 р. ЄС ввів п'ятий пакет санкцій щодо Білорусі. До нього потрапили 17 фізичних та 11 юридичних осіб, зокрема, представники командування прикордонних військ Білорусі, співробітники МЗС та судової системи, державний авіаперевізник "Белавиа", підприємства туристичного сектора і готелі, ВАТ "Гродно Азот", "Белоруснефть" [6].

Санкційний список США дещо відрізняється від списку ЄС. Вони наклали санкції на 3 білоруські повітряні судна, 20 людей, 12 компаній, білоруське міністерство фінансів та банк розвитку. Також про запровадження санкцій проти Білорусі оголосив канадський уряд та Велика Британія [5].

Таким чином, можна вести мову про те, що міграційна криза на кордоні Білорусі з ЄС має гібридний характер. Вона була інспірована бажанням О. Лукашенка довести свою спроможність (зокрема Кремлю) створювати загрози для ЄС та його партнерів. Однак, в період кризи, ЄС загалом продемонстрував єдність у підтримці дій тих його членів, які безпосередньо протистоять цьому виклику, а Білорусь отримала новий пакет санкцій від Заходу, що разом із застосуванням також дипломатії, посприяло зниженню інтенсивності кризи до мінімальних меж.

Список використаних джерел:

1. Єврокомісія виділить 3,5 млн євро на добровільне повернення мігрантів з Білорусі. *Європейська правда*. 2021. URL: https://cutt.ly/PGoWKkM (дата звернення: 23.04.2022).
2. Лепеха Я. ЄС виділить Литві, Латвії та Польщі до 200 млн євро на охорону кордонів. *Суспільне*. 2021. URL: https://cutt.ly/1GoWI9T (дата звернення: 23.04.2022).

3. Приходько Є. Кордон Польщі та Білорусі. Як змусити Лукашенка відступити. *Нова Польща*. 2021. URL: https://cutt.ly/wGoWjVy (дата звернення: 23.04.2022).
4. Прищепа Я. "Почуваються обманутими". Журналіст розповів, що відбувається з мігрантами на кордоні Білорусі з ЄС. *Суспільне,* 2021. URL: https://cutt.ly/MGoWonE (дата звернення: 23.04.2022).
5. США та ЄС ввели нові санкції проти Білорусі. Серед покараних – син Лукашенка. *BBC News Україна*. 2021. URL: https://cutt.ly/mGoQ5ka (дата звернення: 23.04.2022)
6. Шейко Ю. Євросоюз запровадив п'ятий пакет санкцій щодо Білорусі. *Deutsche Welle*. 2021. URL: https://p.dw.com/p/43l53 (дата звернення: 23.04.2022).
7. Ярмоленко О. Росія та Білорусь розпочали масштабні військові навчання "Захід–2021" вздовж українських кордонів. *Бабель*. 2021. URL: https://cutt.ly/JGoQ1hq (дата звернення: 23.04.2022).
8. Belarus: EU allocates €700,000 in humanitarian assistance for vulnerable people stranded at the border. *European Commission*. 2021. URL: https://cutt.ly/pGoQJ7j (дата звернення: 23.04.2022).
9. The 2021 Belarus–European Union border crisis. *Wikipedia*. URL: https://cutt.ly/AGoQIP1 (дата звернення: 23.04.2022).

СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА В. ПУТІНА

Маріяш Олег,
І курс ОР магістр,
факультет історії, політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Цепенда І.Є.,
доктор політичних наук, професор.

Східна Європа є одним з найважливіших регіонів в політиці Російської Федерації, контроль над яким забезпечував панівне становище Москви в регіоні і значно збільшував політичну вагу Росії у світі. Тому поточна східноєвропейська політика російського керівництва на чолі з Владіміром Путіним є цілком закономірним явищем, спрямованим на відновлення впливу Кремля у одному з регіонів, втрачених після розпаду Радянського Союзу.

Ідеологічне та геополітичне підґрунтя сучасної східноєвропейської політики Росії були сформовані впродовж російської історії. Фактично, станом на другу половину XX століття геополітичні амбіції Росії в Східній Європі були повністю задоволені: Москва закінчила "збирання руських земель", закріпилася на узбережжях Чорного і Балтійського морів, здобула сателітів в Центральній Європі, забезпечивши цим цілковиту безпеку своїх західних кордонів, але активізація визвольних рухів в країнах соцтабору наприкінці 1980-х і розпад Радянського Союзу в 1991 році значно послабили російський вплив в Східній Європі. В XXI столітті Путін, слідуючи історичному ідеологічному та геополітичному курсу, намагається повернути втрачені позиції у регіоні.

Після входження країн Балтії та колишніх членів ОВД до складу Європейського Союзу та НАТО, регіон Східної Європи обмежився державами, що залишилися поза межами цих інтеграційних структур – Білоруссю, Молдовою та Україною. Тому Російська Федерація на чолі з Путіним зосередилася на створенні своєї сфери впливу в цьому регіоні в рамках ідеології "русского мира". Ця концепція полягає у тотальному домінуванні Росії у політичному, економічному та військовому просторах Східної Європи та заперечує право на самостійну державність для білорусів та українців.

До прямої економічної, політичної та військової співпраці Росії вдалось залучити тільки Республіку Білорусь. Білоруська держава бере участь у всіх російських інтеграційних структурах, таких як СНД, ОДКБ, ЄАС та Союзна держава. Впродовж XXI століття темпи російсько-білоруської інтеграції коливались у зв'язку з виникненням значних суперечностей в економічних та політичних питаннях. Незважаючи на практично повну економічну залежність Білорусі від РФ та тісні російсько-білоруські військові зв'язки, довгі роки білоруська влада намагалась лавірувати між колективним Заходом та Росією, зокрема висуваючи себе на роль посередника в переговорах "нормандського формату" між Україною, Росією, Францією та Німеччиною, але жорстоке придушення мирних протестів в Білорусі у 2020–2021 рр. позбавило режим Лукашенка будь-якої західної підтримки, чим вміло скористався Путін. Остаточно втративши легітимність влади, Білорусь фактично стала сателітом Росії, якій остання може диктувати умови та розпоряджатись її територією і ресурсами.

Проти Молдови і України, які обрали євроінтеграційний курс розвитку, Росія розгорнула гібридну боротьбу з залученням військових, економічних та інформаційних засобів впливу. Будучи основним експортером енергоносіїв до країн Європи, Росія неодноразово використовувала газове питання у суперечках з Україною задля протидії політичним процесам, що не співпадали з російським курсом, зокрема для продовження термінів перебування Чорноморського флоту на території українського Криму до 2042 року. В подальшому присутність російських збройних структур на півострові зіграла ключову роль в його анексії у 2014 році.

Також Російська Федерація активно використовує проросійський сепаратизм в Східній Європі для досягнення своїх геополітичних цілей. В випадку Молдови Росія скористалася заворушеннями у Придністров'ї в 90-х роках для закріплення своєї військової присутності в регіоні. На початку 2000-х років Путін робив спроби домовитися про реінтеграцію придністровського регіону в Молдову на російських умовах, викладених в "меморандумі Козака", що дало б Росії можливість через Придністров'я впливати на зовнішню і внутрішню політику Молдови. Схожий курс Кремль проводив і щодо України. Після анексії Криму та провалу проєкту Новоросії та / чи федералізації України в 2014 році, Російська Федерація взяла на озброєння стратегію, використану раніше в Молдові, а саме спробу реінтеграції окупованих територій на сході України на російських умовах. Такими діями Москва намагалась створити труднощі для євроінтеграційного курсу України та Молдови, проте досягла протилежного результату – народна підтримка євроінтеграції та державний курс на зближення з

Європою в цих країнах тільки посилився в зв'язку з російською агресією. Тому в 2022 році Росія вдалася до радикального кроку та розпочала відкрите повномасштабне вторгнення в Україну з метою нав'язати силою свою політику в регіоні.

Таким чином, східноєвропейська політика путінської Росії полягає у збереженні політичного, економічного, культурного і військового впливу Російської Федерації в Східній Європі. Після розпаду Радянського Союзу могутність Росії на міжнародній арені значно зменшилась, а її відновлення Путін і його уряд вбачають у становленні Росії одним із геополітичних центрів нового багатополярного світу. Тому з приходом Путіна до влади в 2000 році Російська Федерація розгорнула агресивну зовнішню політику у Східній Європи, спочатку спонукаючи держави регіону до інтеграції в рамках євразійських організацій, а потім, в разі відсутності з їхнього боку зацікавленості в цьому, здійснюючи економічний, політичний і військовий тиск на них.

Список використаних джерел:

1. Гольцов А. Г. Геостратегія Російської Федерації на пострадянському просторі : авторефер. дис. ... д-ра політ. наук : 21.03.03 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2019. 42 с.
2. Баканова А. О. Роль Придністровського конфлікту в молдовсько-російських відносинах. *Політичне життя.* 2021. № 1. С. 112–118.
3. Головченко В. Витоки агресивності зовнішньої політики Росії. *Київські історичні студії.* 2016. № 2. С. 68–75.

ПОЛІТИЧНІ РЕПРЕСІЇ РАДЯНСЬКОЇ КАРАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПРОТИ РОДИН УЧАСНИКІВ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ 1944–1953 рр. НА ПРИКАРПАТТІ

Паньків Лілія,
І курс ОР магістр,
факультет історії, політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Сигидин М.В.,
доцент.

Звільнення території Західної України від нацистів не стало тим довгожданим визволенням, якого очікували українці. На зміну одному прийшов інший тоталітарний режим – радянський, котрий мало чим відрізнявся від свого попередника. Розпочалося нове протистояння між учасниками національно-визвольного руху – з одного боку, проти сталінської каральної системи з іншого. Це вилилося в каральні акції, які були оголошені не тільки учасникам формувань ОУН та УПА, але й членам їхніх родин. Політичний терор став одним з елементів офіційної ідеології і повсякденної практики тоталітарної влади. Спектр застосування безчинств був надзвичайно широким, але чи не найганебнішим виявилося сімейне заручництво, репресії проти родин "ворогів" радянської влади.

Зволікати з репресіями влада не хотіла, тому початок роботи над узаконенням було почато невдовзі після звільнення перших центрів Західної України. Вже 14 лютого 1944 р. у зверненні Президії Верховної Ради і РНК УРСР "До учасників так званих "УПА" та "УНРА"", в якому закликали перейти на бік радянської влади також вперше згадали про їхні родини. Це було не випадково, адже радянські лідери вже тоді були готові закінчити те, що розпочали в 1941 р., коли тисячі членів родин учасників ОУН було депортовано у віддалені місцевості. Прихильником таких дій був М. Хрущов, який у листі до Й. Сталіна пропонував виселяти родини активних учасників національно-визвольного руху, щоб пришвидшити ліквідацію "оунівських банд" [1, с. 507].

За відсутності законних підстав репресувати жінок, дітей, людей похилого віку на допомогу прийшло НКВС. Вже 31 березня 1944 р. наркомом внутрішніх справ СРСР Л. Берією були підписані два документи: розпорядження № 7129 і наказ № 122, які визначили долю родин оунівців. Було визначено місця заслань. На основі цих документів більшість мешканців Прикарпаття було депортовано у віддалені райони Красноярського краю, Омської, Новосибірської областей, а їхнє майно було конфісковано. Відповідно до березневого наказу було визначено послідовність та ієрархію ухвалень рішень про заслання, але не чекаючи на затвердження Особливої наради при НКВС СРСР [2].

Протягом квітня 1944 р. було підготовлено і ухвалено інструкцію "Про порядок заслання членів сімей оунівців і активних повстанців у віддаленні райони СРСР" в якій значно розширили коло осіб, які піддавалися репресіям. Згідно цієї інструкції фактично всі, хто перебував у формуваннях ОУН і УПА, прирікали своїх рідних на виселення [1, с. 521]. На кожного повнолітнього репресованого заповнювали картку форми №1, яку заповнювали поспіхом і зовсім не зважали на доказову базу.

Все починалося зі складання списків членів родин по селах і містах, а також складалися "опитувальні листи", які мають велику цінність, оскільки вони заповнювалися зі слів людини, яку репресували, і в цих рядках можна прочитати увесь біль та сумну долю депортованих українців. Заповнювали "посімейну картку" на голову родини або "активного повстанця", де перераховували всіх членів сім'ї зі ступенем спорідненості, що слугувало підставою для репресування.

Наймасовіша депортація із західних регіонів України була розпочата 21 жовтня 1947 р. Вона була скерована проти родин учасників УПА. Відповідно до плану обласного управління МДБ зі Станіславівської області планували вивести "4500 бандитских семей в составе 13 941 человек", але до кінця операції із "задекларованих" було депортовано 3 826 родин у складі 10 702 осіб. У "резерві" перебувало ще 749 родин (родичі тих, кого підозрювали у співпраці), які теж були виселені. Загалом зі Станіславської області під час операції "Захід" депортовано 4 575 родин у складі 12 476 осіб [5, арк. 66].

Протягом 1944–1953 рр. з території західних регіонів України було виселено 192 543 члени сімей керівників та учасників національно-визвольного руху на термін від 5 до 10 р., який пізніше продовжили від 8 до 20 років, а згодом на довічне виселення. З території Львівської та Дрогобицької областей за цей

період було депортовано – 70 215 осіб, Станіславівської – 37 070, Чернівецької – 3 506 осіб [2].

До прикладу. Серед родин, які зазнали репресій була сім'я Заячківських з Галицького району с. Курипів. Ганна Заячківська була зв'язковою ОУН, в травні 1945 р. була арештована. Коли під час допитів вороги нічого від неї не дізналися, її поселили в камеру, в яку насипали дусту й хлорки. В результаті Ганна втратила зір, а її маму і сестру депортували в Комі АРСР [3, с. 91]. Родина Лаврів з с. Сенечів Долинського району була репресована за те, що постачала продукти УПА. Схожу долю мала і родина Семків з с. Новоселиця Долинського району. Голова родини Федір Григорович, який охороняв пасіку у лісі, де заховав заборонені книжки, які йому передали члени ОУН, був тяжко катований, а його родину врятувало тільки те, що вони переховувалися довгі роки в криївці [4]. Кожна родина мала свою історію болю та страждань, завданих радянською владою.

Законом України від 17 квітня 1999 р. "Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні" відбулася реабілітація виселених, але спецпереселенці не були визнані жертвами політичних репресій. На мою думку така ситуація є не справедливо, оскільки репресивні заходи радянської влади щодо членів учасників ОУН і УПА використовувалися як засіб боротьби проти національно свідомого українства. Ці дії радянської влади передбачали мали на меті підірвати соціальну базу визвольного руху в Україні, а також не допустити того, щоб національно свідомі сім'ї ставали джерелом нових кадрів для ОУН. Але ці репресивні заходи тоталітарної влади не змогли припинити боротьбу українців за суверенність власної держави. Український національно-визвольний рух, який був загнаний у підпілля, став одним з чинників, завдяки якому Україна виборола свою незалежність і продовжує рішучу боротьбу у Вітчизняній війні проти рашистської Росії.

Список використаних джерел:

1. Вронська Т. Упокорення страхом: сімейне заручництво у каральній практиці радянської влади (1917–1953 рр.). Київ : Темпора, 2013. 623 с.
1. Платонова Н. Законодавчі та відомчі нормативні акти щодо спец поселенців в Україні. URL: http://history.org.ua/JournALL/gpu/gpu_2003_20_1/10.pdf.
2. Реабілітовані історією. У двадцяти семи томах. Івано-Франківська область : у 2 кн. Кн. 1 / упоряд., автор передмови Л. Вардзарук. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2004. С. 984.
3. Респондент Семків Марія Федорівна, 19 січня 1928 р. н. / записано Л. Паньків 07.07.2019 р. у с. Новоселиця Калуського р-ну Івано-Франківської обл.
4. Центральний державний архів громадських об'єднань України. Ф. 1. Спр. № 4963 : Список районов и в них населенных пунктов, наиболее пораженных оуновским бандитизмом, 6 грудня 1949. 66 арк.

ЮРІЙ ЛИПА І ЙОГО ЧОРНОМОРСЬКА ДОКТРИНА

Романюк Василь,
IV курс ОР бакалавр,
факультет історії, політології та міжнародних відносин.
Науковий керівник – Комар В.Л.,
доктор історичних наук, професор.

Юрій Іванович Липа (1900–1944) – талановитий український діяч, лікар, письменник, поет, публіцист та що найважливіше один з ідеологів українського націоналізму. Його історико-філософські праці "Призначення України" (1938), "Чорноморська доктрина" (1940) та "Розподіл Росії" (1941) є ґрунтовними розвідками, в яких автор обгрунтував право на існування нового політичного вектору для тогочасної України.

У радянський період будь-яка згадка про Ю. Липу, й тим більше популяризація його ідей були заборонені. Еміграційна історіографія цього питання представлена працями: Л. Биковського, І. Огієнка, М. Мухіна, А. Крижанівського (псевдонім – Святослав Доленга). Ці праці зберігаються у відділі Канадсько-Українського бібліотечного центру Полтавської ОУНБ ім. І. П. Котляревського.

У період незалежної України геополітичні ідеї, викладені в "Чорноморській доктрині" Ю. Липи, досліджували такі вчені як: О. Кушнір, В. Баран, Ф. Медвідь, Л. Домащенко, М. Дністрянський, С. Василенко, А. Бедрій, Р. Казанков, Г. Сварник, Ю. Василевич та ін.

Мета дослідження: висвітлити структуру та головні ідеї закладені в Чорноморській доктрині, розглянути її подібності та відмінності з іншими геополітичними концепціями XX ст.

Ю. Липа усталену в геополітиці вісь "захід-схід" вважав нищенням українського характеру й духовності, які, на його думку, прийшли з півдня. Так, він змістив акценти на природну вісь "північ – південь". Причому південь України і все Чорне море загалом Ю. Липа вважав геополітичним центром.

Центральне місце в концепції Ю. Липи займає Чорне море, яке, на його думку, "є центром для країв на його берегах" [2, с. 92]. У названій книзі він порівнює Чорноморський простір із фортецею, до якої є тільки три відвічні "брами": Західна – "ложе Дунаю", Східна – "давня Каспійська брама римлян" та Південна – "протока Босфор із Дарданелями" [2, с. 9].

Ю. Липа в книзі висунув головні завдання майбутнього Чорноморського союзу. Серед них: "Боротьба за Іранський поміст" [2, с. 51–54.]; незалежність від поза-чорноморського капіталу; знешкодження будь-якого російського впливу на Чорному морі та його берегах, в тому числі й Кубані та Кавказі; створення митного союзу Чорноморських держав, який з'єднав би всі причорноморські народи "в одне велике державне господарство" [2, с. 90].

Ю. Липа визначив низку факторів, які сприяли консолідації народів Причорномор'я. Такими на його думку були: спільна воля чорноморського простору і етнічна однорідність; спільний характер, джерелом якого є саме море [2, с. 92–97, 110–112].

Головною проблемою українського Чорноморського простору Ю. Липа вважав його розрізненість, неорганізованість, а також негативні зовнішні впливи з боку геополітичних центрів інших причорноморських держав, які виходячи зі своїх національних інтересів, трактували українські землі як сировинний придаток або свої колоніальні володіння. Вирішення цієї проблеми він вбачав в проникненні націоналізму в економіку та створення над Чорним морем так званого "солідаристичного капіталізму" [2, с. 97].

Структура Чорноморського союзу, на його думку, робила його подібним до інших геополітичних конструктів ХХ ст. Головною метою яких було створення нового політичного та культурного центру за допомогою об'єднання периферійних держав. Серед цих концепцій були: "Міжмор'я" (Intermarium) [4], "Чорноморська доктрина" Ю. Липи, "Балто-Чорноморська вісь" [3] та "Ідея Ґедройця-Мєрошевського", яка стали підгрунтям сучасної східноєвропейської дипломатії Республіки Польща [2, с. 97–112].

На відміну від концепції "Міжмор'я" (Intermarium), Чорноморська доктрина Ю. Липи передбачає домінування не Польщі, а України над іншими державами чорноморсько-балтійської федерації. Ю. Липа вважав, що головною метою Української держави в Чорноморському союзі було її перетворення в торгівельний і культурний центр [2, с. 147].

В книзі Ю. Липа окреслює природні географічні межі України. Західні та східні кордони, на його думку співпадають із розташуванням двох стратегічно важливих рік: схід – "Дон із можливостями контролю гирла Волги й взагалі Каспійської східної брами", захід – Дністер, який контролює "сточища Серету, Тиси й Пруту" [2, с. 17–22].

Важливе значення в книзі Ю. Липи приділяється територіям Білорусі – як ключа "українського чорноморського склепіння", та Криму (Тавриди) – "командного осередку склепіння". Щодо теми Кримського півострову, як найважливішої опори на Чорному морі, то Ю. Липа підкріплює свою позицію аналогічними ідеями Ш. Старовольського й С. Рудницького [2, с. 96].

Окрім Ю. Липи концепцію об'єднання чорноморських держав розглядали такі видатні українські політичні діячі як: Микола Міхновський, Юліан Бачинський, Степан Рудницький, Михайло Грушевський та, імовірно, Роман Шухевич.

Отже, "Чорноморська доктрина" розкриває геополітичні, етнографічні, мовознавчі, економічні та міфологічні аспекти історичного розвитку України й світу. Ю. Липа розглядає їх в процесі нагромадження досвіду й відображення в працях відомих українських представників науки. Такий підхід підтверджує цінність ідейних орієнтирів та міркувань автора, викладених в книзі. Розуміючи це, можна стверджувати, що описана Ю. Липою концепція безумовно потребує осучаснення та актуалізації.

Список використаних джерел:

1. Корецького В.М. Смірнова В. О. Політична воля як чинник державотворчої діяльності: об'єктивні та суб'єктивні детермінанти : монографія / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ : Логос, 2019. С. 56.
2. Липа Ю. Чорноморська доктрина. Б. м. (Одеса), 1942.

3. Мандзюк О. Р. Ідея Балто-Чорноморського союзу крізь призму зовнішньополітичних концепцій Польщі. *Молодий вчений*. 2016. № 12. С. 153–156.
4. Тодоров І., Тодорова Н. Геополітичний проект Міжмор'я і Російська агресія. *Геополітика України: історія і сучасність* : зб. наук. пр. / ред. кол.: І. В. Артьомов (голова) та ін. Ужгород : ДВНЗ "УжНУ", 2016. Вип. 2 (17). С. 27–40.

ФІЛОЛОГІЯ

СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ЛОГІКО-МОДАЛЬНИХ ЧАСТОК У РОМАНІ ОЛЬГИ СЛОНЬОВСЬКОЇ “ДІВЧИНКА НА КУЛІ”

Будзяк Ірина,
IV курс ОР бакалавр, факультет філології.
Науковий керівник – Джочка І.Ф.,
кандидатка філологічних наук, доцентка.

Частки як класи слів, які не мають цілком самостійного реального або матеріального значення, а надають здебільшого додаткових відтінків значенням інших слів, завжди привертають увагу лінгвістів, оскільки вони є однією з найменш досліджених лексико-граматичних категорій. Попри те, що частки мають не характерну для інших лексико-граматичних розрядів значеннєву й функціональну специфіку й беруть активну участь у процесі спілкування, вони тривалий час були поза увагою лінгвістів. З початку 60-х років XX століття науковці комплексно вивчають частки з погляду їхніх функцій, особливої семантики та етимології. Останнім часом частки почали активно привертати увагу українських лінгвістів, що підтверджують праці Ф. Бацевича [1], Л. Бондаренко [2], І. Джочки [3], А. Загнітка [4], С. Педченко [5] та ін.

Метою пропонованої розвідки є аналіз семантико-прагматичних властивостей логіко-модальних часток на матеріалі роману Ольги Слоньовської “Дівчинка на кулі”. Частки як клас дискурсивних слів виступають важливими компонентами художнього тексту, без них будь-яке мовлення стає “безбарвним”, “прісним”, “сухим”.

Найуживанішими в романі Ольги Слоньовської “Дівчинка на кулі” є логіко-модальні частки, серед яких виділяють вказівні, означальні, кількісні та видільні.

В аналізованому творі можна простежити чималу функціонально-комунікативну активність вказівних часток. Цей клас партикул характерний загальною комунікативною функцією дейктичності на когось або щось. Окрім цього, ці частки мають сукупність певних додаткових комунікативних значень прагматичного характеру. У творі Ольга Слоньовська активно використовує вказівні частки *от, он, то, ось* та інші. Найчастотніша частка **он** є носієм узагальненого комунікативного смислу прагматичного характеру “загальний дейксис фізичного й психологічного відсторонення” або “загальний дейксис об’єктивного, незаангажованого спостерігача” [1, с. 98]. Це загальне комунікативне значення втілене у межах двох його граневих виявів:

1) “дейксис відстороненого фізичного сприйняття конкретного об’єкта (у широкому сенсі слова)” [1, с. 98]. У цьому випадку частка може надавати відтінку цього значення тільки назві об’єкта, наприклад: *Так **он** журавель же стирчить на роздоріжжі!* [6, с. 107]; *Вдивлялася у вивіски, в написи на крамницях і дивувала перехожих своєю обізнаністю: “**Он** буква А, а ось – К, а там – Ц і Р”*. [6, с. 72] У цих контекстах в усному мовленні партикулу **он** можна замінити жестикуляцією з указуванням на предмет.

2) “дейксис ментального (психічного, психологічного) відсторонення від факту, події тощо” [1, с. 98]. У цьому випадку об’єктом дії партикули є цілий зміст висловлення, наприклад: *А вранці я таки впхала один заморський фрукт у шкільну сумку: не пропадати ж добру – як зголоднію, з’їм, куди подінуся, –* ***он*** *грушки-дички їла ж навіть зеленцем!* [6, с. 159]

Розряд кількісних часток представляє квантитативне значення і є способом вираження мовної категорії кількості. Вони констатують кількісну неповноту, неточність, певний розрив між змістом слова й означуваним поняттям та є одним із лексико-граматичних засобів вираження концепту “кількість”: *мало не, майже, чи не* тощо. Найуживанішою в аналізованому творі є кількісна частка **мало не**, що втілює такі семантико-функціональні межі вияву комунікативного смислу:

1. “Указівка на граничне значення можливості виконання якоїсь дії”: *Я* ***мало не*** *підскочила у своєму ліжку аж до стелі: мене візьмуть у Львів!* [6, с. 16]

2. “Висловлення неточності, частковості відносно вираження якоїсь ознаки (якісної, часової, просторової тощо)”: *На мамині крики до “малої хати” збіглися* ***мало не*** *всі гості* [6, с. 15].

Означальні частки використовуються для виділення значення окремих повнозначних слів. При поверховому аналізі, у них відсутні модальні особливості, але глибокий розгляд видозмінених ними одиниць із погляду семантики, практичної, функціональної лінгвістики тощо запевняє в протилежному. Наприклад, використання найпродуктивнішої в аналізованому творі частки **саме** поєднане, насамперед, з трактуванням суб’єктом мовлення об’єктивного змісту висловлення, увиразнення в її смисловому наповненні семантичних і прагматичних компонентів: ***Саме*** *це й переконало мене остаточно, що з появою меншого брата для мене й справді почалися гіркі деньочки* [6, с. 15]*;* ***Саме*** *в цю мить із морозивом у руці повернувся принц* [6, с. 48]. Роль партикули **саме** – специфічна сукупність фактичної об’єктивно-модальної семи та суб’єктивно-модального складника з ціннісним відтінком.

Обмежувально-видільні партикули вживаються для того, щоб підкреслити певне слово у реченні. Акцентувальна функція видільних часток полягає в наданні якихось відтінків значення будь-яким членам висловлення, які маркуються цими службовими частинами мови. Тому видільні партикули впливають передусім на модальний зміст предиката. Найекспресивнішою та найпродуктивнішою є частка **тільки**, яка надає висловленню певного емоційного відтінку, маркуючи ілокутивно важливі його компоненти [5, с. 143]. Багатофункціональність аналізованої партикули підтверджує те, що вона може семантично виділяти й інші синтаксеми, зокрема субстанціальні (суб’єктну, напр.: *Але на “всі гроші” вийшло* ***тільки*** *два пломбіри* [6, с. 51]; об’єктну, напр.: *Тепер на свято під подушкою знайдеш* ***тільки*** *замашну лозину з колючками!* [6, с. 83]); локативну, напр.: *Вони були кволі, ледве повзали й літали* ***тільки*** *біля самого вулика* [6, с. 86]) та вторинні предикатні синтаксеми (атрибутивні, напр.: *Якими* ***тільки*** *способами Теклі не нагадували про колгоспну ланку й цукрові буряки!* [6, с. 42]; адвербіальні, напр.: *Чому місяць світить уночі, але інколи може висіти на небі*

й уранці, вже при світлі сонця, – а от сонце видно ***тільки*** *вдень, а вночі – ніколи?* [6, с. 36]).

Отже, частотне використання логіко-модальних часток є характерним для твору Ольги Слоньовської. Зазначені лексеми збагачують художній текст, роблять його насиченим, багатим, колоритним, змістовним, виражають додаткові смислові чи емоційно-експресивні відтінки.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. Частки української мови як дискурсивні слова. Львів : ПАІС, 2014. 288 с.
2. Бондаренко Л. Вторинні частки як засоби створення констатуючої модальності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Лінгвістика.* Херсон : Видавництво ХДУ, 2008. Вип. VI. С. 14–20.
3. Джочка І. Ф. Граматична омонімія часток ОН, ОСЬ, ОТ, ОЦЕ. *Прикарпатський вісник НТШ "Слово"*. Івано-Франківськ, 2017 Вип. 4 (40); 2018. Вип. 3 (47). С. 99–110.
4. Загнітко А. Частки в системі службових частин мови: типологійний і лексикографічний вияви. *Лінгвістичні студії :* зб. наук. праць / Донецький нац. ун-т; наук. ред. А. П. Загнітко. Донецьк : ДонНУ, 2011. Вип. 22. С. 104–115.
5. Степаненко М., Педченко С. Семантика і функціювання модальних часток у сучасній українській літературній мові : монографія / Полтавський нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Полтава : ПП "Астрая", 2019. 222 с.
6. Слоньовська О. Дівчинка на кулі. Харків : Видавництво "Клуб сімейного дозвілля", 2012. 397 с.

СИНКРЕТИЗМ ХУДОЖНЬОГО МИСЛЕННЯ МИКОЛИ ВІНГРАНОВСЬКОГО (на основі кінематографу)

Гашинська Юлія,
І курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Голод Р.Б.,
доктор філологічних наук, професор.

Микола Вінграновський перш за все відомий як експресивний лірик, однак його глибока поетичність вилилась далеко за межі поезії: він був і талановитим прозаїком, режисером, сценаристом й актором фільмів, продовжувачем кінематографічних традицій Олександра Довженка.

Українське кіно 60-х має статус "поетичного", найбільш повно його представляє кінотворчість режисерів Сергія Параджанова, Юрія Іллєнка, Миколи Мащенка. У контексті естетики "українського поетичного кіно" важливо згадати й режисерський дебют М. Вінграновського у кінострічці "Ескадра повертає на Захід" (1966), оскільки тут є характерне тяжіння до метафоричності й алегоричності в осмисленні дійсності, філософська глибина і висока зображальна культура. Поетичність Вінграновського простежується навіть в документально історичних фільмах, які він знімав у 80-х: "Чигирин – столиця гетьмана

Богдана Хмельницького", "Батурин – столиця Івана Мазепи", "Галич – столиця князя Данила Галицького" та ін.

Кіно – мистецтво наскрізь синкретичне, однак, в Миколи Вінграновського ця синкретичність трансформується на рівні художнього мислення, перетікає в психологічні стани і знаходить реалізацію у його творах – і на папері, і на екрані. Витоки синкретизму художнього мислення Микола Вінграновського починаються під час його навчання кінорежисури, де він, окрім сценаріїв, пише власні вірші. На цьому етапі важко не переоцінити роль О.Довженка, який заохочував Миколу до написання поезії, вважаючи, що поєднання кінематографічної та літературної діяльності не заважають йому, а навпаки – дають змогу краще творити. Кіно допомогло Вінграновському писати "видимі" вірші, виробити психологічно тонкий, кінематографічно яскравий ідіостиль. Імпліцитно використовуючи прийоми кінематографу, він створює настільки потужні художні образи, що реципієнт в них бачить і колір, і конкретні деталі, відчуває рух.

Поезія і кіно в художньому мисленні Вінграновського існують синхронно: не тільки лірика репрезентує кінематографічні прийоми, але й ця лірика допомагає режисерові створювати стрічки, сповнені певного, характерного саме для цього митця, ритму. В його кінофільмах глядач може бачити надпотужні образи, "намагнічені" особливим психологічним станом, який створює атмосферу стручки, передає її енергетику. І в поетичному мисленні, і в романному письмі М. Вінграновського чимало кінематографічного: це і монтаж кадрів, і чергування близьких і загальних планів, і постійна зміна щільності оповіді (то докладність, то лаконізм; то варіації, то стягування у метафоричний вузол); такі ж постійні переходи від описового стилю до поетичного й казкового та навпаки.

Тонке відчуття єдності всього сущого, естетичний максималізм Вінграновського передають кінострічки "Ескадра повертає на Захід" (1966), "Берег надії" (1967). В цих кінокартинах проявляються естетичні засади шістдесятництва: засудження злочинів проти людяності, возвеличення гуманізму і впевнення у перемозі за мир.

Текстуальний аналіз поезії та прози М. Вінграновського дає підстави вважати, що письменницький талант трансформувався, "перероджувався" в кінорежисерський, а в інших випадках – навпаки: зорові ефекти, які вводив автор у тканину літературного тексту, позитивно впливали на його художню матерію. Виходячи з цього, можна вважати, що деякі вірші М. Вінграновського написані за канонами рапідної зйомки – панорамної, уповільненої, що сприяє відтворенню історичної широти і глибини саме українського "кіноока". Наприклад, поему "Ніч Івана Богуна" можна охарактеризувати як кіноепопеєю: у ній панорамне бачення автора підсилюється закадровим голосом, де буквально приголомшують зіткнення зорових образів-метафор ("ребра на гаках, де воля говорила", "червоніє чорне вороння").

Синкретизм художнього мислення М.Вінграновського проявляється і в роботі над музичним оформленням кінофільмів. Так під час створення стрічки "Дума про Британку" М. Вінграновський познайомився з талановитим композитором Платоном Майбородою. У фільмі звучить дума, текст якої написав сам

Микола Степанович, а музику – Платон Майборода. Вінграновський залишився задоволений співпрацею з композитором фільму: “Я не зробив помилки, запросивши композитором фільму Платона Майбороду. Це дійсно наймелодійніший, по-справжньому народний композитор. Його музика до фільму допомагає глядачу краще сприймати й зрозуміти образи, створені акторами”.

Отже, М. Вінграновський втілював принципи кіномистецтва у своїй літературній творчості, відповідно реалізуючи специфіку літератури в мистецтві екранному – кінематографі. Творчо опановуючи специфічні закони образотворення кіномистецтва, М.Вінграновський вводить у власну словесну творчість нові мистецькі прийоми: зорієнтованість на кіно, на поетичне переінакшення і перекодування його засобів стає головним принципом його поетики. За образним висловом самого Миколи Степановича Вінграновського, усе його життя й творчість – це політ на двох крилах, одне з яких – література, друге – кінематограф.

Список використаних джерел:

1. Безручко О. Витоки творчої діяльності видатного українського кінематографіста і поета М. С. Вінграновського. *Сучасне мистецтво*. Київ, 2016. Вип. 12. С. 43–45.
2. Дмитренко Н. Синкретизм художньої образності та синтез мистецтв: до проблем термінології. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2018. С. 84–88.
3. Єременко О. В. Синкретична динаміка емоцій в інтимній ліриці українського шістдесятництва. *Літературознавство* / Київський університет імені Бориса Грінченка. С. 112–116.
4. Маршал Вінграновський. Книга про поета. Спогади, есеї, листи, інтерв’ю / упоряд.: П. Вольвач. Київ : Ярославів Вал, 2011. 480 с.
5. Моклиця М. Від синкретизму до сецесії : філософські аспекти синтезу мистецтв. *Волинь філологічна: текст і контекст. Явище синтезу мистецтв в українській літературі* : зб. наук. праць. Луцьк, 2008. № 6. С. 70–75.
6. Мочернюк Н. Синтез мистецтв : літературознавчий контекст. *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. Київ, 2013. № 28. С. 188–198.

ФЕМІНІТИВИ В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ (на прикладі ЗМІ)

Гет Юлія,
IV курс ОР бакалавр, факультет філології.
Науковий керівник – Лазарович О.М.,
кандидатка філологічних наук, доцентка.

У дослідженні розглянуто основні тенденції використання фемінітивів у засобах масової інформації Польщі. Вживання цих форм відіграє важливу роль у репрезентації жіночої особистості в соціумі. Фемінітиви, зокрема, розвивають мову, адаптують її. Проте, часто такі нові словоформи не сприймаються певною частиною суспільства – форми чоловічого роду помилково вважають єдиноправильними.

Фемінітиви є явищем автентичним для багатьох слов'янських мов, зокрема і для польської. Шлях розвитку жіночих назв розпочався ще у праіндоєвропейский період та триває і досі, тому можна виділити шість основних періодів (наша класифікація):

1. Індоєвропейський період – фемінітиви цього часу становили невелику групу слів, які позначали загальні назви жіночого роду за родинними відносинами або за атрибутивними ознаками: **baba, *dъči /*dъčere, *žena*.

2. Праслов'янський період – слова на позначення жіночого роду являли – це група похідних слів, які утворювалися від індоєвропейських суфіксальним способом: **mama –*matъka; *sьstra – *sestrica*.

3. Давньопольський період – про фемінітиви цього періоду ми дізнаємось з правно-юридичних та релігійних текстів, найвідомішим можемо вважати "Bogurodzica" [1], в якому використано декілька жіночих назв старопольської мови: *Bogurodzica, dzewicza, Matko* [4]. В "Heraldica to iest osada kleynotow rycerskich" Ю. Яблонського перелічені назви членів родини, зокрема і жінок – *swiakra, niewistka, zotwica* тощо.

4. XIX – початок XX століття – цей період тісно пов'язаний з першою хвилею феміністичного руху, коли виникла потреба у нових назвах функцій, професій, посад, які до цього часу рідко займали жінки: *nauczyciel – nauczycielka; profesor – profesorka; lekarz – lekarka* [2].

5. Повоєнний період – виникла потреба в ширшому залученні жінок до роботи, що пояснює збільшення утворення нових словоформ на позначення професій жіночого роду. Фемінітивами, що виникли в цей період були: *zbrojarka, żniwarka, brygadzirka, murarka* [2] та інші.

6. Час незалежної Польщі – відповідники жіночого роду поступово, але систематично, почали утворювати окрему словотвірну категорію. Найбільша увага приділяється утворенню фемінітивів на позначення керівних посад – *minister – ministerka; premier – premierka* [2].

Усі фемінітиви, які фіксуємо в польських публікаціях, можна поділити на сім тематичних груп (наша класифікація): назви політичних посад *premierka, prezydentka;* назви керівних посад *szefowa, dyrektorka*; номінація за науковим ступенем *profesorka, studentka*; назва за професією *lekarka, nauczycielka* номінація за досягненнями в спорті *sportsmenka, piłkarka*; назви за виконуванням функцій *kierująca, sadowniczka*; назва за соціальними або індивідуальними якостями *gospodynia, turystka.*

Ставлення до форм на позначення жіночої статті також залежить від приналежності до певної групи – так новини із досягненнями жінок, які займають керівні посади подаватимуться через маскулінативи, тому що ті сприймаються як більш престижні: *Pierwsza kobieta na stanowisku kanclerza mierzyła się z samcami alfa na międzynarodowym parkiecie*.

Спостерігається також тенденція до частішого використання фемінітивів у статтях з негативною оцінкою: *co mogło być przyczyną wypadku – od kierowczyni była mocna woń alkoholu* [5], на противагу аналогічному випадку з чоловіком: *Wypadek na drodze 94 pod Wrocławiem* [5].

Вживання фемінативів у засобах масової інформації, незважаючи на давню традицію публікування, все ще не до кінця прийнята усіма видавництвами – їх часто замінюють чоловічими назвами. Відношення до жіночих назв регулюється багатьма різними обставинами, серед яких: ставленням до патріархального устрою в державі та суспільстві, кількості жінок на керівних посадах певного видавництва тощо.

Ми визначили, що ставлення суспільства до фемінативів доволі неоднозначне і залежить від багатьох факторів, основним з яких є стать. Згідно зі статистикою, більшість з тих, хто не підтримує функціонування жіночих словоформ, – це чоловіки. Причиною цьому є багатовікове панування патріархальної форми державного й сімейного устрою та величезна кількість помилкових стереотипів, упереджень і суджень, які є застарілими і не прийнятними для сучасного соціуму.

Список використаних джерел:

1. Брус М. П. Фемінітиви в українській мові: генеза, еволюція, функціонування : монографія. Івано-Франківськ, 2019. 440 с.
2. Grzegorczykowa R., Puzynina J. Słowotwórstwo współczesnego języka polskiego. Rzeczowniki sufiksalne rodzime, Warszawa, 1979. 324 s.
3. Jabłonowski J. A. Heraldica to iest osada kleynotow rycerskich. URL: https://polona.pl/item/heraldica-to-iest-osada-kleynotow-rycerskich-y-wiadomosc-znakow-herbownych-dotad-w,ODIyMTk/2/#info:metadata.
4. Klemensiewicz Z. Historia języka polskiego. Warszawa : Wydawnicwo naukowe PWN. 2002. 828 s.
5. Wyborcza.pl. URL: https://wyborcza.pl/0,0.html?_ga=2.203710488.948767902.1650979810-908229323.1650979810.

РЕЦЕПЦІЯ ПРОЗИ АСКОЛЬДА МЕЛЬНИЧУКА В УКРАЇНІ

Зіняк Вікторія
І курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Мочернюк Н.Д.,
докторка філологічних наук, доцентка.

Аскольд Мельничук, американець українського походження, належить до письменників, народжених поза межами України, що зберігають зв’язок з землею предків через стійке й незмінне зацікавлення Україною та її представлення у розмаїтті тем у своїх творах, написаних англійською мовою. Його батьки були змушені емігрувати після Другої світової війни. За освітою і способом життя А. Мельничук – справжній американець, хоча його ментальність і культурний набуток, як зазначає Т. Денисова, “сформовані українським середовищем, з яким він зберігає творчі стосунки все життя” [2, с. 153]. Творчий доробок А. Мельничука налічує не лише літературні твори, а й переклади інших авторів. Саме завдяки йому англійською мовою вийшли роботи О. Забужко. Крім того, він був одним із упорядників та ініціаторів видання “З трьох світів: Антологія укра-

їнської літератури", яке з'явилося 1996 року в видавництві "Zephyr Press" у Соммервілі. Він професор Бостонського університету. А. Мельничук знаний як видавець і редактор літературного журналу "Агні" [1]. Письменник завжди з великим інтересом реагує на події українського суспільно-культурного життя. Найбільше уваги привертають художні твори письменника, на сторінках яких автор намагається описати власне коріння, звернутися до основ свого походження та розповісти про них світові. Метою нашої розвідки є представлення перекладацької та літературознавчої рецепції романів А. Мельничука в Україні, зокрема в порівнянні з американською критичною думкою про нього.

Його перший твір, звернений до української проблематики, має назву "What Is Told" – в перекладі "Що сказано". Роман викликав назагал схвальні відгуки американської преси. Натомість українські поціновувачі не зрозуміли ідейного меседжу автора. Скромність українських оцінок твору (і діаспорних, і "з материка") Тамара Денисова пояснює тим, що "авторський голос і ставлення до непорушних догм позбавлено патетики та сповнено іронією, що є незвичним для української критичної думки" [2, с. 153]. У наступному творі "Ambassador of the Dead" ("Посол мертвих"), який було написано 2001 року, теж розглядається доля українських емігрантів. Цей твір також отримав прихильні відгуки американських літературознавців. Варто зазначити, що основна увага А. Мельничука у романі "Посол мертвих" зосереджена на стосунках людини і суспільства, спробі національної самоідентифікації та протидіючому їм відчуженню індивіда, особистим переживанням, внутрішньому протиборству і співіснуванню багатьох "я" у душі українця-емігранта. Крім того, своїм романом "Ambassador of the Dead" автор вивів українську літературу діаспори, яка почасти трансформувалася в англомовну літературу і стала її складовою, на якісно новий етап розвитку її постмодерного дискурсу. Популяризуючи своєю творчістю українську тематику за кордоном, митець долучається до розвитку української літератури загалом. Ще в одному романі під назвою "The House of Widows" ("Будинок вдів") автор використовує лише окремі українські мотиви.

Отже, в США Мельничук – титулований прозаїк, відомий науковець і один із фундаторів авторитетного часопису "AGNI", відтак і в Україні триває його осмислення. Зазначимо, що письменник відвідував батьківщину батьків вперше 1991 року, вдруге – у вересні 2002 року. Під час останнього візиту А. Мельничук виступив на організованій у Києві Другій міжнародній конференції з американської літератури із доповіддю "Образ України в сучасній літературі США". Цю доповідь було надруковано у "Наукових записках НаУКМА" [3, с. 61].

Перший роман автора було видано українською ще 1996 року. Прикметно, що після цього шлях А. Мельничука до українського читача сповільнився. Відрадно, що якраз в останні роки пожвавилося перекладацтво й зріс інтерес до постаті письменника. Так, 2017 року видавництво "Комора" видало роман "Що сказано" в перекладі О. Фешовець з чудовою передмовою О. Луцишиної. До слова, в кінці 2021 року видавництво організовувало окреме засідання Клубу бібліофагів в Урбані, на якому присутні ділилися враженнями про цей твір. 2018 року вийшов друком у Видавництві Старого Лева переклад роману "Посол

мертвих", здійснений Г. Яновською. Такою є перекладацька рецепція А. Мельничука в Україні.

Щодо літературознавчого осмислення, то загалом, незважаючи на стриманий успіх в української аудиторії, твори А. Мельничука стають джерелом дослідження для українських літературознавців та науковців. Романістика письменника неодноразово розглядалися в працях Т. Денисової та О. Забужко, у рецензіях Л. Рудницького та М. Павлишина. Специфіку тексту роману "Що сказано" у своїх дослідженнях висвітлюють Ю. Ткачук, О. Гусейнова, А. Богонюк-Ґоляш. Тамара Денисова у своїй статті "Український міф в американському мультикультурному суспільстві" зіставляє роман "Посланець мертвих" з творами інших представників американської літератури. І. Думчак дослідила творчість Аскольда Мельничука з акцентом на її українській проблематиці в контексті українсько-американських літературних взаємин XX – поч. XXI ст., і на сьогодні це дослідження 2006 року найґрунтовніше [3; 4].

Творчий доробок Аскольда Мельничука – це доказ добротного світового рівня української англомовної літератури США. Як бачимо, його творчість здобуває визнання в Україні, має коло дослідників, які проаналізували особливості поетики його романів і вписали ім'я Аскольда Мельничука в історію нашої літератури.

Список використаних джерел:

1. Богдан С. Аскольд Мельничук: творець українського міфу в американській літературі. URL: http://litakcent.com/2008/02/20/svitlana-bohdan-askold-melnychuk-tvorec-ukrajinskoho-mifu-v-amerykanskij-literaturi.
2. Денисова Т. Мельничук Аскольд. *Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник* : у 2 т. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2006. Т. 2. С. 153–156.
3. Думчак І. Екзистенційний світ українців-емігрантів (за романом Аскольда Мельничука "Посол мертвих"). *Слово і час*. 2004. № 1. С. 61–67.
4. Думчак І. Художні особливості роману Аскольда Мельничука "Що сказано". *Українознавчі студії*. 2001. № 3. С. 162–167.
5. Robbert De Lossa. Ambassador of a Generation: Melnyczuk's novel of the Ukranian American experience. *The Ukranian Weekly*. 2001. Sunday, June 17. P. 13.

МОВНІ ЗАСОБИ ТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ (на прикладі поетичних творів Аґнєшки Осецької)

Кобута Лілія
І курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Лазарович О.М.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Мовні засоби зазвичай виражають стильові та жанрові домінанти у творчості окремих письменників та поетів. Саме тому їх аналіз може стати суттєвим елементом у сприйнятті та розумінні художнього слова. Дослідженням цієї те-

матики займались такі польські та українські науковці як Л. Скуратовська [1], Х. Щепанська [2], І. Боровський [3], М. Креса [4], А. Рейтер [6] та ін.

До переліку основних мовних засобів належать усі розмаїття лексики, зокрема конкретно-чуттєвої (назви осіб, речей і явищ, ознак і дій тощо) чи емоційно-експресивної лексики (передусім синоніми, антоніми, фразеологізми, порівняння та ін.): *Bo była żona,* ***mała*** *żona,* ***czarna*** *żona, od włosów* ***czarna****, od oczu* ***czarna jak noc*** [5, с. 36], ***Mała*** *czarna – tęsknota,* ***duża*** *czarna – nadzieja* [5, с. 11]. Повноцінно репрезентовані у віршованому тексті будь-які стилістичні фігури: еліпс, період, риторичне питання, повтори, звертання, безсполучниковість або багатосполучниковість, як-от *Spotkamy się za dziesięć lat, /* ***Gdy lepszy będzie świat…*** [5, с. 63], ***Nie mam szczęścia*** *do jednego, / do jednego, jedynego, /* ***nie mam szczęścia*** *do miłego, najmilszego* [5, с. 13].

В своїй творчості А. Осецька широко використовує різноманітні типи речень, синтаксичні зв'язки, специфічну ритмомелодику й інтонування, різні дієслівні форми: *Kochankowie z ulicy Kamienn****ej*** */ pierścionków, kwiatów* ***nie dają****. / Kochankowie z ulicy Kamienn****ej*** */ wcale Szekspira* ***nie znają*** [5, с. 14]. Питання про те, яка "ulica Kamienna" фігурує в поезії, досі є дискусійним, але, швидше за все, це не дуже відома вулиця Кам'яна в Лодзі. Закохані з Кам'яної – специфічні коханці: *Oczy mają niebieskie i siwe, / dwuzłotówki w kieszeniach na kino, / żywią się chlebem i / piwem, / marzną im ręce zimą* [5, с. 14]... *Wieczorami na schodach i w bramach, / dotykają się ręce / spierzchnięte, / trwają tak czasem aż do rana, / kiecki są stare i zmięte* [5, с. 14], і на їх специфіку чітко вказує назва твору *"Kochankowie z ulicy Kamiennej"*.

Певну роль відігравали не тільки в заголовках, а й у тексті вірша власні назви, які, на перший погляд, здавалися мало відомі, але значущі для письменниці: *Posłuchaj Pan, panie podróżny / Co się zdarzyło* ***na Próżnej****. / Żyła tam Jagna dobra i czysta / i chodził do niej Jan kancelista* [5, с. 81]... *Pociągi odchodzą i statki, ona nie wróci do matki, / kto by uwierzył* ***w*** *całym* ***Makowie****, / że dla niej światem był jeden człowiek* [5, с. 81].

Більшість онімів, що вказують на місця, фігурують у заголовках, і саме вони виконують яскраво виражену локаційну функцію (майже всі, крім "Balladą o Chmielnej"), вказують на місце поетичного простору в творі. Місцеві назви дуже часто вживаються А. Осецькою для визначення кордонів, а тому також локалізують: *Od Warszawy do Krakowa* [5, с. 287].., *Od Kutna do Kielc* [5, с. 287], "Dancing w Jastarni". Більше того, вони вписуються в уявлення поетеси специфічне "тут і зараз" [4, с. 376].

Часто конкретна реальність є метафорою нескінченного і служать характеристикою поетичного простору: *ten problem mu dokuczał jak* ***z Maroka do Dobrucza*** [5, с. 410], *czarodzieje, czarodzieje* ***od Paryża do Wólki*** [5, с 364], *to przecież* ***czy Kutno, czy Paryż*** *nie mogę bez Ciebie żyć* [5, с. 56].

Метафорично використовується в поезіях А. Осецької однина в значенні множини, оскільки відносяться до одного конкретного випадку: *mnożą się napisy, kobiety, drogi do* ***wielu Mekk*** [5, с. 311], ***od Tych do Ameryk*** *utkałabym limeryk* [5, с. 298], Мекка чи Америка не називає основну локацію, а тільки служить засобом для створення певного художнього образу.

Важливими для вираження художнього задуму поетеси є епітети: *ku* ***Wiśle*** *biegnę* ***szarolicej*** [5, с. 91], *w starym parku pośród* ***drzew majowych*** [5, с. 390], *Ludzie mówią –* ***dobra wieść*** [5, с. 396], *w* ***czarnym kluczu*** *żurawim / i* ***niedobrym*** *pożegna nas wierszem*…[5, с. 413].

З точки зору функціонального різноманіття мовні засоби у творчості А. Осецької виконують локаційну функцію (дія творів локалізується у часі та просторі); ідентифікаційну функцію (можливість ідентифікувати героїв твору); соціологічну функцію (визначення соціальної приналежності персонажів); експресивну функцію (викликає специфічну реакцію в реципієнта або привертає його увагу).

Отже, більшість проаналізованих у цій статті мовних засобів, безсумнівно, виконують локалізуючу, ідентифікуючу та змістову функції. Це не є випадковим, бо поетичний простір А. Осецька створює як за допомогою спеціальних зворотів, так і інших художніх елементів. Тим не менше, у багатьох випадках це подвійний простір – реально-метафоричний. Мовні засоби для поетеси є не лише інструментом для створення образів і почуттів, але є й поетичною грою словами та формами.

Список використаних джерел:

1. Скуратовская Л. И. Стихи Агнешки Осецкой: проблемы семантики и перевода. *Від бароко до постмодернізму*. 2012. № 16. С. 113–119.
2. Щепанська Х. Мовний образ чи мовні засоби вираження образу: кореляція понять. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2020. Вип. 72. С. 44–250.
3. Borkowski I. Po prostu Agnieszka. W 75. rocznicę urodzin Agnieszki Osieckiej. *Studia i materiały.* Wrocław, 2011.
4. Kresa M. “W Koluszkach, w Mińsku, w Chile” – przestrzeń poetycka wierszy i piosenek Agnieszki Osieckiej toponimami pisana. Łódź, 2022. S. 371–381.
5. Osiecka A. Najpękniejsze wiersze i piosenki. Warszwa, 2010. 469 c.
6. Rejter A. Aksjologiczny aspekt nazw własnych w twórczości poetyckiej Agnieszki Osieckiej / Małgorzata Karwatowska, Adam Siwiec (*red*.). *Wartości i wartościowanie w badaniach nad językiem.* Chełm, 2012. S. 162–179.

СОЦІАЛЬНА МЕРЕЖА “INSTAGRAM” ЯК ФОРМА МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Кононенко Марія,
IV курс, факультет філології,
Науковий керівник – Пристай Г.І.,
кандидат наук з соціальних комунікацій

Соціальні мережі – це модне слово останніх років. Людські взаємини все більше переносяться у віртуальний простір і набувають нових форм. Згадуючи термін “медіа” і “комунікація”, ми говоримо про засоби зв’язку та обмін інформацією різних видів, починаючи від найдавніших, таких як мова жестів або

наскельні малюнки, до найактуальніших і найсучасніших, на яких зараз тримається весь інформаційний простір – Інтернет, соціальні мережі та блоги.

“Instagram” – додаток для обміну фотографіями і відеозаписами з елементами соціальної мережі, що дозволяє знімати фото та відео, застосовувати до них фільтри, а також поширювати аудиторії.

Варто наголосити, що “Instagram” був запущений 6 жовтня 2010 року. Додаток швидкий, зручний і нескладний у використанні. Зі співрозмовником можна листуватися, говорити і навіть бачити його. Соціальна мережа доступні всім і кожному в будь-який час доби. Необхідні лише комп’ютер або смартфон і підключення до Інтернету.

Зазначимо: серед особливостей соцмережі “Instagram” є такі: нік-нейм (англ. “Nickname” – прізвисько, кличка) – формальне ім’я для ідентифікації особистості; смайли (англ. “Smile” – посмішка) – “пики”, що дозволяють відобразити емоції в текстовому повідомленні; особливий жаргон (скорочення, стиль спілкування) конкретної групи людей, яка перебуває в комунікації; більш вільний стиль спілкування.

Як явище соціальної культури “Instagram” виконує певні функції: Комунікативну, творчу, соціально-інформаційну, освітньо-виховну, інтегруючу, розважальну.

Необхідно підкреслити, що в “Instagram” існує три основні канали комунікації: фотографії, відео та коментарі до постів. Другорядними каналами є: “геолокація” – позначка точки на карті, в якій була зроблена фотографія; функція “відзначити користувача”, який присутній на фотографії; позначки “лайк”.

В соцмережі кожній фотографії можна дати короткий опис (інформація, передана знаковою системою). Ви можете отримати зворотню реакцію у вигляді коментарів, лайків, поширень тощо. Таким чином, створюється величезне віртуальне суспільство, якими є користувачі. Текст же у цьому додатку грає другорядну роль.

“Instagram” майже повністю націлений на візуальну комунікацію. Таким чином, соцмережа передбачає виробництво стислих візуальних послань та їх поверхневе споживання шляхом гортання стрічки новин. Безперечний плюс – у швидкості сприйняття та відсутності мовного бар’єру.

Таким чином, комунікація у цій соціальній мережі – називається медіакомунікація. Це процес поширення знань, духовних цінностей, правових та моральних норм за допомогою таких технічних засобів та інтернету, які створюють інформаційний простір. Медіакомунікація дозволяє об’єднати масову та міжособистісну комунікації. Цей тип комунікації здійснюється за допомогою медіатекстів, а також фото/відео/аудіо, які транслюються в соцмережі. Медіатексти (є одними з найпоширеніших форм кодування мови. Саме тут концепція медіатексту виходить за межі знакової системи вербального рівня. Тут медіатекст представляє діалектичну єдність мовних та медійних ознак, представлені трьома рівнями медіа-мови: словесним текстом, рівнем відеоряду або графічним зображенням, рівнем звукового супроводу. Мультимедійний характер тексту передбачає активне використання засобів невербальної інформації, що безсумнівно допомагає розкрити потенціал допису.

Проведене дослідження не вичерпує всіх сторін наукового пошуку з даної проблематики. Перспективними напрямками подальших досліджень є вивчення каналів соціальної комунікації у віртуальному просторі мобільного додатку “Instagram”.

Список використаних джерел:

1. Аксьонова Д. Д. Розвиток соціальної мережі Instagram. *Матеріали Афанасьєвських читань.* 2020. № 2 (31). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/razvitie-sotsialnoy-seti-instagram.
2. Грахова І. А., Дринь Я. А. Аналіз соціальної мережі Instagram як інструмент формування суспільної свідомості. *Актуальні проблеми авіації та космонавтики.* 2017. № 13. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/analiz-socialnoy-seti-instagram-kak-instrumenta-formirovania-obschestvenno-soznaniya.
3. Туркін Дмитро Володимирович Соціальна комунікація в Мережі Інтернет. *Вісник ЧелДУ*. 2008. № 33. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/sotsialnaya-kommunikatsiya-v-seti-internet.

САГА АНДЖЕЯ САПКОВСЬКОГО “ВІДЬМАК” У КОНТЕКСТІ ІНТЕРМЕДІАЛЬНИХ ЗВ’ЯЗКІВ

Котляр Емілія,
І курс ОР магістр, факультет філології.
науковий керівник – Спатар І. М.,
Кандидат філологічних наук, доцент.

“*Інтермедіальність*” як окрема галузь компаративістики виокремилася лише наприкінці ХХ ст. Відтоді збільшилося й наукове зацікавлення щодо цього питання. Існує чимало інших термінів на позначення інтермедіальності: *взаємодія різних видів мистецтв, інтерсеміотика, інтерхудожність, синтез мистецтв, перекодування мистецьких мов* тощо.

Варто зазначити, що це поняття часто потрактовується як відгалуження поняття “*інтертекстуальність*” – “наявність у певному тексті слідів інших текстів, у більш широкому розумінні – діалогічний зв’язок тексту в семіотичному універсумі з попередніми текстами (рекурсивний) та з подальшим текстотворенням (прокурсивний)” [3, с. 514]. Дмитро Наливайко, український літературознавець, зазначав у своїй статті: “Література – це словесні художні твори, словесне мистецтво, але його художня мова не сходить до вербального рівня, його зміст передається словесними засобами, але не сходить до словесного вираження, що відкриває широке поле для взаємодії літератури з несловесними мистецтвами” [1, с. 20]. Література може взаємодіяти з такими видами мистецтва, як скульптура, архітектура, музика, живопис тощо.

Термін “інтермедіальність” у науковий обіг увів дослідник О. Ханзен-Льове і визначав його, як “переклад (з мови одного виду мистецтва на мову іншого) у межах однієї культури або об’єднання між різними елементами мистецтва в мономедійному чи мультимедійному тексті” [2, с. 16]. Е. Циховська,

досліджуючи теоретичні дилеми поняття інтермедіальності, підсумовує, що інтермедіальність – це "розмивання меж тексту до нетекстуальних площин, створення тексту поза його межами й водночас поміж його прогалин" [4, с. 57].

Багато інших дослідників присвятили свої праці різним аспектам інтермедіальності: М. Пунці, А. Геймей, І. Франко, Д. Наливайко, Н. Білик, Г. Савчук, Т. Гундорова, Г. Сиваченко, Л. Генералюк, В. Просалова тощо.

Найчастіше міжмистецький полілог простежується у жанрі фентезі. Він тяжіє до метажанру, бо побутує в різних родах літератури, схильний до інтеграції з іншими жанрами, а також має здатність виходити за межі художнього тексту в інші види мистецтва: живопис, кінематограф, мультиплікацію, музику, комп'ютерні ігри тощо.

Прикладом інтермедіальних зв'язків у літературному тексті слугують книги Анджея Сапковського "Відьмак". Автор отримав багато нагород за книги саги і вважається культовим письменником польського фентезі. Згодом історія про відьмака Ґеральта трансформувалася у явище масової культури: видано комікси, знято фільми й серіали, створено аніме, розроблено 3 частини ігор. У стані розробки перебувають також ігри для мобільних пристроїв, створюється манга та настільна гра (The Witcher: Old World), а також анонсовано продовження серії відеоігор.

На сьогодні відомо безліч праць, присвячених дослідженню інтермедіальних зв'язків літератури з відеоіграми. У деяких працях (наприклад, Міхала Жмуди "Gry cyfrowe jako palimpsesty tradycji literackiej") трапляється також поняття "людологія" на позначення дослідження відеоігор. Так, однією з найбільш досліджуваних є третя частина гри "Відьмак": "The Witcher 3: Wild Hunt", створенням якої займалася польська компанія CD Projekt RED. Саме ця частина найбільше опирається на літературне першоджерело і саме вона найбільше сприяла зацікавленню "Відьмаком" у всьому світі та визнана однією з кращих ігор в історії.

Пізніше з'являється й серіал "Відьмак": у 2017 році компанія "Netflix" оголосила про розробку серіалу-адаптації прози А. Сапковського. Це посприяло розширенню кола шанувальників "Відьмака". З'являється все більше аматорських короткометражних фільмів, переспівів відомих з гри пісень, а також популярної зі серіалу пісні "Toss A Coin to Your Witcher" або ж "Киньте гріш відьмакові", яку вдало адаптувала "ютуберка" Олена Андросова (більше відома користувачам, як Eileen) українською мовою.

Варто зазначити, що зв'язок з музичним мистецтвом простежується у творах "Відьмак" найбільше. Основним провідником музичного та словесного мистецтва є персонаж Любисток – бард, друг та супутник відьмака Ґеральта. Неодноразово проявляється мистецтво архітектури, сценічне мистецтво. Вагому роль відіграє живопис: картини у книзі "Відьмак. Володарка озера" – не тільки джерело знань та інформації, вони також є рушіями історії. Також особливе місце у жанрі фентезі посідає військове мистецтво, мистецтво магії та алхімії.

Отже, вивчення інтермедіальних зв'язків дозволяє зрозуміти, та продемонструвати у літературі взаємовпливи різних видів мистецтв. Міжмистецький

полілог свідчить про трансформацію літератури в універсальну мистецьку структуру. Яскравим прикладом такого явища є цикл А. Сапковського "Відьмак", де відбувається синтез малярства, архітектури, музики та інших мистецтв. Дослідження інтермедіальних зв'язків між відеоіграми, кінематографом та літературою визначає роль та місце літератури в системі цифрових технологій.

Список використаних джерел:

1. Література на полі медій. Збірка наукових праць відділу теорії літератури та компаративістики Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України / за ред. Т. І. Гундорова, Г. М. Сиваченко. Київ, 2018. 633 с.
2. Савчук Г. О. "Інтермедіальність" як категорія літературознавства й медіаології. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. *Сер. Філологія*. 2019. Вип. 81. С. 15–18.
3. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля-К, 2008. 713 с.
4. Циховська Е. Теоретичні дилеми поняття інтермедіальності. *Слово і Час*. 2014. № 11. С. 49–59.

"ШЕРЛОКІАНА" АРТУРА КОНАН ДОЙЛЯ І МИКОЛИ САВЧУКА: ДОСВІД ТРАВЕСТІЮВАННЯ В ДЕТЕКТИВНОМУ ЖАНРІ

Маснюк Вікторія,
І курс ОР магістр, факультет іноземнихмов.
Науковий керівник – Солецький О.М.,
доктор філологічних наук, доцент.

Актуальність дослідження. Жанр детективу популярний здавна. Він "пережив" колоритну палітру читацької рецепції: захоплення, ігнорування, гіперзацікавлення, зневагу; пильно інтерпретувався літературознавцями й літературними критиками. Тож цілком логічно сформував свої жанрові та поетикальні канони, класичну та неокласичну форми. Україну детективна хвиля захоплює аж у другій половині ХХ ст. В українській літературі цей жанр проходить низку трансформацій: змінюються образи головних героїв, характер оповіді, композиція художнього твору, але основні складові – інтрига й загадка – залишаються сталими фабульними компонентами. Детектив є частиною масової літератури, проте має й свої колоритні національні особливості. Українська детективна проза характеризується психологізмом і синтезом жанрів. Відтак, дослідження своєрідності рецепції класичного детективного сюжету, яким є шерлокхолмсівський наратив, на ґрунті вітчизняної літератури, постає актуальною проблемою, що потребує фахових студій.

Мета дослідження: визначення детективних травестіювань шерлокхолмсівського наративу в світовій літературі, його своєрідність у творчості Миколи Савчука.

Виклад основного матеріалу дослідження. Детектив (від лат. detectio – розкриття, англ. detect – відкривати, виявляти; detective – сищик) – переважно

літературний і кінематографічний жанр, твори якого описують процес дослідження загадкової події з метою з'ясування його обставин і розкриття загадки [1]. На думку Тібора Кестхеї, загадка і детектив мають в собі одне ядро жанру – таємницю [3, с. 38].

Витворений Конан Дойлем детектив Шерлок Холмс постає справжньою фігурою у трьох вимірах. Холмс – майстер перевдягань, добрий актор, фізично сильний чоловік, як і Відок. Холмс теж має свого хронікера, він є так само самовпевненим, як Дюпен або Лекок.

Конан Дойлеві вдалося створити образ, який набув статусу канону, на кшталт Дон Кіхота або Фальстафа. Більше того, оскільки він втілив у Шерлоці набір своєрідних рис англійця вікторіанської епохи (люлька, картатий костюм, флегматичність і так далі) та його характерні мрії, то континент упродовж довгого часу навіть не міг уявити собі британця інакше, ніж у вигляді Шерлока [4].

Шерлокхолмсівська стильова мода Конан Дойла була підхоплена багатьма його сучасниками. Письменники з різних країн вдавалися до травестіювання класичного сюжету [6].

У другій половині століття Шерлок Холмс знову "воскресає" з-під пера абсолютно нових авторів. Першим взявся за його детективні фабули син письменника, Адріан Конан Дойл, разом із Джоном Діксоном Карром. 1954 року вони написали книгу "Героїчні подвиги Шерлока Холмса" [2].

Подібна ініціатива під назвою "Нові пригоди Шерлока Холмса" побачила світ 1987 року. У ній презентовано тексти дванадцяти письменників, що творять у жанрі детективу, а передмову до збірки написала донька письменника Джин Конан Дойл.

Варто відзначити й присутність сучасних зразків переосмислення шерлокіанських образів у літературі. Так, Н. Гейман ("Етюд у смарагдових тонах" / "A Study in Emerald") обирає в якості заголовку дослівне повторення структури назви твору А. К. Дойла "Етюд у багряних тонах" ("A Study in Scarlet") [4].

Термін "травестія" використовується для позначення літературного тексту, що є комічною інтерпретацією (інверсією знаків) суворого предметно-тематичного змісту, який уже отримав відповідне стильове втілення у текстах як власне художніх, так і міфологічних, історичних, наукових, філософських. У класичному детективі гра з читачем передбачає використання різних травестійних прийомів (стильових, сюжетних, образних): злочинець видає себе за людину іншої статі, соціального статусу, професії та ін. Так, у своїх творах А. К. Дойл перетворює Шерлока Холмса на жебрака, стару, майстрового, торговця книгами та ін.

На українському літературному ґрунті першість у витворенні інтерпретації класичного холмсівського сюжету належить коломийському митцеві Миколі Савчуку. Він є автором детективної повісті "Коломийська історія Шерлока Голмса" [5], що побачила світ 2016 року. У ній ідеться про нібито віднайдену нещодавно в Лондоні розповідь доктора Ватсона про те, як 1901 р. він з Холмсом перебували в Коломиї і розплутували загадкове зникнення англійського інженера.

Текст М. Савчука має виразні ознаки детективного травестіювання з використанням різних його прийомів. Микола Савчук майстерно втручається у відомий шерлокіанський канон, варіюючи його інтерпретацію від заниженого-бурлескного до романтично-піднесеного типів, вдається до автокоментування, змішує прийоми й ходи інтелектуальної (наголошена алюзійність, цитатність роману "Коломийська історія Шерлока Голмса) та масової літератури (потужна інтрига). Також творчість автора постійно балансує на межі художнього письма та публіцистики, есеїстичного викладу бібліографічних та краєзнавчих розвідок.

Висновки. Отже, розгалужена та багатоаспектна шерлокіана стає результатом творчого успіху Конан Дойля та популярності його героя. Можемо окреслити ґенезу авторського бачення класичного образу Миколою Савчуком як таку, що розвивається від готичних (таємничість, типова образність, гротеск), романтичних (пошук ідеального кохання, двосвіття) та ранньомодерних (бурлеск, епатаж, пародія) засновків до стилізацій та містифікацій цілком постмодерного світогляду.

Список використаних джерел:

1. Герасименко Е. Н. Детективний текст як об'єкт філологічних досліджень. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Серія : Літературознавство.* 2013. Вип. 3 (1). С. 40–51.
2. Гуляк Т. Концепція детективного жанру в українській і російській літературі ХХ століття. *Філологічні науки. Літературознавство.* 2013. № 28. С. 35–39.
3. Кестхейи Т. Анатомия детектива : Следствие по делу о детективе / пер. с венг. Елены Тумаркиной. Будапешт : Корвина, 1989. 260 с.
4. Козачек О. Д. Детективний жанр: порівняльний аспект (на матеріалі британської, американської, української та російської культурних традицій). *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Філологія.* 2017. № 29. Т. 2. С. 103–106.
5. Савчук М. Коломийська історія Шерлока Голмса. Коломия : ПАТ "Коломийська друкарня ім. Шухевича"; ВПТ "Вік", 2016. 128 с.
6. Цимбал М. В. Становлення детективу як жанру у контексті світового літературного процесу *Перекладацькі інновації* : матеріали ІІІ Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції, м. Суми, 15- 16 березня 2013 р. / ред. кол.: С. О. Швачко, І. К. Кобякова, О. В. Ємельянова та ін. Суми : СумДУ, 2013. С. 124–125.

ІМПРЕСІОНІЗМ ЯК ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕС

Мотика Анна,
І курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Голод Р.Б.,
доктор філологічних наук, професор.

Імпресіонізм, або ж, за Ю. Кузнєцовим: *"останній ностальгійний спалах мрії про гармонію – мрії, яка народилася в добу Відродження і згасає в наш час"* увібрав в себе філософські ідеї позитивізму, інтуїтивізму, релятивізму та емпіризму [1, с. 304]. К. Пісарро вважав, що імпресіонізм має бути *"теорією чистого спостереження, не втрачаючи водночас ні фантазії, ні свободи, ні гідності, тобто всього того, що робить мистецтво великим"* [2, с. 139]. З цього випливає, що реальність, або ж її окремі фрагменти, може стати формою мистецтва, проходячи через свідомість спостерігача, як через фільтр, та втілюючись у новій формі, де ви все ще можете впізнати первинний образ, але вже одухотворений особливістю індивідуального бачення та подання.

Описуючи сутність імпресіонізму, С. Пригодій зазначає, що *"суб`єктивізація в імпресіонізмі закономірно призвела до заперечення "всезнаючого автора", "автора-деміурга", об`єктивної наратії, породила натомість феномен "точки зору", за яким кожний індивід сприймає світ по-своєму, генерує власне бачення його"* [3, с. 312]. Відповідно, як ключові риси імпресіонізму можна виокремити аідеологічність, синтез з музикою, живописом, кінематографом, фрагментарність, своєрідність хронотопу, "телеграфічність стилю", відсутність наративності, несподіваність асоціацій.

Найрозвиненішим жанром стає психологічна новела, де найпростіше втілити лаконічність та фрагментарність, не вдаючись до побудови складного сюжету чи фактажу, адже найважливіше не те, що робить герой, а те, *як* він бачить. П. Ямчук виділяє такі риси цього жанру, як особлива манера показу внутрішнього світу героя безпосередньо, без авторського втручання у внутрішній монолог, увага до символічної деталі, широке застосування непрямих характеристик героїв та ситуацій за допомогою кольору, звуку, велика роль пейзажу тощо [4]. Ці риси можна легко простежити в творчості М. Коцюбинського, О. Кобилянської, В. Стефаника, І. Франка, М. Хвильового, Г. Косинки, М. Яцківа.

У трактаті "Із секретів поетичної творчості" І. Франко декларує суть імпресіоністичної естетики: *"В артистичній творчості краса лежить не в матеріалі, що служить їй основою, не в моделях, а в тім, яке враження робить на нас даний твір, і якими способами артист зумів осягнути те враження"* [5, т. 31, с. 118]. Уривок з повісті І. Франка "Дріада" може слугувати ілюстрацією імпресіоністичного пейзажу: "*Гора виглядала тепер як вулкан, із її вершка раз по разу клубилися величезні копиці пари і, важко перевалюючися з боку на бік, котилися вниз. Інші підіймалися вгору, де займалися рожевим світлом, немов дивовижні сигналові огні, що віщували схід сонця. А за тими бовдурами, чимраз світлішими та рожевішими, що разом з живістю кольорів*

приймали чимраз виразніші та фантастичніші контури, верх гори все ще стояв недосяжний для ока, таємничий, огорнений недоступною стіною, мов грізна твердиня" [6, с. 62]. Несподіваність асоціації, що полягає в порівнянні ранньої пари з сигнальними вогнями, опис сходу сонця, що в рядках застигає як момент, що не має початку й закінчення, сполучення кольору з формами та панорамність формують картину, що свідчить про застосування прийомів живопису в літературі, створює окремий часовий простір, де зорове враження "заморожується" й стає атомом нової реальності.

Імпресіоністичний портрет, на перший погляд, може здатись хаотичним скупченням деталей, адже митець не подає опис зовнішності героя, а є скупченням вражень та описом того, що спричинило ці враження: "*Хіба я можу забути, як вона, роздягшись на ніч, приходила до мене сказати на добраніч, у коротенькій сорочечці, вся тепла й рожева, з голими рученятами і з пухкими ніжками. Одною рукою вона притискала до грудей свою одежу, а другу закидала мені на шию й підставляла для поцілунку розпалену грою щічку*" [7, с. 384]. У цьому уривку – тепло дитини, сталість буття, що втілюється в традиції говорити "добраніч", втілення життя (рожевий колір), що в новелі М. Коцюбинського "Цвіт яблуні" протиставляється опису смерті, коли цю сталість обривається, тепло змінюється холодом, а рожевий колір – жовтизною воскової ляльки.

Відсутність наративізму в творчості В. Стефаника, його заглиблення в найтонші порухи людської душі є ключовими ознаками його імпресіоністичного стилю. *"…Вони мене так зв'яжуть, що на світі таких ланців нема, аби так глибоко заходили всередину. Та й чую, як дзоркотять коло мене... Дзорк, дзорк, дзінь, дзінь... Як зачнуть дзінькати, то голова пукає начетверо й уха десь так утворяються, як рот, і так люблять слухати той бренькіт… А я накриюся подушкою, а воно по подушці тими ланцями лупить. Та й ніби каже, ніби лопатою легенькою в саму голову слово суне"* [8, с. 80]. Велике різноманіття звукових образів, їхня градація, взаємозаміщення звуку болем, ланци, що не дають людині позбутися цього стану – таке накопичення образів в новелі "Басараби" дозволяє зрозуміти психічний стан хворої людини, й дає змогу візуалізувати навіть внутрішній стан людської душі.

Імпресіонізм знайшов втілення й удосконалення в творах українських письменників, переплітаючись з іншими видами мистецтва та творячи нові форми й образи, мозаїку світів, що може переплітатись з реальність чи іншими мистецькими вимірами й, при цьому зберігати свою самостійність. Водночас, ця течія в мистецтві показала, що і в світі, приреченому на самознищення є потенціал творення нового життя, навіть якщо це життя буде лише фрагментом.

Список використаних джерел:

1. Кузнєцов Ю. Б. Імпресіонізм в українській прозі кінця XIX – поч. XX ст.: проблеми естетики й поетики. Київ : Зодіак-ЕКО, 1995. С. 304.
2. Пісарро К. Листи. Критика. Спогади сучасників. Москва : Мистецтво, 1974.
3. Пригодій С. М. Літературний імпресінізм в Україні та США (Типологія та національні особливості). Київ : Нора-Прінт, 1998. С. 312.

4. Ямчук П. Філософія й естетика вітчизняного літературного імпресіонізму: європейські джерела, українська генеза, радянський розгром. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2014. Вип. 18. С. 140–150.
5. Франко І. Зібрання творів : у 50 т. Київ, 1976–1986.
6. На лоні природи і інші оповіданя. Львів : З друк. Наук. Тов. імени Шевченка, 1905. С. 56–76.
7. Коцюбинський М. Твори : у 7 т. Київ : Наукова думка, 1974. Т. 2 : Повісті. Оповідання (1897–1978). 384 с.
8. Стефаник В. Сини. *Твори*. Київ, 1971. 297 с.

СЮЖЕТНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВІСТІ М.ПАВЛИКА "ПРОПАЩИЙ ЧОЛОВІК"

Павлюк Вікторія,
IV курс ОР бакалавр, факультет філології.
Науковий керівник – Вівчарик Н.М.,
кандидатка філологічних наук, доцентка.

Без літературної спадщини М. Павлика картина суспільного-мистецького життя Галичини, з усіма її яскравими представниками, була б не повною. **Актуальність** теми зумовлена саме тим, що повість М. Павлика "Пропащий чоловік" залишається маловивченою та потребує детального аналізу.

Метою розвідки є аналіз сюжетно-композиційних особливостей твору. З мети випливають такі **завдання**:

- охарактеризувати композиційну структуру повісті;
- визначити специфіку конфлікту;
- дослідити жанрово-стилістичні особливості.

Об'єктом дослідження є повість М. Павлика "Пропащий чоловік". **Предмет дослідження** – сюжетні ходи та композиційні прийоми, використані автором. Для аналізу матеріалу використовувались такі літературознавчі **методи**, як психоаналітичний, культурологічний, біографічний, історичний. **Теоретико-методологічна база** дослідження ґрунтується на працях Ю. Коваліва, Т. Матвєєвої, І. Сидоренка, Н. Ференца, П. Ящука та ін.

Індивідуальна для кожного тексту композиція формується з урахуванням жанрових особливостей твору. Дослідник Н. Ференц трактує це поняття (композиція твору) як "план твору, співвідношення його частин, взаємозв'язок образів, картин, епізодів", зазначаючи, що "в художньому творі повинно бути стільки персонажів і сцен, скільки необхідно для розкриття змісту" [4, с. 431], пречінь під час читання твору, реципієнт повинен чітко розуміти, де, у який час живе герой, де центр подій, які з них головні, а які менш важливі.

Повість М. Павлика "Пропащий чоловік" досліджували М.Возняк, І. Денисюк, В. Качкан, В. Костюк, Г. Марчук, Б. Савчук, І. Сидоренко, І. Франко, П. Ящук та ін. науковці, які неоднозначно відгукувалися про цей твір, що підтверджує актуальність розвідки.

І. Франко у “Нарисі історії українсько-руської літератури” відзначає, що твори М. Павлика (зокрема, повість “Пропащий чоловік”) “дуже ориґінальні і при всіх хибах композиції дуже цінні з літературного боку” [5, с. 249], деякі науковці у такому способі подачі письменника навпаки вбачають шарм. Так, на думку М. Матвєєвої, “розпочавши роман із синтезованих в одне кульмінації та розв’язки, М. Павлик тим самим психологічно загострив образ головного персонажа” [3, с. 137], утримуючи увагу читача у напрузі до самого кінця повісті.

Специфічним елементом твору є заголовок, значущість якого при аналізуванні сюжетно-композиційної специфіки літературних праць довела чимала когорта вчених, серед яких, зокрема, Кожина вказує, що заголовок, немов “поріг, який стоїть між зовнішнім світом і простором художнього твору” і окреслює його основний зміст [2, с. 167], а І. Гальперін наголошує на головній “місії” заголовка: умінні правильно донести основний задум, ідею й концепт творця [1, с. 133].

Ключова сюжетно-композиційна особливість повісті “Пропащий чоловік” полягає в тому, що його архітектонним центром є межова ситуація, від якої потерпає головний образ-персонаж Кольцьо. Перебуваючи в агонуючому стані, він прагне покінчити з собою, проте робить це невдало й продовжує існувати на межі забуття. Саме цей перехідний момент становить стрижневу ланку сюжету. Автор фіксує агонію Кольця, представляючи увазі читача героя, у якого під час останніх хвилин існування перед очима, як видіння чи галюцинація, проноситься все пережите.

Важливими для сюжетно-композиційної побудови повісті є світоглядні конфлікти й ґендерна проблематика. Через повість “Пропащий чоловік” автор на прикладі образів-персонажів змальовує причини й наслідки ґендерних стереотипів, від яких постійно потерпала незахищена ні конституційним, ані неписаним моральним законом жінка, “винна” тільки у тому, що народилася жінкою з притаманними жінці ґендерними ознаками й рисами. Адже на відміну від власне статі, ґендер стосується не суто фізіологічних властивостей, а соціально сформованих рис, притаманних “жіночості” (feminity) та “мужності” (masculinity).

Проблеми ґендерних стосунків у повісті “Пропащий чоловік” висвітлено в стосунках між матір’ю та батьком Кольця. Ґендерні стереотипи спричинюють нерівність у сім’ї Кольця, де матір “типово” виступає слабкою, безпомічною, дещо інфантильною, а батько – сильним, агресивним і владним. Унаслідок цього скоюється постійне фізичне й психологічне насильство над жінкою (“Вона була заплакана майже водно, бо батько їй заказав чесатися, вбиратися, аби вона не полюбилася кому… Батько наказав навіть у білий день спускати фіранки, аби їй не придивився хто знадвору… а як де йшов далі, ніж до церкви, то замикав маму на ключ”) і проповідується “вищість” чоловіка та його патріархального світу.

Потерпає від ґендерних стереотипів також і син подружжя. Вихований з думкою про чоловіка як людину, якій належить цілий світ, яка може робити з жінкою все що заманеться, – Кольцьо соромиться признатися у тому, що він став жертвою сексуальних домагань з боку жінки (“до него в постіль всунулась

гаряча, як вогонь… пані професорова”). Проте навіть попри несприйняття Кольцем цих насильницьких дій над ним, фізіологія хлопця досить промовисто говорить про той жах і переляк, які він відчуває (“ляг у постіль в такій гарячці, що пролежав на ню цілісінький місяць”), але через свою ґендерну роль він мусить мовчати.

Базовим принципом портретування образу-персонажа жінки в повісті М. Павлика, за “традиційнами” законами ґендерних стереотипів, є психологічна інфантилізація.

Отже, ключові елементи сюжетно-композиційної структури твору (агонія як архітектонний центр повісті, “нетрадиційність” побудови, специфіка поетики заголовку тощо) та принципи психологізації образів-персонажів (через світоглядні конфлікти, ґендерну проблематику, “форми душевної слабкості” матері зокрема) є характерними рисами твору.

Список використаних джерел:

1. Гальперин И. Р. Текст как обьект лигвистического исследования. Москва : Наука, 1981. 140 с.
2. Кожина М. Н. Заглавие художественного произведения: онтология, функции, параметры типологии. *Проблемы структурной лингвистики*. Москва : Наука, 1988. С. 167–183.
3. Матвєєва Т. С. Поетика ірраціонального в романі М. Павлика “Пропащий чоловік”. *Літератури світу: поетика, ментальність і духовність* / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. 2014. Вип. 3. С. 135–143.
4. Основи літературознавства : навчальний посібник / за ред. Н. С. Ференца. Київ : Знання, 2011. 431 с.
5. Франко І. Я. Нарис історії українсько-руської літератури до 1890 р. Львів : Накладом Укр.-рус. вид. спілки, 1910. С. 205–252. URL: http://194.44.152.155/elib/local/sk790745.pdf (дата звернення: 06.05.2022)

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

Пригода Тетяна,
IV курс, факультет філології.
Науковий керівник – Марчук Н. В.,
кандидат політичних наук,
доцент кафедри журналістики.

Засоби масової інформації є одним із найважливіших інститутів громадянського суспільства, що задовольняють інформаційні потреби народу та забезпечують політичну комунікацію з органами державної влади. У вказаній комунікації ЗМІ за допомогою відповідних інструментів інформують суспільство про рішення державних органів, водночас здійснюючи роль спостерігача, а також встановлюють зворотний зв’язок, який допомагає почути запити громади, аналізувати і коригувати державну політику.

Фактично в сучасних демократичних суспільствах можна погодитися, що процес політичної комунікації майже повністю реалізується через ЗМІ.

Правові засади діяльності ЗМІ, зокрема і взаємодії з органами державної влади передбачені рядом нормативно-правих актів. Тож проблемним питанням є визначення чіткого законодавства і правових норм, що сприятимуть роботі журналістам, які висвітлюють інформацію про діяльність влади, одночасно зі встановленням відповідних меж.

У сучасному світі діяльність засобів масової інформації у демократичній країні необхідно розглядати як індикатор та основу функціонування правової держави. Саме в умовах правової держави та демократичної політичної системи ЗМІ втілюють право громадян щодо свободи слова, яке гарантує Конституція України.

Основні правові засади діяльності ЗМІ по створенню, збиранню, одержанню, зберіганню, використанню, поширенню інформації та участі у відносинах, пов'язаних з її захистом (на матеріальних носіях чи в електронній формі) викладені в Законі України "Про інформацію" [3].

Зокрема у статті 25 цього Закону передбачено достатньо гарантій щодо діяльності ЗМІ та журналістів, серед яких і ті, що пов'язані із взаємодією з органами влади. Журналісти мають право без перешкод відвідувати приміщення органів влади та організовані ними відкриті заходи. Також, протягом розумного строку мають бути особисто прийняті державними службовцями, крім випадків, які законодавство заборонено [3].

Окремі правові аспекти взаємодії різних видів ЗМІ з державними установами регламентовані Законом України "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні" [4] та "Про телебачення і радіомовлення" [5].

Проте спеціальним у цій сфері є Закон України "Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації". Саме в ньому передбачено право ЗМІ висвітлювати всі аспекти діяльності державних та місцевих органів влади [6].

Відповідно до законодавства України, журналісти можуть коментувати діяльність влади та її посадових осіб, а також оцінювати та проводити дослідження, аналіз їхньої діяльності. При цьому заборонено змішувати зміст офіційної інформації з коментарями масмедіа.

Варто зазначити, що державні установи та органи місцевого самоврядування мають відповідні обов'язки:

1. Надавати представникам ЗМІ через інформаційні служби повну інформацію про свою діяльність.

2. Забезпечити вільний доступ до інформації, та яка не заборонена Законом України "Про державну таємницю".

3. Не втручатися в процес діяльності масмедіа та не використовувати будь-яких засобів тиску.

Судова та правоохоронна комунікації із ЗМІ додатково врегульована спеціальним законодавством через специфіку функцій та повноважень цих органів. Варто зазначити, що кожна п'ята новина у масмедіа стосується

діяльності органів влади, тож нормативні акти, які регулюють правові засади взаємодії ЗМІ та органів влади, повинні бути спрямовані на вирішення можливих практичних питань об'єктивного висвітлення інформації щодо відкритості та правомірності дій влади.

ЗМІ та органи державної влади виконують важливі для суспільства завдання. Налагодження співпраці між ними при встановленні правових засад та найвищих професійних стандартів є умовою для забезпечення ефективної діяльності правової держави, а відкритість, прозорість влади та свобода думки та слова є одними із основних індикаторів демократичної системи.

Список використаних джерел:

1. Андрійчук М. Т., Андрійчук Т. С. Взаємодія мас-медіа та органів державної влади : навчальний посібник. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 114 с.
2. Крутій О. М. Діалогова взаємодія органів державної влади та громадськості : автореф. дис. д-ра. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 "Механізми державного управління". Харків, 2011. 38 с
3. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/2657-12 (дата звернення: 05.03.2022).
4. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16.11.1992 № 2782-XII / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/2782-12 (дата звернення: 05.03.2022).
5. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 № 3759-XII / Верховна Рада України. URL : http://zakon.rada.gov.ua/go/3759-12 (дата звернення: 05.03.2022).
6. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23.09.1997 № 539/97-ВР / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/go/539/97-%D0%B2%D1%80 (дата звернення: 10.03.2022).

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЇ ЯК ВАЖЛИВІ ФОРМИ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ

Сенів Валентина,
І курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Пена Л.І.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Одним з особливо пріоритетних сучасних підходів до вивчення української мови в загальноосвітніх навчальних закладах є технологічний підхід. Те саме стосується і методики вивчення фразеології.

Найпоширенішими технологіями, що застосовуються сьогодні під час вивчення фразеологізмів у загальноосвітніх навчальних закладах, є інтерактивні, ігрові, проєктні та комп'ютеризовані технології.

Метод проєктування є ефективною формою організації пізнавальної діяльності школярів. Наведемо декілька прикладів проєктів, за допомогою яких

можна значно урізноманітнити та удосконалити навчальний процес під час вивчення розділу “Фразеологія”.

1. Рекламний ролик (сценка). Об’єднайтеся в групи та розіграйте рекламний ролик (сценку) на одну з поданих тем.

- *Фразеологічні скарби* (ця реклама повинна переконати інших у тому, що фразеологізми є багатством української мови).
- *Користь фразеологізмів* (цей ролик чи сценка повинні відобразити найголовніші переваги використання фразеологічних одиниць у повсякденному мовленні).

2. Проєкт “Мнемонічна фраза”. Створіть 2-3 мнемонічні фрази до поданих фразеологізмів на вибір: *давати горобцям дулі, сім мішків гречаної вовни, пахне смаленим, удар нижче пояса, чекати біля моря погоди, танталові муки, стригти під один гребінь, нести хрест.*

2. Дослідницько-пошуковий проєкт. Користуючись різними інформаційними джерелами, доберіть і запишіть по одному прислів’ю чи приказці на теми: *“У людини свої плани, а в часу свої”*, *“Виховання – вогонь: як запалиш, так горітиме”*.

2. Проєкт “Фразеологічна добірка”. Укласти на матеріалі творів улюбленого письменника невелику добірку фразеологізмів *“15 фразеологізмів на всі випадки життя”*.

Застосування такого методу передбачає формування в учнів навичок самостійної роботи та роботи в колективі, навичок пошуково-дослідної діяльності щодо зазначеної теми, умінь здійснювати аналіз тієї чи іншої інформації, навичок організаційної та комп’ютерної роботи тощо.

Сьогодні дуже популярним є використання під час занять у школі ментальної мапи: “…Її називають по-різному – mind-map, карта знань, схема мислення, карта розуму, інтелектуальна карта, карта уявлень, асоціативна карта тощо, але суть залишається незмінною – це своєрідне схематичне зображення мисленнєвого процесу” [3, с. 71–72].

Застосування ментальних мап, що стосуються тем про фразеологізми української мови, допоможе учням краще та якісніше осмислити, поглибити, систематизувати навчальний матеріал, покращити їхню пам’ять, акцентувати на найважливішій інформації, розвивати логічне мислення, проявити креативні та творчі вміння і навички тощо.

Серед інноваційних технологій, які сприяють формуванню професійної компетентності сучасних учителів української мови, варто відзначити методи подкастингу та скринкастингу.

Під поняттям “подкаст” мають на увазі окремий аудіо- або відеофайл чи серію таких файлів, що публікуються за однією адресою в Інтернеті і мають певну періодичність видання, яка залежить від творця конкретного подкасту [5, с. 188]. Різновидами подкастів є скринкасти – відеокліпи, у яких наочно показується виконання тих чи інших дій. Під час опрацювання розділу “Фразеологія” радимо найперше скористатися сайтом О.Авраменка, а також такими каналами: “Be smart / Будь розумним”, “Атмосферна школа”, “Тренажер правопису української мови”, “Підготовка до ЗНО”, “Відеорепетитор української мови”,

“ЯвКурсі” та ін., які містять подкасти та скринкасти відеоуроків для певних класів на окремі теми про фразеологізми, наприклад: *“Фразеологізми про навчання, освіту та шкільне життя. Походження, значення і вживання фразеологізмів”*; *“Основні групи фразеологізмів. Українська мова 10 клас”*; *“11 клас. Українська мова. Стилістичне забарвлення та виражальні можливості фразеологізмів”*; *“Фразеологізми. Секрети визначення. Українська мова. Відеорепетитор. ЗНО”*; *“Фразеологізми та їх вживання”* тощо.

Методи подкастингу та скринкастингу сприяють кращому поглибленню та систематизації навчального матеріалу, поповненню словникового запасу, появі інтересу учнів до навчання, посиленню мотивації до активної роботи на занятті, тренуванню слухової і зорової пам’яті водночас, підвищенню рівня уважності та сконцентрованості під час процесу перегляду чи прослуховування цих технологій.

Таким чином, сучасна методика вивчення фразеології потребує удосконалення та новітніх підходів до опанування фразеологізмів школярами. Методи проєктування, ментальних мап, подкастингу й скринкастингу в поєднанні з традиційними прийомами є найбільш ефективною та продуктивною системою для вивчення фразеологічного матеріалу в загальноосвітніх навчальних закладах. Застосування таких технологій передбачає реалізацію компетентнісного підходу до навчання української мови, здійсненню на уроці міждисциплінарних та міжсистемних зв’язків, формуванню необхідних для повсякденного життя школярів умінь і навичок, розвиток та активізацію мисленнєвих процесів учнів, забезпечення доступності та зручності у використанні інноваційних методів у навчальному процесі української мови, посилення інтересу та бажання до вивчення фразеологізмів, візуалізацію та спрощення великого обсягу інформації з тем фразеології, взаємодію дітей між собою, інтеракцію вчителя й учня, підвищення грамотності в усному та писемному мовленні, формування позитивної атмосфери на заняттях, емоційної розвантаженості школярів тощо.

Список використаних джерел:

1. Єрмоленко С. І., Дуднік К. О. Інноваційні технології на уроках української мови (на рівні лексики і фразеології). *Українські студії в європейському контексті* : зб. наук. пр. 2020. С. 280–284.
2. Методика викладання української мови в середніх освітніх закладах / за ред. М. Пентилюк. Київ : Ленвіт, 2009. 400 с.
3. Погребенник І. Ментальні карти при викладанні української мови і літератури у закладах професійно-технічної освіти. *Українська професійна освіта*. 2018. № 4. С. 70–75.
4. Подранєцька Н. Проектна технологія на уроках української літератури – Типологія навчальних проектів. URL: https://ukrlit.net/article1/1757.html.
5. Юган Н. Навчальні подкасти у процесі викладання української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2021. Вип. 15. С. 188-196.

ГОЛОС ТА ТОН У ТВОРІ МАРІЇ МАТІОС “БУКОВА ЗЕМЛЯ”

Федірків Наталія,
І курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Голянич М.І.,
доктор філологічних наук, професор.

Характеристики голосу та тону створюють у нашій свідомості образ людини, сприяють розпізнанню її фізичного, емоційного, психологічного та психічного стану, виявленню індивідуальності. Вони впливають на сприйняття адресатом отримуваної інформації та на кваліфікацію висловлення, надаючи йому певного експресивно-стилістичного чи аксіологічного забарвлення. З цього випливає, що голос та тон є частиною комунікативного ходу в конкретній ситуації спілкування.

Незважаючи на сучасне активне опрацювання комунікативно-прагматичних парадигм, стратегії та тактики спілкування ще не розглядалась крізь призму таких невербальних просодичних засобів, як голос та тон. Тому вважаємо наше дослідження актуальним.

Від характеристик голосу та тону значною мірою залежить те, чи буде діалог між мовцями кооперативним, а чи конфронтаційним. А враховуючи те, що комунікація персонажів твору Марії Матіос “Букова земля” є класичним зразком діалогічного, побутового спілкування, вважаємо доречним поділити комунікативні стратегії, модельовані у тексті, на кооперативні та конфронтаційні.

Кооперативна стратегія (у тексті презентована стратегіями ввічливості, тактовності, схвалення, щирості, компромісу) спрямована на пошук спільної мови, комунікативної співпраці. Тут важливим є вибір позитивних характеристик голосу для вираження думки, підбір правильної тональності для формування сприятливої атмосфери взаємодії учасників комунікації. У ситуаціях кооперативного спілкування виявлено такі тактики:

- **Зацікавлення**: активно вживана, умотивована як реальним інтересом, бажанням отримати нову інформацію, так і етикетною увагою. Наприклад: *“– І що в ній не так, колего? –* ***нібито справді щиро перепитує*** *Шелльгорн”.*

- **Інформування:** тактика полягає в наведенні даних і фактів без або із суб’єктивною оцінкою комуніканта. Наприклад*: “Гельмутова* ***мова спокійна, дохідлива, беземоційна****: – Наша солеварня …”.*

- **Прохання:** “*…а далі* ***попросив невимовно змученим, лагідним голосом****: – Читайте мені, сестро, про батька ще раз, прошу вас дуже... читайте...*”.

- **Згода:** *“– Авжеж, Зою, пишатимусь, бо між Васильками ще не було астрономів. Усе політики та політики... – Коко* ***говорить так, нібито й сам твердо вірить*** *у те, що саме Зоя запише своє ім’я на скрижалях історії”.*

- **Заспокоєння: “***Він … ***тихо, дуже лагідно, майже по-батьківськи каже****: – Фрау Броднер, Рейх дбає про чистоту крові своїх громадян. Ви, на жаль, не належите до вищої раси, ваш батько був семітом...”.*

Конфронтаційні (конфліктні) стратегії – це ті, що полягають у викриванні розбіжностей між співрозмовниками та створенні мовленнєвого конфлік-

ту (у творі реалізуються у стратегіях агресії та маніпуляції), який адресант використовує задля досягнення своєї стратегічної мети. Голос та тон відіграють неабияку роль в передачі негативних інтенцій мовця, оскільки вони безпосередньо і яскраво передають відповідні емоції адресанта та активно впливають на сприйняття повідомлення адресатом, викликаючи відповідну реакцію (бажану або й ні). Ця група значно переважає у тексті.

Конфронтаційну стратегію маніпулювання в межах твору виражено в тактиках погрози, відмови, тиску, вимоги, наказу, докору, обурення. Зазначені тактики спрямовано на захоплення комунікативного простору для нав'язування партнерові своїх інтересів.

- **Відмова:** *"– Ні, – виправляється Берегівчук і* ***відповідає більш твердо і вельми упевнено****: – Не розумію. Ні".* Голос тут підсилює відповідь адресанта, і дає чітко зрозуміти про відсутність компромісу, відповідно конфронтацію.

- **Погроза:** голос є важливим для створення ефекту домінування: *"...офіцер* ***гаркнув*** *ще раз: – Либо он должен замалчать, либо я єго пристрєлю".*

- **Тиск:** *"...мовчазний і напружений Вівчар ...* ***лагідно, майже жалісно сказав****: – Федорко, я завтра йду в Підзахаричі, то буду казати твоєму татові, яка ти непослухенна дитина...".* Не завжди саме негативні характеристики голосу використовують для досягнення мети в стратегіях конфронтації, навпаки, інколи саме позитивні конотації голосу та тону виступають додатковими факторами маніпуляції, що і бачимо у прикладі.

- **Докір:** *"Сам скілько воюєш, у розвідку ходиш, а елементарного не розумієш! –* ***докірливо і дещо роздратовано каже*** *Ласковський".*

- **Наказ:** *"...позаду клацнув затвор і захриплий голос* ***гаркнув:*** *"Стой!"".*

- **Незадоволення:** *"– То в мене буде складна операція? –* ***голос*** *Стефана цього разу* ***не приховував роздратування****".*

- **Обурення**: *"... час від часу* ***його голос зривався на крик, щоби не сказати на істерику****: – Ні, ти скажи мені, брате: а хто тепер у сеймі допомагатиме таким, як я, одчайдухам двигати ту безнадійну українську справу…".*

Стратегія мовленнєвої агресії передбачає використання тактик образи, іронії, знущання. Метою тактик мовленнєвої агресії є вербалізація негативної оцінки адресата й зниження рівня його самооцінки. Наприклад:

- **Образа:** *"Жінка найлютішим словами кляла Петра на чім світ стоїть, проте* ***тихим, шиплячим, як у гадини, голосом****...".*

- **Знущання:** *"– У братів Геровських – тотальне матеріальне і моральне декаденство, – в його* ***голосі звучали знущальні нотки****".*

- **Іронія:** ця тактика полягає у створенні контрасту між висловленим і тим, що мається на увазі. Зазвичай, цим засобом контрасту виступає голос. Тому аби розуміти сарказм та іронію, потрібно бути ознайомленим із контекстом. Саме голос актуалізує імпліцитні смисли повідомлюваного. Наприклад: *"- Дякую, пане генерале. Але я обійдуся без охорони, як і решта мешканців Чернівців. Ми всі тут під надійним наглядом, –* ***його голос не приховував сарказму*****".**

Отже, голос та тон, зазвичай, супроводжують і доповнюють семантичне значення кооперативності чи конфронтаційності висловленого. Тому ігнору-

вати характеристики голосу при розмові вважаємо не можливим. Продуктивним вважаємо подальшу розробку та розширення класифікації стратегій і тактик через призму вираження їх голосом та тоном.

Список використаних джерел:

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики : навч. посіб. Київ : Академія, 2009. 376 с. URL: http://document.kdu.edu.ua/info_zab/061_123.pdf.
2. Гой Б. Комунікативні стратегії і тактики у різних типах публічного дискурсу : кваліфікаційна робота. URL: https://jarch.donnu.edu.ua/article/view/9612.
3. Ковалинська І. Невербальна комунікація : навч. посіб. Київ : Освіта України. 2014. С. 44–59. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/33687317.pdf.
4. Корольова В., Попова С. Стратегічний потенціал учасників драматургійної комунікації. *Український смисл.* 2018. № 2018. С. 254-263. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Usmysl_2018_2018_28.
5. Межов О., Костусяк Н. Комунікативно-прагматичні парадигми речень у сучасній українській мові *Соціум. Документ. Комунікація.* 2019. № 7. С. 11–32. URL: https://doi.org/10.31470/2518-7600-2019-7-11-32.

ПОЄДНАННЯ МІФУ ТА РЕАЛЬНОСТІ У РОМАНІ ДЖОНА АПДАЙКА “КЕНТАВР”

Федоришин Ольга,
1 курс ОР магістр, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Мартинець А.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

В американській літературі ХХ століття було особливо насиченим. У цей період в американській, як загалом і у світовій літературі, зростає інтерес до міфу. Внаслідок цього, у митців почав формуватись новий, міфологічний тип художнього мислення, як спроба знайти відповіді на глобальні онтологічні питання. Широкі мультикультурні перспективи, які відкривав міфологічний підхід до суспільних процесів, допомагали письменникам у художній засіб зберегти людську автентичність посеред механізованого світу.

Такої ж думки був і видатний американський письменник Джон Апдайк, який поділяв думку про міф, висловлену згодом Геннадієм Малкіним: “Міф – це найбільш стійке уявлення про дійсність”, саме тому не одноразово і піднімав тему міфології у своїй творчості. Яскравим прикладом цього слугує роман “Кентавр”. Дослідники зазначають, що важко однозначно визначити жанр даного твору. Про нього пишуть як і соціально-філософський роман, розглядають його, як роман-міф, кінороман, тощо. Але без винятку всі дослідники зазначають, що сюжет роману надцікавий через особливість його двопланової структури.

Аналіз твору дозволяє зазначити, що структура роману дуже незвична, адже сюжет цілком позбавлений хронологічної послідовності. Достеменно невідомо коли відбуваються описані у творі події. Це 1947 рік, чи це час через

п’ятнадцять років потому,чи взагалі це час кентаврів… цікавим є не тільки час, але і представлений у різночасових рамках світ. Роман “Кентавр” – це світ, у якому у вигадливу манеру змішано вчора і сьогодні. Особливість роману полягає в тому, що реальність та побутовість у ньому співіснує з міфологією.

До написання даного твору автора надихнув античний міф про благородного кентавра Хірона, якого поранили отруйною стрілою і він страждав від невиліковної рани та пожертвував дароване йому безсмертя Прометею. Саме цей міф він став основою твору, тільки події античного міфу переносяться у період післявоєнної Америки. Мешканці провінційного містечка Оліндже зображуються у двох вимірах. Вони проживають повсякденне життя, паралельно перебувають у міфологічному вимірі.

Міфологічні мотиви в романі досить очевидні. Головного персонажа Колдуелла Дж.Апдайк уподібнює кентавру Хірону**,** Віру**,** вчительку фізкультури – Афродіті, Епплтона – Аполлону, директора школи Зіммермана – Зевсу**,** а місто у якому відбуваються події – Олімпу.

Античний міф в романі функціонує окремо, як паралельний сюжет, який підпорядковується розвитку основного сюжету. Реалістично-побутовий вимір зображує читачу три звичайні дні з життя сина та батька Колдуеллів – учня та учителя провінційної школи в місті Оліндже. Саме завдяки цій міфологічній паралелі набуває особливого сенсу символ Учня та Вчителя.

Переходи з одного художнього світу в інший в Апдайка не завжди плавні, часом здаються навіть досить дивними. До прикладу, коли поранений стрілою Колдуелл біг із школи до гаражу Гаммела, де йому мали вийняти стрілу, автор описував побутові реалії міста: трамвай, школу, ящик з-під кока-коли, тощо, але одразу ж ці реалії переплітаються з чимось міфологічним, наприклад: “Колдуелл уже цокає копитами”, а при розмові про сучасних дітей він згадував своїх учнів Ахілла, Геракла, Ясона. Гараж до якого він прямував по опису схожий на печеру, а коли він йшов по вулиці, то услід йому гоготали циклопи.

Взаємодію двох планів можемо спостерігати і в епіграфі та епілозі до роману: “Небо не є стихією людини, а стихія її земля. Сама вона ж – істота, що стоїть на межі між землею та небом” Карл Барт; “Зевс любив свого старого друга і підніс його на Небо, де він сяє серед зірок, перетворений у сузір’я Стрільця. Тут, у Зодіаку, то сходячи, то зникаючи за горизонтом, він бере участь у звершенні наших доль, хоча останнім часом мало хто з живих смертних благоговійно звертає очі до Неба і вже мало хто навчається у зірок”.

Епіграфи й епілог не просто виконують функцію композиційної рамки, вони також підкреслюють актуальну для Джона Апдайка тему – двоїстої природи людини напівнебесну-напівземну, що у свою чергу теж свідчить про наявність реалістичного та міфологічного.

Апдайк так прокоментував свій задум: “Міфи виконують в романі різні функції: іноді підкреслюють відчуття контрасту, часом їх призначення – сатирично загострити думку або пробитися крізь матеріальний світ, відокремити його від світу ідеального, щоб ще раз підкреслити відчуженість Колдуелла від цього матеріального світу. Я прагнув, щоб реалістичне відображення і міфи, взаємопроникаючи, доповнювали один одного” [4].

Список використаних джерел:
1. Денисова Т. Н. Історія американської літератури XX століття. Київ. 2002. 318 с.
2. Апдайк Дж. Кентавр. Ферма : романи. Дніпро, 1988. 447 с.
3. Кравець О. М. Неоміфологізм в американьскій літературі XX – початку XXI століть : навчальний посібник для студентів філологічного факультету і факультету іноземних мов. ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 96 с. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/avtorskiy-mif-u-romanniy-tvorchosti-dzh-apdayka/pdf.
4. Кравець О. М. Неоміфологічні тенденції в романній творчості Джона Апдайка. Сімферополь. 2010. URL: http://eprints.cdu.edu.ua/3777/1/rodzinka_2018_2-262-263.pdf.

АНАЛІТИКО-СИНТЕТИЧНІ КОРЕЛЯЦІЇ У СТРУКТУРІ ФАЗОВИХ ЗНАЧЕНЬ ГРАНИЧНОЇ ДІЇ

Філіпович Мар'яна,
І курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Барчук В.М.,
доктор філологічних наук, професор.

Ядерними засобами у структурі фазових значень граничної дії (початку і кінця) є префікси (синтетичні форми) та лексеми *почати / закінчувати, завершувати* (аналітичні форми). Їх ми поділяємо на такі, що утворюють корелятивні пари, та такі, що можуть бути виражені лише аналітично.

Ядерним синтетичним засобом вираження починальності є префікс *за-*, який має широку валентність і може сполучатися з дієсловами майже всіх лексико-граматичних розрядів: *Ой що в Софіївському* ***заграли*** *дзвони* ***затремтіли***; *І він до виходу* ***заквапився, заспішив****...* (Г. Чубай).

Синтетично починальність можуть також виражати префікси *-по- (пі-)* та *роз-*: *Від неонових ліхтарів відв'язалися білі коні і* ***поскакали*** *в минуле* (Г. Чубай); *Ах, розбийся на світлі акорди,* ***Розридайсь*** *– і затихни, як грім* (П. Тичина). Префікс *по- (пі-)* сполучається здебільшого з предикатами переміщення, а префікс *роз-* найчастіше виражає, окрім фазового, ще й квантитавне значення і тільки в окремих випадках може виражати суто фазове значення, тому ці синтетичні засоби відносяться до периферії значень інхоатива.

Ядерними синтетичними засобами вираження кінця дії є префікси *від- (віді-, од-)* та *до-*: *Дерев'яна зозуля в старому годиннику* ***відкує*** *усамітнення час* (Г. Чубай); *...а в річці місяць, мов латаття,* ***доріс*** *до повні і розмок* (В. Стус). Ці префікси на позначення кінця дії є частотними, адже мають широку валентну спроможність.

На позначення фінітивності часто використовується й префікс *пере-*: *Все продиктовано і все* ***перефарбовано*** *і узаконено, що думати – це гріх! Муштровано усе,* ***перемуштровано****, і в ранги роботів возведено живих!* (Г. Чубай). – "у дієсловах із цим компонентом фінітивне значення ускладнюється і семан-

тикою результативності, і семантикою ітерації, а також великим словотвірним навантаженням" [1, с 54].

Частотним для позначення фінітивності є префікс *з- (зі-, с-)* та однофункціональний з ним, на нашу думку, префікс *ви-*: ***Стекло*** *по ринвах сонце і дощі; Жага їй деку* ***випекла!*** (Г. Чубай) – ці префікси можуть взаємозамінюватися, наприклад: *скапала – викапала*; *столочили – витолочили*. Вони контамінують із квантитавним значенням надмірного інтенсива, адже вказують на кінець дії з погляду її вичерпаності.

Аналітичні конкретизатори набувають все більшого поширення в мові, адже "володіють широким набором мовних засобів, які їх представляють" [2]. Домінантою синонімічного ряду інхоативних лексем в аналітичних конструкціях з починальним значенням є дієслово *почати / починати*: *Починало* ***вечоріть****. Було вийду на подвір'я з дійницею; соловейки щебечуть, аж сади розлягаються; небо ледве починає* ***червоніть*** (І. Нечуй-Левицький).

Семантично найбільш близьким до дієслова *почати* є лексема *стати*: *І вони стали* ***висаджувати*** *вздовж колючого дроту квіти, кущі, дерева* (В. Стус); *Не з добра стали* ***бурлакувать****...* (І. Нечуй-Левицький).

Аналітично виражають інхоатив лексеми *схопитися / хапатися, кинутися, пуститися*, які здебільшого сполучаються з предикатами руху: *Вона кинулась* ***бігти****…*; *Єремія хапався* ***вибиратись*** *з дому, неначе його хтось виганяв з його власного двору* (І. Нечуй-Левицький); *Лягаючи спати, наче пускаєшся* ***плисти*** *по морю ночі, невідомому, чорному* (М. Коцюбинський).

Аналітичні конструкції з дієсловами *взятися* та *заходитися* висловлюють початок запланованої дії: *Я дістала якусь книжку і взялася* ***читати*** (І. Франко); *А я подумав, весь скривившись од болю: що як він заходиться ще й* ***лікувати*** *мене*? (В. Стус).

"Оскільки початок дії має характер її моменту, будь-які засоби вираження раптовості дії сприяють актуалізації починальності" [1, с. 147]. Так актуалізують інхоативне значення частки *раптом, ледь, ледве, вмить (і вмить)*, комплекс часток *та й ну, ось (як ось)*: *Внизу вода струмує і закипає небо угорі, де раптом* ***заяріло*** *три зорі*; *І ось воно: відбитком на воді враз* ***попливло*** *сумне твоє обличчя* (В. Стус) – у цих випадках наведені частки контамінують із синтетичними засобами (префіксами).

Отже, фазовість початку дії розглядаємо як функціонально-семантичне мікрополе зі своїми ядром, приядерною зоною та периферією, де ядром виступає дієслово *починати*, приядерною зоною дієслова *стати (ставати), кинутися, заходитися, пуститися, схопитися / хапатися, метнутися, взятися / братися*, а периферією частки *як, аж ось, раптом, ледве, ледь,* що виражають семантику раптовості.

Ядерними аналітичними засобами вираження фазовості кінця є фінітивні лексеми *закінчувати / закінчити (скінчити / кінчити)*: *Панотець кінчив* ***читати*** *Євангеліє, вийшов на амвон, а Марічка хоч би лицем повернулася до нього; Дяки давно скінчили* ***вечерять*** (І. Вільде).

До ядерних аналітичних конкретизаторів фінітивності також належать аналітичні морфеми *перестати* та *облишити*: *Нимидора перестала веселої пісн-*

ні ***співать****, забрала відра, і вони обоє мовчки пішли до хати* (І. Нечуй-Левицький); *Батько моргнув матері, і вони облишили* ***розпитувати*** (І. Багмут). Аналітичний конкретизатор *перестати* на нашу думку, є абсолютним синонімом лексеми *закінчувати*, він є частотним засобом вираження фазовості кінця дії.

Приядерну зону фінітивності, на нашу думку, формує аналітичний засіб вираження фазовості *кинути (покинути)*, а периферію прислівник *вже (уже): Суддя розсердився, покинув* ***питать*** *Миколу й обернувся до інших бурлак* (І. Нечуй-Левицький); *Невже навіжений вже* ***звик****?* (В. Стус). На відміну від ядерних аналітичних конкретизаторів фінітива, аналітична морфема *кинути (покинути)* тільки в переносному значенні виражає семантику кінця дії та здебільшого сполучається з дієсловами на позначення процесів та станів.

Аналітичні грамеми фазовості початку та кінця дії відзначені широким набором конкретизаторів. Ядро аналітичних конкретизаторів формують аналітичні морфеми *завершити, закінчити, перестати, облишити.* Приперифері́йну зону формують лексеми *кинути (покинути)*, *облишити*, до периферії належить аналітичний конкретизатор *вже (уже)*.

Отже, порівнявши синтетичні та аналітичні засоби вираження граничної фазовості, можемо зробити висновок, що аналітичні засоби є більш універсальними, аніж синтетичні, оскільки їхня частотність серед досліджуваного нами матеріалу вища, вони презентують більш широкий спектр семантики та творять розгалужену систему інтервальних значень.

Список використаних джерел:

1. Барчук В. Граматична темпоральність: Інтервал. Час. Таксис : монографія. Івано-Франківськ : Сімик, 2011. 416 с.
2. Загнітко А. П. Аналітизм у системі дієслівних категорій. *Мовознавство*. 1993. № 1. С. 25–32.

СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ У ПРЕДСТАВЛЕННІ КОНФЛІКТУ ЛЮДИНИ І СУСПІЛЬСТВА НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ “ЕСТЕР” СТЕФАНА ХВІНА ТА “Я ЗНАЮ, ЩО ТИ ЗНАЄШ, ЩО Я ЗНАЮ” ІРЕН РОЗДОБУДЬКО

Химин Ольга,
І курс ОР магістр, факультет філології.
Науковий керівник – Мартинець А.М.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Видатний давньоримський письменник, комедіограф Публій Теренцій Афр сказав: “Скільки людей, стільки й думок” [3]. Попри те, що цей вислів, пройшовши крізь тисячоліття історії, він не втрачає своєї актуальності й сьогодні. Якщо звернутися до психології та соціології, то унікальність – це ключове поняття, що характеризує людину. Внаслідок того, що люди по-різному сприймають одну й ту ж ситуацію може відбуватися гостре зіткнення і проти-

стояння протилежно спрямованих поглядів, що стає підґрунтям для виникнення конфліктної ситуації.

Дослідженням конфлікту займалися науковці з давніх часів у різних галузях наукового пізнання (філософія, психологія, соціологія, мистецтво та інше). У різних дослідженнях знаходимо різні акценти щодо розуміння цього поняття. Нашу увагу привернуло твердження: "Конфлікт – зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби, супроводжуваних складними колізіями" [1, с. 372]. Проаналізувавши наукові роботи, приходимо до висновку, що конфлікт – загострення протиріч, вирішення яких набуло гострих форм.

Особливу увагу конфлікту приділено у літературознавчих площинах, адже, не будемо претендувати на оригінальність твердження, але саме конфлікт є важливим та необхідним елементом художнього твору. Він являє собою основну рушійну силу, котра визначає перебіг подій, вибудовує композицію, репрезентує протилежні характери персонажів, декларує оприявлення поглядів, ідей. Згідно ряду досліджень, конфлікти у художньому творі можуть бути різними: соціальні, побутові, психологічні, релігійні тощо.

Людина народжується в суспільстві, й її нормальне існування поза суспільством неможливе. Через те, що індивідуальні прагнення людини не завжди збігаються із колективним мисленням суспільства, виникає конфлікт людини і суспільства. Яскраве підтвердження цього знаходимо у художніх творах.

Так, Ірен Роздобудько на сторінках роману "Я знаю, що ти знаєш, що я знаю" представляє непросте життя українських заробітчан в Німеччині. За жанром – це роман у новелах, в якому кожна новела розповідає про життя одного із персонажів, та про мотиви, що спонукали їх до трудової міграції за кордон.

У книзі Стефана Хвіна "Естер" ведеться розповідь про життя родини Целінських, розмірений ритм життя яких раптово порушує приїзд гувернантки Естер для молодшого сина на. У творі порушується багато проблем: батьків і дітей, життя і смерті, добра і зла тощо. Конфлікту людини і суспільства, автор уникнути не зміг.

З усіх квартирантів фрау Шульце найбільш чужою в німецькій державі стала Оксана "Гуцулка Ксеня". Її історія життя – художнє віддзеркалення типової схеми залучення жінок до роботи за кордоном. На деякий час, Оксана стала покірною жертвою суспільства, проте вона не втрачає надії знайти своє місце у ньому. Момент, коли жінка впевнено та рішуче побігла рятувати азіата Меджнуна від скінхедів стає визначальним: вона знову оживає, до неї повертається її душа, а отже вона не "залізна машина", як вважала раніше. Саме цей момент є яскравим свідченням того, що героїня не побоялася порушити усталений життєвий устрій та в такий спосіб кинула виклик суспільству. Вважаємо, що образ Оксани уособлює сотні жінок, котрі виїжджають на заробітки в пошуках кращої долі, переборюючи там всі злигодні заробітчанства з думкою про щасливе майбутнє. Підтвердженням нашої думки є такі рядки: "Таких жінок завжди можна вирахувати у будь-якій, навіть багатотисячній юрмі за однією ознакою – у них закам'янілі вирази облич"; "У роботі вони можуть абсолютно все і діють

вправно і вперто, мов роботи, в яких є лише одна мета: заробити і відіслати додому гроші" [2, с. 209].

У творі "Естер" історія про кинутий в статую Кальварійської Богоматері камінь дозволяє підозрюваними у скоєному циган, тому люди безжалісно підпалюють кибитки: "Za podniesioną rękę... za kamień rzucony..." [4, с. 147]. Окрім того, що дорослі люди прийшли вчинити самосуд і покарати, на їх думку, винних, то й їхні діти вже не знають милосердя: "Jakby się lalką bawili. Rwali uszy, wykręcali ręce. I to kopanie, w brzuch, między nogi i ten śmiech, ten straszny śmiech" [4, с. 149]. Суспільство формує в свідомості людини від народження, що існує певний поділ на класи, де сильніші мають право знущатися над слабшими чи тими, котрі від них відрізняються. Тому, якщо й надалі в суспільстві побутуватиме така думка, конфлікту людини і суспільства не уникнути. А це в свою чергу, може принести не тільки непорозуміння, але й трагічні наслідки та численні жертви, як, на жаль, показує сьогодення.

Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що конфлікт людини і суспільства – важливий елемент художніх творів сучасної літератури. У романі української авторки конфлікт особистості і суспільства – це передусім момент відродження, повернення до своїх витоків, а відтак це надія на майбутнє. А у романі польського автора – це форма протесту маленької людини. В обох творах простежується також приниження людей, які відрізняються від більшості, зокрема національністю чи належністю до певної етнічної меншини.

Список використаних джерел:

1. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ : ВЦ "Академія", 2007. 752 с.
2. Роздобудько Ірен. Я знаю, що ти знаєш, що я знаю. 2-е вид. Київ : Нора-Друк, 2016. 237 с.
3. Скільки людей, стільки й думок: хто сказав, звідки пішов вираз і історія висловлювання : веб-сайт. URL: https://cutt.ly/yDN6S8b
4. Chwin, Stefan. Esther. Warszawa : Świat książki, 2000. 349 s.

СВІТ ТЕКСТУ У ЖАНРІ ПОЕЗІЇ NURSERY RHYME: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ ВИМІР

Буфан Юлія,
І курс ОР магістр, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Кульчицька О.О.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Читаючи художній (поетичний) текст, людина створює у своїй свідомості його ментальні репрезентації, відомі у когнітивній лінгвістиці як світи тексту. Дослідженням цих ментальних просторів займається теорія світу тексту, розробниками якої є Пол Верт і Джоана Ґевінс [6; 5]. У вітчизняній філології до теорії світу тексту зверталися В.А. Єфименко [1], О.В. Коляса [2], О.О. Кульчицька і Е.Є. Мінцис [3], С.Д. Чугу [4] та інші.

Для художніх творів характерним є перемикання світів тексту та наявність великої кількості модальних світів [7, с. 4].

Little Bo Peep

Little Bo Peep has lost her sheep
And doesn't know where to find them.
Leave them alone and they'll come home,
Bringing their tails behind them.

Little Bo Peep fell fast asleep
And dreamt she heard them bleating,
But when she awoke, she found it a joke,
For they were all still fleeting.

Then up she took her little crook
Determined for to find them.
She found them indeed, but it made her heart bleed,
For they left their tails behind them.

It happened one day, as Bo Peep did stray
Into a meadow hard by,
There she espied their tails side by side
All hung on a tree to dry.

She heaved a sigh, and wiped her eye,
And over the hillocks went rambling,
And tried what she could, as a shepherdess should
To tack each again to its lambkin.

Метою цієї розвідки є простеження особливостей зміни (перемикання) світів тексту в жанрі дитячих віршів *Nursery Rhyme,* що покликані розвивати уяву дитини і навчити її концептуалізувати події у своїй свідомості. В якості приклада наведемо аналіз вірша *Little Bo Peep* з точки зору теорії світу тексту. Перемикання світів тексту (world-switches) спричиняється зміною дейктичних параметрів (особових, темпоральних, часових), а також зміною категорії модальності.

У першій строфі вірша наявний часовий дейксис, виражений формою дієслова Present Perfect, і дейксис особистості, представлений особою автора, оскільки події презентуються з його точки зору. Також тут присутні дві інші дійові особи: Bo Peep і sheep. Перемикання світів утворюється у випадку, якщо один із дейктичних елементів у текстовому світі змінюється [6, с. 216; 5, с. 48, 79]. У вірші Little Bo Peep це відбувається внаслідок зміни часового дейксису. Наприклад, часовий дейксис світу тексту, виражений формою теперішнього доконаного часу has lost, змінюється на форму минулого часу fell asleep, що знаменує появу нового світу тексту. Наступні світи тексту послідовно утворюються за допомогою прислівникового речення часу when she awoke, прислівника then, місцевого відмінка (locative) one day.

Другий рядок першої строфи *doesn't know where to find them* утворює заперечний модальний світ. Такий вид речень зазвичай обробляється дещо довше, оскільки для того, щоб їх зрозуміти, людині спершу потрібно уявити відповідну дію, а потім її заперечити [5, с. 102].

Наступний модальний світ – деонтичний, який базується на висловленні наказу, дозволу, зобов'язання, вимоги [5, с. 99]. Він реалізується в третьому рядку першої строфи наказом *leave them alone*. До деонтичного додається епістемічний модальний світ, що виражає різні ступені впевненості, можливість, гіпотетичність, ймовірність [5, с. 110]: they'll come home, bringing their tails behind them характеризується високим ступенем впевненості мовця. Епістемічний модальний світ виникає і в третьому рядку останньої строфи завдяки реченню

tried what she could, безпосередньо за яким стоїть as a shepherdess should, що створює новий деонтичний модальний світ.

Отже, аналіз вірша *Little Bo Peep* з точки зору теорії світу тексту дає можливість повною мірою оцінити концептуальну складність поезії, яка на перший погляд видається нескладною формою дискурсу.

Список використаних джерел:

1. Єфименко В. А. Сучасні когнітивно-поетологічні підходи до інтерпретації текстів. *Лінгвістика XXI століття: нові дослідження і перспективи.* Вип. 37. 2012. С. 98–103.
2. Коляса О. В. Адхократичне поетичне мислення як когнітивно-семантичний механізм творення ігрового абсурду в постмодерністському фентезійному оповіданні**.** *Молодий вчений.* 2016. № 2 (29). С. 383–387.
3. Кульчицька О. О., Мінцис Е. Є. Поняття часу у поезії Рабіндраната Тагора: читацька інтерпретація. *Іноземна філологія.* 2021. Вип. 134. С. 26–37. DOI: http://dx.doi.org/10.30970/fpl.2021.134.3508
4. Чугу С. Д. Концептуальний вимір художнього тексту у інтерпретативній парадигмі. *Вісник Маріупольського університету. Серія "Філологія".* 2017. Вип. 17. С. 93–98.
5. Gavins J. Text World Theory: An Introduction. Edinburgh : Edinburgh University Press, 2007. 193 p.
6. Werth P. Text worlds: Representing Conceptual Space in Discourse. New York : Pearson Education, 1999. 390 p.
7. World building: Discourse in the mind / ed. by J. Gavins, E. Lahey. Bloomsbury Academic, 2016. 292 p. DOI: http://10.5040/9781474295444.ch-001.

ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ДАРСІ БЕЛЛ "ПРОСТА ПОСЛУГА"

Лесів Юлія,
І курс ОР магістр, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Дерев'янко О.А.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Здійснюючи художній переклад з іноземної мови, професіонал повинен не тільки володіти різноманітними техніками і методами, оскільки зміст залежить не тільки від точної передачі значення кожного слова, але й уміти створити такий самий ефект на читача в перекладі, як і в оригіналі. Саме тому, на нашу думку, найскладнішим з усіх видів перекладів справедливо вважається художній переклад.

При досконалому аналізі тексту (оригіналу та його перекладі) з'являється велика кількість неповторюваних та раніше недосліджених мовних зв'язків, які не підпадають під правила, описані у лінгвістичній теорії перекладу. Ці нестабільності та невідповідності становлять складність та небезпеку для перекладача. Мистецький характер діяльності перекладача певним чином полягає в

умінні знаходити вихід із таких неочікуваних ситуацій та приймати ризиковані рішення. Через особливості української та англійської мов при перекладі виникає багато проблем як мовного, так і лінгвістичного, семантичного, психологічного та культурного характерів.

Відмінна риса художньої літератури – це використання автором різних засобів для художньої виразності задля образного та емоційного впливу на читача, і, щоб зберегти його при перекладі, фахівець прагне передати всі нюанси твору, зокрема і засоби художньої виразності. Для того, щоб відтворити особливості змісту і форми, перекладач використовує різні прийоми та стратегії [1, с. 47]. Зрозуміло, що для досягнення точності перекладу мовознавці часто вдаються до змін форми чи значення слів, які називаються трансформаціями. Яков Рецкер називає їх "прийомом логічного мислення, за допомогою якого ми розкриваємо значення слова іноземної мови у контексті та знаходимо його відповідність у мові перекладу" [4, с. 216].

Питання перекладацьких трансформацій було у фокусі уваги багатьох лінгвістів, зокрема: Л. Бархударова, В. Виноградова, В. Комісарова, Я. Рецкера, О. Федорова та ін. Проте ця проблема й досі залишається не цілком вирішеною, що і зумовлює актуальність нашого дослідження.

Так, у перекладі роману Дарсі Белл "Проста послуга" перекладачка Ю. Максимейко застосовує такі трансформації: синонімічна заміна, конкретизація, узагальнення, компенсація та антонімічний переклад.

Вважаємо, що перекладачка здебільшого надає перевагу синонімічним замінам, під час яких відбувається добір функціональних відповідників у мові перекладу. Такі трансформації спостерігаються у прикладі: ***Growing up****, I thought that was good advice, although I didn't completely understand it* [5, с. 4], де *підростаючи* після синонімічної заміни звучить як *у дитинстві* [2, с. 5]. Речення: *Later I discovered that Mom was speaking from personal experience* [5, с. 4], яке могло б звучати як *пізніше я вияснила, що мама* ***говорила з власного досвіду*** трансформувалось у *пізніше я зрозуміла, що мама* ***судила з власного досвіду*** [2, с. 5].

Під час аналізу перекладу роману, нами були виявлені лексичні трансформації конкретизації. Цей прийом полягає у заміні слова, яке у вихідній мові має досить широке значення, словом з більш конкретним значенням. Наступні приклади демонструють вдале використання прийому конкретизації у перекладі: *The one I read was about two guys who met on a train* [5, p. 7], де перекладачка уточнює, що це *книжка її авторства, яку я читала, була про двох чуваків, які зустрілися в потягу* [2, с. 8]. Речення *I said it looked fine* [5, с. 12] конкретизоване іменником *врода*, яке має більш вузьке значення: *Я сказала, що ні, що вроди вона не псує* [2, с. 12].

У процесі перекладу лексичних елементів відповідники можуть утворюватися за рахунок не тільки звуження (конкретизації) значення англійських слів, а й розширення їх значення. Лексичною перекладацькою трансформацією в цьому випадку є узагальнення або генералізація, внаслідок якого слово з вужчим значенням, що перекладається, замінюється у перекладі на слово із ширшим значенням. Продовжуючи тему генералізації, наводимо наступний приклад**:** *I love that about Emily, all the elegant, sophisticated things she knows about*

that would never crossed my mind [5, с. 13], де *mind* транформувалось у слово з більш загальним значенням аби наблизити текст до читача *Мені подобалося це в Емілі – усі ці відомі їй вишукані деталі, про які я й гадки не мала* [2, с. 13].

Слід звернути увагу у перекладі твору на компенсацію як засіб відтворення стилістичних особливостей тексту, коли немає прямого відповідника між стилістичними засобами мови оригіналу та перекладу. На нашу думку, перекладачці Юлії Максимейко це вдалось на прикладах: *They are page-turners* [5, с. 7] – *Вони читаються на одному подиху* [2, с. 8]; *Once upon a time* [5, с. 13] – *Колись* [2, с. 13].

Слідом за В. Комісаровим вважаємо, що антонімічний переклад полягає у використанні слова чи словосполучення у перекладі, що має значення, яке є протилежним до значення відповідного англійського слова чи словосполучення, використаного в оригіналі [3, с. 54]. Такий переклад дозволяє перекладачеві створити більш природну граматичну структуру в мові перекладу у випадках, коли та чи інша конструкція оригіналу не є поширеною чи загально прийнятою у мові перекладу. Зокрема: *This is going to be different from any post so far* [5, с. 5] – *Цей пост не буде схожий на всі попередні* [2, с. 5]; *Had I learned nothing during this terrible time*? [5, с. 165] – *Чи вивчила я щось за цей жахливий час?* [2, с. 167], де негативація вживається для того, щоб відтворити граматичні структури, які не є поширеними в українській мові і тим самим створити такий же ефект на читача, як і оригінал твору.

Отже, в результаті аналізу перетворень, здійснених у перекладі роману Д. Белл на українську мову, виявлено перекладацькі трансформації, які сприяють досягненню семантичної та прагматичної еквівалентності, як-от: синонімічна заміна, конкретизація, узагальнення, компенсація та антонімічний переклад. Причинами виявлених трансформацій є розбіжності англійської й української мов у значеннях лексичних одиниць; у способах розгортання комунікативної структури висловлювання; правилах семантичного узгодження, що впливає на відтворення у перекладі експресивно-забарвленого тексту оригіналу. Перспективою дослідження вважаємо аналіз лексичних трансформацій, які впливають на сприйняття роману читачем.

Список використаних джерел

1. Бархударов, Л. С. Язык и перевод : вопросы общей и частной теории перевода. 2-е изд. Москва : URSS : Издательство ЛКИ, 2008. 235 с.
2. Белл Д. Проста послуга / пер. Ю. Максимейко. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2017. 320 с.
3. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. Москва, 2011. 408 с.
4. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. Москва : Международные отношения, 1974. 216 с.
5. Bell D. Simple Favor. New York, NY : Harper, 2017.

ІНТЕРНЕТ-МЕМ ЯК ФЕНОМЕН ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

Лукач Тетяна,
І курс ОР магістр, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Дойчик О.Я.,
кандидат філологічних наук, доцент.

Термін “мем” вперше використав Р. Докінз, визначивши його як культурний еквівалент генів, який зазнає процеси варіації, конкуренції, відбору та утримання. Мем, на думку дослідника, виживає і поширюється, якщо він сумісний з культурою, в якій він функціонує, і зазнає постійних переглядів у часі та суспільствах у зв’язку зі змінами в його культурному ґрунті [1]. XXI століття модифікувало це поняття, і мем став інтернет-мемом, який знайомий кожному користувачу мережі Інтернет. Інтернет-мем, передусім, має гумористичний характер, а не культурний, проте усі характеристики мему йому досі притаманні: він теж зазнає процеси варіації, конкуренції, відбору та утримання, поширюється та мігрує, пародіюється та забувається.

Інтернет-мем це справжній лінгвокультурний феномем XXI століття, який включає мало не всі лінгвокультурні характеристики. Цей лінгвокультурний типаж слід характеризувати такими ознаками, як асоціативність, рекурентність, репліцируємість, вірусність, широка впізнаваність, знаковість, емоційність, яскравість, актуальність [2].

Широка впізнаваність обумовлена розповсюдженістю мемів у будь-яких соціальних мережах та інтернету загалом. Емоційність та яскравість інтернет-мему полягає в тому, що вони мають властивість передавати певні емоції і закликати до них. Загалом, інтернет-меми несуть мінімальний змістовий компонент, здаються примітивними, проте це все компенсується яскраво вираженим емоційним потенціалом, а також викликає асоціативний ряд, який є теж лінгвокультурною ознакою інтернет-мему. Вірусність полягає у здатності швидко розповсюджуватись в інтернеті, а здатність до реплікації стосується швидкого відтворення в інтернеті знову і знову, створення так званих пародій або шаблонів інтернет-мему.

Інтернет-мем відіграє важливу комунікаційну роль у сучасному Інтернеті. Інтернет-меми можуть виступати не тільки як засіб комунікації одного суспільства, нації чи групи людей, але й засіб міжкультурного спілкування. Крім того, високий потенціал інтернет-мемів як засобу комунікації проявляється у тому, що інтернет-меми відображають процес глобалізації культурного та інформаційного контенту [5].

Найхарактернішими ознаки комунікативності інтернет-мему є експресивність та певна інтерактивність. Експресивність – властивість певної сукупності мовних одиниць, що забезпечує їхню здатність передавати суб’єктивне ставлення адресанта до змісту або адресата мовлення, а також сукупність якостей мовлення або тексту, організованих на основі таких мовних одиниць [3]. Сама ж інтерактивність полягає у подальшому розповсюдженні інтернет-мему та пародіювання.

Полімодальність інтернет-мему полягає у його властивості передавати інформацію за допомогою декількох каналів, а саме текстового (вербального) та графічного (візуального), інколи і аудіального. З огляду на полімодальність можна розподілити меми на: вербальний (Слово (Noice), словосполучення (Epic Fail), речення (What if I told you…)), невербальний (візуальний (Trollface), аудіальний (Déjà vu Meme song), жестовий (Dab – танцювальний рух, при якому танцюрист одночасно опускає голову і піднімає руку по лікоть в жесті)), комплексний (вербально-візуальний (Hide The Pain Harold), вербально-аудіальний (Luke, I am your father), вербально-жестовий (Italian speaking mode: ON), візуально-аудіальний (Nyan Cat), інші) [4].

Отже, інтернет-мем привертає увагу лінгвістів, довівши свою багатогранність та значущість у суспільстві. Усі його характеристики дають плідне підґрунтя для подальшого дослідження, а актуальність та широке розповсюдження по всьому світу ніколи не вичерпає джерела дослідження.

Список використаних джерел:

1. Dawkins, R. (2015). The selfish gene. Oxford, UK: Oxford University Press. (Original workpublished 1976.
2. Dmitriieva, O. (2007). Lingvoculturnyie Tipazhy Rossiii Frantsyi XIX Veka. Volgograd : Peremena.
3. Encyclopædia Britannica. URL: https://www.britannica.com (дата звернення 20.04.2022).
4. Know Your Meme Contributors. URL: https://knowyourmeme.com/memes (дата звернення 20.04.2022).
5. Milosavljević, Ilija. (2020). THE PHENOMENON OF THE INTERNET MEMES AS A MANIFESTATION OF COMMUNICATION OF VISUAL SOCIETY-RESEARCH OF THE MOST POPULAR AND THE MOST COMMON TYPES. MEDIA STUDIES AND APPLIED ETHICS. 1. 10.46630/msae.1.2020.01.

ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ МОДАЛЬНОСТІ 1710–1750 рр.

Мариневич Тетяна,
І курс ОР магістр, факультет іноземних мов.
Науковий керівник – Ковбаско Ю.Г.,
доктор філологічних наук, доцент.

Проблема модальності турбувала науковців і дослідників всіх часів. Завдання кожного дискурсу – надати інформацію, висловити ставлення автора, а також, вплинути на читача. І саме завдяки модальності автори отримали такі потужні лінгвістичні інструменти. Метою дослідження є аналіз засобів реалізації модальності в текстах 1710–1750 рр. Дані тексти належать до різноманітних жанрів і типів літератури, зокрема трактати, проповіді, заповіти, драматичні твори, епістолярна література та ін. Це дає нам змогу говорити про цілісність

дослідження та репрезентацію англійської мови загалом, а не певного жанру чи авторського дискурсу.

Термін “модальність” є багатоаспектним та використовується у багатьох сферах, таких як філософія, літературознавство, психологія, логіка та ін. Щодо лінгвістики, то одним з найбільш вичерпних визначень модальності є три підходи Х. Неррога: 1) модальність як “ставлення мовця до висловлюваного”; 2) модальність у термінах “актуальність”, “суб’єктивність”, “істинність”, “реальність” або “ірреальність”; 3) модальність як реалізація значень можливості й необхідності [1, с. 679]. Модальність в сучасній англійській мові виражається завдяки лексичним та граматичним засобам. Лексичними засобами є модальні слова, основна синтаксична функція яких – функція вставного слова. Граматичні, в свою чергу, – це модальні дієслова та спосіб дієслова. Н.О. Кобріна виокремлює три групи модальних засобів: слова-твердження, слова-припущення, та слова, що дають оцінку висловлюваного [2, с. 215–216].

Матеріалом дослідження слугують англомовні тексти 1710–1750, загальна кількість яких становить 1398466 символів та 37258 лем, що були проаналізовані шляхом використання спеціалізованої програми обробки корпусів Lancsbox. У ході дослідження було визначено кількість слововживань та їх частоту.

Таблиця 1

Частотність модальних слів у 1710–1750

	Одиниця	К-сть слововживань	Частота слововживань
1	indeed	978	28,3%
2	perhaps	656	19%
3	certainly	361	10,4%
4	really	358	10,3%
5	naturally	279	8,1%
6	surely	202	5,8%
7	probably	138	4%
8	possibly	133	3,8%
9	no doubt	115	3,3%
10	evidently	107	3,1%
11	sadly	59	1,7%
12	luckily	20	0,6%
13	unfortunately	17	0,5%
14	foolishly	12	0,35%
15	fortunately	12	0,35%
16	apparently	9	0,3%
17	maybe	4	0,1%
18	decidedly	0	0
19	regrettably	0	0
	Разом:	3460	100%

Найвищою частотністю використання характеризується одиниця “indeed”. З огляду на проведене дослідження основними інтенціями авторів є: 1) підтвердження того, що вже було сказано; 2) додаткове підкреслення якогось конкретного слова (використовувалося в кінці речення); 3) додатковий коментар,

який підтверджує сказане попередньо речення. Другим за частотністю є слово "*perhaps*", що переважно використовувалося для: 1)висловлення непевності щодо певного явища; 2) ввічливішого звучання у думках і коментарях; 3) поради. Третім є модальне слово *"certainly". "Certainly"*використовувалося авторами, щоби: 1) наголосити певне твердження; 2)погодитися з попереднім твердженням. Також, зафіксовано випадки *"certainly not*", функція яких – сказати рішуче "ні".

Оскільки більшість опрацьованих творів це трактати, проповіді, заповіти, автори утримувалися від оцінки висловлюваного, тому показники використання відповідних слів (sadly, luckily, unfortunately, foolishly, fortunately, regrettably) нижчі. Варто зазначити, що у ході дослідження не було зафіксовано використання таких лексичних одиниць як decidedly та regrettably, що підтверджується даними Merriam-Webster dictionary, які вказують, що вищенаведені одиниці увійшли в мову в 19 столітті, що і пояснює їх відсутність [3]. Через цю ж причину, кількість використання слова "maybe" налічує тільки чотири випадки, оскільки дане модальне слово вживається в більш розмовному стилі.

Отже, модальність – доволі складне і багатопланове поняття, яке намагалися дослідити науковців. В даній статті було виконане дослідження модальних засобів у текстах 1710–1750 рр. Застосовуючи програму Lancsbox було проаналізовано слова, які виконують функцію вставного слова та зафіксовано найвищу частотність вживання у слів "indeed" та "perhaps". Через відповідний стиль текстів, слова, що висловлюють оцінку та більш розмовні слова мають значно нижчу частоту використання. Отримані результати свідчать про перспективність подальшого дослідження модальності в різні періоди часу та порівняння отриманих даних.

Список використаних джерел:

1. Narrog H. Modality, Mood, Change of Modal Meaning: A New Perspective Cognitive Linguistics, 2005. С. 679.
2. Кобрина Н. А., Корнеева Е. А., Осоковская М. И., Гузеева К. А. Грамматика английского языка. Морфология. Синтаксис. Москва : Просвещение, 1985. С. 215–216.
3. Merriam-Webster Dictionary. URL: https://www.merriam-webster.com (дата звернення: 12.04.2022).

.

ЕКОНОМІКА

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Дедерчук Олександра,
ІІ курс, ОР бакалавр, економічний факультет.
Науковий керівник – Пілько А.Д.,
доцент, кандидат економічних наук.

За мету дослідження, окремі результати якого знайшли своє відображення в даній публікації було обрано розгляд та аналіз основних моделей розвитку, проведення опису суті та аналіз основних моделей соціально-економічного розвитку. Крім того, на цій основі запропоновано можливі рекомендації щодо формування моделі соціально-економічного розвитку України в умовах цифрової економіки.

Під цифровою економікою в своєму дослідженні будемо розуміти інноваційну динамічну економічну систему, що базується на активному впровадженні інновацій та інформаційно-комунікаційних технологій в усі види економічної діяльності та сфери життєдіяльності суспільства, що цим самим дозволяє підвищити ефективність та конкурентоспроможність окремих компаній, економіки та рівень життя населення. Визнається, що цифрова економіка включає всі частини економіки, які використовують технологічні зміни, що призводять до трансформації ринків, бізнес-моделей і повсякденних операцій. Отож вона охоплює все: від традиційних технологій, медіа та телекомунікацій до нових цифрових секторів. Сюди входять електронна комерція, цифровий банкінг і навіть “традиційні” сектори, такі як сільське господарство, видобуток чи виробництво, на які впливає застосування новітніх інформаційних та телекомунікаційних технологій [1].

Як показує аналіз численних літературних джерел, існує три базові моделі економіки – ринкова, планова або командна та змішана. Переважна більшість національних моделей економіки асоціюються зі змішаною економікою, тобто з системою, яка поєднує в собі як окремі аспекти ринкової економіки, так і адміністративно-планової системи. За інших однакових умов, в моделі змішаної економічної системи передбачається система захисту приватної власності, забезпечення певного рівня економічної свободи, але в той же час існує опція можливості втручання в економічне життя задля досягнення переважно цілей соціального та екологічного розвитку. Згідно з положеннями неокласичної теорії, змішана економіка є менш ефективною, аніж класичні чисті вільні ринкові системи. В той же час, переважна більшість прихильників як прямого, так і опосередкованого втручання держави в економічне життя стверджують, що базові умови, наявність яких є необхідною для ефективності класичної ринкової системи не можуть бути досягнуті ринковими силами з урахуванням необхідності забезпечення цілей соціального та екологічного розвитку. Найбільш відомими національними моделями соціально-орієнтованої ринкової економіки, котрі грунтуються на теоретичних засадах моделі змішаної економіки є аме-

риканська, японська, німецька та шведська. В контексті сьогоднішніх українських реалій найбільш цінним в процесів розробки нової поствоєнної моделі соціально-економічного розвитку України є досвід формування та еволюції німецької та шведської моделей.

У найближчі п’ять років, за даними ООН, очікується поява та бурхливий розвиток принципово нових моделей економіки, котрі будуть базуватися на симбіозі принципів соціально-орієнтованої ринкової та цифрової економіки. У цьому контексті доцільно виокремити ексабайтову економіку, у якій до 2025 року буде створено ринки місткістю понад $8 трлн, економіка добробуту (> $7 трлн), вуглецево-нейтральну економіку (> $2,3 трлн), економіку замкнутого циклу (> $4,5 трлн), економіку біоросту (> $1 трлн) та економіку вражень (> $6,5 трлн) [2]. Очевидно, що жодна з цих моделей вже не буде асоціюватися з національними економічними моделями і не буде мати безпосереднього відношення до певного регіону чи частини світу.

Для успішного розвитку цифрової економіки в Україні потрібна ефективна державна політика щодо подолання “цифрового розриву” та стимулювання розвитку цифрової економіки. Ключовою стратегією щодо цифровізації України має стати робота з внутрішнім ринком, а ключовими ініціативами – формування у споживачів (бізнес, держава, громадяни) мотивацій та потреб у цифрових технологія.

Цілком очевидно, що реалії постковідного періоду та умови війни визначають нові вимоги до формування моделі соціально-економічного розвитку України. Вплив кожного з традиційних факторів, які визначають розвиток соціально-економічної сфери буде відповідним чином скоригований з урахуванням кількості біженців, тимчасово переміщених осіб, кількості жертв повномасштабної агресії, рівня руйнування інфраструктури та рівня соціального напруження в окремих регіонах та територіальних системах.

В будь-якому випадку, нова модель соціально-економічного розвитку України повинна розроблятися з урахуванням процесів еволюції безпекознавчих парадигм з пріоритетом захисту держави, суспільства та їх інститутів від загроз внутрішнього та зовнішнього походження та геополітичних змін регіонального та світового масштабів.

Список використаних джерел:

1. Український інститут майбутнього. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. URL: https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html.
2. Острікова Т. Шість моделей розвитку економіки після пандемії коронавірусу та потенціал їх розвитку. URL: https://www.epravda.com.ua/columns/2020/08/26/664360.

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ

Грушко Оксана,
IV курс ОР бакалавр,
факультет історії, політології і міжнародних відносин.
Науковий керівник – Михайлишин Л.І.,
докторка економічних наук, професорка.

Розвиток ринку послуг є джерелом довгострокового економічного зростання країн, причому важливішим, ніж промисловість. Цей ринок у промислово розвинених країнах забезпечує понад 70% зайнятості населення, а висока продуктивність праці в цьому секторі призводить до більших темпів зростання ВВП, ніж тих, що здатна забезпечити промисловість.

Роль сфери послуг в економіці обумовлена їх здатністю при мінімальних матеріальних витратах швидко окупатися. Це можна підкреслити наступними трьома факторами: високою прибутковістю (ліквідністю) послуг, які, як правило, споживаються в момент їх виробництва; відносно невисокою матеріаломісткістю (включаючи, так звані, нематеріальні послуги); коротким терміном отримання оплати за виконані послуги [1].

Останні тенденції функціонування світового ринку послуг свідчать про те, що пандемія значно змінила розвиток світової торгівлі послугами і призвела до значного падіння. Розглянемо світовий експорт та імпорт послуг з 2010 року по 2021 рік.

Загальний обсяг експорту послуг в докарантинних умовах збільшився з 3,96 трлн дол. США в 2010 році до 6,163 трлн дол. США в 2019 році. Найбільший обсяг експорту послуг спостерігається у 2019 році і складає 6,163 трлн дол. США. Проте в 2020 році обсяг експорту послуг склав 4,046 трлн дол. США, що в 1,5 рази менше, ніж за 2019 рік [2].

Загальний обсяг імпорту послуг, як і експорту, в докарантинних умовах має тенденцію до зростання та склав 5,815 трлн. дол. США в 2019 році, що є найбільшим показником за досліджуваний період. Та в 2020 році обсяг імпорту послуг становить 3,954 трлн.дол.США, що, аналогічно експорту, в 1,5 рази менше, ніж в 2019 році [2].

Оскільки карантинні обмеження з часом стали пом’якшуватись, у другому кварталі 2021 року світова торгівля послугами різко почала відновлюватися, Порівняно з другим кварталом 2020 року, світова торгівля послугами зросла на 25,8%.

Проте протягом першої половини 2021 року світова торгівля послугами все ж залишалася нижче рівня 2019 року. У сезонно скоригованих термінах світовий експорт послуг зріс на 4,5% у другому кварталі порівняно з першим кварталом 2021 року, таким чином зберігаючи позитивну тенденцію [2].

Проаналізувавши динаміку світового експорту послуг за категоріями за карантинних умов в 2020 році, можна зазначити, що найбільше постраждали туристичні та транспортні послуги, їх показники знизилися на 81% та 31% відповідно. На інші категорії послуг пандемія вплинула по-різному. Експорт

послуг таких як будівництво (-25%) та послуги з виготовлення та ремонту (-22%) також різко впали. Аудіовізуальні, художні та рекреаційні послуги, послуги з НДДКР та архітектурні, інженерні та ділові послуги зменшилися на 14%, 12% і 11% відповідно. Трохи менше постраждали послуги пов'язані з інтелектуальною власністю (-9%), юридичні, управлінські, бухгалтерські та рекламні послуги (-9%), телекомунікації (-8%), страхові послуги (-3%) та фінансові (-1%). Найкраща ситуація склалася з ІТ послугами, оскільки вони не потребують фізичної присутності на робочому місці, їх експорт послуг зріс на 4% [3].

Річний темп змін торгівлі послугами країн-лідерів сягає значних показників. Найбільшим світовим експортером послуг в 2020 році були США, річний темп змін яких складає – 27% в порівнянні з 2019 роком. До трійки лідерів експорту послуг у світі за 2020 рік входять Великобританія та Німеччина. Їх річний темп змін в 2020 році порівняно із 2019 склав – 14,9% у Великобританії та – 13,5% в Німеччині. В 2021 році найбільш стрімке відновлення експорту послуг спостерігаємо в Німеччині, показник якої збільшився на 26,8%. В США та Великій Британії позитивний показник річного темпу змін експорту послуг в порівнянні з 2020 роком складає 14,7% та 12,5% відповідно [4].

Найбільшим світовим імпортером також є США, показник імпорту якого в 2020 році знизився на 29,5%. До трійки лідерів імпорту послуг також входять Китай та Німеччина. В порівнянні з 2019 роком імпорт послуг Китаю впав до 25,9%, а імпорт послуг Німеччини знизився на 18,3%. В 2021 році імпорт послуг країн-лідерів має тенденцію до зростання. В США показник річного темпу змін склав 27,9%, в Китаї – 15,3%, а в Німеччині – 30% [4].

Отже, зробивши порівняльний аналіз світової торгівлі послугами в докарантинних та карантинних умовах, можна зробити висновок, що пандемія COVID–19 має виразно негативний вплив на торгівлю послугами, вона спричинила різке падіння світового експорту та імпорту послуг. Усі провідні експортери й імпортери обмежили закордонні поїздки та ввели соціальне дистанціювання всередині країни. Люди фізично не могли надавати послуги чи користуватися послугами через карантин, або локдаун. Особливо постраждав туризм (-81%) та транспортні послуги (-31%). Проте потрібно зазначити, що у 2021 році експорт та імпорт послуг помітно зросли. Країни почали відновлювати торгівлю послугами та показники річного темпу змін в порівнянні з 2020 набули тенденцію до зростання.

Список використаних джерел:

1. Максименко Т. В. Сучасна сфера послуг і особливості її становлення у транзитивній економіці. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2017. № 1. С. 68–70.
2. Статистичні дані Світового Банку. URL: https://data.worldbank.org.
3. Статистичні дані СОТ. URL: https://www.wto.org/english/res_e/statis_ e/statis_ e.htm.
4. Статистичні дані ЮНКТАД. URL: https://unctad.org/statistics.

ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Звіришин Марта,
IV курс, ОР бакалавр, економічний факультет.
Науковий керівник – Ціжма Ю.І.,
кандидат економічних наук, доцент.

Сучасний експресивний розвиток суспільства у теперішньому мінливому світі беззаперечно залежить від дією процесів діджиталізації. Цифровізація стає ключовим напрямом трансформаційних змін в усіх сферах нашого життя і крок за кроком змінює усі механізми функціонування і розвитку.

На сьогоднішній день епоха цифрових технологій сприяє діджиталізації всіх сфер та галузей національного господарства в цілому та підприємств зокрема. Особливої актуальності даний напрям, як ми вже переконалися, набув на фоні пандемії COVID–19, в умовах, коли ресурси компанії, підприємства і організації можуть ситуативно дещо змістити фокус прикладання зусиль і більшою мірою спрямувати діяльність на проєкти розвитку внутрішньої ефективності, а також на фоні воєнного стану в нашій країні, коли багато підприємств працюють дистанційно, мають відповідні матеріали для своєї роботи оцифровані, а також знаходять способи спрямувати свою діяльність на розвиток чи захист держави.

Аналіз наукових концепцій розгляду сутності дефініції “діджиталізація” свідчить про наявність різних підходів до її розуміння. Незважаючи на численні наукові праці вчених щодо сфери дослідження змісту діджиталізації, її впливу на розвиток сучасного суспільства та підприємства, існує неузгодженість щодо розгляду сутності цієї категорії. Недостатньо дослідженими залишаються питання конкретизації особливостей впливу цифровізації на функціонування і розвиток сучасного підприємства.

Діджиталізація є переходом бізнес-організації до нових способів мислення та роботи на базі використання соціальних, мобільних та інших цифрових технологій, зміни стилів управління, систем заохочення й впровадження нових бізнес-моделей. Власникам компаній варто зрозуміти, що для того щоб бути конкурентоспроможним в сучасних умовах необхідно впроваджувати нові підходи до ведення бізнесу та розробляти нові продукти з використанням digital-каналів підприємства. Діджиталізація сприяє генеруванню нових ідей ведення бізнесу, підвищує креативність та інноваційність підходів до їх діяльності [3].

В сучасних умовах власники успішних компаній намагаються “іти в ногу свого часу” і активно запроваджувати діждитал-проекти у своїй діяльності. Неактивність, немобільність та неорієнтованість на збереження клієнта, свідчить про недоопрацювання та низьку кваліфікацію персоналу. Саме тому бути в тренді означає отримувати максимум прибутку при мінімальних витратах, а це в свою чергу означає – бути діджиталізованим.

Діджиталізація наразі актуальна не лише на рівні підприємства, а й на рівні галузі та навіть держави. Вона стає флагманом спрощення роботи з великими масивами даних, автоматизовувати майже всі види діяльності, покра-

щувати взаємодію громадян з державою, клієнтів з компаніями та держави, з підприємствами, про що свідчать її завдання.

Аналіз теоретичних концепцій дослідження розвитку діджитал-процесів на підприємстві дозволяє виділити основні переваги – високий рівень конкурентоздатності, значне спрощення роботи з масивом інформації, економія коштів, позитивне налаштування клієнтів та підвищення іміджу підприємства, та недоліки – потреба у високоякісних виконавцях, у ході невмілого використання та роботи існує ймовірність погіршення співпраці з клієнтами [1].

Діджиталізація підприємництва є інноваційним творчим процесом, тому типових інструкцій щодо її впровадження не може бути. Проте запорукою її успішної реалізації є корпоративна культура та інноваційність в діяльності на всіх ланках діяльності підприємства задля впровадження оперативних змін. Діджиталізація бізнес-процесів на підприємстві сприятиме розвитку нових видів бізнесової діяльності, формуванню нової якості економічних відносин, розкриттю інтелектуального і креативного потенціалу усіх працівників. Це особливо важливо для підвищення конкурентоспроможності підприємства [2].

Власникам компаній варто розуміти, що чим пізніше вони розпочнуть процес діджиталізації свого бізнесу, тим більше вони ризикують стати неконкурентоспроможними, а в перспективі просто зникнути під тиском динамічних змін ринкового середовища та більш “діджиталізованих” конкурентів майбутнього дня. Підприємства, які лояльно ставляться до змін і готові до них, а також здатні адаптуватися до більш гнучких моделей роботи, мають як ніколи великий потенціал успіху.

З метою досягнення успіху, необхідно здійснювати ряд заходів, зокрема, впроваджувати нові комунікаційні ланцюги та інформаційні потоки; розробляти економічні та технічні вимоги щодо реалізації інформаційно-комунікаційної технології; здійснювати ресурсне та фінансове забезпечення діджиталізації підприємства; налагоджувати інформаційну підтримку працівників та клієнтів; розвивати інформаційну інфраструктуру підприємства задля спрощеного доступу до необхідної інформації.

Отже, діджиталізація бізнес-процесів на підприємстві вже поступово стала об’єктивним процесом, що швидкими темпами розвивається в сучасному суспільстві, зокрема в умовах воєнного стану та пандемії COVID–19, та потребує все більшої підтримки та ґрунтовніших досліджень.

Список використаних джерел:

1. Гуренко А. В., Гашутіна О. Е. Напрями розвитку систем управління в умовах діджиталізації бізнесу в Україні. *Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка*. 2018. № 19. С. 739–745.
2. Гусєва О. Ю., Легомінова С. В. Діджиталізація – як інструмент удосконалення бізнес-процесів, їх оптимізація. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2018. № 1. С. 33–39.
3. Тімінський О., Войтенко О., Райчук І. Аналіз моделей і методів діджиталізації бізнес-процесів. *Управління розвитком складних систем*. 2021. № 46. С. 38–47.

РОЗРОБКА СТРАТЕГІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ НА ОСНОВІ МАРКЕТИНГОВОГО ПІДХОДУ

Майданська Оксана,
І курс ОР магістр, економічний факультет.
Науковий керівник – Шурпа С.Я.,
кандидатка економічних наук, доцентка.

Стратегія розвитку територій певною мірою залежить і від маркетингового підходу. Маркетинг міста, а саме Івано-Франківська – це дії, які працюють в комплексі і спрямовані для просування своїх інтересів та завдань соціально-економічного розвитку територій.

Тому, розробка стратегії соціально-економічного розвитку територій на основі маркетингового підходу, а потім її подальше впровадження, обумовлюється цілями Стратегії розвитку міста, які полягають у розбудові привабливої та сучасної місцевості, забезпеченні економічного та соціального розвитку території, формуванні сприятливого клімату для зовнішніх інвестицій у місцевий бізнес, формування свідомої та активної громади.

Адже імідж міста є одним з найважливіших чинників його розвитку, тому для позитивного іміджу потрібно розробляти стратегію розвитку територій за допомогою маркетингових підходів.

Проблему ефективності використання маркетингу вже досліджували такі вчені, як П. Друкер, М. Портер, Ф. Котлер, а також вітчизняні вчені такі як С. Бабенко, В. Андрійчук та інші.

Своїми працями вони хочуть ознайомити нас із методологічними та теоретичними аспектами ефективності використання маркетингових підходів, формування певних умінь до розробки і проведення ефективних маркетингових програм бізнесу в ринкових умовах господарювання.

У цій роботі я хочу висвітлити проблему розробки стратегії соціально-економічного розвитку території на основі маркетингового підходу.

Під час роботи були використані загальнонаукові методи дослідження, такі як аналіз та синтез проблеми.

У сьогоднішній час великою тенденцією є зростання ролі розвитку регіонів та окремих територіальних громад і важливості їх в глобальному сучасному світі.

Стратегії економічного та соціального розвитку мають розроблятися за принципом “знизу-вверх”, тобто спочатку мають опрацьовуватися стратегії базових адміністративно-територіальних одиниць, а потім, з урахуванням їх основних положень, розроблятися стратегії розвитку областей, і наостанок має формуватися державна стратегія регіонального розвитку як декларативний план для зовнішніх користувачів. Окрім того, стратегії макро- та мезорівнів мають погоджуватися між собою за часовою ознакою, тобто охоплювати однаковий проміжок часу. Враховуючи обраний Україною курс на євроінтеграцію доцільно розробляти стратегії на період, що синхронізується з плановим та бюджетним циклами ЄС та періодом дії європейської стратегії регіонального розвитку.

Одним з основних чинників розвитку Івано-Франківська є маркетингова стратегія, яка полягає в [1, с. 24]:

- підвищенні рівня впізнаваності міста в Україні та світі загалом, а саме в формуванні позитивного іміджу регіону, його репутації;
- збільшенні економічного потенціалу міста для залучення іноземних інвесторів через створення сприятливих умов для процвітання;
- заохоченні туристів зі всього світу до міста через збереження культури міста та його історичного архітектурного обличчя;
- створенні умов для стратегічного розвитку міста через встановлення гармонії в трикутнику громадське суспільство-влада-бізнес;
- сприянні комфортних умов для мешканців міста, популяризації переваг проживання в місті людям з інших регіонів через розвиток інфраструктури.

Стратегія спрямована на економічний розвиток як процес стратегічного партнерства, завдяки якому швидше зростає продуктивність місцевої економіки через стимул впровадження інвестицій в існуючі та зовсім нові підприємства з високим потенціалом до зростання.

Становлення чіткої інноваційної спрямованості промислового комплексу області може здійснюватися завдяки розробкам та широкому впровадженню технологічних нововведень, виходи на ранки з новою, конкурентоспроможною продукцією і цим самим підвищиться економічний потенціал регіону.

Застосування маркетингових підходів та стратегії буде позитивно впливати для соціально-економічного розвитку територій і також буде розвиватись у трьох напрямках:

1. Позиціонування міста (концепція цільового іміджу, бренд міста).
2. Просування міста (комплекс заходів, методи впливу).
3. Організаційне забезпечення маркетингу (система моніторингу та оцінка результатів, ресурсне забезпечення).

Отже, маркетингові підходи у розробці стратегій розвитку соціально-економічної території в Івано-Франківську є важливими, адже вони є інструментом реалізації цієї стратегії. Тобто вони визначають характер маркетингової діяльності та її напрями, ставлять завдання та обирають методи їх вирішення і коло їх виконавців.

Маркетинг територій передбачає проведення заходів із забезпеченням умов для ефективної діяльності місцевих господарюючих суб’єктів, залучення нових економічних агентів на територію громади.

Також для соціально-економічного розвитку потрібно створювати рівні інституційні умови і прозорі правила для всіх суб’єктів господарювання. Демонструвати сучасне управління, яке показує відкритість влади та якісний сервіс. Якість управління впровадженням маркетингових підходів також залежить від культури учасників цього процесу.

Проте, потрібно розуміти, що це все припущення, адже все може змінитись в будь-який момент і ті речі, які були ефективними в минулому, не зможуть бути ефективними в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Стратегія розвитку Івано-Франківської області на 2021–2027 роки. Івано-Франківськ, 2020. URL: https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2020/04/ivano-frankivska-strategiya-rozvytku-ivano-frankivskoyi-oblasti-na–2021–2027-roky.pdf.
2. Маркетингова стратегія міста Івано-Франківська. Івано-Франківськ, 2019. URL: http://pleddg.org.ua/wp-content/uploads/2019/11/IF-Marketing-Strategy.pdf.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТГ ЧЕРЕЗ ЗАЛУЧЕННЯ ГРАНТІВ

Марусяк Вікторія,
І курс ОР магістр, економічний факультет.
Науковий керівник – Григорів О.О.,
кандидатка економічних наук, доцентка.

У зв’язку із запровадженням децентралізації влади в Україні, об’єднані територіальні громади (далі – ТГ) розвиваються у залежності від своєї фінансової спроможності. Одним із способів залучення коштів у громаду являються грантові надходження від різноманітних фондів та приватних осіб.

У сучасному світі залучення грантів стає одним із основних способів розвитку особистого (навчання, бізнес) та соціального (наука, культура, ТГ) потенціалу. Питання грантової діяльності глибоко вивчається серед науковців, різних напрямів діяльності, зокрема юристів, бухгалтерів та економістів: Дим ченко О.В., Матвєєва Н.М., Єсіна В.О., Ольховська М.А. [1], Костенко А.М. [2], Нагірська К.Є., Садовська І.Б. [3], Кропивницький Р.С. [4] та інші.

Питання стосовно аналізу грантової діяльності, формування та подачі заявок, а також функціонування системи в цілому неодноразово обговорювались, та все ж воно залишається актуальним через те, що значна частина ТГ необізнана у функціонуванні даної системи.

При вивченні діяльності різних ТГ можна сформувати дві основні проблеми, які гальмують розвиток. Перша, віддаленість деяких ТГ від основних центрів розвитку, зокрема регіони Карпат, що ускладнює обізнаність населення та влади про можливі перспективи розвитку. Друга, при залученні грантів виникає своєрідна ’’монополія’’, адже в основному перемогу здобувають одні і ті ж ТГ завдяки своїй обізнаності у правильності подання заяви та її виконання.

Задля вирішення зазначених проблем пропонуємо створити консультативні центри у регіонах, залучати науковців ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ, органи влади для перспективи щодо їхнього розвитку.

Дані центри необхідно створити задля допомоги і розвитку ТГ та регіонів. Населення чи конкретна особа, яка бачить потребу, що потребує вирішення у своїй громаді, матиме можливість звернутись до консультативного центру і отримати усю необхідну їй інформацію для реалізації своєї ідеї.

Функціонування центрів потребує відповідного фінансування. Для вдалого створення та підтримки функціонування центру передбачаємо наступне залучення коштів:

- фінансування від держави близько 10% необхідних витрат;
- приватний сектор (підприємці та фізичні особи) – 10%;
- благодійні фонди – 25%
- ТГ близько 50%
- власні надходження від діяльності – 5%

Власні надходження центру складаються з оплати за послуги. Послуги центру будуть враховуватись підчас написання та реалізації гранту. Відповідно за допомогою власних надходжень буде фінансуватися заробітна плата персоналу.

Центри надаватимуть наступні послуги:

- пошук вдалого гранту для конкретної ідеї;
- збір та розповсюдження інформації про нові перспективи та можливості;
- консультаційні послуги щодо реалізації ідеї;
- допомога у написанні і подачі проєктної заявки у відповідності до усіх вимог грантодавця;
- супровід і допомога в реалізації гранту, надання бухгалтерських послуг;
- допомога під час завершення проєкту та в процесі звітування;
- наступна консультативна допомога, після завершення проєкта, щоб ідею було реалізовано повністю і була змога забезпечити сталість проєкту.

Як наслідок розвиток таких центрів матиме тривалий ефект для функціонування громад, що у свою чергу дасть можливість розвиватись населенню. Також як наслідок вирішуються вищезазначені проблеми, зникає ’’монополія’’, та розвиваються віддалені територіальні громади.

Запропонована ідея, може бути реалізована та показати свою ефективність уже через 3 років після створення консультативних центрів.

Список використаних джерел:

1. Написання грантової заявки: помилки та рекомендації / О. В. Димченко, В. О. Єсіна, Н. М. Матвєєва, М. А. Ольховська. *Комунальне господарство міст*. 2016. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/kgm_econ_2016_131_4.pdf.
2. Костенко А. М.. Фінансова спроможність організацій громадянського суспільства в Україні в контексті забезпечення їх інституційної спроможності. *Вісник НТУУ “КПІ”. Політологія. Соціологія. Право*. 2019. URL: https://doi.org/10.20535/2308–5053.2019.1(41).194506.
3. Садовська І. Б., Нагірська К. Є. Бюджетування, облік і аудит в управлінні грантовими проєктами. *XIII Міжнародна науково-практична конференція*. 2021. URL: https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2021–10/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D1%82%D0%B5%D0%B7_25–26%20%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%B2%D0%BD%D1%8F%202021%20%D1%80._0.pdf#page=52.

4. Кропивницький Р. С. Підтримка держави як інструмент державного управління науковою діяльністю в Україні. 2018. URL: http://www.investplan.com.ua/?op=1&z=6209&i=21.

МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЇ

Трухим Лілія,
ІІІ курс ОР бакалавр, економічний факультет.
Науковий керівник – Пілько А.Д.,
кандидат економічних наук, доцент.

У забезпеченні конкурентоспроможності сучасного підприємства маркетингові комунікації відіграють чи не вирішальну роль, оскільки від їхньої ефективності безпосередньо будуть залежати результати фінансово-господарської діяльності. Задачі створення позитивного образу компанії серед споживачів та поширення інформації про товари й послуги фірми можуть бути вирішені лише за допомогою добре організованої комунікаційної системи.

Маркетингові комунікації – це система заходів, які проводить підприємство, спрямованих на цільову аудиторію з метою інформування, переконування та нагадування про свою продукцію та послуги з метою досягнення маркетингових цілей фірми та реалізації обраної стратегії на ринку.

Чітке усвідомлення мети маркетингового комунікаційного процесу та критеріїв ефективності управління відповідним процесом є передумовою формування адекватним реаліям концептуальних та математичних моделей управління витратами на маркетингові комунікації.

Для оцінювання економічної ефективності системи маркетингових комунікацій найчастіше використовують наступні показники [2; 3]: величина приросту обсягів збуту в натуральному та вартісному вираженні, який досягнутий завдяки інвестиціям в маркетингові комунікації за певний період; відношення величини приросту обсягів продажу в вартісному та натуральному вираженні, який було отримано завдяки і інвестиціям в маркетингові комунікації, до суми інвестованих коштів; відношення величини прибутку, який отримано за результатами інвестування в маркетингові комунікації до суми відповідних інвестицій; приріст обсягів збуту за період після початку реалізації маркетингової політики підприємства; зіставлення динаміки рівня витрат на маркетингові комунікації та обсягіві продажу; відношення кількості покупок товару, на просування якого було спрямовано комунікаційну політику, до загального числа покупок.

Для проведення оцінювання ефективності витрат на маркетингові комунікації вцілому та в розрізі окремих статей витрат в своєму дослідженні ми застосували 3 альтернативні підходи: проведення оцінювання ефективності на основі розрахунку показника рентабельності маркетингових інвестицій ROMI (return on marketing investment); проведення оцінювання кутових коефіцієнтів форм аналітичних залежностей величини прибутку компанії від витрат на

маркетингові комунікації вцілому та в розрізі окремих статтей витрат; побудова динамічних економетричних моделей залежностей величини прибутку компанії від витрат на маркетингові комунікації вцілому та в розрізі окремих статтей витрат з урахуванням лагового ефекту зміни економічних умов з подальшим розрахунком проміжних та довгострокових дистрибутивно-лагових мультиплікаторів.

Враховуючи позитивні результати, наведені в праці [3], запропоновано схему формування оптимізаційної моделі, яка може бути використана як в процесі проведення поглибленого аналізу ефективності управління маркетинговим комунікаційним процесом або маркетингового аудиту, так і розробки практичних рекомендацій щодо управління маркетинговою комунікаційною політикою. Практична реалізація розробленої моделі оптимізації структури витрат в календарному розрізі дозволила, в тому числі, виявити резерви підвищення ефективності управління витратами підприємства.

Запропонований у рамках проведених досліджень підхід до оцінювання та аналізу ефективності управління витратами на маркетингові комунікації підприємства ґрунтується на використанні можливостей та переваг економетричного аналізу та оптимізаційного моделювання. Розроблений підхід до постановки та вирішення задачі управління витратами на маркетингові комунікації дозволяє ідентифікувати і врахувати зв’язки між витратами на маркетингові комунікації та результуючими показниками роботи підприємства з урахуванням лагових ефектів зміни економічних умов. В свою чергу, використання в якості показників ефективності управління витратами на маркетингові комунікації проміжних та довгострокових дистрибутивно-лагових мультиплікаторів дозволяє якісно по новому підійти до вирішення задачі формування та оптимізації видаткової частини бюджету маркетингу в поелементному та календарному розрізі. За допомогою отриманих моделей з’являється можливість проведення сценарного аналізу, а також проведення аудиту маркетингу, що дозволяє робити висновки про ефективність управління витратами на маркетинг.

Список використаних джерел:

1. Пілько А. Д. Моделювання механізму визначення оптимальної структури витратної частини бюджету рекламної кампанії. *Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць* : у 5 т. Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. Вип. 232ю Т. 4. 290 с.
2. Пілько А. Д., Чабан О. М. Моделювання процесу оптимізації структури бюджету маркетингових комунікацій інвестиційно-будівельної компанії. *Бізнес Інформ*. 2019. № 11. С. 167–173.
3. Pilko A., Trukhym L. Models of marketing communication costs effectiveness evaluation. *The world of science and innovation. Proceedings of the 9th International scientific and practical conference.* London, United Kingdom : Cognum Publishing House, 2021. P. 100–113.

СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА

Череп Галина,
ІІІ курс ОР бакалавр, економічний факультет.
Науковий керівник – Копчак Ю.С.,
кандидат економічних наук, доцент.

Інструменти управління стратегічним розвитком підприємства дають можливість бути лідером, покращувати свої доходи та стати конкурентоспроможним на ринку. Теперішня економіка окреслюється конкуренцією, а це своєю чергою вимагає застосування новітніх інструментів та методів роботи. Інструменти спонукають покращувати характеристики продукції та вдосконалюють виробництво. Їх потрібно застосовувати в будь-якій сфері діяльності. Стратегічне управління здійснює довгострокове планування та розробляє стратегії для їх досягнення. Основною метою управлінця є застосування інструментів управління стратегічним розвитком підприємства у своїй діяльності.

Метою даної роботи є аналіз ефективних інструментів стратегічного управління.

Інструменти управління стратегічним розвитком підприємства – це набір методів та засобів, які породжують продуктивні дії, що сприяють ефективному процесу стратегічного управління, а також досягненню встановлених цілей.

До сучасних інструментів вдосконалення управління стратегічним розвитком підприємств можна віднести: бенчмаркінг, аутсорсинг, реінжиніринг бізнес-процесів та управління відносинами зі споживачами.

Бенчмаркінг – це безупинний процес зіставлення товарів та послуг, методів управління та процесів виробництва з аналогічними конкурентами. Мета застосування бенчмаркінгу це дати відповідь на запитання: чому аналогічна фірма має кращий успіх на ринку, ніж наша? Метою проведення бенчмаркінгу є визначення розбіжностей та поліпшення можливостей. Об’єктом бенчмаркінгу можуть бути: технології, фінансові показники, сервісне обслуговування, маркетингова політика цін, товарна політика, стимулювання та просування товарів та ін. [4, с. 436–437].

Аутсорсинг це сукупність дій, які ставлять собі за мету передачу завдань та функцій іншим компаніям, на умовах субпідряду. В економічній теорії аутсорсинг поділяють на два види: аутсорсинг бізнес-процесів та виробничий. Аутсорсинг бізнес-процесів надає інформацію про стан роботи відокремлених бізнес – процесів, які не є головними. Це можуть бути дані про персонал, маркетингову політику, товарну політику, політику збуту, рекламну діяльність та ін.. Виробничий аутсорсинг ділиться виробництвом з іншою компанією. Він допомагає розробити нові лінії товарів та зробити виробництво більш гнучке. Головною задачею запровадження аутсорсингу є те, що підприємство може орієнтуватись на головні процеси, а за другорядні буде відповідати аутсорсингова компанія. Аутсорсингові компанії керуються такими перевагами як: використання додаткових ресурсів, скорочення та гнучкий графік розподілу витрат, досконалі професійні вміння в бізнесі [2, с. 88–91].

Основоположником поняття “реінжиніринг” вважається Майкл Хаммер. Згідно з його теорії реінжиніринг – це грандіозна перебудова бізнес-процесів, з метою їх покращення. Його потрібно використовувати лише тоді, коли організація прагне до радикальних змін, нових та ефективних бізнес-процесів. Мотивом для впровадження реінжинірингу є розуміння самою ж організацією що потрібно вводити інновації в робочі процеси. Перед тим як проводити реінжиніринг компанія повинна дати відповіді на питання: Чому виробляє саме це компанія? Які методи та засоби використовує компанія? Яку мету ставить перед собою та чого хоче добитись? Для запровадження реінжинірингу в бізнес-процеси, потрібно відмовитись від установлених правил і вдосконалювати процеси за допомогою високорозвинених технологій. Факторами, які успішно виливають на впровадження реінжинірингу є: можливості керівника до його впровадження, надія на краще, розумна оцінка рівня ризиків. Розподіл ролей між особами, які будуть брати участь в реінжинірингу є досить важливою. Саме від їхнього розуміння та діяльності буде залежати результат. Процес проведення реінжинірингу неможливий без наявних методичних забезпечень та консалтингових фірм [3, с. 264–267].

Управління відносинами зі споживачами (*Customer relationship management (CRM)* – це сукупність процедур, які охоплюють всі сторони управління підприємством, насамперед ці відносини мають вплив на покупців. Це є відносини у сфері маркетингу, фінансів, продажу та наданням інформаційних послуг. Метою застосування цього інструменту є в удосконаленні тих сторін, які важливі при реалізації процесу продажу та відповідно маркетингової сторони, та у знаходженні нових сторін, яким ще досі не приділялась відповідна увага. Важливими елементами при управлінні відносинами зі споживачем є: удосконалення старих та активний пошук нових каналів збуту, використання засобів телемаркетингу, електронних носіїв, підтримка фінансового обліку та бухгалтерської звітності та торгівля в інтернет-магазинах. Для того, щоб продуктивно взаємодіяти зі споживачами, потрібно дотримуватись наступних принципів: взаємодія між підприємствами та споживачами, та всіма функціональними підрозділами, залежність рівня задоволеності клієнта від наданих послуг чи куплених товарів; довіра між усіма учасниками комунікаційного процесу в перевіреній інформації про товар, відповідність товару стандартам якості та уникнення конфліктів; виявлення інтересу у взаємодії [1, с. 276–278].

Отже, кожен інструмент, який використовується підприємством приносить вагомий вклад в стратегічний розвиток. Вибір кожного інструменту залежить від напряму діяльності підприємства. Проте комплексне поєднання цих інструментів, дасть змогу підприємству краще розвиватися в стратегічному напрямку.

Список використаних джерел:

1. Аналіз окремих підходів до класифікації взаємовідносин з клієнтами. URL: http://www.vestnik-econom. mgu.od.ua/journal/2015/11–2015/61.pdf.
2. Загородній А. Г., Партин Г. О. Аутсорсинг та його вплив на витрати підприємства. *Фінанси України*. 2009. № 9 (166). С. 87–97.

3. Іполітова І. Я. Ефективність здійснення реінжинірингу бізнес-процесів на підприємстві. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. № 13. С. 264–270.
4. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2003. 554 с.

ДОКТРИНА ПЛОДІВ ОТРУЙНОГО ДЕРЕВА: МІЖНАРОДНИЙ І ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС ТА НАЦІОНАЛЬНІ РЕАЛІЇ

Аннюк Дмитро
ІІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Кульчак Л.С.,
старший викладач.

Гармонізація вітчизняного кримінального процесуального законодавства та практики його застосування через запозичення позитивного світового досвіду дотримання прав та свобод людини є необхідним елементом становлення засади верховенства права у кримінальному провадженні. Одним із елементів такої гармонізації є використання доктрини "плодів отруйного дерева" під час кримінальної процесуальної діяльності. Застосування положень такої доктрини здатне сприяти уникненню помилок під час здійснення кримінальної процесуальної діяльності, забезпечити охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження в Україні.

Дослідження цієї доктрини у своїх працях здійснювали такі українські вчені, як М. В. Гузела,О. М. Капліна, О. В. Кузьменко, К. С. Музичук, А.А. Охрименко, А. А. Павлишин, А. Панова,О.М. Толочко Ю. В. Циганюкта інші.

Доктрина "плодів отруйного дерева" (також відома як доктрина похідних доказів) – це норма кримінального процесуального права, яка робить докази, отримані в результаті незаконної слідчої дії недопустимими.

Доктрина "плодів отруйного дерева"(FruitofthePoisonousTree) була сформована в 1920 році рішенням у справі Сільверторн Ламбер Ко. проти Сполучених Штатів, а фраза "плід отруйного дерева" була вигадана суддею, професором Феліксом Франкфуртером у його рішенні 1939 року по справі Нардон проти Сполучених Штатів.

Застосування цієї доктрини в судовій практиці США набуло дуже широкого поширення, оскільки правоохоронні органи в США часто вдаються до незаконних методів отримання доказів (зокрема їх вчинення без відповідних ордерів або отримання ордерів на їх вчинення вже після проведення відповідних дій) з метою якнайшвидшого розслідування справи [1].

У вітчизняному законодавстві доктрина "плодів отруйного дерева" знайшла своє відображення тільки у 2012 році у ч. 2 ст. 86, 87, ч. 1 ст. 88, 89 Кримінального процесуального кодексу України [2].

Вітчизняні науковці розрізняють широке і вузьке розуміння доктрини "плодів отруйного дерева".

Так, науковець М.В. Гузелавизначає вузьке розуміння доктрини "плодів отруйного дерева", яке зводиться до заборони використання даних, отриманих на підставі або з використанням доказів, визнаних недопустимими [3].

Відповідно до широкого розуміння доктрини, це будь-яке винне порушення поліцейськими конституційних прав громадян, що має не безпосередній,

а лише опосередкований зв’язок із самим процесом виявлення, вилучення і фіксації доказів, тягне втрату останніми юридичної сили. Це означає безумовну недопустимість доказів при порушенні встановленого порядку збирання доказів незалежно від їх характеру і ступеня[4].

Професор О. Капліна виділила 4 винятки з доктрини “плодів отруйного дерева: “незалежного джерела”, “очищеного від бруду”, “нешкідливої помилки” та “неминучого виявлення” [5].

Доктрина “плодів отруйного дерева” стала одним з фундаментальних принципів кримінального процесуального права. В більшості демократичних країн світу, а також у практиці Європейського суду з прав людини цей принцип має вирішальне значення при визначенні допустимості доказів, які були сформульовані у наступних справах :“Тейксейра де Кастро проти Португалії”; “Шабельник проти України”; “Балицький проти України”; “Нечипорук і Йонкало проти України” [6].

Отже, можна виділити 2 шляхи вдосконалення використання доктрини “плодів отруйного дерева” в Україні. Перший – забезпечення з боку держави максимального застосування всіма судами першої і апеляційної інстанцій цієї доктрини шляхом надання роз’яснень суддям та здійснення контролю за його застосуванням. Другий – удосконалення законодавства, зокрема щодо винятків з доктрини, оскільки, в чинному КПК України не містяться такі норми. Вважаємо, що варто доповнити КПК України статтею 87^1допустимість доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав і свобод людинив якій будуть закріплені винятки з доктрини “плодів отруйного дерева”.

Список використаних джерел:

1. Циганюк Ю.В. Доктрина “Плодів отруєного дерева” у кримінальному процесуальному законодавстві України. Харків : Форум права, 2019. С. 69–74.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI. URL: https://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651–17#Text.
3. Гузела М. В. Проблема визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні. *Вісник Львівського університету. Серія юридична*. 2015. Вип. 61. С. 423–434.
5. Панова А. Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні : дис. … канд. юрид наук / Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. 2016. С. 44–45.
6. Капліна О. Доктрина неминучого виявлення: витоки та практика ЄСПЛ. *Кримінальний процес і криміналістика: виклики часу : збірник статей за матеріалами Всеукраїнської науково-практичної конференції з нагоди 20-річчя кафедри кримінального процесу і криміналістики Львівського національного університету імені Івана Франка (24 січня 2020 р., м. Львів)* / орг. ком. В. Т. Нор, Н. Р. Бобечко, І. І. Когутич та ін. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка, 2020.
7. Щорічний звіт Європейського суду з прав людини за 2020 рік. URL: https://https://www.echr.com.ua/wpcontent/uploads/2021/02/ECHR_Annual_report_2020_ENG.pdf.

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА ДЛЯ ДІТЕЙ

Балан Софія,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Микитин Ю.І.,
кандидат юридичних наук, доцент.

У 1989 році Організацією Об'єднаних Націй затверджено Конвенцію про права дитини, яка проголосила, що у всіх діях щодо дітей першочергова увага повинна приділятися забезпеченню їхніх інтересів [1]. Проте формальне закріплення відповідних норм є недостатнім. Фактичне впровадження цих принципів на практиці буде свідчити про реальний стан дотримання основних прав дитини під час здійснення правосуддя.

Положення процесуальних кодексів не містять спеціальних норм, які б могли повноцінно захистити всі інтереси дитини як учасника правосуддя. Закріплення окремих положень у цій сфері є скоріше винятком із правил, ніж загальноприйнятим напрямком.

По-перше, дитині повинна бути надана можливість висловлювати свою думку щодо питань, які стосуються провадження. Врахування поглядів дитини повинно корелюватися з її спроможністю оцінювати обставини, що визнані важливими для здійснення кримінального судочинства.

По-друге, однією з гарантій для дитини, залученої до правосуддя, повинен стати належний захист персональної інформації щодо неї. Це зобов'язання забезпечує безперешкодну участь дитини у кримінальному провадженні, а після його завершення – її безпечне життя.

По-третє, проведення повторного допиту повинно відбуватися у виняткових випадках. Ця слідча дія часто має вирішальне значення для кримінального судочинства, але у той же час є травматичною для дитини. Особа, що допитує, повинна бути наділена спеціалізованими знаннями, тому що це дозволить з першого разу підготувати питання, які є вагомими для слідства, а також створити "дружню" обстановку під час проведення допиту.

По-четверте, тримання під вартою неповнолітніх несприятливо впливає на їхній розвиток. Крім того, спостерігаються випадки, коли такий запобіжний захід застосовували декілька разів підряд. Під час розгляду кримінальної справи № 643/17177/21у м. Харків неповнолітньому декілька разів продовжували строк тримання під вартою, а саме від 21 вересня до 19 листопада 2021 р. [2]; від 19 листопада 2021 р. до 13 січня 2022 р. [3]; від 13 січня до 14 лютого 2022 р. [4].

По-п'яте, діти є тими суб'єктами судочинства, які можуть піддаватися дискримінації. Прояви дискримінації ґрунтуються на переконаннях, що внаслідок недосягнення певного віку дитина не може вважатися повноцінним учасником кримінального процесу.

Існують всі підстави вважати, що в подальшому більшість принципів правосуддя, дружнього до дитини, будуть дотримані під час здійснення судо-

чинства. Очікується, що в подальшому відповідні пропозиції будуть враховані і процесуальне законодавство буде покращене у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. № 995_021. URL: https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 04.04.2022 р.).
2. Ухвала Московського районного суду м. Харків від 06.10.2021 р. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/100152967 (дата звернення: 04.04.2022 р).
3. Ухвала Московського районного суду м. Харків від 15.11.2021 р. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101079525(дата звернення: 04.04.2022 р).
4. Ухвала Московського районного суду м. Харків від 16.12.2021 р. URL: https://reyestr.court.gov.ua/Review/101941883(дата звернення: 04.04.2022 р).

ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ ЗАГАЛЬНООБОВ'ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ

Вінтоняк Христина,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Наукова керівниця – Кохан Н.В.,
кандидатка юридичних наук, доцентка.

Одна з найважливіших складових діяльності держави у галузі соціальної політики – це регулювання та організація пенсійного забезпечення громадян. На сьогоднішній день досить актуальним є питання про майбутнє пенсійного забезпечення. В Україні воно становить основну складову системи соціального захисту населення й охоплює непрацездатних громадян похилого віку, осіб, які втратили годувальника, виплати котрим здійснюються у формі пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, компенсаційних виплат, додаткових пенсій і державної соціальної допомоги особам, які не мають права на пенсію, та особам з інвалідністю.

В Україні діє трирівнева пенсійна система, що передбачається законами України "Про пенсійне забезпечення" від 05.11.1991 № 1788-XII [3], "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" від 09.07.2003 № 1058-IV [1] і "Про недержавне пенсійне забезпечення" від 09.07.2003 № 1057-IV [2]. Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування передбачає два рівні. Перший рівень – солідарна система пенсійних виплат (пенсії з поточних надходжень), яка є обов'язковою і передбачає встановлення розмірів пенсій залежно від страхового стажу та розміру заробітної плати, з якої сплачені внески, облік яких здійснюється персоніфіковано в Пенсійному фонді. Другий рівень – система накопичувального пенсійного забезпечення в рамках загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

Солідарна пенсійна система працює за принципом перерозподілу коштів між поколіннями працюючих і пенсіонерів. Тобто ті, хто працює зараз, віддають частину свого доходу тим, хто вже вийшов на пенсію. Помилково

думати, що така розподільна система є атавізмом радянської епохи – це основний принцип функціонування публічних пенсійних систем в усьому світі. Зокрема, в країнах ОЕСР 59% доходів домогосподарств осіб віком 65 років і старше становлять виплати з публічних розподільних пенсійних систем; ще 24% доходів таких домогосподарств становлять доходи від зайнятості та самозайнятості, решта 17% – доходи від капіталу, включаючи виплати за приватними (недержавними) пенсійними програмами. У більшості країн ЄС трансферти з публічних пенсійних систем є джерелом понад 60% доходів літніх людей [5].

У деяких країнах (наприклад, Данія, Нова Зеландія, Австралія, Грузія) кошти на "солідарні" пенсійні виплати збираються в рамках загальної податкової системи. Але, як правило, для такого перерозподілу застосовується обов'язкове пенсійне страхування: роботодавці та працівники сплачують страхові внески, причому внески роботодавців зазвичай становлять основну суму надходжень. Ідея соціального страхування полягає в тому, щоб перекласти основну фінансову відповідальність за підтримку пенсіонерів на роботодавців, оскільки вони мають значно більше ресурсів, ніж працівники, зарплати яких мають забезпечувати поточні життєві потреби [4, с. 2].

Упровадження загальнообов'язкової накопичувальної системи (ІІ рівня) часто вважають одним із перспективних шляхів покращення ситуації в пенсійній сфері, проте здійснення такого кроку в сучасних економічних реаліях України пов'язане з низкою ризиків. На сьогоднішній день у законодавстві України немає визначення поняття накопичувальна система пенсійного страхування зазначаються лише види, порядок, умови пенсійних виплати за рахунок коштів накопичувальної системи пенсійного страхування та їх суб'єкти.

Система обов'язкового пенсійного страхування не є збалансованою за страховими внесками і пенсійними виплатами. Вона не є власне страховою, тому що містить інші нестрахові виплати. Страхових внесків, які сьогодні надходять у розподільну систему на виплату трудових пенсій, не вистачає. Як наслідок – відсутність достатніх джерел для підтримки розміру трудових пенсій на соціально прийнятному рівні в довгостроковій перспективі

Проведені реформи першого рівня пенсійної системи містили такі зміни:

- збільшення пенсійного віку та страхового стажу для призначення пенсії за віком й мінімальної пенсії;
- обмеження максимального розміру пенсії (у 2022 році – 19340 грн);
- підвищення розміру пенсії залежно від коефіцієнту страхового стажу;
- визначення фонду заробітної плати для нарахування пенсії, враховуючи середню заробітну плату за 5 останніх років перед виходом на пенсію.

Другий рівень пенсійного страхування в Україні знаходиться у процесі становлення.

Список використаних джерел:

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 № 1058-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1058–15#Text.
2. Про недержавне пенсійне забезпечення : Закон України від 09.07.2003 № 1057-IV.

3. Про пенсійне забезпечення : Закон України від 05.11.1991 № 1788-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1788–12#Text.
4. Ткаченко Л. Солідарна пенсійна система України: сучасне становище та шляхи реформування. URL: https://texty.org.ua/pdf/pensions_policy.pdf.
5. World Social Protection Report 2014/15. Building economic recovery, inclusive development and social justice. International Labour Office. – Geneva: ILO, 2014– 338 pp. URL: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_245201.pdf.

КОМП'ЮТЕРНІ ПРОГРАМИ ЯК ОБ'ЄКТИ АВТОРСЬКИХ ПРАВ

Іванишин Ангеліна,
ІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Гейнц Р.М.,
кандидатка юридичних наук, доцентка.

Аналіз вітчизняних наукових публікацій свідчить, що дослідження у сфері охорони комп'ютерних програм авторським правом були спрямовані на визначення поняття "комп'ютерна програма" та пошуку підходів до їх правової охорони. Дослідженням окреслених питань займалися такі вчені як Водорєзова С.Р., Єфремова К. В., Омельченко Г. В., Філик Н. В. та ін. Враховуючи стрімкість розвитку ІТ-сфери, вдосконалення і урізноманітнення комп'ютерних програм та змін законодавства, це питання потребує постійного аналізу.

Відповідно до ч. 1 ст.1 Закону України "Про авторське право і суміжні права" комп'ютерна програма –це набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах) [1]. В. С. Дмитришина визначає комп'ютерну програму створеним творчою працею фізичної особи набором інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, викладеним у природній чи закодованій мові, втілений на носіях будь-якого вигляду, для використання в автоматичних пристроях для обробки інформації, або іншому обладнанні, що базується на цифровій техніці з метою приведення їх у дію для досягнення певної мети або результату, чи для забезпечення діяльності мереж таких пристроїв, причому це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах [2, с. 7]. Д. В. Лопошук і М. О. Яскорський називає комп'ютерною програмою алгоритм, виражений у наборі інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи в будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його в дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах) [3, с. 132].

Специфіка комп'ютерної програми як об'єкта права інтелектуальної власності проявляється у його особливих ознаках, а саме: 1) комп'ютерна програма є набором інструкцій (алгоритмом) – сукупністю вказівок, команд, які викладені у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді; 2) придатність алгоритму до зчитування комп'ютером; 3) форма вираження: вихідний або об'єктивний код; 4) специфічність мов; 5) необхідність компіляції; 6) можливість декомпіляції.

Зважаючи на те, що комп'ютерна програма може бути створена лише творчою працею фізичної особи та окреслені вище ознаки, її можна визначити якнабір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, створений творчою працею фізичної особи, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах).

В Україні, як і в більшості європейських країн світу, комп'ютерна програма захищена авторським правом. Закріплено це у чинному ЦК України, Законі України "Про авторське право і суміжні права", низці підзаконних нормативно-правових актів та міжнародних актах, які були ратифіковані Верховною Радою України: Директиві Ради Європейського співтовариства про правову охорону комп'ютерних програм (91/250/ЄЕС) 14.05.1991р., Договорі Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року; Угоді про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності від 15.04.1994р.

Автором комп'ютерної програми може бути лише фізична особа, яка своєю творчою, а не технічною працею її створила. Суб'єктам авторського права на комп'ютерні програми належать такі ж особисті немайнові і майнові права автора, як і суб'єктам авторського права на інші твори.

Для відновлення порушених авторських прав творців комп'ютерної програми застосовуються способи захисту, які використовуються у разі порушення прав творців інших об'єктів авторського права. Однак, з огляду на специфіку досліджуваного об'єкта, правильне обрання способу захисту і, відповідно, вирішення спору потребує спеціальних науково-технічних знань. Відтак досить частим у таких справах є використання судової експертизи.

Підсумовуючи проведене дослідження, можна зробити висновки, що комп'ютерна програма є особливим об'єктом авторського права, якому притаманні ознаки, що дають підстави вважати її твором достатньо складним для правового регулювання, порівняно з іншими об'єктами авторських прав.

Список використаних джерел:

1. Про авторське право і суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792–12#n206 (дата звернення: 18.04.2022).
2. Дмитришин В. С. Набуття та передання авторських прав на комп'ютерні програми : автореф. дис. … канд. юрид.наук : 12.00.03. Київ, 2008. 20 с. URL: https://mydisser.com/files/87664144.doc (дата звернення: 18.04.2022).

3. Лопошук Д. В., Яскорський М. О. Про необхідність виокремлення комп'ютерних програм з об'єктів охорони авторським правом в окрему категорію. *Юридичний науковий електронний журнал. Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.* Запоріжжя, 2020. № 2. С. 130–132. URL: http://lsej.org.ua/2_2020/35.pdf (дата звернення: 18.04.2022).

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КІБЕРБЕЗПЕКИ У ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ

Ільчук Вікторія,
ІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Петровська І.І.,
кандидатка юридичних наук доцентка.

В сучасному суспільстві, де масштабно і глобально відбувається розвиток найновіших зразків техніки, у світі, де більшість процесів давно комп'ютеризовано, де змінюються методи та способи вчинення тих чи інших дій або правочинів, не обійтись і без зловмисників, котрі, мають на меті завдати шкоду певним суспільним відносинам, та, володіючи спеціальними знаннями і вміннями. Відтак, виникає потреба у пошуку механізму, котрий забезпечував би захист та охорону усіх сфер суспільних відносин від кібератак чи інших загроз у кіберпросторі.

Г.В. Форос та К.С. Кондрашева зазначають, що кібербезпека – це безпека інформації та інфраструктури в цифровому середовищі. Ця інформаційна безпека дозволяє досягнути таких цілей, як конфіденційність інформації; цілісність інформації та процеси, пов'язані з нею; наявність інформації; моніторинг усіх таких процесів [1, с. 101–102]. Виходячи з цього можна зауважити схожість між визначенням інформаційної безпеки та відповідної категорії злочинів Конвенції Ради Європи про кіберзлочинність [2].

Однак, навіть не виділяючи цієї подібності, визначення інформаційної безпека та кібербезпеки, що надаються зазначеними науковцями, безумовно вказують на те, що ці два поняття тісно переплітаються. Аналогічний висновок прямо випливає і з думки О.В. Косаревської та О.І. Новицького [3, с. 104–106], які говорять про загрозу для інформаційної безпеки, що проявляється через негативний інформаційний вплив на свідомість та поведінку громадян і через такий вплив на інформаційні ресурси та інформаційно-технічну інфраструктуру. Вони слідують за таким твердженням як "гарантування ефективної протидії кіберзлочинності може бути досягнуто лише шляхом застосування складних підходів до встановлення інформаційної безпеки" та "протидія кіберзлочинності має бути елементом державної політики у сфері інформаційної безпеки".

Оскільки сьогодні, в епоху сучасних технологій, не уникнути виникнення різного роду загроз у кіберпросторі, а також враховуючи стрімкий розвиток таких технологій, актуальність дослідження діяльності суб'єктів кіберзахисту набуває неабиякого значення.

Стосовно визначення, зокрема, понять “кібербезпека” та “кіберзахист”, то крім їхнього доктринального тлумачення, існує і законодавче визначення, закріплене в основному та визначальному на сьогодні нормативно-правовому акті в сфері кібербезпеки та кіберзахисту, в Законі України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України” [4].

З огляду на те, що в Україні поступово відбувається перехід від паперового документообігу в органах державної влади до електронного документообігу, забезпечення кібербезпеки під час функціонування таких органів набуває стратегічного значення, а належний кіберзахист такого документообігу відповідними суб’єктами покладає на них забезпечення значної частини інформаційної безпеки держави в цілому.

Відтак, 5 жовтня 2017 року, Верховною Радою України було прийнято Закон України “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України”, котрий, станом на сьогодні є і є основним нормативно-правовим актом, який регулює сферу кіберзахисту в державі та водночас створює національну систему кіберзахисту. Варто зауважити, що даний документ набув чинності лише 9 травня 2018 року, що свідчить про новизну теми даного дослідження, котра і зумовлює, в свою чергу, її актуальність.

Сьогодні в Україні існує ряд аспектів кібербезпеки, котрі не мають простого рішення. Варто також зауважити, що саме Україна є тим місцем, де наразі проводиться найбільш потужна кібервійна за всю історію світового суспільства. За таких надзвичайних умов відбувається не так багато змін, що стосується тих реформ, що були запроваджені, їхня імплементація виконавчими органами державної влади, залишається надто повільною. Основою цьому слугує відсутність ініціативи від органів та посадових осіб, котрі несуть за це відповідальність. Повноваження усіх суб’єктів кіберзахисту розпорошені, що спричиняє відсутність єдиного координаційного центру, який міг би слугувати рушієм змін і мав би певну зацікавленість у результаті – у створенні сучасної системи кібербезпеки.

Враховуючи зазначене вище, варто зауважити, що система кіберзахисту в Україні на даному етапі набуває свого становлення та розвитку. В силу цього, аналіз та дослідження адміністративно-правових засад діяльності суб’єктів кіберзахисту в Україні є визначальним на даному етапі розвитку державної кіберпезпеки. Створення тісного зв’язку між об’єктами і суб’єктами кіберзахисту є першочерговим завданням держави у сфері державної кібербезпеки.

Список використаних джерел:

1. Форос Г. В. Кондрашева К. С. Інформаційне суспільство та кібербезпека. *Кібербезпека в Україні: правові та організаційні питання : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Одеса, 21 жовтня 2016 р*. Одеса : ОДУВС, 2016. 233 с.
2. Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 року (Дата ратифікації: 07.09.2005 року). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575.
3. Косаревська О. В. Новіцький О. І. протидія кіберзлочинності як складова інформаційної безпеки держави. *Кібербезпека в Україні: правові та орга-*

нізаційні питання: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., м. Одеса, 21 жовтня 2016 р. Одеса: ОДУВС, 2016. 233 с.
4. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163–19.

ДОМАГАННЯ ДИТИНИ ДЛЯ СЕКСУАЛЬНИХ ЦІЛЕЙ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Каглійчук Мар'яна,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Петечел О.Ю.,
кандидат юридичних наук, доцент.

Проблема домагання дітей для сексуальних цілей є новелою законодавства України від 2021 року. Незважаючи на те, що питання актуальності таких протиправних дій щодо малолітніх та неповнолітніх осіб мало місце завжди, свого законодавчого закріплення воно набуло саме зараз.

Так, 18 лютого 2021 року Верховною Радою України ухвалено Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції)" № 1256-IX [1]. Слід зазначити, що дана новація враховує також домагання дитини з використанням інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій. В сфері кримінального права питання про домагання дитини для сексуальних цілей таким чином займає особливо важливу позицію. Це можна пояснити тим, що:

- по-перше, таке домагання є кримінальним правопорушенням проти статевої недоторканості неповнолітніх. Зазвичай дане поняття визначають як цілковиту заборону до вступу у статеві зносини з особою, яка не є носієм такої свободи, тому справжнє її волевиявлення ігнорується або не може бути правильно трактованим в силу її віку чи психічного розвитку*;*

- по-друге, потерпілим від правопорушення, передбаченого статтею 156–1 Кримінального кодексу України [2], є особа, яка має статус дитини, тобто неповнолітні та малолітні. Дану категорію осіб зазвичай відносять до таких, що є вразливими та характеризуються високим рівнем довіри до інших, тому дітям достатньо легко стати жертвою онлайн-домагання.

Актуалізує дану проблему й пандемія, у зв'язку з якою діти використовують засоби онлайн-навчання, що збільшує їх час проведення з доступом до соціальних мереж. В свою чергу це підсилює ризик натрапити на потенційно небезпечний та насильницький контент сексуального характеру чи можливість бути безпосередньо залученим до його створення.

Для правильної кваліфікації дій правопорушника та подальшого його притягнення до кримінальної відповідальності саме за статтею, що розгля-

дається, є потреба у здійсненні аналізу об'єктивних та суб'єктивних ознак домагань дитини для сексуальних цілей.

Так, розглядаючи об'єкти даного правопорушення, на основі аналізу положень чинного законодавства та правової доктрини, можна стверджувати, що загальний, родовий та основний безпосередній об'єкти даного правопорушення є тотожними. Такими слід вважати статеву свободу та статеву недоторканість потерпілого.

Крім того, основним безпосереднім об'єктом кримінального правопорушення, зазначеного в ч. 1 ст. 156–1 виступає саме статева недоторканість особи, оскільки диспозиція статті вказує на пропозицію зустрічі, що зроблена особі, яка не досягла шістнадцятирічного віку, а отже такій, яка ще не володіє правом статевої свободи. Статеву недоторканість потрібно трактувати як абсолютну заборону вступати у статеві зносини з особою, яка не є носієм статевої свободи, всупереч її волі або ігноруючи таке волевиявлення особи [3, с. 246].

В свою чергу, законотворець в ч. 2 ст. 156–1 вказує на пропозицію зустрічі, зроблену неповнолітній особі. В даному випадку слід говорити про такий основний безпосередній об'єкт як статева свобода, через те що потерпілим від даного правопорушення може бути особа у віці від 14 до 18 років, а вже з 16 особа вважається такою, що досягла віку статевої згоди. Статеву свободу зазвичай розуміють як "право особи самостійно обирати собі партнера для сексуального спілкування, форму такого спілкування і не допускати у цій сфері будь-якого примусу" [4, с. 7].

Додатковими обов'язковими об'єктами при посяганні на статеву свободу та недоторканість малолітніх та неповнолітніх виступають нормальний фізичний та психічний розвиток. При цьому додатковими факультативними об'єктами можуть бути будь-які інші охоронювані законом суспільні блага, на які також можуть здійснюватися посягання при вчиненні даного протиправного діяння.

Говорячи про об'єктивну сторону правопорушення, слід зазначити, що вона проявляється у формі активних дій, які являють собою пропозицію зустрічі. При чому, дане діяння може здійснюватися різними способами, зокрема одним із них є використання інформаційно-телекомунікаційних систем або технологій. Знаряддя, засоби, місце та час вчинення кримінального правопорушення не є обов'язковими ознаками об'єктивної сторони у випадку, що розглядається, тому на кваліфікацію вони впливати не будуть.

Законодавець сконструював дане правопорушення як таке, що має усічений склад. Це означає, що момент закінчення діяння переноситься на одну із попередніх стадій. В даному випадку правопорушник нестиме відповідальність не тільки за проведену зустріч із потерпілим, а й за пропозицію такої зустрічі. Це дозволяє попередити настання суспільно-небезпечних наслідків у вигляді сексуальної експлуатації дітей.

Однією із обов'язкових ознак в даному випадку є потерпілий. Ним може бути тільки дитина, якою, згідно із законодавством України, є особа, що не досягла 18 років [5].

Суб'єктивну сторону правопорушення становлять діяння, які вчиняються тільки з прямим умислом. Тобто особа усвідомлює суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачає його суспільно небезпечні наслідки та бажає настання цих наслідків Крім того, діяння вчиняється з певною метою, яка закріплена у диспозиції статті 156–1 Кримінального кодексу України. Такими можуть бути: 1) вчинення стосовно неї будь-яких дій сексуального характеру або розпусних дій; 2) втягнення її у виготовлення дитячої порнографії. Мотив є факультативною ознакою суб'єктивної сторони та на кваліфікацію не впливає.

Іншою суб'єктивною ознакою є сама особа правопорушника. Так, ним може бути тільки фізична особа, що досягла повноліття, а також є повністю або обмежено осудною. В інших випадках особа звільняється від відповідальності цілком або нестиме покарання за іншою статтею Кримінального кодексу, під кваліфікацію якої підпадає вчинене нею правопорушення. Такий підвищений вік відповідальності можна пояснити тим, що потерпілим в даному складі правопорушення визнається дитина, яка, як вже було зазначено, є такою до досягнення нею вісімнадцяти років.

Особливе значення має визначення кваліфікуючих ознак правопорушення. До таких слід віднести : вчинення кримінального правопорушення повторно або за попередньою змовою групою осіб або щодо малолітнього потерпілого. Так, встановлення даних ознак має важливе практичне значення, оскільки воно дає змогу визначити рівень суспільної небезпеки вчиненого, що в свою чергу сприяє об'єктивному покаранню для винного. Як приклад, який підтверджує актуальність закріплення саме таких кваліфікуючих ознак є звіт про діяльність прокуратури у 2020 році. Даний акт містить інформацію про притягнення до відповідальності організованої групи, яка вчинила 17 епізодів щодо створення творів порнографічного характеру, які містили ознаки дитячої порнографії, при цьому до участі залучалися діти 7–9 років [6].

Таким чином, запровадження кримінальної відповідальності за домагання дитини для сексуальних цілей збільшує ефективність захисту прав і свобод дітей у сфері їх статевої недоторканості та статевої свободи, що в свою чергу сприяє нормальному фізичному та моральному розвитку дитини як особистості.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо імплементації Конвенції Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Ланцаротської конвенції) : Закон України від 18 лютого 2021 року № 1256-IX. / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1256–20#Text.
2. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2004 року / Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341–14#Text
3. Андрусів Г. В. Андрушко П. П., Лихова С. Я. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості людини. *Кримінальне право України : особлива частина :* підручник для студентів юридичних вузів та факультетів. Київ : Інтер, 1999. С. 244–265.

4. Дудоров О. О. Злочини проти статевої свободи та статевої недоторканності особи (основні положення кримінально-правової характеристики) : практ. порадник порадник / МВС України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. Сєвєродонецьк : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2018. 92 с.
5. Про охорону дитинства : Закон України від 26 квітня 2001 року № 2402-III / Верховна Рада України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402–14#Text.
6. Звіт про діяльність прокуратури у 2020 році (відповідно до ст. 6 Закону України "Про прокуратуру") від 24.02.2021. URL : https://www.gp.gov.ua/ua/zvit_prok?_m=publications&_t=rec&id=289668.

ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Кашевська Анастасія,
І курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Саветчук Н.М.,
викладач.

Розбудова України як демократичної, правової, соціальної держави неможлива без правового виховання, за допомогою якого формується необхідний рівень правосвідомості та правової культури громадян і суспільства в цілому. Адже відомо, що саме правосвідомість є найважливішим чинником, який сприяє становлення правової системи держави й демократичних засад суспільства, впливає на регулювання всього спектра соціальних відносин у ньому, підтримує і закріплює його цілісність, стабільний правопорядок. Необхідність організації правового виховання населення зумовлене розбудовою нашої держави, існування якої неможливе без відповідного рівня правової культури громадян; інтенсивною трансформацією правової системи; необхідністю подолання правової неосвіченості певних верств населення [1]. Успішне вирішення цих завдань залежить від багатьох факторів, у тому числі і від рівня правового виховання.

Правове виховання – це цілеспрямований, повсякденний і систематичний вплив держави та її органів, громадських об'єднань і організацій на свідомість людей з метою виховання у них відповідного рівня правової свідомості, правової культури і зразкової правомірної поведінки.. Але, на жаль, теперішній рівень правового виховання в Україні надзвичайно низький, на що вказує рівень злочинності в державі, правова обізнаність громадян, недовіра громадян до правоохоронних органів, нігілістичне ставлення до права [2, с. 4].

Державні установи, що покликані вирішувати цю проблему, діють розрізнено, слабко залучаються у правовиховну діяльність громадські установи, допускається пом'якшене ставлення до фактів порушення законності. Розглянувши причини низького рівня правової освіти, можна виділити основні шляхи її подолання, серед яких важливими є: підвищення загальної і правової культури громадян, їх правової і моральної свідомості; вдосконалення законодавства;

зміцнення законності і правопорядку; захист прав і свобод особи; вдосконалення правової освіти населення; підготовка висококваліфікованих кадрів юристів [3, с. 20].

Правове виховання особистості необхідно розглядати з урахуванням вікового аспекту. В сучасній Україні правове виховання дитини не тільки має здійснюватися, починаючи з дошкільного закладу, а й бути частиною виховання у сім'ї. Для реалізації цієї мети, науковці стверджують,що доцільним є створення серії підручників з правового виховання для дітей дошкільного віку. Внесення змін потребують програми загальноосвітніх шкіл у тих пунктах, що стосуються вивчення учнями правознавства [4].

Великої уваги потребує правове виховання студентів як тієї частини молоді, що стоїть на порозі дорослого життя, готується до несення повної відповідальності за всі свої рішення. Правове виховання студентів у ВНЗ має бути організовано на високому рівні і бути продовженням виховання, розпочатого у сім'ях, дошкільних закладах і школах

Виходячи з викладеного, слід зазначити, що правовому вихованню населення України недостатньо уваги приділяється як на теоретичному, так і на практичному рівні. Якщо найближчим часом ставлення до правового виховання населення України докорінно не зміниться, то проблема формування та розвитку правової культури громадян нашої країни залишиться нерозв'язаною ще багато років [5, с. 12].

Отже, проблема формування правосвідомості людей в Україні тісно взаємопов'язана з питаннями подальшої трансформації українського суспільства на демократичних засадах. Рівень правової свідомості громадян України, що існує на цей час, потребує значного підвищення і доведення в найближчій перспективі до рівня правової свідомості демократичного суспільства. Саме рівень правового виховання, формування правової свідомості та правової культури – один із важливих критеріїв і передумов побудови демократичної, соціальної, правової держави та громадянського суспільства в Україні.

Список використаних джерел:

1. Оніщенко Н. М. Правове виховання, правовий всеобуч, правова обізнаність, як чинники сучасного процесу соціалізації. URL: https://kneu.edu.ua/userfiles/lib/lektsiya.pdf.
2. Ковальський В. Мета правового виховання. *Юридичний вісник України*. 2005. № 14. С. 3–5
3. Нестеренко О. М. Аналіз підходів до розуміння поняття правового виховання в сучасній юридичній науці. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки.* 2016. Вип. 2. Т. 1. С. 19–21.
4. Кравченко А., Бартош О. Правове виховання як складник формування громадянина України. URL: http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6594/1/Kravchenko1.pdf.
5. Бахновська І. П., Кривчак Д. О. Проблеми формування правового виховання молоді в українському суспільстві. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 3. С. 12–15.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ДИКИХ ТВАРИН У НАУКОВО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ЦІЛЯХ

Корнієнко Максим,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Кобецька Н.Р.,
докторка юридичних наук, професорка.

Правовий режим тварин має суттєві особливості та залежить від їх різновидів, середовища перебування, цілей, умов використання тощо.

У зв'язку зі глобальною гуманізацію суспільства та правових систем, відповідно до ст. 28 Конституції України проведення наукових медичних чи інших дослідів на людині без її згоди категорично заборонено. У той же час проведення таких експериментів над тваринами дозволено та врегульовано як міжнародними так і національними нормативно-правовими актами. Це питання дуже актуальне зараз, оскільки все більше фармацевтичних та косметичних бізнес-гігантів випробовують свою продукцію на беззахисних тваринах. Люди виправдовують подібні процедури над тваринами розвитком науки, проте вони забувають, що такі ж цілі переслідували й у свій час ті, які вважали, що експерименти можна проводити і над людьми без їх попередньої на це згоди [1, с. 51]. За офіційними даними щорічно у світі для проведення наукових досліджень, лабораторних тестувань, а також у освітніх процесах використовують близько десяти мільйонів хребетних тварин.

Міжнародна регламентація використання тварин в науково-експериментальних ціляхпредставлена Європейською конвенцією про захист хребетних тварин, що використовуються для дослідних та інших наукових цілей (Страсбург, 1986 р.), яку Україна підписала в 2017 році. У цьому нормативно-правовому акті визнано, що експерименти спричиняють тваринам біль і страждання, тому таких дослідів потрібно уникати, якщо це можливо. Проте в преамбулі цієї Конвенції зазначається, що "людині у її пошуках знань, здоров'я та безпеки необхідно використовувати тварин у тих випадках, коли існують розумні підстави вважати, що це слугуватиме поглибленню знань або відповідатиме загальним інтересам людини чи тварини, так само, як вона використовує їх для забезпечення харчування, одягу та як в'ючних тварин". Конвенція враховує та прямо закріплює принцип трьох "R" Рассела і Берча, сформульований ще у 1959 р. [2]. Принцип встановлював, що оскільки наука не в змозі повністю відмовитись від досліджень з використанням тварин, необхідно прагнути до зменшення кількості тварин в експерименті ("reduction"), покращення умов утримання та використання ("refinement"), надання переваги тваринам, що знаходяться на нижчому щаблі еволюційного розвитку або альтернативним об'єктам і методам ("replacement") [3, с. 167–168].

В українському ж законодавстві базові вимоги щодо поводження з тваринами, які використовуються в наукових цілях зафіксовані в Законі України "Про захист тварин від жорстокого поводження" (прийнятому в 2004 р). Зокрема, в ст. 1 цього закону дається визначення поняття "експериментальна

тварина” – тварина, що використовується для проведення наукових дослідів, експериментів, а ст. 26 закріплює правила поводження з тваринами, що використовуються в наукових експериментах, тестуванні, навчальному процесі, виробництві біологічних препаратів. Загальний принцип використання тварин для названих цілей встановлює ч. 1 ст. 26 Закону: “Використання тварин у наукових експериментах, біологічному тестуванні, навчальному процесі допускається лише в разі, якщо відсутня можливість заміни їх іншими альтернативними методами і об’єктами”.

Конкретизуються ці правила в підзаконному нормативно-правовому акті – Порядку проведення науковими установами дослідів, експериментів на тваринах, затвердженому наказом Міністерства освіти і науки, молоді і спорту України 1.03.2012 р. №249. Цей Порядок визначає як саму процедуру, так і вимоги до використання живих тварин у наукових експериментах, біологічному тестуванні та навчальному процесі, що здійснюється науковими установами, вищими навчальними закладами III–IV рівнів акредитації незалежно від форми власності.

Сьогодні особливої актуальності набувають питання біоетики щодо використання експериментальних та лабораторних тварин.В Україні одним з перших документів, що був прийнятий в сфері захисту лабораторних тварин, є Загальні етичні принципи експериментів на тваринах, схвалені Першим національним конгресом з біоетики (20 вересня 2001 р., м. Київ). Більшість положень цих принципів щодо виваженого зменшення кількості тварин в експериментах, мінімізації болю, стресу, страждань, удосконалення методик, за якими проводять досліди, вживання знеболюючих засобів при проведенні хірургічних процедур, науково обґрунтованих норм утримання тварин, здійснення евтаназії до настання больового синдрому співпадають з положеннями Європейської конвенції про захист хребетних тварин, що використовуються для дослідницьких або інших наукових цілей [4, с. 27].

На порядку денному нині стоїть питання розширення використання інших, альтернативних методів дослідження, не пов’язаних зі залученням тварин. Все частіше обґрунтовується висновок, що проведення експериментів на тваринах не виправдують покладених на них очікувань, і що результати подібних експериментів не можуть бути безумовно перенесені на людину.У перспективі зусилля світової спільноти мають бути спрямовані на зменшення та, в кінцевому рахунку, припинення дослідів на тваринах.

Список використаних джерел:

1. Медовник К. С. Удосконалення правового захисту тварин в Україні на основі міжнародного досвіду : магістерська робота / Національний університет “Києво-Могилянська академія”, 2020. 107 с.
2. Russell W. M. S., Burch R. L. The principles of humane experimental technique. London : Methuen&Co.Ltd, 1959. URL: http://altweb.jhsph.edu/publications/humane_exp/het-toc.html(дата звернення: 10.02.2022).
3. Зубченко Н. І. Міжнародно-правове співробітництво держав у сфері забезпечення добробуту тварин та їх захисту від жорстокого поводження : монографія. Одеса : Фенікс, 2016. 284 с.

4. Стемпковська Н. Аналіз захисту лабораторних тварин у національному законодавстві України та на міжнародному рівні. *Проблеми імплементації міжнародних і регіональних стандартів захисту тварин в національне законодавство* : матеріали круглого столу (м. Київ, 7 квітня 2017 року). Київ : ІМВ КНУ ім. Т. Шевченка, Українська асоціація міжнародного права, 2017. С. 27–29.

НАПРЯМИПРАВОВОЇОХОРОНИАТМОСФЕРНОГОПОВІТРЯВ ЄСЗАДЖЕРЕЛАМИЗАБРУДНЕННЯ

Московчук Ірина,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Данилюк Л.Р.,
кандидатка юридичних наук, доцентка.

Забруднення атмосферного повітря одна з найболючішихпроблем сучасності. Ще століття тому, склад атмосфери, фактично, був незмінним протягом попередніх 300–400 років. Однак бурхливий ріст промисловості, стрибкоподібний вибух автомобільного транспорту, авіації, промислового виробництва нафтохімічних продуктів, побутових хімічних засобів, обробка сільськогосподарських угідь,сміттєзвалища, привели до прогресуючого збільшення забруднення атмосферного повітря, і ця тенденція активно простежується і в XXI столітті. В результаті діяльності промислових підприємств постійно зростає кількість викидів з різноманітними домішками в атмосферне повітря і відбувається опосередкований, проте значний вплив на здоров'я людини. Специфікою природоохоронного законодавства ЄС є орієнтація на забезпечення сталого розвитку країн-учасниць, за якого економічне зростання, соціальна згуртованість та охорона навколишнього середовища знаходяться в одній площині та є взаємопідтримуючими напрямками діяльності ЄС [2, с. 2].

Викиди шкідливих речовин від транспорту є головною причиною проблеми якості повітря в Європі.На сьогодні є чинним Регламент (ЄС) 2018/858 від 30 травня 2018 року Європейського Парламенту та Ради ЄС про затвердження та нагляд за ринком колісних транспортних засобів та їх причепів, а також систем, складників і окремих компонентів, призначених для таких транспортних засобів [4]. Цей Регламент встановлює адміністративні положення та технічні вимоги стосовно затвердження типу та розміщення на ринку всіх нових транспортних засобів, систем, складників та окремих технічних вузлів для індивідуального затвердження транспортного засобу. Послідовні стандарти і нормування викидів у Європі призвели до значного скорочення викидів вихлопних газів та інших забруднюючих речовин. Однак окремі викиди від транспорту не були зменшені, оскільки викиди під час "реальних" умов керування зовсім інші, ніж ті, що вимірюються під час лабораторного випробування. Тому було розроблено спеціальну процедуру випробування викидів в їх умовах водіння (Real-Driving Emissions test procedure (RDE)), яка використовується з 1 вересня 2017 року. Тестова процедура, яка краще відображає фактичні викиди на дорозі та

зменшує розбіжність між викидами, виміряними в реальному часі і тими, що вимірюються в лабораторії, використовуючи портативні бортові аналізаторипід час реалістичних випробувань на дорозі. До того ж, держави-члени ЄС провадять і свою політику щодо боротьби із шкідливим впливом транспорту на довкілля. Зокрема, у Франції для підтримки та сприяння розвитку "чистих транспортних засобів", які менше забруднюють атмосферне повітря, надаються податкові пільги для теплових, газових, гібридних та електричних транспортних засобів. У Німеччині сплачується автомобільний податок за рік на вимогу місцевої податкової службиз метою зменшення забруднення атмосфери, а також створені екологічні зелені зони [1, с. 45].

Енергетичний сектор історично був одним із основних факторів забруднення повітря. Однак такі забруднення повітря були значно скорочені, частково через обмеження викидів для великих установ через Директиву ЄС щодо промислових викидів та її попередників, а також поступове підвищення стандартів якості палива через Директиву про вміст сірки в деяких рідких паливах (Директива про промислові викиди ЄС). Заходи щодо підвищення якості повітря у ЄС, пов'язані із промисловим сектором включають таке: податок на забруднення; ліцензування діяльності, яка призводить до екологічного ризику забруднення; податкове стимулювання; використання технологічних стандартів у промисловості; лімітування викидів шкідливих речовин тощо.

Стабільний розвиток аграрного сектору залежить від ефективного використання задіяного у виробництві сільськогосподарської продукції природоресурсного потенціалу, а також дотримання сільгоспвиробниками вимог раціонального природокористування та збереження екологічних компонентів довкілля. Так, європейська практика виділяє наступні принципи еколого-спрямованого сільськогосподарського виробництва:

1) встановлення правил ведення сільського господарства;

2) поширення низькозатратних (збалансованих, компромісних, адаптивних) систем виробництва;

3) розвиток органічного (біологічного, екологічного) виробництва – передбачає широке використання біологічних підходів у сільськогосподарському виробництві (гній, сидерати, мінімізація обробки ґрунту, біологічне розпушування і структуризація ґрунту, біологічне переведення азоту в органічні сполуки, біологічна боротьба з бур'янами, збудниками хвороб та шкідниками), відмова від застосування пестицидів або регламентоване їхнє використання лише при обробці насіння, заборона використовувати генетично модифіковані організми тощо [3, с. 21].

Отже, для законодавства ЄС характерним є те, що правова охорона атмосферного повітря здійснюється за різними напрямками в залежності від джерел його забруднення. Відповідно по кожному з напрямку розроблена низка спеціальних директив і регламентів. Так основними джерелами забруднення атмосферного повітря в ЄС виступають транспорт, сільське господарство, промисловість. В межах кожної з цих груп додатково виділять підкатегорії джерел забруднення атмосферного повітря та нормативні акти по його охороні.

Список використаних джерел:

1. Дубей Н. В. Україна на шляху впровадження екологічних стандартів “Євро” як необхідності розвитку євроінтеграційних процесів. URL: http://vuzlib.com.
2. Екологічна політика та право України на шляху до європейської інтеграції / за ред. О. І. Бондаря. Київ, 2015. 171 с.
3. Кобець М. І. Органічне землеробство в контексті сталого розвитку : Проект ПРООН UKR/00/005 “Аграрна політика для людського розвитку”. URL: http://www.biolan.org.ua/?mod=pubs.
4. Регламент (ЄС) 2018/858 від 30 травня 2018 року Європейського Парламенту та Ради ЄС про затвердження та нагляд за ринком колісних транспортних засобів та їх причепів, а також систем, складників і окремих компонентів, призначених для таких транспортних засобів. URL: https://eurlex.europa.eu/ legalcontent/en/ALL/?uri=CELE X%3A32018R0858.

РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ОПТОВІ РИНКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Пюрко Вікторія,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут,
Науковий керівник – Яремак З.В.,
кандидатка юридичних наук, доцентка.

Важливими напрямами аграрної політики кожної держави, поряд із збільшенням обсягів сільськогосподарського виробництва, є вдосконалення механізмів переробки сільськогосподарської продукції та злагоджене функціонування аграрної ринкової інфраструктури. Належне правове забезпечення усіх форм сільськогосподарської діяльності: виробництва, переробки та реалізації якісної сільськогосподарської продукції є юридичною формою гарантування продовольчої безпеки як складової національної безпеки України.

Однією із головних проблем розвитку оптових ринків сільськогосподарської продукції (ОРСП – далі) впродовж років була недосконаліть законодавства і механізму державного регулювання агропродовольчої сфери, що забезпечить формування конкурентного середовища, яке б протистояло монополізму, особливо переробних підприємств. У зв’язку із цим у своїй діяльності збитків зазнавали як і товаровиробники, так і їх споживачі, адже приписи закону стримують діяльність не тільки даних суб’єктів, але й майбутніх контрагентів. Отже, в даному випадку для злагодженої роботи потрібен механізм державного регулювання, який узгоджуватиме інтереси всіх сторін, які беруть участь в ОПРС, не обмежуючи їх.

Правова основа для створення та функціонування ОРСП була закладена постановою КМУ від 19 березня 1997р. “Про заходи щодо створення оптово-продовольчих ринків, організації закупівель сільськогосподарської продукції в господарствах приватного сектору, реформування системи споживчої кооперації” [2, с. 91]. Даним актом затверджено заходи щодо створення оптово-про-

довольчих ринків, організації закупівель сільськогосподарської продукції в господарствах приватного сектору, реформування системи споживчої кооперації. Передбачалося, зокрема, розроблення і затвердження Примірного положення про оптовопродовольчий ринок. Постановою Кабінету Міністрів України "Про концепцію розвитку біржового ринку сільськогосподарської продукції" від 5 серпня 1997 р. таку Концепцію було затверджено.

Новим етапом у розвитку законодавства про ОРПС можна вважати прийняття в 1999 р. постанови Кабінету Міністрів України "Про оптові продовольчі ринки". У постанові зазначено, що діяльність ОПР ґрунтується на трьох принципах, одним з яких є принцип контрольованості. В документі вперше було визначено, що найбільш доцільною організаційно-правовою формою ОПР є відкриті акціонерні товариства. Вперше в законодавчому полі зазначено критерії класифікації та види ОПР. Рекомендовано створювати ОПР на базі існуючих підприємств оптової торгівлі різноманітних форм власності. Також зазначається, що органами державної влади підтримуються роботи зі створення та функціонування ОПР. Як показала практика даний законодавчий акт бажаного ефекту не приніс (можливо через недостатню окресленість заходів державного регулювання).

Указ Президента України від 6 червня 2000 р. "Про заходи щодо забезпечення формування та функціонування аграрного ринку" не став актом, який містив нові положення відносно Постанови КМУ 1999 р. У документі передбачені певні заходи щодо створення мережі підприємств, що здійснюватимуть оптову торгівлю сільськогосподарською продукцією, проте поняття та юридичних ознак оптового продовольчого ринку ним визначено не було.

У листопаді 2008 р. розпорядженням Кабінету міністрів України схвалено Концепцію Державної цільової програми створення оптових ринків сільськогосподарської продукції, яка згодом стала підґрунтям для прийняття уніфікованого закону [1, с. 117]. Основною ідеєю було запровадження публічно-приватного партнерства, яке в основному полягало у двох джерел фінансування: приватного капіталу і державної допомоги за рахунок держаного і місцевого бюджетів. На практиці ж виявилося, що місцеві бюджети неспроможні підтримувати розвиток ОРСП у зв'язку із відсутністю ресурсів. Стосовно ж самого ОРСП, не було конкретизовано визначення, не названо принципів функціонування, адже основна увага була приділена більш загальним питанням (фінансування здебільшого). Отже, документ потребував значної конкретизації.

Важливим етапом на шляху формування законодавчого поля стало прийняття Верховною Радою в 2009 році Закону України "Про оптові ринки сільськогосподарської продукції". Закон визначив правові засади організації діяльності оптових ринків сільськогосподарської продукції в державі. Він також врегулював відносини в цій сфері та був спрямований на захист прав і законних інтересів аграрних товаровиробників, які здійснюють оптовий продаж вирощеної власноруч продукції [3, с. 49]. Разом з тим, даний Закон не врегульовує низку питань, основний недолік – відсутність в документі механізмів та інструментів державного регулювання функціонування ОРСП.

В конкретизацію процедури отримання юридичною особою статусу ОРСП була прийнята Постанова КМУ від 11 лютого 2010 “Про затвердження Порядку набуття юридичною особою статусу оптового ринку сільськогосподарської продукції”.

Останнім актом був Наказ Міністерства аграрної політики України від 19 лютого 2010 р. “Про затвердження Типових правил роботи оптових ринків сільськогосподарської продукції”

Підводячи підсумки,зазначимо, що основою ефективного державного регулювання таких масштабних інфраструктурних об’єктів аграрного ринку як ОРСП, є детально розроблений законодавчий механізм, що регулює їх діяльність. Законодавство України в даній сфері вимагає поглиблення, конкретизації, розширення та значного удосконалення. В Україні існує певний набір законодавчих актів з регулювання ОРСП, проте на практиці останні не надають у розпорядження держави реальні важелі впливу. Більшість законодавчих актів носять загальний характер та потребують конкретизації, в т. ч. шляхом прийняття численних підзаконних актів. Цивілізовані, прозорі, маркетингові канали просування сільськогосподарської продукції в країні залишаються несформованими або працюють неефективно. Потребують розробки і впровадження дієві механізми державного регулювання розвитку ОРСП, втілені в законодавчому полі та ефективно реалізовані на практиці.

Список використаних джерел:

1. Грецька Н. А. Регулювання розвитку оптових ринків сільськогосподарської продукції : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03. Київ, 2017. 371 с.
2. Мальчик О. Правові засади державної підтримки оптових ринків сільськогосподарської продукції. *Журнал підприємництво, господарство і право*. 2020. № 9. С. 90–94. URL: https://doi.org/10.32849/2663–5313/2020.9.16.
3. Статівка А. М. Правові засади сучасної аграрної реформи в Україні та роль селянина в її проведені. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України.* 2014. № 197. Ч. 1. С. 45–55. URL: http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Pravo/article/viewFile/2050/1997.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЇХ ВИРІШЕННЯ

П’ятка Ірина,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут
Науковий керівник – Олійник О.С.,
кандидатка юридичних наук, доцентка.

Пріоритетним напрямком державної політики в сучасній Україні є державна регуляторна політика. Початком становлення механізму регуляторної політики у сфері господарської діяльності вважають 1998 рік шляхом видання

Указу Президента України “Про усунення обмежень, що стримують розвиток підприємницької діяльності”. Реформа набула подальшого розвитку після прийняття 11 вересня 2003 р. Закону України “Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності” (далі – Закон) [1].

Після проголошення незалежності в нашій державі здійснено велику роботу щодо розроблення та імплементації єдиної нормативно-правової бази та інституційного забезпечення регуляторної політики. Сучасна регуляторна політика цілком інтегрована в економічний курс держави. Позитивним моментом відзначимо закріплення аналізу регуляторного впливу як неодмінного елементу підготовки проектів актів Уряду, що мають характер регуляторних та подальшого їх розгляду на засіданнях робочих колегіальних органів Кабінету Міністрів України. Розвиток і вдосконалення регуляторної політики займав і продовжує займати значне місце у Планах пріоритетних дій українського уряду.

Незважаючи на відповідність нормативно-правової бази систем регуляторної політики в Україні міжнародним нормам в цілому, регуляторна діяльність органів державної влади ще містить деякі риси формалізованого характеру; допускає порушення вимог національного законодавства; не розглядається в аспекті оцінювання регуляторного впливу на конкуренцію. З практичної сторони важливою передумовою функціонування європейської бізнес-моделі являється дерегуляція – система заходів, метою яких є покращення реєстраційної системи, суттєве спрощення дозвільної та ліцензійної систем, зменшення тиску контрольно-перевірної роботи, боротьба з корупцією. Чинниками, що сьогодні знижують ефективність реформи дерегуляції є:

– слабкі контрольні функції за процедурою визначення ознак та віднесення проєктів нормативно-правових актів до регуляторних, дають змогу відповідним органам уникати вимог публічності їх підготовки, оцінки регуляторного впливу та ефективності для суб’єктів господарювання та ринку в цілому;

– надмірне регулювання господарської діяльності, що особливо помітно в сфері адмініструванні податків;

– створеннярегуляторних актів без відповідної підготовки, зокрема набули поширення випадки недодержанняпринципу публічності обговорення та прийняття відповідних актів;

– незначний досвідздійснення оцінки впливу регуляторних актів на конкуренцію;

– фрагментарність регуляторного циклу через вибірковість та низьку якість оцінки результативності регуляції [2].

Беручи до уваги офіційні дані про здійснення органами виконавчої влади державної регуляторної політики протягом 2018–2021 рр. [3] вважаємо, окрім вищезазначених чинників, актуальними проблемами реалізації державної регуляторної політики є також: 1) скорочення кількості проєктів регуляторних актів, розроблених на місцевих рівнях, яке спостерігається вже третій рік поспіль; 2) порушення принципів державної регуляторної політики. На рівні центральних органів виконавчої влади значна частина проєктів регуляторних актів була залишена Державною регуляторною службою України без розгляду через те, що містила порушення принципу прозорості та врахування громадської думки;

3) порушення строків оприлюднення затверджених планів діяльності з підготовки проєктів регуляторних актів, а також змін до них; 4) суперечність та неоднозначність трактування й застосування регуляторних норм. В узагальненому вигляді головна проблема реалізації державної регуляторної політики в Україні – це адміністративний тиск на підприємства, представлений надмірними регуляторними обмеженнями, неефективними процедурами контролю, корупційними правопорушеннями, фрагментарністю регуляторного циклу, суперечностями правових норм та ін.

Інституційними рішеннями вдосконалення правових засобів реалізації регуляторної політики України вважаємо: 1) оновлення статусу регуляторної політики, ідентифікація її як значущої міжвідомчої політики шляхом активізаці можливостей головних регуляторів здійснювати офіційне оприлюднення проєктів регуляторних актів і публічних консультацій, а також вести кількісний аналіз регулятивного впливу; 2) з метою системного усунення колізій та прогалин у правовому регулюванні, здійснити заходи щодо комплексного аналізу та удосконалення окремих нормативно-правових актів у сфері господарської діяльності; 3) встановити заборону внесення змін, які призведуть до погіршення умов ведення бізнесу; 4) зміцненнянезалежного статусу Державної регуляторної служби України як спеціально уповноваженого органу у сфері державної регуляторної політики, розширення її інституційних повноважень; 5) відновлення дієвих механізмів дерегуляції ведення господарської діяльності шляхом активної участі у перегляді чинних регуляторних актів та здійснення заходів з метою “очищення” від регуляторних актів, які ускладнюють основи підприємництва; 6) спільне обговорення дерегуляційних ініціатив представниками суб’єктів господарювання та громадськості [4, с. 24] з метою не допустити впровадження нераціональних регулювань; 7) функціонування ризик-орієнтованого підходу державного нагляду (контролю); 8) впровадження інноваційних рішень з метою удосконалення процесу ліцензування та дозвільної системи у сфері господарської діяльності та сприяння діджиталізації всіх процесів для покращення бізнес-клімату, що особливо актуально в сучасних умовах розвитку цифрових технологій та цифрової економіки.

Незважаючи на деякі труднощі реалізації державної регуляторної політики, необхідні правові та інституційні передумови для докорінного реформування системи відносин “держава-бізнес” сьогодні уже сформовано та продовжують удосконалюватись для підвищення прозорості регуляторного середовища та створення сприятливих умов ведення бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності : Закон України. *Відомості Верховної Ради України.* 2004. № 9. Ст. 79. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160–15#Text.
2. Ляпін Д. В. Щодо актуальних проблем регуляторної політики України та напрямів їх вирішення у 2018 році. Аналітична записка. URL: https://niss.gov.ua/doslidzhennya/ekonomika/schodo-aktualnikh-problem-regulyatornoi-politiki-ukraini-ta-napryamiv-ikh.

3. Державна регуляторна служба України: інформування про здійснення державної регуляторної політики. URL: http://www.drs.gov.ua/regulatory-policy-category/informuvannya-pro-zdijsnennya-derzhavnoyi-regulyatornoyi-polityky.
4. Регуляторна діяльність в Україні: планування, обґрунтування, обговорення, відстеження : посібник / Ващенко К. О., Мірошніченко О. М., Барчук І. Г., Гринчук Т. В. та ін. Київ. 2008. 156 с.

ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ ЯК СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Серюга Валерія,
ІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Петровська І.І.,
кандидатка юридичних наук, доцентка.

Роль правоохоронних органів пов'язують із протидією злочинності, в тому числі економічною, іншими правопорушеннями. Чим ефективніша діяльність правоохоронних органів, тим більша можливість для попередження та припинення злочинів та адміністративних проступків, їх розкриття, тим більше можливостей у держави для захисту прав і свобод громадян, відновлення порушених прав, тим надійніша система забезпечення безпеки держави.

Загальні аспекти діяльності правоохоронних органів та їх правового статусу досліджували такі відомі вчені, як: В.Б. Авер'янов, О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, О.В. Джафарова, С.М. Гусаров, Р.А. Калюжний, С.В. Ківалов, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаков, А.Т. Комзюк, О.В. Кузьменко, Є.В. Курінний, О.М. Музичук, О.П. Рябченко, О.Ю. Синявська, С.О. Шатрава тощо. Метою даного дослідження є дослідження особливостей правового статусу правоохоронних органів держави.

Суб'єкта адміністративного права, зазвичай, визначають як учасника суспільних відносин, який має суб'єктивні права та виконує суб'єктивні обов'язки, встановлені адміністративно-правовими нормами [1, с. 214–215].

До ознак суб'єктів адміністративних правовідносин слід відносити:

- володіння відповідно до приписів адміністративно-правових норм здатністю мати або реалізовувати (безпосередньо або через представника) права та юридичні обов'язки у сфері публічного адміністрування, тобто володіння адміністративною правосуб'єктністю;
- володіння потенційною можливістю реально брати участь в публічному адмініструванні;
- зовнішня самостійність у реалізації своїх прав та обов'язків при здійсненні діяльності з реалізації публічного інтересу.

Поняття правоохоронних органів визначене у Законі України "Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів": "Правоохоронні органи – органи прокуратури, Національної поліції, служби безпеки, Військової служби правопорядку у Збройних Силах України, Національне антикорупційне

бюро України, органи охорони державного кордону, Бюро економічної безпеки України, органи і установи виконання покарань, слідчі ізолятори, органи державного фінансового контролю, рибоохорони, державної лісової охорони, інші органи, які здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції" [2]. Але й у цьому визначенні також правозастосовна діяльність і правоохоронна пов'язана з правоохоронними органами, тому перелік правоохоронних органів залишився відкритим ("інші органи"), а критерії віднесення цих органів до цієї категорії – не визначеними. Крім того, у цьому переліку серед правоохоронних органів названі й деякі органи, якими правоохоронні функції виконуються лише у вельми обмеженому обсязі: контрольні служби (інспекції), підрозділи охорони тощо.

С.В. Россоха стверджує, що під правоохоронним органом слід розуміти такий державний орган, що Конституцією України [7] та законами України наділений певним обсягом прав і обов'язків щодо здійснення захисту прав та законних інтересів громадян, юридичних осіб, суспільства і держави, шляхом вчинення специфічних дій примусового характеру, які проводяться в певній процесуальній формі [8, с. 13]. А.М. Детюк та С.М. Кременчуцький сходяться на думці, що йдеться про існуючі в суспільстві та державі установи й організації, що здійснюють правозастосовчу і правоохоронну функції, основне завдання яких – забезпечувати законність, захищати права та законні інтереси громадян, юридичних осіб, боротися зі злочинністю, іншими правопорушеннями [9, с. 34–35; 21].

Одним з найбільш відомих правоохоронних органів є Національна поліція, Національна Гвардія та Державна прикордонна служба України. Наприклад, Національна гвардія України визнає військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи МВС України і призначено для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з іншими правоохоронними органами – із забезпечення державної безпеки та захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій [10].

Варто зазначити, що правоохоронні органи є представниками держави і наділені владними повноваженнями, здійснюють правозастосовчу чи правоохоронну функції, є публічними службовцями та забезпечують правопорядок всередині країни, здійснюють досудове слідство, і загалом, стежать за дотримання законодавства України.

Список використаних джерел:

1. Популярна юридична енциклопедія / за ред. І. С. Чижа. Київ : Юрінком Інтер, 2003. 527 с
2. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів : Закон України від 23.12.1993 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781–12#Text.

3. Конопльов В. В. Організаційно-правовий механізм підготовки та прийняття управлінських рішень в адміністративній діяльності органів внутрішніх справ : дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2006. 414 с
5. Курс адміністративного права України : підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко, І. Д. Пастух та ін.; за ред. В. В. Коваленка. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 808 с.
6. Скакун О. Ф. Теорія держави і права: підручник / пер. з рос. Харків : Консум, 2006. 656 с
7. Авер'янов В. Б., Александрова Н. В., Банчук О. А. Основи адміністративного судочинства та адміністративного права : навч. посіб. / за заг. ред. Р. О. Куйбіди, В. І. Шишкіна. Київ : Старий світ, 2006. 576 с.
8. Конституція України: Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. Дата оновлення: 15.03.2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.
9. Россоха С. В. Правоохоронні органи держави в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина : автореф. … дис. канд. юрид. наук : 12.00.02. Харків, 2016. 20 с.
10. Детюк А. М. Правоохоронні органи як суб'єкти системи забезпечення економічної безпеки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2009. № 12 (168). С. 33–37.
11. Про Національну Гвардію: Закон України від 13.03.2014 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/876–18#Text.

МІЖНАРОДНІ ТА ІНТЕРНАЦІОАНЛЬНІ КОНФЛІКТИ СУЧАСНОСТІ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Скрипник Степан,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Албу А.А.,
кандидат юридичних наук.

Слід зауважити, що ст. 2 Женевських конвенцій визначає концепцію міжнародного збройного конфлікту, яка включає всі випадки "оголошеної війни або будь-якого іншого збройного конфлікту, що виникає між двома або більш високими Договірними Сторонами, навіть якщо одна з них не визнає стан війни".

XXI ст. не характеризується "великими" війнами, які були раніше. Та його початок приніс доволі серйозну війну – війну в Іраці. Противниками у цій війні були з однієї сторони міжнародна коаліція на чолі з США та республікою Ірак з іншої сторони. Вторгнення почалося 20 березня 2003 р. і вже 09 квітня була взята столиця Іраку – Багдад. У 2006 році Хусейну винесуть вирок смертна кара через повішання. З 2009 року сили коаліції почнуть виводити свої війська, що в 2011 році зробить і США. Цей конфлікт залишить багато питань, оскільки

дозволу від Ради безпеки ООН не було, а зброї масового ураження так і не знайшли.

Слід також згадати і про військовій конфлікт в Афганістані. У XXI ст. він набрав нових масштабів із вторгнення США та НАТО, а також вибиття талібів із влади і встановлення там нового уряду. З 2002 року бойові дії на території Афганістану переросли по суті у партизанську війну між урядом Афганістану, який мав підтримку США, та талібами. В період з 2006 по 2011 роки НАТО вело актині бойові дії з талібами.

З 2011 року присутність НАТО почало зменшуватися. Це дало шанс талібам повернутися до бойових дій та захоплення територій. Бойові дії талібів привели до того, що вони почали відвойовувати контроль над країною, а 29 лютого 2020 року США підписало із талібами мирний договір, яке передбачало поступове виведення військ США з Афганістану протягом 14 місяців. З 01 травня, вслід за США таку ж заяву зробило і НАТО.

Серйозній інтернаціоналізації піддався конфлікт в Сирії. Він почався як громадянська війна через небажання президента Сирії Б. Асада іти з посади, а також його приналежність до шиїтів, в той час, як більшість країни є сунітами. Сирійську опозицію підтримували США та країни НАТО. Уряд Асада отримав підтримку Ірану, Лівану та Росії. Також власні інтереси у цьому конфлікту відстоювали Туреччина, Саудівська Аравія та курдські націоналісти. Ще однією стороною конфлікту було терористичне угрупування “Ісламська держава”, яке контролювало значні території Сирії та Іраку в 2015 році. Станом на 01 листопада 2020 року уряд Сирії контролює 63% території Сирії, 25% – курди, майже 11% – сирійська опозиція, надалі серйозних змін в контролі територій не замічалося.

Надалі серйозних та масштабних війн у класичному понятті цього слова не відбувалося, окрім міжнародного збройного конфлікту Росії проти України, який почався з окупації Криму та перейшов в повноцінні бойові дії в лютому 2022 року.

Отже, міжнародним конфліктом прийнято вважати збройне протистояння між державами, а також боротьбу народів за самовизначення. Інтернаціоналізованими конфліктами називають неміжнародні збройні конфлікти на бік однієї зі сторін якої вступає іноземна держава чи направляє туди іноземних найманців. Загалом в XXI ст. помітна тенденція на збільшення інтернаціоналізованих конфліктів, ніж міжнародних. До причин цього можна віднести появу ядерної зброї, небажання великих держав до прямих конфліктів та відсутність необхідності в захопленні нових територій для економічного зросту країни.

ЦИВІЛЬНИЙ ДОГОВІР – УНІВЕРСАЛЬНА КОНСТРУКЦІЯ “SOFTLAW”

Урбанський Іван,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Зеліско А.В.,
докторка юридичних наук, професорка.

Попри всю інноваційність і специфіку розвитку сучасних правовідносин, основні цивільно-правові форми їх регулювання залишаються традиційними. Ідеться, зокрема, про конструкцію договору. Його унікальність проявляється в універсальності та пластичності цієї конструкції, здатності залишаючись незмінною в своїх правовій основі, зазнавати впливу усіх новітніх тенденцій у праві, економіці і соціумі.

Якщо виходити із чинного законодавства, то договір у ч. 1 ст. 626 ЦК України визначається як домовленість сторін, спрямована на встановлення, зміну та припинення цивільних прав та обов’язків. Таким чином, нормативно договір трактується саме як юридичний факт. Як слушно зазначав О.О. Красавчиков, договір – це юридичний факт особливого роду [1, с. 169].

Дійсно, договір є особливим видом правочинів, будучи двостороннім або багатостороннім правочином і йому притаманні такі правочинні ознаки, як: наявність узгодженого волевиявлення сторін правочину; спрямованість дій сторін на досягнення правомірного правового результату, який проявляється у виникненні, зміні чи припиненні цивільного правовідношення [2, с. 15].

А. Дришлюк вдало підкреслює, що договір є автономною складовою механізму правового регулювання, яка розміщена між нормативними положеннями та правовідносинами. Автор зазначає, що за силою договір знаходиться на одному рівні з нормами права і правовідносинами, але він не може входити до нормативної галузі, так як його норми є обов’язковими для сторін договору, але не для всіх учасників правовідносин. А тому автор називає його засобом індивідуального регулювання [3, с. 25]. Видається, що договір, таким чином, не можна віднести до одного із нормами закону рівня, оскільки останні є загальнообов’язковими, договір же ж, дійсно, обов’язковий лише для його сторін. Звичайно, що договір має регулятивну функцію, однак вона можлива до реалізації виключно відповідно і не всупереч актам цивільного законодавства. Вказана позиція прослідковується у працях С.М. Бервено, який зазначає, що ст. 6 ЦК України установлює регулятивну роль договору, однак, одночасно, окреслює межі договірного регулювання відносин, так як сторони договору не мають права відступити від положень актів цивільного законодавства, окрім випадків, коли на це є пряма вказівка у нормі або ж якщо імперативність таких положень випливає із суті відносин і домовленостей між сторонами [4, с. 77].

Відповідно, якщо акти цивільного законодавства не містять згадки про договір, то учасники правовідносин можуть застосувати власний розсуд для їх регулювання. Також, якщо акти цивільного законодавства містять лише загальні положення щодо можливості застосування договору, то його сторони можуть

врегулювати у ньому ті права і обов'язки, які не регламентовані в законі і не суперечать цим загальним положенням. Як наслідок, сторони договору можуть продукувати власні норми права, обов'язкові лише для них [5, с. 82].

Універсальність договірної конструкції проявляється у необмеженій сфері її застосування. Більше того, навіть коли правовідносини супроводжуються створенням юридичної особи, то також можливим і традиційним є застосування договору. зокрема, ідеться про такі звані засновницькі договори, які мають подвійне змістове навантаження за рахунок можливості набувати вигляду договору, спрямованого на створення юридичної особи (засновницькі договори в АТ і ТОВ) або ж установчого договору, який регулює фактично статус юридичної особи (засновницькі договори в повних та командитних товариствах).

Договір є основною формою здійснення діяльності, як підприємницької, так і непідприємницької, договір опосередковує перехід права власності чи інших речових прав від однієї особи до іншої. Станом на сьогодні договір є поліфункціональною конструкцією. Його максимально широка застосовуваність пов'язана із його правочинною природою, заснованою на засадах диспозитивності правового регулювання. В сучасних умовах, коли постійно під впливом техногенного вибуху виникають усе нові і нові відносини саме договірна конструкція за рахунок диспозитивності правового регулювання, яка визначає її суть, за рахунок загальних засад цивільного законодавства, поміж яких свобода договору, за рахунок можливості укладення договорів, які прямо не передбачені у законодавстві, взмозі виконати функцію регулятора тоді, коли чинне законодавство іще не встигає врегулювати новосформовані суспільні відносини.

Список використаних джерел:

1. Красавчиков О. А. Гражданско-правовойдоговор: понятие, содержание, функции. *Антология уральской цивилистики. 1925–1989*. Москва, 2001. 431 с.
2. Луць В. В. Контракти у підприємницькій діяльності. Київ, 1999. 560 с.
3. Дришлюк А. Место договора в системе источников гражданского права Украины. Legesiviata. Iulie. 2014. С. 23–26
4. Бервено С. М. Проблеми договірного права України : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 392 с.
5. Харитонов Є. О., Харитонова О. І., Старцев О. В. Цивільне право України : підручник. 3-е вид., перероб., і доп. Київ : Істина. 2013. 808 с.

КЛАСИЧНІ ТА АЛЬТЕРНАТИВНІ ВАРІАНТИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВИХ І ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Федорович Олександр,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Наук0овий керівник – Книш В.В.,
доктор юридичних наук, доцент.

Слід зауважити, що військово-політичні організації – це один з видів міжнародних організацій, який утворюється з метою реалізації питань пов'язаних з забезпеченням безпеки від збройних посягань інших держав та організацій, забезпечення належного військового стану військ та його оснащення. З метою недопущення таких ситуацій в подальшому, 04 квітня 1949 року у Вашингтоні було підписано договір представниками 12 країн про заснування НАТО.

Головна перевірка міцності організації в даному конфлікті мала змогу проявитися 24 лютого 2022 року – день, коли РФ розпочала повномасштабну ескалацію військ на території України. Наша держава сподівалася на військову підтримку організації, проте її не було надано. Як виняток, найбільші внески в боротьбу українського народу було зроблено зі сторони США, Великобританії та Польщі. Позиція даних країн разом з їх впливом на держави світу робить їх незмінними партнерами та справжніми союзниками Україні в цій важкій боротьбі, коли ж позиція НАТО, яка повинна оберігати мир та запобігати війнам шляхом оборони країн-учасників та партнерів повністю провалила своє завдання. Найбільш вірогідним варіантом введення військ північноатлантичної організації є напад на Польщу, незважаючи на можливе повне знищення України та її населення.

Вважаємо за необхідне розглядати два можливих варіанти створення дієвої ВМО, які будуть діяти як для захисту України, так і для інших її членів. Першим варіантом було створення організації "Бухарест–9" – напівформальної інституційної платформи для координування дій членів дев'яти держав – членів Альянсу, розташованих у Балто-Чорноморському регіоні (БЧР). Проте, на даний момент, через невизначеність позицій таких країн, як Румунія, Болгарія та Угорщина, даний союз не зможе ефективно виконувати свою місію.

Більш перспективним та дієвим варіантом є створення союзу на основі відносин "Великобританія – Польща – Україна". Ідея даного співтовариства вперше прозвучала в кінці січня 2022 року. Незважаючи ще на неофіційність оформлення союзу, країни учасники передали велику кількість військових літаків, летальної зброї з набоями, життєво необхідні види зброї у вигляді протитанкових ракетних установок з боку Британії. Крім озброєння, політичний тиск на Російську Федерацію в вигляді санкцій – результат злагодженої роботи політичного керівництва держав Співтовариства та США.

Таким чином, реформи та політичні рішення очільників України, які були спрямовані на досягнення членства в НАТО та ЄС, змогли трансформувати пострадянську країну в сучасну провідну світову державу. Як підтвердження,

ми бачимо ефективну політичну, економічну та військову співпрацю з більшістю країн Європи та США. У той же час, НАТО не стала надійним щитом української державності. Саме тому перспектива створення ефективного союзу в основі з Об'єднаним Королівством та Республікою Польща є близькими та реальними як ніколи в історії. Впевнений, що дана організація зможе врахувати помилки НАТО та стати гарантом безпеки української держави та максимально пришвидшити встановлення миру та відновлення економіки після злочинних військових дій Росії.

ІНСТИТУТ СЕПАРАЦІЇ В СІМЕЙНОМУ ПРАВІ

Хрін Ірина,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Схаб-Бучинська Т.Я.,
кандидатка юридичних наук, доцентка.

Сім'я завжди посідала основоположне місце у системі суспільних відносин, тому цей інститут потребує особливої охорони і з боку держави. Серед проявів такої охорони є створення державою системи гарантій збереження цілісності сім'ї, зокрема шляхом правового регулювання тих інститутів, які спрямовані на сприяння подружжю в збереженні їхнього шлюбу. Серед них є й інститут окремого проживання подружжя, який у світовій практиці більше відомий під назвою сепарація.

На сьогодні, серед українців режим сепарації не користується великою популярністю. Причиною цього є недостатня обізнаність у меті, підставах і наслідках його встановлення, а також те, що законодавче врегулювання цього інституту є не повною мірою досконалим.Саме тому дослідження режиму окремого проживання подружжя, як засобу їх можливого примирення, є особливо актуальним.

Перш за все, варто погодитись із думкою судді Верховного суду, О. Ступак, що сепарація – це в жодному разі не крок до розірвання шлюбу, а навпаки – можливість подумати про збереження сім'ї. Адже ті, хто розійшовся, ще не розлучилися, а отже, мають надію на примирення, тому певною мірою це вигідно для тих, у кого є діти [1, с. 2].

Підставами для встановлення режиму окремого місця проживання подружжя за сімейним законодавством України є неможливість і небажання подружжя проживати разом. Така неможливість, у свою чергу, повинна бути обґрунтованою, тобто її виникненню повинні передувати життєві обставини, безпосередньо пов'язані з однією або обома особами, які перебувають у шлюбних відносинах.

Запозичення інституту сепарації з канонічного права обумовило застосування для тлумачення у судовій практиці таких підстав, окреслених церквою, як зрада одного з подружжя; реальна загроза життю та здоров'ю одного з подружжя (бійки, знущання, інші ситуації); загроза душі одного з подружжя чи

їхніх дітей (наприклад, перебування іншого з подружжя у секті, примушування ним інших членів сім'ї до цього); небезпека для спільних дітей (наприклад, знущання над ними, примушування їх до бродяжництва, безвідповідальне ставлення до них); інші підстави, які випливають із канонів 863–866 [2, с. 4].

Зарубіжна судова практика застосовує також інститут сепарації за наявності таких обставин, як: хвороба одного з подружжя (наприклад, психічна, коли перебування з такою особою є небезпечним, або безпліддя), відмова одного з подружжя від співжиття, алкоголізм, наркоманія дружини або чоловіка, велика різниця між ними у віці та зумовлені цим розбіжності у поглядах, належність одного з подружжя до різних сект чи субкультур, інших приводів, що призвели до розладу відносин між подружжям [2, с. 4].

І незважаючи на різноманіття подібних обставин слід констатувати, що випадки встановлення режиму окремого проживання подружжя сьогодні в національному законодавстві не визначено, що певною мірою ускладнює визначення доцільності застосування такого режиму в кожній конкретній справі.

Тому, пропонуємо доповнити ст. 119 Сімейного кодексу України таким переліком підстав для застосування режиму окремого проживання:

1) наявність реальної чи потенційної загрози життю чи здоров'ю одного з подружжя або їхніх дітей;
2) аморальна чи негідна поведінка одного з подружжя щодо іншого;
3) хвороба одного з подружжя, що зумовлює неможливість проживати разом (алкоголізм, наркоманія, безпліддя та ін.);
4) негативні зміни психологічного здоров'я одного з подружжя (тривалі психічні розлади);
5) позбавлення волі одного з подружжя;
6) наявність матеріально-побутових проблем (відсутність коштів чи житла);
7) належність одного з подружжя до сектабо інших подібних формувань, що згубно впливають на поведінку та погляди жінки чи чоловіка;
8) систематичні непорозуміння між подружжям, розбіжність поглядів між ними;
9) та інші обставини, які обґрунтовано створюють неможливість чи небажання проживати спільно.

Щодо правових наслідківвстановлення режиму окремого проживання подружжя, тозгідно із ст. 120 Сімейного кодексу України [3], у разі встановлення режиму окремого проживання: 1) майно, набуте в майбутньому дружиною та чоловіком, не вважатиметься набутим у шлюбі; 2) дитина, народжена дружиною після спливу десяти місяців, не вважатиметься такою, що походить від її чоловіка.

Припинення сепарації, у свою чергу, відбувається у разі поновлення сімейних відносин або за рішенням суду на підставі заяви одного з подружжя. Сторони фактично можуть відновити свої сімейні відносини і це буде свідчити про припинення режиму окремого проживання [4].

У висновку, варто відмітити, що встановлення режиму окремого проживання подружжя є однією з форм вирішення конфлікту між подружжям, адже своєю природою, цей інститут покликаний здійснювати вплив на майнову і не-

майнову сфери відносин подружжя. Проте недостатня обізнаність громадян про сепарацію, послаблення психологічних зв'язків у сім'ях та лібералізація суспільних поглядів щодо розірвання шлюбу призводять до поодиноких випадків застосування режиму [5]. Саме тому в сучасних умовах, коли інститут сім'ї переживає кризу, інститут сепарації в Україні потребує подальшого удосконалення, кроком на шляху до якого є доповнення чинного законодавства переліком конкретних підстав для встановлення режиму окремого проживання.

Список використаних джерел:

1. Романова Н. Теорія режиму окремого проживання виступає за продовження шлюбу, а практика – за lite-версію розлучення. 2021. URL: https://https://zib.com.ua/ua/149708.html.
2. Аблятіпова Н. А. Сепарація як крок до розірвання шлюбу. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. № 3. 2008. С. 1–8. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsy/03_2008/08anadrs.pdf.
3. Сімейний кодекс : Закон України 1871-IX від 10.01.2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/2947–14#Text (дата звернення 25.04.2022).
4. Данієль А. Режим окремого проживання подружжя. 2021. URL: https://blog.liga.net/user/adaniel/article/42185.
5. Гаро Г., Вітліна М. Режим окремого проживання: чому не можна встановити його в договірному порядку. 2021. URL: https://www.hsa.org.ua/blog/rezhym-okremogo-prozhyvannya-chomu-ne-mozhna-vstanovyty-jogo-v-dogovirnomu-poryadku.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СУПЕРНИЦТВА МОЛДАВСЬКОГО КНЯЗІВСТВА З ПОЛЬСЬКИМ КОРОЛІВСТВОМ

Чеботару Даніела,
І курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий юридичний інститут.
Науковий керівник – Адамович С.В.,
доктор історичних наук, професор.

Упродовж майже всієї історії населення Покуття краю перебувало під колоніальним гнітом, тим самим відчувало вагомий державотворчий вплив інших країн. Для розуміння теперішніх міжнародно-правових процесів потрібно знати історію державності на наших землях. З другої половини XV по початок XVI ст. Покуття переходило від польських до молдавських володарів внаслідок військових дій і мирним шляхом, як застава за грошову позику [4]. Насильницьке впровадження католицизму з ризиком отримати від місцевого населення спротив було поганою перспективою, що мали б розуміти і польський король, і польська шляхта. Тому, отримуючи землі у свою власність, шляхтичі сприяли переходу селян до нових поселень, відтерміновуючи сплату панщини і податків, як відомо, аж до 25 років.

Польські землі у XI–XIII століттях стали форпостом католицизму на Сході, а руські землі з Покуттям – форпостом православ'я на Заході. Починаючи з середини XIII століття, галицько-волинські землі стають об'єктом анексії Польського королівства на чолі з польським королем Казимиром Великим.

У володінні Покуттям були зацікавлені як польські так молдавські володарі. Молдова довгий час вела боротьбу з Польщею, яку розпочав молдавський воєвода Стефан Великий, що двічі нападав на Покуття вкінці XV та на початку XVI століття. Після спроби Стефана III навесні 1490 р. захопити Покуття [4, с. 83] поляки висловили свій супротив.

Середньовічним варіантом гібридної війни молдавського господаря була організація повстання Мухи на Прикарпатті у 1490–1492 роках [3, с. 63]. Цікаво згадати письмову петицію польського посольства до молдавського воєводи з приводу походу волохів на Покуття [6]. Польський король не знав, чи діяли повстанці з відома господаря, але вимагав від молдавського господаря видати повстанців, пізніше нагадавши про свої претензії на Покуття.

У письмовому наказі королівської канцелярії Яна Ольбрахта 1489 року було складено розпорядження конфіскувати маєтки дрібної української шляхти у деяких селах за участь у повстанні Мухи, на що Молдавський господар звинувачував Польщу, що вона не надала допомоги у боротьбі з Туреччиною, зібрав селянське військо, що в 1490 році спустошило Галичину, у 1491 році зайняло все Покуття. Вищезгадані події стали приводом до організації походу польського війська проти Молдови у 1497 р., який приніс у північні володіння Молдови вбивства, руйнування, пограбування [1, с. 34].

Протистояння з польськими Ягеллоннами зближували Молдову та Московію. Відколи молдавський господар був визнаний союзником Москви, кримський хан став прихильником й молдавського господаря. Щоб захопити, нещодавно відібрані молдавським господарем землі, із серпня 1497 року польська армія почала форсування Дністра [4]. Після битв та поразок з обох боків, Стефан III спрямував свої війська на землі Поділля, Галичини, Волині, які перебували в складі Польської держави. Внаслідок чого турки використали польсько-молдавські прикордонні зони як плацдарм для масованих нападів на землі Польщі.

Польсько-молдавський конфлікт врегулювали у квітні 1499 року угодою про мир і союз між Польщею та Молдовою, яка була вигідніша для Молдавського воєводства, на відміну від попередніх. Йшлося, перш за все, про незалежність та рівноправ'я Молдавського князівства як суб'єкта міжнародних відносин. Варто згадати домовленість щодо делімітації польсько-молдавського кордону у суперечливих місцях, можливо, і в долині річки Черемош, яка була прийнята тоді ж [5].

Хід польсько-молдавського протистояння за Покуття було остаточно переламано в 1531 році в результаті перемоги військ Польщі під містечком Обертином. Наслідком стала остаточне включення краю до складу Польського королівства [2, с. 137], що знаменувало перехід Польського королівства до геополітичних гравців Центральної та Південно-Східної Європи. Молдавське князівст-

во перетворилося у другорядну державу, остаточно потрапило у васальну залежність від Османської імперії.

Польське королівство в наступні півтори сотні років зміцнювало свої міжнародні позиції і стало безсумнівним лідером центрально-східноєвропейського регіону, однією з найвпливовіших держав Європи. Остаточне встановлення влади Польського королівства на Покутті сприяло поширенню тут великого фільваркового господарства та зміцненню влади польської католицької шляхти.

Список використаних джерел:

1. Балух О., Шеленко Д., Баланюк С. Повстання 1490–1492 рр. на території Північної Буковини та Східної Галичини: нове бачення. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія"*. 2014. № 5. С. 27–36.
2. Великочий В. Покуття як край пограниччя у польсько-молдавських відносинах XV–XVI століття: *Літературно-краєзнавчий і мистецький альманах.* Ямгорів, 2013. № 22–23. С. 132–139.
3. Головко О. Історіографія проблем міжетнічної взаємодії на українсько-молдовському пограниччі. *Трибуна молодого дослідника*. 2014. № 5. С. 60–68.
4. Ciobanu V. Ţările române şi Polonia. Secolele XIV–XVI. Bucureşti : Editura Academiei RSR, 1985. 224 p.
5. Documentele lui Ştefan cel Mare / pubk. de I. Bogdan. Bucureşti, 1913. Vol. 2. XXI. P. 421–425.
6. Jablonowski A. Sprawy woloskie za Jaggellonow. Zrodla dziejowe. T. 10. S. 32–33.

ДІАГНОСТИКА ЗДІБНОСТЕЙ ТА ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Баран Іванна,
ІІ курс, ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Лазарович Н.Б.,
кандидатка педагогічних наук, доцентка.

Актуальність. Виховання та розвиток обдарованих і талановитих дітей є чи не найважливішою умовою формування творчого потенціалу в суспільстві. Окрім того, це сприяє розвитку науки та культури, а ще усіх галузей соціального життя. Діагностика здібностей та обдарованості дітей досі залишається в центрі уваги багатьох вчених і практиків сфери дошкільної освіти.

Мета полягає у висвітленні проблеми діагностики дитячих здібностей та обдарованості як однієї з найважливіших у період дошкільного дитинства.

Основний виклад. Здібності – це та основа, на якій базується обдарованість, але лише за умов обережного та максимально уважного ставлення дорослих до проблеми їх розвитку. Зокрема, під здібностями розуміють індивідуально-психологічні особливості, що відрізняють людину від іншої та забезпечують успішне виконання певної діяльності чи кількох її видів [5, с. 10].

Учені та науковці характеризуючи здібності вважали, що вони є точкою відліку у розумінні природи обдарованості. Французький просвітитель Д. Дідро зазначав, що кожна людина народжується з певною здібністю до чогось.

Проблема дитячої обдарованості в усі часи та віки викликала величезну цікавість у суспільстві. Перші кроки у розгляданні і розв’язанні проблеми виявлення і навчання обдарованих дітей були зроблені у європейських країнах ще на початку ХХ століття, а з середини 50-х років у США та Європі розпочалися інтенсивні дослідження проблеми дитячої талановитості. Зокрема активний пік зацікавленості до цієї теми у нашій країні почав проявлятися у 2000-х роках ХХІ століття. Здібності можуть виявлятися в різному віці і це, зазвичай, є певною закономірністю, бо, наприклад, літературні здібності проявляються дуже рано. Тому, обдарованість дитини, здібності її не передаються спадково. Вроджені задатки є лише однією з передумов складного процесу формування індивідуальних якостей, в тому числі і здібностей дитини, які значною мірою залежать від впливу соціуму, близького оточення, системи виховання. Дошкільник розвивається в процесі взаємодії з навколишнім світом та під впливом виховання і навчання .

Педагогічні дослідження налічують різноманіття видів дитячої обдарованості: психомоторна, соціальна, художня, загально-інтелектуальна, творча. З одного боку, це дає змогу діагностувати вже з раннього віку можливий напрям успішної діяльності і, власне, забезпечити послідовність розвитку обдарованої дитини у всіх напрямках освіти. Проте специфіка дошкільного дитинства полягає у тому, що певні природні задатки до якогось виду діяльності є слабо виражені і вони знаходяться ще у стадії формування. Обдарованість не може

бути зведена до будь-якої однієї характеристики, адже в дошкільному віці, вчені радять розглядати як потенційну характеристику. Саме тому обдарованість в основному визначається трьома взаємопов'язаними параметрами: порівняно швидким розвитком пізнання, особливостями психологічного розвитку та певними фізичними характеристиками [6, с. 8].

Тобто вона повинна мати комплексний характер її оцінювання різних сторін поведінки і діяльності дитини, яке, власне, і дозволить використовувати усі джерела інформації і в результаті – охопити якомога більший спектр дитячих здібностей. Тому виявлення здібних дітей вимагає використання поетапної діагностики, яка дозволить поступово переходити від оцінки загальних ознак до глибокого аналізу обдарованості. Саме на початковому етапі виявлення обдарованих дошкільників здійснюється виявлення широкого спектру характеристик обдарованості за допомогою опитування, спостереження які максимально відображають усі сторони прояву обдарованості дитини. Тут використовується різнобічна інформація, включаючи думку батьків, вихователів, психолога та оцінку спеціалістів.

Розрізняють основні напрями діагностики розвитку здібностей і обдарованості:

- оціночні шкали, які дають додаткову інформацію про дитину на основі безпосередніх спостережень, що здійснюються батьками або педагогами;
- критеріально-орієнтовані тести, основною метою якої є виявлення рівня оволодіння дітьми певними поняттями і навичками, зокрема використовують тести оцінки рухових здібностей, перцептивних здібностей тощо;
- стандартизовані тести оцінки соціального розвитку, які дозволяють визначити рівень особистісного розвитку дітей і навичок спілкування з іншими людьми [3].

У сучасній психології домінує тенденції оцінювання обдарованості на підставі різних тестувань. Зокрема, існує ряд авторських методик діагностики обдарованості дітей дошкільного віку, з яких можна назвати такі: "Уяви дошкільника" (О. Дяченко та О. Полоцька), методика завершення речень, метод експертних оцінок, методика "Четвертий зайвий", методика "Неіснуюча тварина", методика "Логічні задачі" (О. Зак), методика для визначення рівня розумового розвитку молодших школярів (Е. Замбавічене), методика Векслера, методика Айзенка [6].

Висновок. Отже, обдарованість зараз визначається як здатність до видатних досягнень в будь-якій соціально-значущій сфері людської діяльності. Здібності слід розглядати як досягнення і як можливість досягнення. Сенс в тому, що потрібно брати до уваги і ті здібності, які вже виявилися, і ті, які можуть проявитися. Проаналізувавши дослідження науковців виявлення і розвитку обдарованості дітей дошкільного віку, можна зазначити, що робота педагога з обдарованими дітьми – це складний процес, який ніколи не припиняється. Він вимагає від учителів і вихователів особистісного зростання, постійного зростання майстерності, педагогічної гнучкості, якісних методик діагностування здібностей дітей на кожному віковому етапі, тісної співпраці з батьками вихованців та вчителями початкових класів школи, адміністрацією ЗДО та школи.

Список використаної літератури:
1. Базовий компонент дошкільної освіти. 2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20kompone.nta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf).
2. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. Київ, 2003.
3. Гоян І. М., Палій А. А. Психодіагностичний, психокорекційний і розвивально-виховний практикум у дитячому садку : навчальний посібник. Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2010. 588 с.
4. Кононко Е. Л. Психологічні основи особистісного становлення дошкільника. Київ, 2000. 336 с.
5. Лазарович Н. Обдарованість в дошкільному віці : навчально-методичний посібник. Берегово, 2009. 220 с.
6. Обдаровані діти: Діагностика та супровід / упоряд. Т. Червонна. Київ : Шк. світ, 2008. 128 с.

НОВЕ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ У СУЧАСНОМУ МУЗИЧНОМУ ВИКОНАННІ

Бобецька Тетяна,
ІІІ курс ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Качмар О.В.,
докторка філософських наук, професорка.

Постановка проблеми Поезія – один із найгеніальніших винаходів людства. А поєднання слова і музики – це шедевр, який стає єдністю., мистецьким продуктом Ідея відродження жанру української поезії у пісенному виконанні сучасних виконавців – показати, що пісня це дух, це краса, філософія, нове життя поезії під звуки скрипки, гітари та голосу.

Мета: популяризація творчості українських поетів-піснярів; прищепити любов до поезії у сучасному музичному виконанні; виховувати глибокі патріотичні почуття, любов до української пісні, до України.

Виклад основного матеріалу. Поезія – це безумовно найбільша та унікальна цінність кожної нації. Ми маємо пишатися неймовірними поетичними доробками наших маестро поетичного пера, які ставили українське милозвучне слово на вищі щабелі мистецтва та розкривали його вроду та глибину.

Останніми роками спостерігається тенденція серед сучасних виконавців та музикантів повертатися до витоків української поезії, ми чуємо такі знайомі для нас вірші, але вже покладені на музику. Вони доповнюють одне одного, слова торкають душу, а музика змушує відчувати їх по-новому. І одна із таких пісень – українське танго “Гуцулка Ксеня”.

“Гуцулка Ксеня” – легендарна українська пісня, вже понад 100 років не втрачає популярності, завоювала звання народної. Її співають коханим, зарученим, на весіллях, у родинах чи просто українських святах. Та мало хто знає, що оспівують у ній не якусь вигадану Ксеню або ж дівочий образ, а цілком

реальну дівчину, родом із села Шешори на Івано-Франківщині. Її ім'я – Ксенія Бурачинська-Данилишин.

Багато з українців узагалі не знають, що у славнозвісної "Гуцулки" є автор. Коли маленькій Ксені Бурачинській було 13 років, її дядько, Роман Савицький, написав для неї пісню, яка отримала неймовірну популярність. Газети одна за одною публікували фото із тією самою дівчинкою з "Гуцулки Ксені" та описували її вроду. Здавалося, про неї знали всі. Сама Ксеня від раптової популярності не була у захваті. Пісня мала назву "Гуцулко Ксеню" і, на відміну від сучасного варіанту, де йдеться про зраду, у ній розповідалось про трагічну загибель кохання.

Але, на жаль, відома Гуцулка Ксенія Бурачинська-Данилишин померла, залишивши для нас унікальну пісню українського танго, яка була найвідомішим твором XX століття у всьому світі.

Пісню "Гуцулка Ксеня" використали у фільмі "Кіборги". Запропонував В'ячеслав Довженко, бо знав, що саме її прототип його героя вважає "стильовою українською, не схожою ні на що". Режисер Ахтем Сеітаблаєв ідею підтримав, назвав пісню "стильним закарпатським танго". У фільмі "Гуцулку Ксеню" виконав сам В'ячеслав [1, с. 2]. Пісня звучить також у одноіменному мюзиклі в постановці Івано-Франківського національного академічного театру імені Івана Франка. Пісня є доповненням образу, який додає успіху виставі, в якій поєднуються традиції та сучасні сценічні рішення.

Не менш популярною композицією стала пісня "Човен" (на слова Івана Франка) у виконанні сучасного українського гурту "Один в каное".Символіка водної стихії, яку так часто використовував у своїй творчості Іван Франко, знайшла своє відтворення у пісні сучасного українського гурту "Один в каное". За словами колективу гурту, на фестивалі "Франко Фест" їм було дане спеціальне завдання – заспівати пісню на слова Івана Франка. Оскільки назва вірша "Човен" була співзвучна із назвою гурту "Один в каное", вибір поезії був очевидний. Так народилася сучасна інтерпретація відомого вірша Каменяра "Човен", яка одразу припала до смаку українським слухачам [2, с. 3].

Не можна оминути історії написання ще однієї легендарної пісні "Два кольори". Автори Дмитро Павличко та Олександр Білаш вигадали її під час партзібрання. Аби не померти з нудьги, вони роздивлялися дівчат. Композитор звернув увагу поета на одну з них: вона тримала хустину з червоними трояндами на чорному тлі. А той видав у відповідь вже легендарні рядки: "Червоне – то любов, а чорне – то журба". Майбутній шлягер був написаний за пів години.

Перший виконавець пісні “Два кольори” – оперний співак Анатолій Мокренко. Але прославив її молодий на той час вокаліст Юрій Богатіков. На світанку української естради електрогітарами ніхто не користувався. Тож пісню записали в акустиці – з ніжним фортепіано та пронизливими духовими.

На даний час немає жодного співака, який не заспівав такої славетної пісні [3, с. 1].

Його називають найбільш романтичним поетом минулого століття, а віршами надихються сотні українців. Ось і Kozak System знайшли натхнення у поезії Василя Симоненка. Музиканти перетворили вірш “Ну скажи, хіба не фантастично” на пісню, додавши лірику друга та колеги Kozak System Олександра Положинського.

Цей вірш Василь Симоненко написав за рік до своєї смерті. Того ж літа 1962-го поета жорстоко побили працівники міліції на залізничній станції. На думку друзів поета, це побиття було невипадковим. Відтоді поет почав хворіти, і невдовзі лікарі виявили рак нирок. Операція не допомогла Симоненку. Він помер у ніч проти 14 грудня [3, с. 2].

Навіть сучасних авторів вже почали переспівувати. Панк-рок-гурт Brutto переклав вірш “Я завжди з повагою ставився до професійного спорту” Сергія Жадана зі збірки “Ефіопія”. Але це не перша пісня, яку гурт записав на слова Жадана. У листопаді 2016-го вони презентували пісню “Середні віки”. “Цей кліп про те, що найголовнішим нашим противником часто є ми самі. Це, по суті, продовження історії, яку ми почали розповідати в кліпі “Середні віки”. Ми не тільки живемо в світі, населеному демонами, але боремося з ними і виживаємо. І часто, навіть самі того не помічаючи, стаємо цими демонами і боремося з ними в самих собі”, – розповіла режисерка Бурячкова. Твори Сергія Жадана отримали численні національні та міжнародні нагороди, а його поезію і прозу переклали тринадцятьма мовами.

Висновок. Сьогодні вірші українських поетів, як сучасників, так і з попередніх поколінь, продовжують переосмислювати музиканти давати їм нове дихання. Виходить win-win для обох сторін: вірші набувають нового звучання, а обидві сторони отримують нових прихильників. Ну, скажіть, хіба не фантастично?

Список використаної літератури:

1. “Гуцулка Ксеня” – пісня, що стала у ХХ ст однією з найвідоміших українських пісень. URL: https://lviv1256.com/history/hutsulka-ksenia-pisnia-scho-stala-u-xx-st-odniieiu-z-nayvidomishykh-ukrains-kykh-pisen/вільний.
2. 5 віршів українських поетів, покладених на музику. 2018. URL: https:// vseosvita.ua/news/5-virsiv-ukrainskih-poetiv-pokladenih-na-muziku–2097.html.
3. Вічні хіти: 10 пісень на вірші українських поетів – від Шевченка до Жадана. 2018. URL: https://ck.ridna.ua/2018/03/21/vichni-hity–10-pisen-na-virshi-ukrajinskyh-poetiv-vid-shevchenka-do-zhadana-video.

СИСТЕМА ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ

Боледзюк Оксана,
ІІ курс ОР бакалавр,
Інститут післядипломної освіти та
довузівської підготовки.
Науковий керівник – Кучерак І.В.,
кандидатка педагогічних наук.

Результати медичних досліджень висвітлюють велику кількість різних захворювань у дітей, причинами яких є часто соціальні та фізіологічні чинники. До них відносяться захворювання опорно-рухового апарату. На жаль, сьогодні кількість таких дітей збільшується. За статистикою МОЗ України захворювання опорно-рухового апарату посідають третє місце після серцево-судинних та пухлинних захворювань.

Проблемами корекції різних порушень опрно-рухового апарату та їх характеристиками у дітей дошкільного віку займались такі дослідники, як: Д. Ріссер, І. Кон, Є. Вільчковський, Р. Бунятов, О. Каптелін, І. Красікова, Н. Лебедєв, М. Єфименко та інші.

Існує ряд внутрішніх і зовнішніх причин дисфункції опорно-рухового апарату у дітей молодшого дошкільного віку.

Внутрішні (ендогенні) причини включають: генетичну спадковість; вроджені вади фізичного розвитку; період 5–7 років першого скелетного витягування; фізіологічно недостатній розвиток м’язів, викликаний ослабленим тонусом м’язів тулуба і кінцівок (м’язи спини, черевний тиск і верхній плечовий пояс); функціональна недостатність зв’язок і суглобів, що призводить до деформації кісток через неправильну поставу і т. д.

Зовнішніми (екзогенними) причинами є нераціональний руховий режим, що призводить до слабкості опорно-рухового апарату; незбалансоване харчування; забруднення навколишнього середовища; недостатній рівень теоретичної та методичної підготовки батьків і вихователів для ефективної колекційної та профілактичної роботи

Основними причинами виникнення патології опорно-рухового апарату у дітей молодшого дошкільного віку є: внутрішньоутробна патологія, що виникла в ранній період внутрішньоутробного розвитку; інфекції матері під час вагітності; важкі патології ендокринної, нервової та серцево-судинної систем у вагітних; важкий токсикоз матері під час вагітності; конфлікт резус-фактора та групи крові у матері та плода; отруєння внутрішньоутробно (отруєння, передозування наркотиками); травми під час пологів; асфіксія під час пологів; інфекції, перенесені на перший рік життя; травми; ускладнення після профілактичних щеплень та деяких ліків.

Одним з найпоширеніших захворювань опорно-рухового апарату є дитячий церебральний параліч. Це збірна група станів, коли виникає порушення рухів та нездатність контролювати положення тіла в просторі. Дитина з ДЦП не

може самостійно сидіти, говорити, ходити чи стояти. Спостерігається велика кількість рухових порушень: порушення рухової координації, парези, гіперкінези дитини.

Є різні клінічні форми ДЦП, які класифікують в залежності від етіології та розміщення основних порушень у мозку. Класифікація К.О. Семенової (1978 р): спастична диплегія характеризується ураженням рук та ніг, ноги страждають більше, інтелект у більшості дітей збережений, проте практично у 70% дітей виявляється дизартрія; спастична геміплегія характеризується ураженням м'язів однієї половини тіла; подвійна геміплегія – найтяжча форма дитячого церебрального паралічу, оскільки рухові можливості практично відсутні; гіперкінетична форма характеризується невимушеними рухами по типу хореїчного гіперкінезу чи подвійного атетозу; атонічно-астатична форма характеризується гіпотонією м'язів кінцівок та тулуба за наявності різних проявів мозочкової недостотності (порушення координації). За атоніко-астатичної форми дитячого церебрального паралічу інтелект дітей збережений, мовлення скандоване та уповільнене.

Список використаних джерел:

1. Чеботарьова О. В., Коваль Л. В., Данілавічютє Е. А. Дитина із церебральним паралічем. Харків : Вид-во "Ранок", ВГ "Кенгуру", 2018. 40 с.
2. Колупаєва А. А., Савчук Л. О. Діти з особливими потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. Вид. доповн. та переробл. Київ : Видавнича група "Атопол", 2011. 274 с.
3. Нагорна О. Б. Особливості корекційно-виховної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами : навчально-методичний посібник. Рівне, 2016. 141 с.

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ STREAM-ОСВІТИ В РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ

Вертепна Іванна,
ІІ курс, ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Лазарович Н.Б.,
кандидатка педагогічних наук, доцентка.

Актуальність. Stream-освіта – новий підхід у XXI столітті до розвитку, виховання й навчання дітей. Цей напрям освіти поєднує в собі завдання з формування в дітей загальних наукових уявлень про світ; ознайомлення їх з інформаційно комунікаційними технологіями; розвиток уміння експериментувати, конструювати; навчання дітей основ опрацювання змісту тексту, грамоти, математики, а також різних видів мистецтва. Stream-освіта розвиває дитину всебічно. Даний напрям є надзвичайно актуальним в наш час, оскільки кількість обдарованих дітей зростає, маленькі дошкільнята є відкритими до нової інформації та її сприймання. Дітям вже не подобаються старі іграшки, малюки завжди прагнуть до чогось нового, тому над актуальності цього нового напрямку не сумнівається ніхто.

Мета: теоретично проаналізувати вплив STREAM-освіти на розвиток обдарованості сучасних дошкільнят; обгрунтувати сутність поняття обдарованості в дошкільному віці.

Основний виклад. Stream-освіта виникла недавно, тому її ще не надто багато досліджено. Серед відомих дослідників нового підходу є Маричева О., Крутій К., Грицишина Т., Стеценко І. та ін.

Маричева О. в своєму навчальному посібнику описує рекомендації щодо створення STREAM – осередків в дитячих навчальних закладах, також одним з розділів є добірка інтегрованих занять. В даному підручнику є розробки різних форм роботи з педагогами і батьками щодо виховання зовсім юних інженерів [5].

Науковці Крутій К. та Гришина Т. трактують STREAM-освіту як новий інтегрований підхід до розвитку, виховання та навчання дітей. Педагоги зосереджують свою увагу на розвитку продуктивного, критичного мислення у дітей. У своїх дослідженнях вчені пропонують використання програми "STREAM-освіта або Стежинки у Всесвіт" для розвитку обдарованості в сучасних дітей [3].

Дослідженням феномену обдарованості займалися багато науковців в різні часи розвитку освіти. Серед українських науковців це Лазарович Н., Марчук А., Моляко В., та інші. Обдарованість дитини в сучасному суспільстві не є рідкістю. Обдарованість буває вродженою або ж набутою. Набута обдарованість характеризується старанним навчанням та прикладенню зусиль, на відміну від природної яка дана від народження, це коли дитині все легко вдається, вона все хапає на льоту, їй не потрібно прикладати великих зусиль щоб чогось навчитись. Моє бачення обдарованості це розвиток у всіх сферах діяльності, дитина максимально володіє знаннями з різних предметів та прагне вдосконалюватись у всіх напрямках, обо ж одному вибраному, який їй найбільше до душі.

Для всебічно розвиненої дитини важливо вже з дошкільного віку організувати навчально-виховний процес із різними видами діяльності,з плануванням новітніх освітніх технологій. Саме такою, вважаємо є освітня технологія STREAM-освіта, яка розшифровується як: S-science – наука; T-technology – технологія; R-reading – читання; E-engineering – техніка; A-Arts – мистецтво; M-mathematics – математика. [6].

Різноманіття форм і методів організації освітнього простору за STREAM-освітою дає можливість педагогові здійснювати індивідуальний підхід до кожної дитини, допомогти проявити себе як окрему особистість. Приміром, у таких іграх: вправах як ліплення фігурок з сиру, конструювання машини з конструктора, малювання картин конструктором LEGO, малювання нетрадиційними техніками(палочками, зубними щітками, руками, кубиками, картоплею, і т. д.), Гра "Місячне будівництво", творча вправа "Колективний портрет зими", логіко-математична вправа "На санчатах", вправа "Три слова про себе", вправа "Скриня очікувань", гра "Провчи Кота", тощо.

Отже, серед переваг STREAM-освіти можна виділити: навчання за темами, а не за предметами: дитина бачить зв'язок між науками, навчання стає насправді системним; використання знань у повсякденному житті; розвиток кри-

тичного мислення та вміння вирішувати проблеми; надання впевненості у власних силах; комунікація та командна робота; розвиток інтересу до технічних дисциплін; креативні та інноваційні підходи до проектної та дизайн-діяльності; підготовка дитини до технологічних інновацій у житті [1].

Висновок: вплив STREAM-освіти на обдарованість дитини є майже стовідсотковим, адже кожна дитина має можливість розвинути свої задатки навчаючись у закладі дошкільної освіти за STREAM-програмою. Обдарована особистість є запорукою розвитку суспільства, зміцнення держави, і сприяє техгнічному та культурному прогресу людства.

Список використаної літератури:

1. STEM-освіта: шляхи запровадження, актуальні питання та перспективи. URL: https://imzo.gov.ua/2016/12/09/stem-osvita-shlyahi-zaprovadzhennya-aktualni-pitannya-ta-perspektivi.
2. Крутій К., Грицишина Т. STREAM-освіта дошкільнят: виховуємо культуру інженерного мислення. *Дошкільне виховання*. 2016. № 1. С. 3–7.
3. Крутій К., Грицишина Т. Журнал “Дошкільне виховання” “STREAM-освіта дошкільнят: виховуємо культуру інженерно мислення”. 2016, № 1. С. 3.
4. Лазарович Н. Обдарованість у дошкільному віці : навчально-методичний посібник. Берегово : ПНВЗ “Галицька академія”, 2009. 220 с.
5. Маричева О. Б. “STREAM-освіта в дошкільному закладі. Система роботи з формування у дітей інженерного мислення” : навчально-методичний посібник. Вінниця : ММК, 2017. 47 с.

АНАЛІЗ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ В ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Вольвин Анастасія,
І курс, ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Лазарович Н.Б.,
кандидатка педагогічних наук, доцентка.

Актуальність. У сучасному світі є актуальним всебічний розвиток індивідуальності людини як особистості та найвищої цінності суспільства на основі виявлення її здібностей, обдарованості та талантів. І саме виявлення обдарованих дітей та подальший розвиток їх здібностей та обдарувань є однією з умов максимального розкриття і розвитку потенціалу кожної особистості.

Мета: проаналізувати вплив сімейного виховання на обдарованих дітей в історико-педагогічних наукових дослідженнях.

Основний виклад. У державних документах про діяльність середніх загальноосвітніх закладів підкреслюється, що вирішення проблеми формування творчої особистості, розвиток здібностей та обдарувань дитини великою мірою залежить від педагога, творча діяльність якого стає міцним засобом формування і розвитку здібностей та обдарованості дітей.

Закон України “Про освіту” передбачає з метою розвитку здібностей, обдарувань і таланту дітей створення профільних класів, спеціалізованих шкіл, гімназій, ліцеїв, колегіумів, навчально-виховних колективів, об’єднань. Найбільш обдарованим дітям держава надає підтримку і заохочує їх (виділяє стипендії, направляє на навчання і стажування до провідних вітчизняних і зарубіжних освітніх центрів). У Законі України: “Про дошкільну освіту”, “Базовому компоненті дошкільної освіти” та інших документах, розвиток здібностей дітей розглядається першочерговим завданням на найближчі десятиліття.

Дослідження Л. Байярд-де-Вало, В. Герцель, В. Юркевич, Г. Бєлєнької, О. Іщук, Н. Карпенко, С. Костюк, Л. Кондратенко, О. Кульчицька засвідчують важливість емоційного клімату сім’ї, стилі відносин батьків з дітьми, ставлення і рівень знань батьків про дитячу обдарованість. Дослідження В. Юркевича під час спостереження за спілкуванням батьків з дітьми доводять, що 87% обдарованих дітей перебувають в сім’ях з емоційно-теплими взаєминами, і тільки 13% обдарованих – в сім’ях з порушеними емоційними зв’язками.

Вивченню емоційної атмосфери в сім’ї обдарованих дітей присвячено багато досліджень, проте, результати їх змінні і залежать від все нових факторів. Дослідники (психологи, педагоги) виділяють такі стилі виховання обдарованих дітей: імперативний стиль розвиває в дитині пасивну піддатливість поряд із залежністю і конформізмом, батьки в таких сім’ях чекають повного підкорення дитини, не звертаючи уваги на вподобання і розвиток їх здібностей; інструктивний стиль містить більше інформації, характеризується побудовою партнерських взаємовідносин між батьками і дітьми, вимоги до дитини обґрунтовуються, тому дитина, усвідомлено виконує ті чи інші дії, буде робити їх більш охоче і швидше, розвиває незалежність і творчість.

В. Бінг в своїх дослідженнях зазначає, що в сім’ях у дітей з розвинутим інтелектом між дітьми і батьками вже в ранньому віці встановлюються тісні взаємини, і батьки звертають особливу увагу на пізнавальну успішність, а у дітей з високим рівнем творчих здібностей – відносини з батьками більш довірливі, та немає надмірної опіки.

Щодо характеристики виховання обдарованих дітей дошкільного віку, то вітчизняними вченими не доведено висловлених В. Бінгом гіпотез, через те , що в цьому віці важко виділити чітко інтелектуальні чи творчі здібності, можемо говорити тільки про розвиток потенційного виду обдарованості. Зокрема, варто зазначити, що відношення батьків дітей з інтелектуальним потенціалом до розвитку і цікавістю феноменом дитячої обдарованості має важливе значення, адже дитина спостерігаючи позитивні реакції рідних починає оцінювати себе, будувати свою поведінку, систему цінностей і прагнень.

Висновок. Отже, головним завданням перед батьками у вихованні обдарованої дитини є розвиток її здібностей, формування самоактуалізації, мотивація до ефективної реалізації можливостей у різних видах діяльності.

Список використаної літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. 2021. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf .

2. Лазарович Н. Обдарованість у дошкільному віці : навчально-методичний посібник. Берегово : ПНВЗ “Галицька академія”, 2009. 220 с.
3. Навчання і виховання обдарованої дитини: теорія та практика : збірник наукових праць. Київ : Інститут обдарованої дитини АПН України, 2009. Вип. 2. 276 с.

МЕНТАЛЬНА КАРТА ЯК ЗАСІБ АНАЛІЗУ ПОВІСТІ ОКСАНИ ДУМАНСЬКОЇ “ШКОЛЯРКА З ПЕРЕДМІСТЯ”

Гривнак Мар’яна,
ІІІ курс ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Качак Т.Б.,
докторка філологічних наук, професорка.

Актуальність. Дослідження й аналіз сучасної дитячої літератури з використанням різних підходів і методів актуальне як для літературознавства, так і для шкільної практики. Вивчення літератури в НУШ ознаменовано введенням у навчальні програми творів сучасних українських письменників. Серед них і повість Оксани Думанської “Школярка з передмістя”. Незважаючи на те, що творчість письменниці неодноразово ставала предметом літературознавчих студій Т. Качак, В. Кизилової, Н. Марченко, Л. Овдійчук, досі не розроблено методичних моделей опрацювання її повісті “Школярка з передмістя” з учнями.

У процесі пошуку нових, ефективних і цікавих методик вивчення літератури, педагоги використовують різні цифрові інструменти. Продуктивним засобом аналізу та опрацювання художніх творів у шкільній практиці є ментальні карти, створені за допомогою різних цифрових сервісів (“Google.it”, “MindMeister”, “XMind”, “iMind Map”, “FreeMind”, “Mindomo”) [3]. Це ефективна та зручна техніка візуалізація мислення; цифрова технологія осмислення, систематизації та запам’ятовування навчального матеріалу. Т.Бюзен розглядає інтелект-карту як аналітичний інструмент, який можна використовувати для вирішення будь-якої проблеми. З одного боку вона дозволяє відразу побачити повну картину, а з іншого – зосередитися на деталях, проаналізувати зв’язки між компонентами єдиної системи [1]. Ментальні карти полегшують процес засвоєння нового матеріалу школярами, спонукають критично й креативно мислити.

Мета статті: висвітлити модель аналізу повісті Оксани Думанської з використанням ментальної карти.

Основний виклад матеріалу. Сучасний світ підготував новий виклик освіті, зокрема й педагогам. Традиційні методи навчання, такі як розповідь учителя, демонстрація, пояснення, лекція є вже не такими дієвими та мотиваційними. В умовах дистанційної освіти особливої ваги набувають цифрові інструменти, інтерактивні методи та візуалізація, які є запорукою ефективнішого та ґрунтовнішого засвоєння знань, формування вмінь і навичок.

Використання ментальних карт дозволяє педагогу схематично зобразити й системно опрацьовувати навчальний матеріал, забезпечити пізнавальну й творчу активність учнів у процесі його аналізу, осмислення, критичного оціню-

вання. Ментальні карти можуть стати своєрідним конспектом уроку для вчителя та мотиваційним компонентом навчальної діяльності для учнів. Використовуючи на уроках літературного читання метод інтелект-карт, учитель допомагає учням краще засвоїти необхідну інформацію та "розкласти її по поличках" в дитячому усвідомленні. Методика створення ментальних карт є надзвичайно легкою: спершу слід виділити головне поняття – об'єкт вивчення, який зображується по центру, від нього радіально провести "гілки першого рівня", які відображатимуть поняття, пов'язані з цією темою, від цих гілок провести гілки другого рівня, а згодом третього і т. д.

Щоденник, дописаний з уяви "Школярка з передмістя" [2] є надзвичайно актуальним твором для юних читачів, адже в ньому висвітлюються проблеми сучасних підлітків. Письменниця зуміла вдало та доступно розкрити соціально-психологічні проблеми, які хвилюють багатьох підлітків: стосунки із розлученими батьками, порозуміння з однокласниками, друзями; кохання та зрада; дорослішання; безробіття батьків й заробітчанство за кордоном. Оксана Думанська подає їх крізь призму дитячого сприйняття. Впевнені, що кожний учень зможе відшукати в записах цього щоденника знайомі та зрозумілі йому життєві сюжети, знаходячи підбадьорення та заспокоєння в кожному рядку. Ця книга здатна виконувати пізнавальну, виховну, терапевтичну функції.

Всебічний аналіз твору з учнями буде цікавим, системним і цілісним за умови використання ментальної карти. Це підтверджують результати апробації ментальної карти під час опрацювання повісті Оксани Думанської з учнями Івано-Франківського ліцею ім. В. Чорновола (рис. 1 і 2).

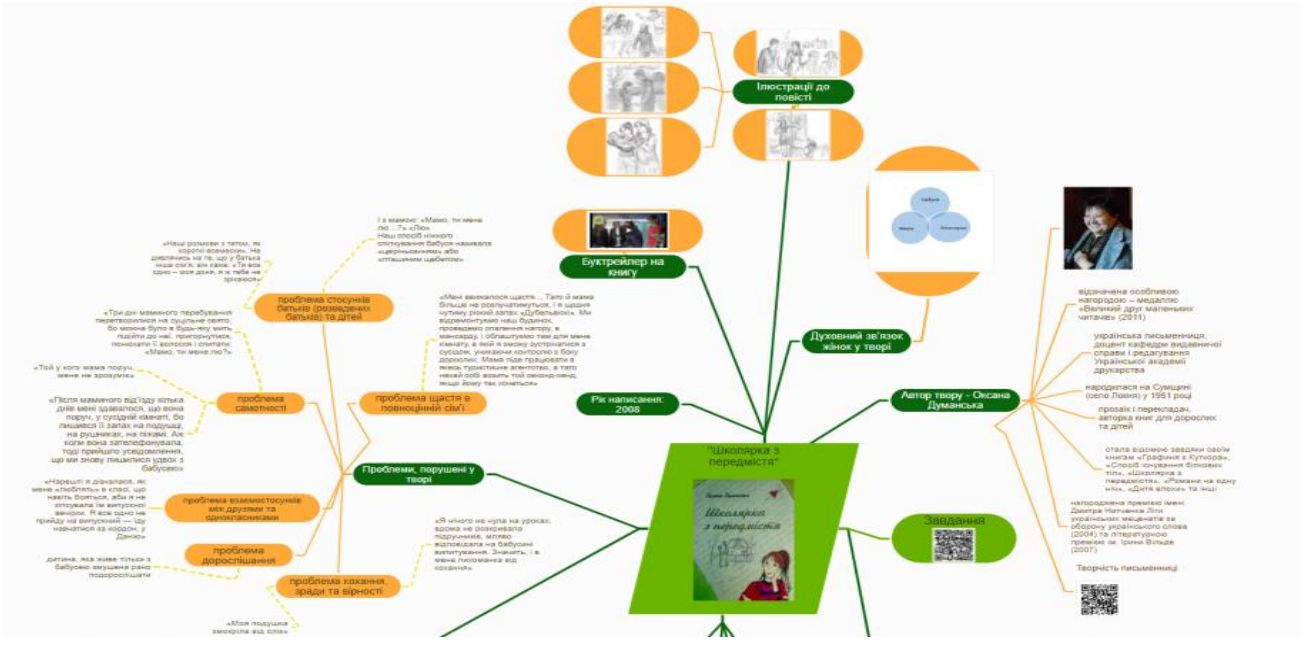

Рис. 1. Ментальна карта "Аналіз твору Оксани Думанської "Школярка з передмістя". Частина 1.

Ментальну карту формують різні компоненти. "Біографія письменниці" знайомить учнів з основними моментами її життєвої та творчої діяльності; "порушені у творі проблеми" дають можливість ґрунтовно проаналізувати та зро-

зуміти проблематику повісті; “ілюстрації до твору” візуалізують текст “щоденника”. Мотиваційними для школярів є Qr-коди з покликанням на буктрейлер на книгу запропоновано з метою мотивації учнів до читання, а завдання на онлайн-сервісі LearningApps – для перевірки засвоєння матеріалу.

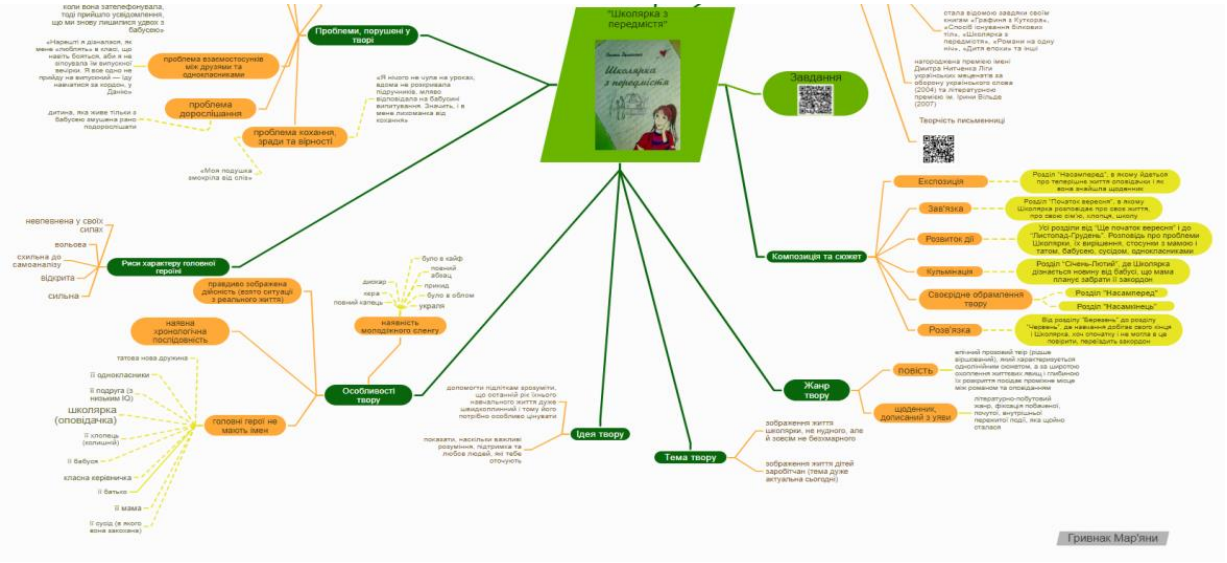

Рис. 2. Ментальна карта “Аналіз твору Оксани Думанської “Школярка з передмістя”. Частина 1.

“Композиція та сюжет твору” дають можливість ознайомитись зі структурою повісті, коротким описом розділів, сюжетними лініями; “тема”, “ідея” та “жанр” формують в учнів певні уявлення про ідейно-тематичну основу твору та дають визначення основним поняттям; “особливості твору” вказують на ознаки, які вирізняють його серед низки інших сучасних творів для юних; “характеристика головної героїні” спрямована на формування в учнів цілісного уявлення про особистість героїні, її характер, поведінку.

Висновок. Аналіз повісті Оксани Думанської з використанням ментальної карти засвідчує, що такий метод опрацювання літературного твору є ефективним та результативним. Робота з готовими ментальними картами, створення їх індивідуально чи колективно сприяє мотивації й зацікавленості учнів, активізації їхньої пізнавальної та мисленнєвої діяльності, допомагає розвивати креативність.

Список використаних джерел:

1. Buzan Tony. The Mind Map Book. New York : Pengiun Books USA, 1994. 320 p.
2. Думанська О. І. Школярка з передмістя. URL: https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=15382 (Дата звернення: 27.04.2022).
3. Kachak T. Б. Цифрові інструменти літературної освіти майбутніх учителів початкової школи в умовах дистанційного навчання. Information Technologies and Learning Tools. 2021. № 86 (6). P. 144–169. URL: https://doi.org/10.33407/itlt.v86i6.4079 (Дата звернення: 27.04.2022).

ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ НА СТОРІНКАХ РОМАНУ ОЛЬГИ ДЕРКАЧОВОЇ “ДІМ ТЕРЕЗИ”

Дідоха Аміна,
ІІІ курс, ОР бакалавр,
факультет природничих наук,
Науковий керівник – Кіндратюк Б.Д.,
доктор мистецтвознавства, доцент.

.

Здорова людина – велика цінність для України, адже така особистість здатна успішно відстоювати її незалежність на фронті й у тилу. Проблема здоров’я та здорового способу життя (ЗСЖ) завжди актуальна, особливо серед молоді. Прикро, що її представники часом потрапляють під згубний вплив соціуму, приятелів, колег і тим самим руйнують себе духовно й тілесно. Становлення системи формування культури ЗСЖ (КЗСЖ) – реальний шлях захисту здоров’я кожної особистости, спонукання до його збереження та зміцнення. Щоб вплинути на поведінку молоді, необхідні не тільки зусилля самої людини, а й сім’ї та суспільства. Передовсім про це довідуємося з наукової та методичної літератури [4; 5], творів красного письменства.

Ми вибрали об’єктом уваги один із прозових творів Ольги Деркачової – яскравої представниці молодої української психологічної прози, письменниці, професорки нашого університету, літературознавиці, докторки філологічних наук, членкині НСПУ й НСЖУ, лавреатки премій ім. В. Стефаника, ім. І. Франка, Міжнародного літературного конкурсу *Коронація слова* [1; 3].

Із красним письменством О. Деркачової вперше познайомилися на сторінках роману *Дім Терези*. Коли читаєш твори письменниці, завжди вражає одна риса, що притаманна авторському стилю цієї майстрині слова – дуже живі, реалістичні емоції та мотивації персонажів. Тобто їхня життєдіяльність багата прикладами про різні складові здоров’я, способами їхнього зміцнення тощо.

У згаданому романі оповідається про місце, де герої отримують можливість відновити внутрішню рівновагу, зваживши на терезах усі свої попередні добрі й злі вчинки, успіхи та невдачі. *Дім Терези* – будинок відкинутих на маргінес життя, але не гірших за інших. Утім уявлення про героїв трансформуються з перебігом подій, адже кожен із них урешті дає раду власним проблемам і життєвим негараздам. Водночас долі тих, хто травмований, опинився біля порога Терезиного дому й знайшов там прихисток і розуміння. Тереза після лікування в закладі для душевнохворих отримала другий шанс на життя. Скориставшись можливістю почати все спочатку, дівчина прагне бути максимально чуйною до всіх, хто потребує допомоги, й обирає дивну професію “обіймайлика”: “Сьогодні були ще два денні замовлення. У різних кінцях міста. І ще попереду нічне. Знову жінка. Попросила залишитися, доки не засне. <…> Тереза всюди вимкнула світло й зайшла до спальні. Жінка лежала в ліжку й схлипувала. Припіднялася на лікті:

“У мене рак… Метастази… Тереза <…> тихо підійшла, лягла з жінкою поряд й обійняла її. Та схлипнула голосніше. Тереза гладила її й мовчала. Що тут скажеш? <…>. Є вона, Тереза, яку постійні клієнти лагідно називають обій-

майликом і радять своїм самотнім знайомим. Дуже важливо, аби був хтось, хто тебе може обійняти" [2, с. 14]. Роман О. Деркачової спонукає цінувати кожну мить, тому що завтра може бути пізно та не вдасться нічого повернути. Кожна мить неповторна, а тому – безцінна, зокрема й для здоров'я людини.

Провідними темами роману є те, як відпустити минуле й жити далі. Водночас у творі окреслена проблема насилля в сім`ї. Це питання доречно актуалізоване письменницею на прикладі одного з персонажів [2, с. 40].

"Знаю, деяких читачів обурює, що Маруся втікає від домашнього насилля, більш войовничі жінки вважають, що вона повинна була боротися. На що їм О. Деркачова каже: "Визнаю і боротьбу, але моя героїня вирішила, що в її ситуації краще просто втекти, забути минуле і жити далі". Тобто для неї втеча – це оптимальний варіант, тому що іноді, втікаючи, ми не здобуваємо нічого, а іноді здобуваємо перемогу" [4].

Вельми важливим постулатом, який письменниця прагне донести до читача є думка про необхідність ділитися добром і теплом з іншими, бо тоді світ стає світлішим, а люди в ньому – щасливішими. "Сергій і вірив, і не вірив. Читав статті про вірші й психічне здоров'я й дивувався. Чи дійсно так може бути? Те, що слова вбивають, він знає, але щоб лікували…" [2, с. 78]. Кожна людина має мрії та цілі, досягнення яких повністю залежить від його здоров'я та віри. Здорове тіло й душа є гарантом активности та витривалости, що необхідно для будь-яких звершень.

У літературних творах О. Деркачової віднаходиться ще чимало прикладів, які переконують, що КЗСЖ – це активна діяльність особистости, направлена передовсім на збереження та зміцнення всіх складників здоров'я (духовного, морального, соціального, психічного, психологічного й тілесного [5]). Такий процес відбувається завдяки реалізації людських можливостей через діяльність, спрямовану на оздоровлення умов життя, дотримання його режиму, ритму, зокрема праці, відпочинку, упорядкування побуту та спілкування. Налагодженню такого стилю буття, коли застосовуються певні засоби впливу на організм людини, його життєдіяльність допомагає вміле використання нею свого потенціалу, зокрема творення добра. Подібне описане О. Деркачовою.

Список використаних джерел:

1. Белімова Т. Від синдрому підсніжника до будинку, де зцілюють серця: творчість Ольги Деркачової. *Слово і Час :* академіч. наук.-теорет. журнал. Київ, 2018. № 8. С. 84–88.
2. Деркачова О. Дім Терези : роман. Брустурів : Дискурсус, 2018. 184 с.
3. Деркачова О. Ольга Деркачова: Як їсти, як пити і дихати, так потрібно мені читати, бо це моє життя… : [інтерв'ю / записав І. Лазоришин]. *Галичина*. Івано-Франківськ, 2021. 5–11 лист. № 45. С. 11.
4. Литвин-Кіндратюк С., Кіндратюк Б. Народознавство та організація здорового способу життя школярів : монографія. Івано-Франківськ : Вид-во Прикарпатського університету ім. В. Стефаника "Плай", 1997. 279 с.
5. Савчин М. Здоров'я людини: духовний, особистісний і тілесний виміри : монографія. Дрогобич : ПП "ПОСВІТ", 2019. 232 с.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Кобилецька Оксана,
ІІІ курс ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Матішак М.В.,
кандидатка педагогічних наук, доцентка.

Актуальність проблеми. На сучасному етапі успішність особистості визначає низка позитивних якостей, як-от: уміння керувати своїми емоціями та здатність будувати здорові соціальні відносини. Відповідно до результатів досліджень у галузі психології, всі ці характеристики необхідно розвивати ще в дошкільному віці для того, щоб закласти основу для становлення та реалізації гармонійно розвиненої, самодостатньої та емоційно-врівноваженої особистості. Водночас простежується тенденція порушень психоемоційного розвитку дітей, що обумовлює актуальність дослідження проблеми розвитку емоційного інтелекту у дошкільників задля запобігання цьому явищу.

Закон України "Про освіту", Національна доктрина розвитку освіти, Закон України "Про дошкільну освіту" та інші нормативно-правові документи у галузі освіти містять положення про те, що освітній процес у закладах дошкільної освіти має здійснюватися на засадах гуманізму та особистісно-орієнтованого підходу до розвитку особистості дитини. Отож виникає потреба формування у дошкільників таких якостей як людяність, доброту, чуйність, відповідальність, справедливість, працелюбність та інші риси, які притаманні для емоційно зрілого індивіда.

У Державному стандарті дошкільної освіти ("Базовому компоненті дошкільної освіти" (нова редакція)) виокремлено низку компетентностей, якими повинна оволодіти дитина у дошкільному віці. Розвиток емоційного інтелекту розкривається у таких освітніх напрямах як: "Особистість дитини", "Дитина у соціумі", "Дитина у природньому довкіллі". Зокрема згідно освітньому напряму "Особистість дитини" у дошкільника повинно сформуватися вміння орієнтуватися в основних емоціях та почуттях, що є основою емоційного інтелекту.

Короткий огляд останніх досліджень і публікацій за темою. Дослідженням поняття "емоційний інтелект" займалося досить багато зарубіжних вчених, а саме: Дж. Мейєр, П. Саловей, Д. Гоулман, Д. Карузо, Р. Бар-Он, С. Хейн, Р. Купер, А. Саваф, Х. Вайсбах, У. Дакс, К. Кеннон, Дж. Готтман та ін. Я. Коменський, І. Песталоцці, Ж. Руссо, І. Гербарт, Дж. Локк та інші класики психолого-педагогічної науки також зосереджували увагу на емоційній складовій особистості.

Чимало досліджень емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку зробили й вітчизняні педагоги такі як: Т. Бородулькіна, М. Мордвинцева, О. Олійник, М. Шпак, О. Запорожець, В. Котирло, В. Ляпунова та ін.

Мета статті – теоретично обґрунтувати психолого-педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку в закладах дошкільної освіти.

Виклад основного матеріалу. Історія дослідження емоційного інтелекту бере початок ще з античних часів. Зокрема, над важливістю емоційного стану та єднання розуму і чуттєвого пізнання міркували давньогрецькі філософи Платон та Арістотель.

На початку ХХ століття американський психолог і педагог Едвард Торндайк дослідив поняття "соціального інтелекту" та визначив його як "здатність розуміти інших людей та адекватно і розумно поводитися з ними". Пізніше це дало змогу науковцям, його послідовникам характеризувати емоційний інтелект як компонент соціального інтелекту.

Проте варто зазначити, що спочатку поняття "емоційний інтелект" мало іншу інтерпретацію, зокрема – "емоційне мислення", "емоційне уявлення". І тільки у 1990 році Пітером Саловеєм та Джоном Д. Майєром було застосовано термін "емоційний інтелект". За їх визначенням, "емоційний інтелект – це здатність когнітивно переробляти інформацію, що міститься в емоціях: визначати сенс емоцій, їхні зв'язки, використовувати емоційну інформацію як основу для мислення й ухвалення рішень" [3].

Емоційний інтелект було описано як ієрархічну структуру, кожен наступний компонент якої "спирається" на попередній. Таким чином емоційний інтелект є комбінацією 4 здібностей: сприйняття та ідентифікація власних емоцій та емоцій інших людей; фасилітація мислення; розуміння емоцій; управління емоціями [4]. До складових емоційного інтелекту відносять: самосвідомість, саморегуляцію, мотивацію, емпатію, соціальні навички.

У дошкільному віці відбувається інтенсивний розвиток особистості, результатом якого є глибокі зміни у емоційній сфері дитини. Своєрідність емоцій старшого дошкільника полягає у їхній опосередкованості внаслідок чого вони стають більш узагальненими, усвідомленими та керованими. За твердженням В. Ляпунової, опосередкованість емоцій дає змогу старшому дошкільнику аналізувати вчинки та дії інших людей, а також свої власні. Дитина у старшому дошкільному віці набуває здатності стримувати небажані емоційні прояви, а також спрямовувати їх відповідно до вимог дорослих та засвоєних правил поведінки [5]. Таким чином відбувається *"соціалізація емоційного інтелекту"* старшого дошкільника (М. Шпак) [6].

У шість років у дитини розвивається уміння розпізнавати низку емоцій, таких як: радість, сум, гнів, злість, страх, роздратованість, здивування, втому тощо. Також дитина старшого дошкільного віку засвоює невербальні (міміка, виразні рухи, крик, плач) та вербальні (словесні) засоби вираження емоцій. Розвиток вербальної сторони емоційних проявів дає змогу стверджувати про високий рівень функціонування емоційного та пізнавального інтелекту.

Дитина старшого дошкільного віку схильна до емоційної децентрації – здатності перемикати увагу з власних емоцій та концентруватися на емоціях іншого (дорослого чи однолітка).

Нового рівня розвитку на етапі старшого дошкільного віку набувають вищі почуття, розвиток яких відбувається у процесі виконання різних видів діяльності. Особливої цінності для дошкільника набуває пізнавальна активність, яка часто супроводжується інтенсивними переживаннями. В процесі дослідження,

відкриття для себе нового, дитина відчуває радість та захоплення, здивування та сумнів, таким чином збагачуючи свій емоційний досвід. Цікава пізнавальна діяльність сприяє прояву радісних емоцій, що дає змогу сформувати у дитини позитивне ставлення до подальшого освітнього процесу.

Аналізуючи чинні комплексні програми розвитку дітей дошкільного віку – "Українське дошкілля", "Я у Світі", "Впевнений старт", "Дитина" – можна дійти висновку, що розвиток емоційного інтелекту розкривається у таких освітніх напрямах як: "Особистість дитини", "Дитина у соціумі", "Дитина у природному довкіллі". Окремо хотілося б звернути увагу на програму "Я у світі", де у освітньому напрямі "Особистість дитини" докладно описано розширення знань дітей про емоції та розвиток емоційного інтелекту, а також засвоєння уміння сприймати та розуміти не тільки власні почуття та емоції, а й емоції оточуючих.

Серед парціальних програм варто виділити програму з розвитку соціальних навичок ефективної взаємодії дітей від 4 до 6–7 років "Вчимося жити разом", авторами якої є Піроженко Т. О., Хартман О. Ю. Програма розвиває у старших дошкільників навички соціальної взаємодії, які є невід'ємною частиною розвитку емоційного інтелекту.

Спільним завданням вихователів закладів дошкільної освіти та батьків дошкільників є потреба навчити дітей розумно керувати своїми емоційними проявами та розвинути у дитини навички соціальної взаємодії. Для цього існує безліч вправ, ігор та терапій, які зможуть допомогти дошкільнику впоратись з своїми емоціями. Наприклад: "Прислухайся до себе", "Могутнє дерево", "Уяви себе левом!", "Чарівні речі" та ін.; ігри: "Замок", "Емоційний кубик 4 в 1", "Емоційне судоку", "Два чарівника", "Домалюй портрет", "Каструльки злості" та ін.

Аналіз психолого-педагогічних особливостей емоційного розвитку дітей дошкільного віку дозволяє виокремити загальні рекомендації для батьків дошкільників, а саме:

- визнавати наявність емоцій, а не спростовувати їх;
- визнавати наявність складних, проблемних ситуацій;
- не допускати різкої зміни емоцій;
- розмовляти з дітьми про їхні емоційні переживання;
- уважно спостерігати за дітьми;
- допомагати дітям розповідати про свої почуття.

Висновки. Отже, можна зробити висновок про доцільність розвитку емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку. Формування у дошкільника компонентів емоційного інтелекту:

- сприятиме у майбутньому вдалій реалізації дитини у суспільстві;
- допоможе уникнути непорозумінь під час контактів з оточуючими;
- сформує стійку та сильну мотивацію;
- допоможе розвинути емпатію.

Проте варто пам'ятати про необхідність систематизованого та цілеспрямованого впливу дорослих, адже без пояснень дітям доволі важко розібратися в своїх емоційних переживаннях та емоціях оточуючих.Проте варто пам'ятати про необхідність систематизованого та цілеспрямованого впливу дорослих, ад-

же без пояснень дітям доволі важко розібратися в своїх емоційних переживаннях та емоціях оточуючих.

Список використаної літератури:

1. Закон України “Про дошкільну освіту”: офіц. текст. Київ № 49, ст.259 від 11.07.2001 № 2628-III (Редакція станом на 01.01.2021). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628–14#Text.
2. Базовий компонент дошкільної освіти / наук. кер.: Піроженко. Київ : Видавництво МОН, 2021. 38 с.
3. Прокопенко І. Ф. Психологія. Підручник для студентів вищих учбових закладів. Харків : Фоліо, 2012. 863 ст.
4. Власова О. І. Психологія соціальних здібностей: структура, динаміка, чинники розвитку : монографія. Київ : Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2005. 308 с.
5. Ляпунова В. А. Психолого-педагогічні умови формування толерантності у дітей старшого дошкільного віку. *Збірник наукових праць “Педагогіка та психологія”*. 2016. Вип. 52. С.60–69.
6. Шпак М. М. Становлення емоційного інтелекту в дошкільному віці як передумова його розвитку в молодшого школяра. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”*. 2016. Вип. 4. С. 196–205.

ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ДИСГРАФІЄЮ

Костишин Наталія,
ІІ курс ОР бакалавр,
Інститут післядипломної освіти
та довузівської підготовки.
Науковий керівник – Ленів З.П.,
кандидатка педагогічних наук, доцентка.

Актуальною проблемою сьогодення є збільшення кількості учнів початкової школи з навчальними труднощами, зокрема порушеннями писемного мовлення. Означена проблема, не нова, про що підтверджує велика кількість наукових досліджень (Л. Виготський, К. Дяченко, Н. Чередніченко, Л. Тенцер, Т. Момот, А. Богуш, Л. Журавльова, Е. Данілавічютє, Є. Соботович, В. Тарасун, М. Шеремет, Ю. Рібцун, В. Ільяна, О. Аркадьєва, З. Пригода, І. Мартиненко, Ю. Коломієць та ін.). Необхідно зазначити, що навички читання та письма забезпечують учнів можливістю оволодіти ключовими компетентностями Нової української школи.

Особливого значення набуває розробка характеристики освітніх труднощів та рівнів підтримки відповідно до індивідуальних потреб та можливостей учнів з особливими освітніми потребами (ООП) Міністерством освіти і науки України та Інститутом спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Яр-

маченка НАПН України для забезпечення рівного доступу до якісної освіти за найкращими світовими стандартами.

Згідно нового Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти від від 15 вересня 2021 р. № 957 діти з дисграфією відносяться до осіб з навчальними освітніми труднощами. Завдяки спеціальним методикам, фахівці інклюзивно-ресурсного центру визначають стан сформованості навичок читання та письма та присвоюють дитині відповідний рівень підтримки в освітньому середовищі. Дітям надається індивідуальна модель підтримки, командне визначення освітньої траєкторії, тісна взаємодія з послугами ІРЦ, які позитивно впливають на підвищення якості інклюзивного навчання осіб з особливими освітніми потребами в закладах загальної середньої освіти, допоможе школам покращити процес організації та якість такого навчання [4]. Категорія освітніх труднощів визначається щодо особливостей функціонування: інтелектуальні, функціональні, навчальні, соціоадаптаційні/соціокультурні. Такі діти отримують допомогу відповідно до їхнього рівня підтримки.

Дисграфія – це часткове специфічне порушення процесу письма з збереженим інтелектом, зором та слухом, але є органічне походження. Вчені довели, що це не самостійне порушення, а один із симптомів, які входять до комплексу інших неврологічних та енцефалопатичних порушень [5].

Причинами дисграфії є несформованість та незлагодженість роботи аналізаторів, які відповідають за процес оволодіння письмом: моторного, зорового, мовнорухового та мовнослухового. Процес письма надзвичайно складний і має багаторівневу структуру, адже дитині потрібно провести низку поступових операції: здійснити звуковий аналіз слова, співставити фонему з графемою, відтворити графему рухами кисті руки, синтезувати слова з букв, переходити від одного слова до іншого, граматично структурувати речення, вміти внутрішньо програмувати речення і тексти. Збій у будь-якій операції призводить до появи тих чи інших видів дисграфії. Особливо складним для дітей з дисграфією є етап переходу від написання друкованих букв до писаних.

Найбільш обгрунтованою є класифікація помилок, представлена Є.Ф. Соботович, О.М. Гопіченко, яка базується на визначенні принципу письма та враховує причини та механізми допущених помилок. Виділяють фонетичні, графічні, оптико-просторові, лексико-граматичні.

При плануванні корекційної роботи необхідно враховувати основний механізм порушення. Корекція дисграфії – це спільна робота учасників команди супроводу дитини з особливими освітніми потребами і належної корекційно-розвиткової роботи. Учитель початкових класів формує фонематичне сприймання, звуко-буквеннй аналіз та синтез слова, увагу до відтворення слів на письмі та розвиває здібностості конструювати фрази і зв’язне висловлювання, темп письма, розширення словникового запасу. Робота логопеда спрямована на корекцію звуковимови, розвиток фонематичного слуху і слухомовнорухових уявлень. Психолог розвиває увагу, пам’ять, вербальні здібності, мисленнєві операції, підвищує самооцінку, емоційну стійкість та формує процеси довільності і самоконтролю [3]. За належної корекційно-розвиткової роботи прояви дисграфії поступово стають менш вираженими.

Список використаних джерел:
1. Державний стандарт початкової освіти. URL: https://cutt.ly/TFciRIr.
2. Концепція “Нова української школа”. URL: https://cutt.ly/PFcifRr.
3. Наказ “Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти” від 08.06.2018 р. № 609. URL: https://cutt.ly/DFcotdA.
4. Положення “Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти” від від 15 вересня 2021 р. № 957. URL: https://cutt.ly/5FciZwW.
5. Логопедія : підручник / за ред. М. К. Шеремет. 5-те вид. Київ : Видавничий Дім “Слово”, 2018. 856 с.

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кубірка Анастасія,
ІІІ курс ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Скоморовська І.А.,
кандидатка педагогічних наук, доцентка.

Актуальність теми. В сучасній педагогічній науці утверджується необхідність створення таких умов, які б забезпечували соціалізацію вихованців закладу дошкільної освіти. З огляду на це особливої значущості набуває ігрова діяльність.

В Базовому компоненті дошкільної освіти в освітньому напрямі “Дитина в соціумі” зазначено, що соціально громадянська компетентність – це здатність до прояву особистісних якостей, соціальних почуттів; до участі в соціальних подіях суспільстві та спрямовані на покращення спільного життя.

Аналіз наукових досліджень та публікацій свідчить, що ігрову діяльність, як засіб соціалізації дошкільників досліджували педагоги: Л. Артемова, Ю. Косенко, Н. Лисенко ін., психологи: Д. Ельконін, О. Запорожець, Т. Маркова та ін.

Мета статті полягає в обґрунтуванні теоретичних та практичних аспектів процесу соціалізації дітей дошкільного віку засобами гри.

Виклад матеріалу. Входження в соціальний світ відбувається безпосередньо через взаємодію дитини з дорослими.

Соціалізація – це процес становлення особистості, засвоєння індивідом соціальних цінностей і досвіду, культури, властивих даному суспільству.

Соціалізація підростаючого покоління залежить від 2-х чинників:

- зовнішнього – це його сім’я, гуртки, секції, сусіди у дворі, друзі батьків;
- внутрішнього – це його індивідуальні особливості.

Таблиця 1

Процес входження дитини в соціум

Перший етап	**До 1 року**	Контакт всередині сім'ї. Дитина осягає базову інформацію через призму сімейних відносин.
Другий етап	**Від 1 р. до 3 р.**	Взаємодія в колективі з однолітками. Важливо, щоб малюк спілкувався і контактував з дітьми.
Третій етап	**Від 3 р. до 6 р.**	Розвиток мовлення. Дитина вчиться будувати діалоги і монологи, задавати питання і аналізувати їх відповіді.

Соціалізація дитини починається з сімейного виховання і її основи закладаються у дошкільному віці. Успішному формуванню навичок соціалізації, в даний час, сприяє ігрова діяльність.

Особливо важливим є розкриття закономірностей соціалізації на різних вікових етапах. Особливості соціального розвитку дітей раннього і дошкільного віку узагальнені в таблиці 2.

Таблиця 2

Соціальний розвиток дітей у грі

Вікові періоди	Соціальна ситуація	Провідна діяльність	Ігри	Приклади
Ранній вік: 1–3 роки	Спільна діяльність дитини з дорослими	Предметно-маніпулятивна діяльність	Дидактичні ігри, ігри за правилами, тощо	"Кіт і миші", "Добери пару" тощо.
Дошкільний вік: 3–6 роки	Активізація спілкування дитини з дорослими та однолітками	Ігрова діяльність	Творчі ігри , ігри змішаного типу (в яких з'єднуються драматизація і рухлива гра тощо)	"Сім'я", "Показ моди", "Супермаркет","Аптека", "Салон краси" та ін.

Молодші дошкільники багаторазово повторюють однакові дії з одними і тими самими предметами, відтворюючи реальні дії дорослих: граючи в "обід", вони ріжуть хліб, миють посуд. Для соціалізації дітей молодшого дошкільного віку можна використовувати такі ігри: "Сім'я, "Лялька", "Посуд", тощо.

Діти середнього дошкільного віку обирають ігри з виробничими сюжетами, наприклад: "Залізниця", "Будівництво", "Лікарня", "Магазин". Вони виконують дії не заради дій, а для демонстрації свого ставлення до іншої людини відповідно до ролі в грі.

Діти старшого дошкільного віку часто організовують ігри із суспільно-політичним сюжетом ("Космос", "Війна", "Вибори" тощо). Провідним змістом гри старших дошкільників є дотримання правил відповідно до їх ігрових ролей. Чим старша дитина, тим сильніше вона виражає своє прагнення до спільної з однолітками гри.

Висновок. Таким чином, гра є важливою умовою соціального розвитку дітей. Якщо у ранньому віці соціальна ситуація розвитку дитини визначалася лише стосунками з близькими людьми, то у дошкільному – вона вступає у сто-

сунки з ширшим соціальним світом. Те, що дитина спостерігає у світі дорослих, стає предметом її ігрової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти. Дата оновлення: 12.01.2021 р. № 33. URL:https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf.
2. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : Академвидав, 2008. 432 с.
3. Кубата Н. П. Гра як засіб формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку. *Молодий вчений*. 2018. № 5. С. 53–56.
4. Мороз С. В. Роль гри в соціалізації дитини дошкільного віку. URL: http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/15519/1/29.pdf.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОКОРЕКЦІЇ САМООЦІНКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ

Лагойда Ілона,
ІІ курсу ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Качмар О.В.,
докторка філософський наук, професорка.

“Духовне життя дитини повноцінне лише тоді,
коли вона живе у світі гри, казки, фантазії, творчості”
В. Сухомлинський

Дана стаття присвячена аналізу особливостей психокорекції самооцінки здобувачів освіти засобами арт-терапії. Проаналізовано підходи до вивчення проблем психокорекції самооцінки, висвітлено засоби корекції емоційно-вольової сфери.

Ключові слова: *розвиток, сфера, аналіз, прояв, емоційно-вольова, здобувач освіти, особливості, психокорекція, арт-терапія.*

Постановка проблеми. Необхідно зазначити, що будь-яке відхилення від повноцінного та звичного виховання має можливість вплинути в майбутньому на психологічний стан учня початкової школи, а тому актуально щоб батьки, а також вчителі, котрі беруть безпосередню участь у вихованні та навчанні, користувалися методичними рекомендаціями щодо розвитку емоцій та волі особистості учня молодшого шкільного віку.

Варто наголосити на тому, що для молодшого шкільного віку характерний потяг дитини до нових, яскраво емоційних вражень, батьки та вчителі повинні обачно, за допомогою гри допомогти дитині навчитися правильно виражати свої емоції, аналізувати поведінку інших. Тому важливість дослідження особливостей психокорекції здобувачів початкової освіти засобами арт-терапії є безумовно і аргументовано.

Стан дослідження. Слід наголосити на тому, що дану тему досліджувало чимало вчених, проте найбільш влучно висвітлили такі: вивченню емоційних

станів дітей присвятили свої праці М. Аскаріна, К.Г. Бібанова, Н.П. Денисова; особливості психокорекції учнів початкової школи вивчали Г.М. Бреслав, Л.С. Виготський, О.В. Запорожець, А.І. Захаров, В.В. Зеньківський, О.Є. Іванашко, Ю.О. Приходько, С.Л. Рубінштейн, Т.М. Титаренко та інші.

Метою статті є дослідити особливості прояву психокорекції здобувачів початкової освіти засобами арт-терапії.

Виклад основного матеріалу. Мистецтво – невидимий місток, що поєднує два протилежні світи: світ фантазії та реальності. Тому останнім часом великої популярності набуває методика лікування заснована на мистецтві та творчості, або арт-терапія.

Сучасна арт-терапія – це пластичний, активний напрям, що розвивається, напрям, який постійно розширює сферу свого застосування.

Сучасна арт-терапія не має обмежень і протипоказань, вона завжди ресурсна і екологічна у плані її застосування. Сьогодні вона з успіхом використовується у психології та педагогіці, соціальній роботі та у бізнесі. Методика арт-терапії ґрунтується на переконанні в тому, що внутрішнє "Я" людини трансформується у візуальні матеріалізовані символічні образи або специфічні конструкти художньої творчості кожного разу, коли вона спонтанно, особливо не задумуючись над тим, що має вийти у кінцевому результаті, – пише картини, малює, ліпить, створює скульптуру тощо. Існує думка, що образи художньої творчості відображають зміст підсвідомих процесів, включаючи внутрішні конфлікти, страхи, нав'язливі думки, спогади дитинства, сновидіння тощо [1, с. 224].

Вступ до школи пов'язаний з глобальною перебудовою всього організму. Першокласникам важко адаптуватися до зміни провідного виду діяльності, витримувати великі інтелектуальні навантаження. Уникнути стресу в період адаптації першокласників допомагає така техніка арт-терапії, як розмальовки-антистрес.

Займаючись розфарбовуванням, дитина не тільки дає волю емоціям, але і отримує естетичне задоволення. Крім того, розфарбовування дрібних деталей – це прекрасне тренування для м'язів руки, довільності та дрібної моторики. Якщо тематика малюнка підібрана з урахуванням інтересів дитини, то при роботі з ним у дитини формується мотивація досягнення: вона намагається виконати роботу акуратно, тому що йому важливий не лише процес, але й результат [8, с. 5].

Протягом усього навчання в початкових класах арт-терапія для дітей може застосовуватися як метод профілактики девіантної поведінки. Для шкільних психологів ця технологія є експрес-діагностикою дитячо-батьківських відносин, психоемоційного стану дитини, а також соціально-психологічного клімату дитячого колективу.

Молодша школа – фундамент навчання в школі. Яким буде цей "фундамент", як дитина адаптується до школи, наскільки буде почувати себе добре в школі, чи зуміє впоратися з різними труднощами – залежить подальше її навчання. Вступ до школи повністю перебудовує життя дитини. У школі дитина попадає в нові соціальні умови. Це може супроводжуватися підвищенням тривожності, зниженням активності, переживанням емоційного неблагополуччя, пов'язаного з передчуттям небезпеки або невдачі. При несприятливих умовах

тривожність дітей та страхи перетворюються в стійку рису характеру. Ближче до 7–8 років можна говорити про певний емоційний настрій з перевагою почуття занепокоєння та страху зробити щось не так.

Найбільш ефективна робота з дітьми – це психокорекційна робота за допомогою малюнка. Використання мистецтва як корекційного фактора цілком доступно у школі. Ці арт-терапевтичні заняття можна розглядати як одну з інноваційних форм роботи з дітьми [7, с. 22].

Методи арт-терапії широко застосовують в роботі з молодшими школярами. Це і допомога в адаптації до школи, корекція взаємин в колективі та сім'ї, корекція страхів і рівня самооцінки та інших психологічних проблем. Арт-терапевтичні техніки також допомагають в діагностиці особистісних особливостей школярів, характеру їх проблем, допомагають визначити положення в класі, потенціал кожної дитини. Дуже часто діти не говорять про проблему навмисно, а деякі методи арт-терапії, дозволяють обходити захисні механізми і непомітно для дитини показувати існуючі проблеми.

Багато дітей не здатні словами висловити свій емоційний стан, переживання, а ось за допомогою технік арт-терапії – легко, в цьому безперечна перевага даного методу. У шкільному віці застосовують групові та індивідуальні форми арт-терапії в залежності від поставлених завдань, але частіше – групові форми роботи.

Ізотерапія, казкотерапія, музична терапія, танцювальна терапія, пісочна терапія, пісочна анімація, кінезіотерапія, лялькотераія, драматерапія, мандалотерапія, колажування: все це методи арт-терапії з дітьми молодшого шкільного віку.

Будучи на практиці я застосовували одну з арт-терапевничних методик "Колажування".

Колажування як арт-терапевтична техніка є створення зображень шляхом застосування фотографій, вирізок із газет і журналів, тканин, кольорового паперу, а також дерева, дроту, мотузок тощо. Основними цілями виконання колажу є:

- ❖ вирішення внутріособистісних та міжособистісних проблем;
- ❖ прояв творчих здібностей, оригінальності та унікальності;
- ❖ вираження почуттів та думок через візуальні образи, картинки;
- ❖ вихід негативних емоцій;
- ❖ побудова планів та робота з мотиваційною сферою;
- ❖ планування образу майбутнього;
- ❖ впорядковування чуттєвого досвіду індивіда [2, с. 67].

Техніку колажування доцільно застосовувати як в індивідуальній, так і груповій роботі. Відповідно до теми колажу можна використовувати музику, що є важливим фоном для творчої діяльності і створенні позитивної атмосфери [9, с. 169]. Для учнів 3-го класу я використовувала такі теми для колажів: "Я-найкращий", "Моя школа", "Мої мрії", "Мій друг", "Я і мої батьки", "Мої інтереси".

Висновки. Проаналізувавши дану тему статті, хочемо зробити ряд висновків, які будуть корисними як для теоретиків, так і практиків. Психокорекція самооцінки здобувачів освіти вивчається науковцями психологічного та педаго-

гічного напрямків для повного розуміння проблем та формування правильного стилю виховання, що сформує активну психологічно здорову особистість.

Отже, досліджувана сфера особистості залишається пріоритетною задля вивчення, оскільки вона є однією з важливих складових всебічно розвиненої, активної особи. Такі процеси як сприймання, запам'ятовування, відтворення та інші не здатні функціонувати без участі в них засобів арт-терапії.

Список використаних джерел:

1. Арт-тарапія – нові горизонти / за ред. А. І. Копитіна. Москва : Когіто-Центр, 2006. 336 с.
2. Васянович Г. П. Психологія і педагогіка : навч. посіб. Львів, 2015. 512 с.
3. Веракіс А. І., Завалевський К. М., Левківський К. М. Основи психології : навч. посібник для студентів вищих навч. закладів. Харків, 2005. 416 с.
4. Катанаха А. Вихователі та батьки – поруч чи разом? *Вихователь-методист дошкільного закладу.* 2016. Вип. № 7. С. 21–24.
5. Кириленко Т. С. Психологія: емоційна сфера особистості : навч. посіб. Київ, 2007. 256 с.
6. Макарова Л. Л., Синельніков В. М. Загальна психологія : навч. посібник. Київ, 2005. 196 с.
7. Матейко Н. М. Загальна психологія : навч. посібник. Івано-Франківськ, 2013. 160 с.
8. Москалець В. П. Основний психологічний зміст та розвивально- особистісний потенціал ігрової діяльності. *Практична психологія та соціальна робота*. 2009. № 10. С. 1–10.
9. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія : підручник. Київ, 2015. 432 с.
10. Партико Т. Б., Загальна психологія : підручник для студентів вищих навчальних закладів. Київ, 2008. 416 с.

ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТРАВМ НА ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Медвідь Уляна,
ІІІ курс, ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Кирста Н.Р.,
кандидатка педагогічних наук, доцентка.

Актуальність теми пов'язана з початком воєнних дій в Україні. Сьогодні кожна дитина, як і кожна доросла людина проходить свій шлях, проживає свою особисту історію. Проблема психологічної допомоги дітям, які постраждали в умовах війни, є нагальною для сучасного українського суспільства. У статті порушено питання: діти і війна

Закон України "Про охорону дитинства" забезпечує належні умови щодо гарантування безпеки, охорони здоров'я, навчання, виховання, соціально-психологічної адаптації та активної життєдіяльності, зростання в сімейному оточенні в атмосфері миру, свободи та рівності [1]

Поняття психологічної травми не є новим. Дослідження проблеми започатковано в працях зарубіжних учених К. Гербета, Ф. Рупперта, З. Фройда, Ж. Шарко, К. Юнга. На сучасному етапі означені питання вивчають українські науковці : З. Кісарчук, В. Климчук, С. Ройз, О. Романчук, Т.Титаренко та ін.

Мета дослідження: проаналізувати поняття психологічна травма, визначити її перші ознаки та шляхи подолання. Рекомендувати вправи, ігри, що допоможуть стабілізувати дихання і стан нервової системи дитини.

Виклад матеріалу. Однією з найбільш вразливих категорій населення до впливу емоційної напруги в суспільстві, різкого порушення звичного способу життя, різного роду втрат, є діти [2].

Відповідно, перед дорослими постає запитання: "Як пояснити дитині, що зараз відбувається?"

Перш, ніж розпочати розмову потрібно врахувати не тільки те, **ЩО** ми будемо говорити, а і **ЯК** це сказати?

✓ **По-перше, спокій дорослих вбереже дитину від надмірних переживань.** Говорити потрібно спокійним тоном, паніка завжди шкодить.

✓ **По-друге – впевненість.** Психолог Вадим Колесников зауважує: понад усе дітей травмує ("невротизує") – невпевненість батьків [3].

✓ **По-третє – пояснення.** Найкраще, що ми можемо зробити для дітей – говорити.

Психологічна травма – це наслідок травматичного стресового впливу, що руйнує систему індивідуальних особистісних захистів, що призводить до глибинних порушень цілісної системи функціонування людини [4].

Міжнародною організацією UNICEF виокремлено важливі поведінкові реакції дітей, які можуть бути передвісниками психологічної травми [4].

Ознаки психологічної травми у дитини дошкільного віку:

- дитина стала пасивною і мовчазною;
- з'явилися проблеми зі сном;
- дитина лякається звуків чи картинок, які нагадують про травму;
- дитина постійно програє травматичну ситуацію в іграх .

При психологічній травмі у роботі з дошкільниками рекомендуємо використовувати наступні терапевтичні методики, зокрема:

1) **ігротерапію** (ігри: "Ти де?" – "Я тут!", "Рукостискання", "Великі ноги");

2) **казкотерапію** (казки: "Три відважні лицарі", "Оповідання від зубної феї");

3) **арт-терапію** (Вікторія Назаревич – "Різноколірний слон у клітинку").

Також вправи: "Повітряна кулька", "Паперові сніжинки", "Цуцик сушиться", "Квітка і свічка".

Висновок. Кожного з нас переповнює відчуття хаосу, тривога та безсилля в час війни, відповідно, потрібно бути сильними та показувати гідний приклад зростаючому поколінню.

Головне завдання дорослого – оволодіти необхідними компетентностями задля розуміння почуттів і стану дитини, створення належних умов для становлення її особистості та підтримки у подоланні труднощів.

Список використаних джерел:

1. Про охорону дитинства. Закон України від 26.04.2001 № 2402-II (Редакція від 02.04.2022 р.)

2. Психологічна допомога дітям у кризових ситуаціях: методи і техніки : метод. посіб. / за ред. З. Г. Кісарчук. Київ, 2015. 6 с.

3. Як говорити з дітьми про війну? URL: https://www.unicef.org/ukraine/stories/how-to-talk-to-children-about-war (дата звернення: 04.04.2022).

4. Тривога, відчуття сорому та провини ознаки психологічної травми у дітей. URL:https://vseosvita.ua/library/tryvoha-vidchuttia-soromu-ta-provyny-oznaky-psykholohichnoi-travmy-u-ditei–559508.html (дата звернення: 04.04.2022).

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Микитюк Тетяна,
І курс ОР магістр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Бай І.Б.,
кандидат педагогічних наук, доцент.

Здоров'я, за визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) – це характеристика такого фізичного, соціального та духовного стану, коли особистість знаходиться в повному благополуччі, без хвороб та фізичних вад. Національна програма "Діти України" дає таке визначення здоров'ю: це найвищий стан духовного, фізичного, соціального та психічного благополуччя [4].

Проблема збереження здоров'я дитини є актуальною для всіх країн та народів. Особливої актуальності вона досягла в XXI столітті, коли глобалізація досягла небувалих до цього часу рівня, що й породжує величезну низку проблем із фізичним, психічним та соціальним благополуччям.

В Україні стан здоров'я школярів викликає занепокоєння в батьків, педагогів, фахівців-медиків різної спеціалізації. За статистичними даними Міністерства охорони здоров'я України, стан здоров'я сучасних школярів порівняно до аналогічних показників тридцятирічної давнини вирізняється особливою хворобливістю: значно збільшилася частка всіх видів захворювання в дітей шкільного періоду.

Створення здоров'язбережувального освітнього середовища є важливою складовою професійної компетентності сучасного педагога. Учителі, відповідно до принципу партнерства, в тісному взаємозв'язку з усіма учасниками освітнього процесу: учнями, батьками, медичними працівниками, практичними психологами, соціальними педагогами та соціальними працівниками, – усіма тими, хто зацікавлений у збереженні й зміцненні здоров'я дітей, спроможні створити здоров'язбережувальне освітнє середовище, яке відповідає вимогам та принципам Нової української школи.

Ціла низка науковців, зокрема наукові розвідки вченого В. Вітюка, під здоров'язбережувальними освітніми технологіями розуміють: всі педагогічні технології, які не шкодять здоров'ю учнів. Так, М. Смірнов зауважував: "Якщо

здоров'язбережувальні технології пов'язати з вирішенням тільки здоров'яохоронного завдання, то до здоров'язбережувальних будуть належати педагогічні проблеми, методи та технології, які не шкодять прямо чи побічно здоров'ю учнів та вчителів, забезпечують їм безпечні умови перебування, навчання та роботи в загальноосвітньому закладі" [2, с. 13].

І. Волкова, О. Марінушкіна, Л. Покроєва, З. Рябова зазначали, що здоров'язбережувальні технології мають певні особливості й характеризуються такими ознаками, як:

- методики навчання й виховання забезпечують сприятливі умови для дитини в школі, оскільки в них повністю відсутні стресові ситуації;
- організація навчального процесу здійснюється з урахуванням вікових, гендерних, індивідуальних особливостей та гігієнічних норм;
- руховий режим у школи є повноцінним та раціонально організованим [3, с. 14].

Принципи здоров'язбереження. за В. Вітюком, такі:

- не нашкодь – всі застосовувані методи, прийоми, використовувані засоби мають бути обґрунтованими та перевіреними в процесі навчання, щоб не створювати стресові ситуації для учнів та вчителів;
- піклування про здоров'я вчителя і учня – все, що використовується на уроці повинно передбачати вплив на позитивний психофізіологічний стан учасників освітнього процесу;
- безперервність і наступність – робота здійснюється цілеспрямовано не від випадку до випадку, а на кожному уроці щодня;
- суб'єкт-суб'єктні взаємини – безпосереднім учасником усіх здоров'язбережувальних заходів і в змістовому, і в процесуальному аспектах є учень;
- добір змісту, обсягу навчального навантаження, складності навчального матеріалу та організації процесу навчання з урахуванням вікових особливостей учнів;
- комплексний підхід до організації навчання з урахуванням, міждисциплінарних зв'язків, що передбачає єдність у діях всіх учасників освітнього процесу: педагогів, психологів, лікарів, батьків учнів;
- створення ситуацій успіху, що породжує успіх, тобто увага звертається спочатку на те хороше, успішне, позитивне, а вже після цього – відзначають недоліки в роботі чи поведінці учня;
- активність, що передбачає активне включення в роботу, оскільки діяльність знижує ризик розумової перевтоми;
- відповідальність за власне здоров'я – у кожної дитини треба намагатися сформувати відповідальність за своє здоров'я, тільки тоді вона реалізує свої знання, вміння та навички щодо збереження здоров'я. Перед будь-яким учителем неминуче постає завдання якісного навчання предмету, що абсолютно неможливо без достатнього рівня мотивації школярів. У вирішенні зазначених завдань можуть допомогти здоров'язбережувальні технології [2, с. 61–64].

На відміну від терміна "здоров'язбережувальні освітні технології" Т. Бойченко запропонувала застосовувати поняття "здоров'яформувальні виховні технології", до складу яких віднесла програми та методи, що виховують в учнів

культуру здоров'я, формують в учасників освітнього процесу такі особистісні якості, що спонукають до збереження та зміцнення власного здоров'я та піклування про здоров'я оточуючих людей, сприяють формуванню ціннісного ставлення до здоров'я, що, власне, й мотивує на здоровий спосіб життя [1, с. 2].

Ми вважаємо, що усі освітні технології повинні бути здоров'язорієнтованими, незважаючи на те, якою мірою, якісно чи кількісно це виявляється.

Поняття "здоров'язбережувальні освітні технології" почали використовувати в педагогіці лише в XXI столітті, тому цей термін багатьма вчителями сприймається і розуміється як еквівалент санітарно-гігієнічним заходам, що накладає на зміст освітньої роботи відтінок примітивізму й не гарантує реалізації та досягнення найважливішої задачі, передбаченої концепцією Нової української школи – збереження і зміцнення здоров'я учасників освітнього процесу.

Відтак, здоров'язбережувальні освітні технології – це комплексне застосування усіх існуючих медичних засобів, що складаються з медико-гігієнічних, фізкультурно-оздоровчих та лікувально-оздоровчих, соціально-адаптивних й екологічних, спрямованих на створення та успішне функціонування здоров'язорієнтованого освітнього середовища.

Таким чином, сутність використання здоров'язбережувальних технологій для створення здоров'язорієнтованого освітнього середовища полягає у створенні відповідних педагогічних умов виховання і навчання, які спрямовані на збереження і зміцнення здоров'я учнів, формування ціннісного ставлення до здоров'я власного та оточуючих, формування уявлення про здоровий спосіб життя та навичок його здійснення, проведення моніторингу індивідуального розвитку учнів та прогнозування можливих змін їхнього здоров'я. Усі зазначені заходи і забезпечать необхідні умови для успішної навчальної діяльності без шкоди для здоров'я та сприятимуть поліпшенню якості життя суб'єктів освітнього середовища.

Список використаних джерел:

1. Бойченко Т. Валеологія – мистецтво бути здоровим. *Здоров'я та фізична культура.* 2015. № 2. С. 1–4.
2. Вітюк В. Підготовка педагогів до створення здоров'язбережувального освітнього середовища у системі післядипломної освіти. *Формування інноваційного здоров'язбережувального освітнього середовища: досвід проектування і реалізації* : матеріали круглого столу. Луцьк : ВІППО. 2016. 124 с.
3. Волкова І. В. Створення шкіл сприяння здоров'ю. Харків : ХОНМІБО, 2007. 40 с.
4. Про Національну програму "Діти України". URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/63/96#Text.

МЕТОДИ ЕЙДЕТИКИ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Мороз Наталія,
І курс ОР магістр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Качак Т.Б.,
докторка філологічних наук, професорка.

Актуальність теми. Одним з основних завдань, яке ставить перед педагогами сучасна школа, є формування в учнів уміння вчитися: навчитися здобувати, переробляти, запам'ятовувати інформацію, обсяг якої щорічно зростає. Актуальності набуває питання: яким методам і прийомам навчання та виховання надати перевагу? Що робити, щоб кожному учневі було легко і цікаво здобувати знання? Як показує педагогічний досвід, розв'язати поставлену проблему можна за допомогою ейдотехнологій.

Мета статті – проаналізувати особливості застосування методів ейдетики на уроках читання у початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Великий вклад у розвиток ейдетики як науки належить І. Матюгіну, який у 90-х роках XX століття з групою дослідників розробив 27 методів образного розвитку уваги та пам'яті. Він запропонував використовувати цілий спектр уявлень і фантазій: зорових, рухових, тактильних, нюхових та смакових. З 1990-го року впровадження методів ейдетики в Україні почав здійснювати засновник "Української школи ейдетики "Мнемозіна" Є. Антощук. У цьому закладі освіти учні можуть навчитися в ігровій формі запам'ятовувати слова (у тому числі й іноземні), цифри, обличчя, імена, вірші, великі тексти тощо. Автор методики зазначає, що вміння дорослого "опускатися" до рівня дитини, тобто бачити яскраво, вміння дивуватися, фантазувати – це і є ейдетика [1].

Ейдетика – це методика навчання, яка розвиває здатність мислити образами, вчить методам запам'ятовування інформації, сприяє розвитку уяви. "Ейдос" – у перекладі з грецької мови означає "образ". Іншими словами, ейдетика – це ігрова методика запам'ятовування інформації, в основі якої лежить уміння уявляти різні образи та фантазувати [2].

Можливості ейдетики досить широкі: це не тільки розвиток уваги, уяви, пам'яті, різних видів мислення дитини, а й спосіб подачі навчального матеріалу. Ейдетичні здібності у школярів варто розвивати з перших днів навчання, оскільки такі здібності допоможуть їм краще і легше засвоювати навчальний матеріал, досягнути успіхів у дорослому житті.

Розглянемо основні методи ейдетики, які активно впроваджують у практику сучасні учителі початкової школи та розробляють методисти:

1. Метод піктограм (графічних асоціацій). Піктограми допомогають запам'ятати абстрактну або образну інформацію, схематично зображують її спрощеними образами (образні піктограми) або малюнками, що нагадують за формою букви (буквені піктограми)". Наприклад: для легшого та кращого запам'ятовування патріотичного вірша Володимира Сосюри "Любіть Україну" можна деякі слова замінити певними піктограмами: слово "любіть" – піктограмою сердечка, слово "Україну" – синьо-жовтим прапором, слово "сонце" – графічним зоб-

раженням сонця, слово “води” – піктограмою краплинки. За допомогою малюнків учень швидко та надовго запам’ятає вірш, не “зазубрюючи” його (Рис. 1).

	Любіть Україну, як сонце, любіть, *як вітер, і трави, і води…* *В годину щасливу і в радості мить,* *любіть у годину негоди.* *Любіть Україну у сні й наяву,* *вишневу свою Україну,* *красу її, вічно живу і нову,* *і мову її солов’їну.* *Володимир Сосюра*

Рис. 1. Вірш В. Сосюри “Любіть Україну”, відтворений за допомогою слів та піктограм

Метод ефективний і під час написання переказів. Завдяки вмінню складати й уявляти піктограми, учні легко запам’ятовують будь-який текст (художній, науково-пізнавальний).

2. Метод кінестичної пам’яті. Кінестетична пам’ять – це пам’ять на рухи та відчуття. Діти, в яких розвинутий цей вид пам’яті, не тільки легко уявляють події, а й самі відтворюють їх. Цей метод краще підходить для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, яким подобається рухатися. Наприклад, вивчаючи вірш Н. Забіли “Івасик іграшками грався, / а по двору ішов індик. / Івась побачив і злякався, / і від індика в дім утік”, дітям треба уявити себе хлопчиком Івасиком і виконувати всі дії, що є у віршику (гратися іграшкою, імітувати ходу індика, зобразити переляк, швидко побігти в дім).

3. Метод абревіатур. Це метод зручного скорочення слів, який є елементом скорочитання. Слово треба скорочувати таким чином, щоб за деякими буквами можна було здогадатися про його значення. Найкраще метод застосовувати для вивчення правил, тематичних визначень тощо. Він найбільше підходить для роботи з дітьми, в яких погано розвинена уява. Творчий процес відбувається тоді, коли діти починають здогадуватися про зміст слова за скороченим записом, записуючи його у пам’яті на рефлекторному рівні.

Наприклад:

Садок вишневий коло хати.	С-ок виш-й к-о х-и.
Хрущі над вишнями гудуть.	Хр-і н-д в-ми гу-ть.

4. “Ефект присутності” – створення у свідомості учнів образних картин, пов’язаних із актуалізацією різноманітних рецепторів (зорового, слухового, нюхового, тактильного тощо). Учитель, наприклад, може принести на урок читання за темою “Ліни Костенко. “Лісові дзвіночки”” (2 кл.) декілька квіточок з лісу. Можливість їх понюхати, доторкнутись, краще роздивитись допоможе учням яскравіше відчути красу весняного лісу, уявити зображений у вірші сюжет, запам’ятати ідею вірша [3, с. 122].

Висновок. Отже, ейдетика – це цікавий та ефективний спосіб подачі навчального матеріалу. Методи ейдетики активно впроваджуються в освітній процес НУШ, сприяючи розвитку пам'яті учнів, засвоєнню навчального матеріалу, формуванню практичних умінь і навичок. Використання ейдетичних технік на уроках читання дозволяє кожній дитині комфортно, легко та із задоволенням пізнавати світ художньої літератури, творчо асоціативно й критично мислити.

Список використаних джерел:

1. Антощук Є. Знайомтеся: ейдетика: (техніка запам'ятовування). *Шкільний світ*. 2000. № 8. С. 9.
2. Богосвятська А. І. Методика ейдотехніки та її використання словесниками. *Зарубіжна література в школах України.* 2012. № 5. С. 32–36.
3. Чепурний Г. А. Класифікація методів і прийомів мнемотехніки як засобу попередження інформаційного перенавантаження у школі. *Вісник Черкаського університету.* 2010. Вип. 191. Ч. ІІІ. С. 121–125.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ПРОФІЛАКТИКИ ЛИХОСЛІВ'Я ШКОЛЯРІВ

Озарко Яна,
IV курс ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Лемко Г.І.,
кандидатка педагогічних наук, доцентка.

Актуальність дослідження. Ненормативна лексика, лайки і образи приймаються підлітками як частина дорослого життя, як ознака приналежності до групи однолітків, позначення незалежності, однин із ефективних способів заявити себе, звернути увагу інших і саме в такий спосіб проявити яскраве самовираження.

Ненормативна лексика, як прояв вербальної агресії, є негативною психологічною реальністю підліткового віку, а профілактика її використання та корекція особистісного розвитку підлітків – актуальною проблемою практичної психології.

Ненормативна лексика – це мова, наповнена непристойними словами, непристойними виразами, лайкою. У цього явища багато визначень: нецензурна лексика, нецензурна лайка, нецензурні вирази, обсценна лексика, вербальна агресія.

Проблема використання ненормативної лексики, як соціокультурне явище, відображено у психолінгвістиці і психології, як порушення поведінки агресивної, конфліктної спрямованості.

Деякі дослідники визначають такі види ненормативної лексики [4]**:**

- Звичне – властиве людям з низьким культурним рівнем, джерелом формування є сім'я;
- Афективне – що є ситуаційною емоційною реакцією людини, пов'язане з проявом сильного почуття;

• Навмисне – свідомий епатаж, своєрідний виклик суспільству, що застосовується з метою зруйнувати загальноприйнятих норм поведінки.

Для успішної профілактики використання ненормативної лексики, особливо у дитячому та підлітковому віці, необхідно визначити те, що провокує звернення до неї, що детермінує та, що закріплює її у комунікативній поведінці дитини, підлітка. Пошук причини звернення підлітка у ненормативній лексиці позначить тактику проведення профілактичних заходів [5].

Підлітки з агресивними установками дратівливі, імпульсивні, запальні, що призводить до міжособистісних проблем, відхилень у поведінці, порушень спілкування з оточуючими, правопорушень. Усе це створює труднощі у навчанні та вихованні. Одним із яскравих проявів агресивної поведінки серед дітей та підлітків є вербальна агресія – ненормативна лексика, мат, нецензурна мова.

Психологи Британського університету Д. Аткінс, Р. Стівенс, Е. Кінгстон виявили зв’язок між ненормативною лексикою та фізичним болем. Використання ненормативної мови має ефект полегшення болю і може сприяти поліпшенню самопочуття [3].

І. Бушай резюмує “вседозволеність мови, лихослів’я обертається хворобою інтелекту – спотвореною свідомістю” . [2] Діти, що виростають у такому середовищі, набувають розумової, психічної, культурної ущербності, стають агресивними. Основними біологічними причинами ненормативної мови є невротичні розлади, нервово-психічна нестійкість, патологія розвитку та копролалія, тобто коли людина без причини починає кепськословити і не може зупинитися або відчуває до цього непереборний потяг.

Проблема профілактики та корекції, на думку А.Р. Гузаєвої, має вирішуватися у таких напрямах: [1]

• вивчення чинників, що викликають порушення у особистісному розвитку підлітків і призводять до вербальної агресії, поведінки;

• усунення цих негативних впливів;

• рання діагностика деструктивної поведінки підлітків;

- забезпечення диференційованого підходу у підборі виховних та профілактичних засобів психолого-педагогічної корекції вербальної агресії, вживання лайки, підлітками.

Виходячи з вище викладеного визначаємо, що психолого-педагогічна профілактика використання ненормативної лексики у підлітків спрямована на попередження порушень у розвитку та становленні особистості, мінімізацію та виключення використання ненормативної лексики у спілкуванні.

Профілактика використання ненормативної лексики у підлітків стає соціально значимою та у своєму рішенні практично необхідною. Тільки спільні зусилля батьків, психологів, педагогів, соціальних та медичних працівників, політиків, діячів культури допоможуть змінити ставлення до лихослів'я. Психолого-педагогічна профілактика пов'язана із діагностичною, консультативною, корекційною діяльністю педагога-психолога.

Отже, проблема лихослів'я серед школярів визначається в першу чергу природною потребою у самовираженні. Тобто із здатністю та можливістю у дитини висловити свої почуття, стани, відносини у вербальних формах. Така проблема постає найбільш актуальною саме у підлітковому віці, коли такі потреби виходять на перший план у дитини, і вона формується як особистість.

Список використаних джерел:

1. Бончук Н. Аспект лихослів'я в комунікативній поведінці підлітків та юнацтва. *Молодий вчений.* 2016. С. 440–446.
2. Бушай І. Образ світу та особистісні риси школярів із адиктивною поведінкою. 2019. С. 65–69.
3. Вен Т. Чому лаятися корисно. BBC News Україна. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/vert_fut/2016/03/160304_vert_fut_the_surprising_benefi_ts_of_swearing_vp.
4. Єрьоміна Л., Глоба С. Профілактика лихослів'я серед підлітків як соціальна потреба сьогодення. 2020. С. 41–45.
5. Кулешова О. Психологічні фактори профілактики використання ненормативної лексики в підлітковому віці. Київ, 2019. С. 211–215.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО

Славська Богдана,
І курс ОР магістр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Салига Н.М.,
кандидатка педагогічних наук, доцентка.

Перед сучасним суспільством постала необхідність якісної підготовки висококваліфікованих викладачів закладів вищої освіти, подолання суперечностей між існуючим рівнем функціонування освіти і тими завданнями, які їй потрібно вирішувати. Відповідно актуальним є завдання наукового обґрунтування змісту та умов ефективного формування педагогічного професіоналіз-

му майбутнього викладача як інтегрованої якості, що визначає результат інтенсивної педагогічної діяльності та включає спрямованість на роботу в умовах несталого соціокультурного простору, культуру педагогічного мислення, емоційну та діяльнісну сфери, вирішення на високому рівні професійних завдань майбутньої професійної діяльності.

Українськими та зарубіжними вченими проаналізовано різні аспекти проблеми професійного становлення викладача закладу вищої освіти, а саме: формування педагогічної майстерності вчителя (І.А. Зязюн, Т.Ф. Матвійчук, В.В. Радул, Н.М. Тарасевич та ін.); професійної майстерності педагога (В.І. Авершин, І.Т. Федоренко, Л.Л. Хоружа та ін.); професійно-педагогічної культури (Н.Г. Ничкало, С.О. Сисоєва та ін.), умови професійного становлення майбутнього викладача закладу вищої освіти (О.І. Гура, А.М. Коломієць, О.М. Кутова, М.П. Лещенко та ін.).

Аналіз наукової літератури дає можливість стверджувати, що хоча вчені погоджуються із тим, що поняття педагогічного професіоналізму відносно викладача закладу вищої освіти є багатоаспектне і потребує комплексного дослідження, одноголосної думки відносно цього питання немає.

Викладачі закладу вищої освіти, згідно із Законом України "Про вищу освіту", зобов'язані виконувати покладені на них обов'язки: "Постійно підвищувати професійний рівень, педагогічну майстерність і наукову кваліфікацію. Забезпечувати високий науково-теоретичний і методичний рівень викладання дисциплін у всьому обсязі освітньої програми відповідної спеціальності. Додержуватись норм педагогічної етики, моралі, поважати гідність осіб, які навчаються у закладах вищої освіти, прищеплювати їм любов до України. Виховувати їх у дусі українського патріотизму й поваги до Конституції України. Додержуватися законів України, статуту та правил внутрішнього розпорядку ЗВО" [1].

У таких умовах загострюється проблема професійного зростання майбутнього викладача ще на етапі магістерської підготовки, постає необхідність розвитку особистісних якостей і здібностей, які відіграють важливу роль у його професійному становленні, а також у реалізації завдань вищої школи.

Перш за все нам необхідно визначити сутність поняття "педагогічний професіоналізм майбутнього викладача". З цією метою звернімося до аналізу ключових понять. Педагогічний словник тлумачить професіоналізм педагога як "сукупність психофізіологічних, психічних та особистісних змін, які відбуваються у людині в процесі оволодіння знаннями та довготривалої діяльності, що забезпечують якісно новий, вищий рівень розв'язання складних професійних завдань" [4, с. 203]. Що стосується акмеологічного словника, то він трактує досліджуваний нами феномен як "суб'єкт професійної діяльності, який володіє високими показниками професіоналізму особистості та діяльності, самоефективності; такий, що має високий професійний і соціальний статус, систему особистісної та діяльнісної нормативної регуляції що динамічно розвивається; є постійно спрямованим на саморозвиток та самовдосконалення, що мають соціально-позитивне значення [3, с. 43].

Ми цілком поділяємо точку зору сучасних науковців (О.І. Гура, Н.В. Кононець, М.М. Михайличенко та ін.) про те, що педагогічний професіо-

налізм є багатокомпонентною властивістю особистості, яка формується, з одного боку, у процесі діяльності; а з іншого – виступає результатом цієї діяльності.

Учені Н. Кононець та Я. Смаглій виокремлюють особистісну та процесуальну суть професіоналізму викладача ЗВО. На думку вчених, особистісну суть педагогічного професіоналізму об'єднують теоретичні знання, відповідальне ставлення фахівця до професійної діяльності, потреба у саморозвитку та самовдосконаленні. Процесуальна сутність педагогічного професіоналізму об'єднує "комплекс умінь гностичних, самовдосконалення, спілкування, уміння перебудовувати діяльність свою і студентів, реконструювати навчально-виховну інформацію з метою отримання очікуваного результату своєї праці" [5, с. 286].

Ми погоджуємось із думкою вчених, що "важливою складовою професіоналізму майбутнього викладача є готовність і спрямованість до самовдосконалення, що забезпечує динамічність, розвиток професійних якостей і характеристик шляхом адекватної самооцінки і оперативного усунення виявлених у процесі педагогічної діяльності особистісних недоліків, вдосконалювати професійний рівень викладача відповідно до вимог часу" [4, с. 65].

Так, здійснивши теоретичний аналіз поняття "педагогічний професіоналізм майбутнього викладача ЗВО", робимо висновок, що це недостатньо досліджене складне особистісне утворення, яке виявляє особистісно-процесуальне становлення педагога-професіонала і характеризується наявністю сформованих професійно-важливих характеристик, що складають зміст його педагогічної культури, майстерності та компетентності, показником його професійної зрілості та є неперервним процесом. У зв'язку з цим, актуальним напрямом подальших наукових пошуків є дослідження викладацького досвіду визначних українських та зарубіжних учених, створення умов для постійного професійного вдосконалення майбутнього викладача ЗВО.

Список використаних джерел:

1. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності : навч. посібник. Київ : ЦУЛ, 2005. 224 с.
2. Закон України "Про вищу освіту" (2014 року) URL: http://yurist–online.org/.
3. Основи акмеології : підручник. Львів : Новий Світ–2000, 2020. 320 с.
4. Радул В. В., Кравцов В. О., Михайличенко М. В. Основи професійного становлення особистості сучасного вчителя : навч. посіб. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2007. 252 с.
5. Смаглій Я. О., Кононець Н. В. Теоретичні аспекти формування професіоналізму майбутнього викладача на засадах акмеології. *Збірник наукових статей магістрів* / Навчально-науковий інститут харчових технологій, готельно-ресторанного та туристичного бізнесу. Полтава : ПУЕТ, 2020. С. 285–293.

ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ МНЕМОТЕХНІКИ В РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Угринчук Вікторія,
ІІІ курс ОР бакалавр, педагогічний факультет.
Науковий керівник – Матішак М.В.,
кандидатка педагогічних наук, доцентка

“Якщо дитині пропонувати вивчити п’ять невідомих слів,
вона буде довго і марно мучитися,
але якщо пов’язати 20 таких слів із картинками,
дитина їх засвоїть миттєво”.
К.Д. Ушинський

Однією з проблем для сучасного дошкільника є величезний потік інформації і неможливість впоратися з її обробкою самостійно. Це реальність, у якій опиняються наші діти. У зв’язку з цим, актуальним стає необхідність удосконалювання сучасних методів і прийомів, використання більш ефективних науково-обґрунтованих шляхів розвитку дітей дошкільного віку. Одним із таких методів є метод мнемотехніки. Оскільки у дітей дошкільного віку переважає наочно-образна пам’ять, то саме цей метод забезпечуватиме ефективне запам’ятовування, збереження і відтворення інформації, спростить процес запам’ятовування, розвине асоціативне мислення, мову й уяву, підвищить уважність [3].

Базовий компонент сучасної дошкільної освіти спрямовує зусилля батьків, педагогів гнучко реагувати на сучасні соціокультурні запити сьогодення, збагачувати знання дитини необхідною якісною інформацією, допомагати їй реалізувати свій природний потенціал [1]. Забезпечуючи різнобічний розвиток дітей відповідно до їхніх здібностей, індивідуальних, психічних, фізичних особливостей кожен педагог прагне зробити освітній легким, цікавим, доступним та комфортним, без розумового і нервового перенапруження. Зацікавити дитину, захопити ігровим завданням та досягти результату – мрія кожного педагога.

Аналіз наукових досліджень засвідчив розмаїття поглядів щодо поняття мнемотехніка. На думку Г. Чепурного: мнемотехніка – це технологія покращення засвоєння нової інформації через свідоме утворення асоціативних зв’язків за допомогою спеціальних методів та прийомів [5]. Як стверджує Р. Павелків, мнемічна діяльність – це специфічно людський феномен, адже тільки в людини запам’ятовування стає спеціальним завданням, а заучування матеріалу, збереження його в пам’яті і пригадування – специфічною формою свідомої діяльності. При цьому людина повинна чітко відділити той матеріал, який їй було запропоновано запам’ятати, від усіх побічних вражень. Серед дослідників даного питання слід відмітити: Л. Рибалка, О. Якубишена, А. Клименко, С. Бондар, О. Масюк. Аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що сучасні трактування поняття мнемотехніки позначають сукупність прийомів і методів запам’ятовування інформації, що застосовуються в тій чи іншій системі, а сам термін має трактування як практичне застосування методів, визначених в даній конкретній мнемоніці.

Кожна людина хоче мати ідеальну пам'ять для того, щоб отримати можливість запам'ятовувати великі обсяги інформації. Тому великий інтерес викликають спеціальні техніки, які сприяють поліпшенню і правильному розвитку можливостей пам'яті. Застосовувати їх краще, починаючи з раннього дитинства, тоді можна отримати гарні результати. Мета статті – дослідити та проаналізувати ефективність використання прийомів мнемотехніки в роботі з дітьми дошкільного віку.

Пам'ять дітей у дошкільному віці має мимовільний характер. До 5–7-річного віку діти не ставлять перед собою завдання спеціально запам'ятати певний матеріал.

Діти молодшого і середнього дошкільного віку накопичують значний досвід: тілесний, емоційний, соціальний, побутовий тощо. Досвід взаємодії зі світом забезпечується саме завдяки мимовільній пам'яті. На третьому році життя діти мають великий обсяг і тривалість пам'яті, аби розповісти сон, переказати прослухану казку, вивчати невеликі вірші та пісеньки. У нормі дитина цього віку може за фото або наживо розпізнавати місця та людей, яких уже бачила раніше; упізнавати за маршрутом кінцевий пункт (дитячий садок, дім бабусі). Дитина пам'ятає біля тисячі слів і користується ними.

Ближче до завершення дошкільного віку – на шостому-сьомому році життя – у дитини починає формуватися довільна пам'ять. Спочатку довільна пам'ять потрібна дитині для розв'язання певного завдання тут і зараз: пригадує, як дорослий показував спосіб налагодження улюбленої іграшки, навчав запускати повітряного змія тощо. Згодом у дитини виникає бажання цілеспрямовано запам'ятати і вивчити щось із тієї причини, що пізніше ці знання можуть знадобитися.

Мнемотехніка – це система методів і прийомів, що забезпечують ефективне запам'ятовування, успішне освоєння дітьми знань про особливості об'єктів природи, про навколишній світ, ефективне запам'ятовування структури розповіді, збереження і відтворення інформації, і звичайно розвиток мовлення [4]. У молодшому віці для дитини дуже важливе сенсорне запам'ятовування, а саме: колір, форма, величина. Тому доцільно використовувати мнемоквадрати (картинки із зображенням предметів). Завдяки цьому діти будуть розглядати їх, називати, описувати, запам'ятовувати, збагачувати свій словниковий запас. Із дітьми середнього дошкільного віку варто використовувати абетку символів (графічне зображення людини, тварини, предмета), яку використовують з дітьми під час роботи з мнемодоріжками, а в подальшому – з мнемотаблицями. У роботі слід застосовувати мнемодоріжки – квадрат з чотирьох чи більше картинок, з яких можна скласти невелику розповідь в 2–3 речення. Доріжки мають віконечка, які щось означають. У навчально-виховному процесі з дітьми старшого дошкільного віку використовують мнемотаблиці. Мнемотаблиці – це графічне зображення персонажів казки, явищ природи, віршів, певних дій шляхом виділення головних смислових ланок сюжету казки, оповідання, певної теми.

Працюючи з дітьми освітянам постійно доводиться шукати такі технології, що полегшать процес засвоєння дітьми матеріалу. У даний час все частіше в дошкільників спостерігаються такі проблеми, як: бідний словниковий запас,

невміння узгоджувати слова в реченні, порушення звуковимови, уваги, тому виникає необхідність використання наступних вправ [2]:

- “Збери набір”. Дайте окремі зображення. Дитина має згрупувати їх і пояснити, чому вирішила покласти їх разом.
- “Намалюй свої враження”. Запропонуйте разом намалювати враження, які залишилися від минулого дня. Далі дитина повинна розповісти, що сьогодні було зле, а що добре.
- “Вивчи вірш”. Щоб легше було вчити вірші, застосовуються спеціальні таблиці. На них кожен рядок зобразіть у вигляді знаку або картинки. Обов’язково доповнюйте таблиці словами або буквами.
- “Сітка пам’яті”. Дайте картинку. Розкажіть, що зображено на ній, а потім переверніть картинку. Дитина повинна назвати елемент, який є на тому чи іншому зображенні, потім відкрити її і перевірити власні знання.
- “Розповіді по картинках”. Знайдіть розповідь, в якому частина слів замінюють картинки. Таким чином дитина буде вчити нові слова і розвивати уяву.
- “Фотопам’ять”. Дайте дитині картинку, потім приберіть її, покажіть зовсім іншу, щоб вона відрізнялася від попередньої певним елементом.
- “День-ніч”. Розкладіть на столі різні картинки. Сказавши, “Прийшла ніч”, дитина повинна заплющити очі, а ви в цей час заховати одне зображення. Розплющивши очі, дитині належить вгадати, якої саме картинки не вистачає.

Використання прийомів мнемотехніки батьками теж є вкрай важливим. Запропонуйте намалювати дитині схеми – малюнки про те, як пройшов день. Час від часу пропонуйте малюнки і нехай дитина самостійно складе розповідь. Ви можете запропонувати ілюстрацію із відомої вам обом книжки і придумати свій, відмінний від оригіналу фінал. Регулярне застосування даної техніки допоможе дитині збагатити свій словниковий запас, навчить вибудовувати грамотні, логічні ланцюжки.

Використання технології мнемотехніки у будь-якому навчальному закладі є збагачувальним і перетворювальним фактором. Це один із шляхів оновлення змісту освіти згідно сучасним вимогам, сприяє дотриманню принципу інтеграції, який забезпечується взаємодією всіх освітніх галузей.

Список використаної літератури:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / авт. кол-в: О. М. Байєр, О. К. Безсонова, Брежнєва та ін.; наук. кер.: Т. О. Піроженко. 2021. 38 с.
2. Мнемотехніка – тренування пам’яті, техніка запам’ятовування інформації: методи, вправи і прийоми. URL: http://goodhouse.com.ua/poradi/14028-mnemotexnikatrenuvannya-pamyati-texnika zapamyatovuvannya-informacii-imen-na-osnovi-vizualnogo-mislennya-metodi-tablicivpravi-i-prijomi-dlya-pochinayuchix-doroslix-mnemotexnika-dlya-rozvitk.html.
3. Мнемотехніка для дошкільнят / А. Чумаченко, Л. Гавріна, В. Авраменко та ін.; упоряд. В. Семизорова, Н. Радоміцька. Київ : Видавнича група “Шкільний світ”, 2019. 168 с.

4. Самченко І. В. Використання мнемотехніки в освітньому процесі закладів дошкільної освіти. URL : https://naurok.com.ua/stattyavikoristannya-mnemotehniki-v-osvitnomu-procesi–248547.html
5. Чепурний Г. А. Мнемотехніка: технологія ефективного засвоєння інформації в умовах сучасної освіти : навчально-методичний посібник. Тернопіль : Мандрівець, 2015. 115 с.

МУЗИКОТЕРАПІЯ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ

Арсенич Христина,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Таран І.М.,
кандидатка педагогічних наук, доцентка.

У нових соціально-політичних умовах нашого суспільства гостро і актуально постало питання про пріоритетне значення навчання і виховання дітей з обмеженими можливостями здоров'я, їх становлення та розвиток.

Відповідно до статті 1 Закону України "Про освіту": "…особа з особливими освітніми потребами – особа, яка потребує додаткової постійної чи тимчасової підтримки в освітньому процесі з метою забезпечення її права на освіту" [1]. Можна наводити безліч прикладів, у яких люди з особливими освітніми потребами працюють, створюють власні сім'ї, виховують дітей, тобто живуть звичайним життям. Та, на жаль, у багатьох людей існує думка, що дітей з особливостями у розвитку потрібно відокремити від суспільства, щоб їх не боялися, не осуджували та не насміхалися з них. Тому потрібно докладати багато зусиль для того, щоб діти неупереджено ставились до тих однолітків, у кого інший зір, слух, мовлення, рухи, зовнішній вигляд, домівка чи сім'я та поводились з ними толерантно. Слід вчити учнів ставитися до дітей з особливими освітніми потребами доброзичливо, з повагою, вчити допомагати, підтримувати та дружити з тими, хто трішки інакший, хоча також переживає емоції, думає, мріє й має серце.

Сьогодні навчання дітей з особливими освітніми потребами відбувається не тільки у спеціальних закладах, а також у загальноосвітній школі. З огляду на це важливого значення набуває питання пошуку нових форм, засобів та методів навчання, виховання та розвитку дітей із порушеннями психофізичного розвитку. Однією із важливих форм психокорекційної допомоги дітям з особливими освітніми потребами є музикотерапія.

Термін "музикотерапія" в перекладі з грецької мови означає "зцілення музикою". Хоча лікування музикою відоме давно, проте тільки у XX столітті музикотерапію почали інтенсивно використовувати у лікувальній та педагогічній практиках. "Музична терапія – використання музики з метою нормалізації психічних станів та лікування хвороб нервової та серцево-судинної систем, гіпертонії та гіпотонії, депресії, функціональних розладів тощо" [2, с. 166].

Позитивний вплив музики на організм людини підтверджується як зарубіжними, так і українськими вченими. Музика також є надзвичайно важливою для розвитку, функціонування та оздоровлення дітей з особливими освітніми потребами. Наприклад, відомо, що у Козятинському реабілітаційному центрі для важкохворих дітей дівчинка оздоровилася за допомогою музики [3].

Чеські дослідники стверджують, що сонати для двох фортепіано В.А. Моцарта припиняють напади епілепсії, а в деяких випадках навіть зовсім позбавляють від них. Також діють як анестезія під час пологів чи в інших випадках, коли потрібно знеболювальне [4].

Досліджуючи вплив музики на зір, бразильські вчені проводили експеримент, в якому брало участь шістдесят людей. Половина пацієнтів готувалася до перевірки зору під музику В.А.Моцарта, а друга половина – у цілковитій тиші. У ході експерименту було виявлено, що люди, які готувалися до перевірки зору під музику, значно краще фокусувалися та загалом показали кращі результати, ніж ті, хто готувався в тиші. Італійський дослідник Л. Бернарді дійшов висновку, що арії Дж. Верді позитивно впливають на серцево-судинну систему, оскільки синхронізуються з ритмом серця. За допомогою класичної музики французький актор Ж. Депардьє позбувся заїкання всього за 3 місяці, слухаючи музику кожен день.

Музикотерапія – це одна із новітніх психологічних технологій, яка сприяє розвитку та функціонуванню дитини із особливими освітніми потребами у суспільному середовищі та забезпечує урівноважений психоемоційний стан. Проте, на жаль, в Україні на даний час музикотерапія як предмет офіційно не визнана. Також не існує жодного факультету чи відділу вищого навчального закладу для отримання фаху з музикотерапії. Тільки у Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова та у Національній музичній академії України імені П.І. Чайковського факультативно впроваджено навчальний курс вивчення музикотерапії. Зараз необхідно розвивати сферу цієї галузі, оскільки наша країна знаходиться у центрі екологічних проблем, військових подій та кризи.

Музикотерапія повинна мати належне місце у навчально-виховному процесі для дітей з особливими освітніми потребами. Адже саме використання нетрадиційних та творчих методів терапії, таких як арт-терапія, створює більше шансів для розвитку та оздоровлення дитини [5, с. 10].

Важливим на заняттях з музикотерапії є формування у дітей музичної та національної культури, адже музична культура – це культура особистості, де виховання національної свідомості та ідеї української державності посідають центральне місце. На музичних заняттях потрібно прививати любов до своєї держави, мови та національного надбання, зокрема пісень. Використання пісенного матеріалу в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами відкриває великі перспективи та має непересічне значення для їх особистісного оздоровлення та розвитку.

Список використаних джерел:

1. Про освіту : Закон України від 16.07.2019 р. № 10-р/2019. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145–19#Text.
2. Юцевич Ю. Є. Музика : словник-довідник. Вид 2-ге переробл. і доп. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2003. 352 с.
3. 12-річна Аня, яка страждає на дцп, завдяки заняттям музикою навчилася ходити, танцювати і стала переможцем чотирьох міжнародних естрадних конкурсів. *Газета "Факти"*. 28 квітня 2006. URL: https://fakty.ua/45747–12-

letnyaya-anya-stradayucshaya-dcp-blagodarya-zanyatiyam-muzykoj-nauchilas-hodit-tancevat-i-stala-pobeditelem-chetyreh-mezhdunarodnyh-estradnyh-konkursov.
4. Mehta A. Mozart effect: Listening to composer's Sonata For Two Pianos K448 can prevent epileptic seizures, study finds. *Sky News*. 2021. 19 June. URL: https://news.sky.com/story/mozart-effect-listening-to-composers-piece-can-have-anti-epileptic-effect-on-brain-study-finds–12336439.
5. Методичний посібник з музикотерапії для дітей дошкільного віку зі складними порушеннями психофізичного розвитку / упоряд. Н. Квітка. Київ, 2013. 82 с.

МЕТОДИ ТА ФОРМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Байляк Діана,
І курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Синишин Л.О.,
кандидатка педагогічних наук, доцентка.

Актуальність дослідження. Естетичне виховання займає одне із провідних місць у педагогіці, бо воно формує духовно багату, зорієнтовану на загальнолюдські цінності особистість.

Об'єктом дослідження є навчально-виховний процес вивчення малювання на уроках образотворчого мистецтва в закладах середньої освіти.

Предметом дослідження є художньо-виховний процес школярів засобами образотворчого мистецтва.

Метою дослідження є визначити шляхи вдосконалення занять засобами образотворчого мистецтва.

Сучасна освіта орієнтована на особистий розвиток учня. В умовах швидкої зміни суспільства людина так само має швидко пристосовуватися до сучасності, щоб жити. Значить, головною та першочерговою задачею вчителя є навчитися змінюватися та осучаснюватися. Потрібно здобувати нові знання, що з'являються і все, що потрібно інтерпретувати у свій варіант вирішення поставлених задач та викладання. Варто удосконалювати свої навички та вміння і бути сучасним.

Учитель має постійно працювати над розвитком творчого потенціалу учнів. Цю ідею продовжували у своїй педагогічній спадщині Б.Д. Грінченко, А.С. Макаренко, В.О. Сухомлинський. Слід зазначити, що деякі вчителі загальноосвітніх шкіл уже багато років працюють над проблемою формування творчих здібностей учнів.

З власного досвіду, можу сказати, у процесі навчання учнів потрібно впроваджувати у практику цілісний підхід до розвитку, виховання та навчання дитини, який передбачає формування життєздатної, свідомої, всебічно розвиненої, творчої особистості.

Образотворче мистецтво дуже зацікавлює дітей у процесі навчання. Тому завдання вчителя є розкрити потенціал учня у цьому виді мистецтва та зацікавити його ще більше щоб в кінцевому результаті вийшла гарна робота, яка буде подобатися учневі.

Адже використання різних матеріалів, специфічних засобів виразності сприяє розкриттю творчого потенціалу дитини. Зараз цей жанр мистецтва активно впроваджується у навчальну діяльність.

Одним з прийомів емоційного мотивування навчання є створення ситуації заохочення, тобто введення до навчального процесу захопливих прикладів, дослідів. Підвищений інтерес в учнів викликають уривки з художньої літератури, присвячених життю і діяльності видатних художників. Наприклад, на уроках образотворчого мистецтва використання фактів із життя майстрів мистецтв може не тільки зацікавити учнів, а й викликати позитивне ставлення до предмета, теми, яка вивчається.

Для формування навчальних мотивів велике значення має використання ***ситуацій пізнавальної новизни, пізнавальних ігор, навчальних дискусій, пізнавальних суперечностей, використання аналогій, створення ситуацій успіху.***

Активне формування орієнтації учнів на досягнення життєвого успіху відбувається в спеціально створеному освітньому просторі – навчальній діяльності в класі, у гуртковій роботі, на пленері. Простір ми розуміємо і орієнтуємося на взаємодію як усередині нього, так і поза ним.

Мистецтво образотворення або образотворче мистецтво, як загальноосвітня дисципліна в школі, має винятково важливе значення для розвитку творчих здібностей, виховання естетичної, емоційної та духовної культури.

Якщо зміст мистецької освіти може бути надзвичайно строкатим і змінним у часі, то вимоги до її головного продукту видаються стабільними. Це якість вишколених фахівців, педагогів, дослідників тієї чи іншої мистецької професії та разом і визначаючі цю якість мистецькі твори. Без орієнтації на цей кінцевий продукт не можна обійтися, якщо хочемо пізнати історичну, теоретичну чи прикладну роль мистецької освіти.

Необхідними компонентами творчості є фантазія, уява, психічний зміст якої втілюється у створенні образу кінцевого продукту (результату творчості).

Сучасні дослідники творчості вважають, що особистісні чинники є визначальними в досягненні творчих результатів. На думку Айзенка, риса “креативність” пов’язана з творчими досягненнями через особистість, оскільки саме особистість є механізмом реалізації творчих здібностей у творчій діяльності.

Творча особистість – це особистість, у якої поєднуються внутрішня потреба творити із розумінням суті справи, знаннями та вміннями, відповідною обдарованістю. Творча особистість завжди характеризується високим рівнем креативності, яскраво вираженими особистісними якостями і здібностями, які сприяють успішній професійній діяльності. Тобто, це людина, яка має нетрадиційне, самостійне мислення, багатий духовний світ, створює щось нове, оригінальне.

Головними компонентами змісту мистецької освіти є знання та уявлення про світ, досвід способів творчої діяльності та досвід емоційно-ціннісної оцінки.

В житті людини мистецтво виконує ряд функцій: гедоністичну, науково-пізнавальну, комунікативну, художньо-естетичну, утилітарно-практичну, виховну, розвивальну та інші.

“Творчість, – писав В. Сухомлинський, – починається там, де інтелектуальні й естетичні багатства, засвоєні, здобуті раніше, стають засобом пізнання, освоєння, перетворення світу. При цьому людська особистість немовби зливається із своїм духовним надбанням. Творчість не приходить до дітей з якогось натхнення. Творчості треба вчити”. Творчі здібності, або креативність (від лат. творення) – це здатність дивуватися і пізнавати, вміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях, це спрямованість на відкриття нового.

Розвиток творчих здібностей необхідно розпочинати з ранніх років, враховуючи нахили дитини. Чим раніше починається розвиток здібностей, талантів, тим більше шансів на їх розкриття. У дитячому віці учень більше здібний до творчості, ніж у зрілому, тому що на нього не впливають різноманітні стереотипи.

Висновок. Отже, методика викладання образотворчого мистецтва в українській освіті зазнала чималих змін. Проте основним принципом так і залишилось виховання естетичного смаку і формування творчої особистості. В сучасній методології навчання існує достатньо багато дієвих принципів для навчання. Освітнім закладам сьогодення необхідно лише застосовувати всі навчально-виховні можливості образотворчого мистецтва, як важливого фактору у вихованні гармонійно розвинених дітей. Мистецтво, допомагає дітям розвивати творчі здібності та вміння.

Створюючи відповідні педагогічні умови розвитку творчих здібностей учнів, ми тим самим даємо можливість дитині повірити в себе, відчути себе митцем, творчою особистістю.

Список використаних джерел:

1. Блудова Ю. О. Художньо-естетичне виховання як один з основних чинників гармонійного розвитку особистості. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2015. Вип. 40. С. 64–70.
2. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки : навч. посібник. Київ : Знання, 2008. 566 с.
3. Гнатюк М. В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво (основи образотворчої грамоти) : навч.-метод. посіб. Івано-Франківськ : ЯРИНА, 2016. Ч. 1. 196 с.
4. Даниленко Л. І. Теорія і практика інноваційної діяльності в загальній середній школі. Управління освітою. 2001. № 3. С. 18–24.
5. Коновець С. В. Підготовка вчителя образотворчого мистецтва : методичний посібник. Рівне, 2002. 76 с.

СУЧАСНА 2D АНІМАЦІЯ: ПРОБЛЕМА КОНКУРЕНЦІЇ

Басараба Ольга,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Дундяк І.М.,
докторка мистецтвознавста, доцентка.

З появою 3D у 1970-х роках широко поширилася думка, що 2D анімація відійде на задній план, а згодом і зовсім зникне. Декілька старих класичних проектів було перероблено в тривимірному варіанті. Наприклад у липні 2019 року вийшов "Король Лев", який був досить двояко сприйнятий критиками. Експерти високо оцінили візуальні ефекти проте розкритикували за відсутність "душі" і "плоскі" емоції [1]. Таких коментарів останнім часом стає дедалі більше у сучасних 3D мультфільмах, адже глядач також розвивається і деталізацією та спец-ефектами вже нікого не здивуєш.

Багато аніматорів стверджують, що саме реалістичність є перевагою, що повинна залишити "плоскі" мультфільми в минулому, адже вона прагне до розмиття кордонів між реальністю та фантазією. Але як показав старий досвід ще у 2001 році на ранньому тестовому скринінгу анімаційного проекту "Шрек" є межі, які стирати не варто. Лоуренс Вешлер, написав про цей інцидент для Wired Magazine. Аніматори "Шрека" детально та витончено зробили всі елементи, що вже занадто реалістичні герої просто лякали свою аудиторію. Принцеса Фіона впала в так звану "моторошну долину" і мультфільм довелось переробляти [2].

Тому не можна стверджувати, що наближеність 3D анімації до реальності має значні переваги, інколи це навіть мінус, який перетягує на себе надто багато уваги, відволікає від сюжету, особливо дітей молодшого віку, які є основною цільовою аудиторією. Важливою в першу чергу є виразність персонажів, їхніх дій, рухів, міміки, загальна стилізація та зрештою сама суть – історія, яку розказують.

Ні для кого не секрет, що 2D анімація має перевагу, щодо художньої виразності, адже дозволяє сміливо експериментувати з пропорціями персонажів, жестами; наприклад збільшені для підкреслення емоції очі намальованого героя всеодно виглядатимуть органічно і природно. Допустимі стилізації малюнків від класики до техніки мазків (як в мультфільмі "Старий і море" 1999, "З любов'ю Вінсент" 2017) чи пісочної анімації, можуть "зачепити" споживача своїм зовнішнім виглядом [3]. Деякі недоліки ручних технік, як наприклад "живі" лінії, не надто плавні рухи дають відчуття "присутності людини" в мультфільмі, наповнюють його душею та сприймаються краще ніж "ідеальні" картинки.

Створити якісну класичну мальовану анімацію непросто через трудомісткість процесу, потрібно багато аніматорів та помічників для промальовки кожного проміжного кадру, значного фінансування та часу. Тому зараз такі проекти стають швидше мистецькими творами, з акцентом на художні властивості. Проте комп'ютерна 2D анімація стрімко розвивається та вирішує ці питання розвитком спеціальних програм, що автоматизують створення проміжних кадрів,

спрощуючи покадровий метод, та удосконалюючи метод інтерполяції та процедурний. Це зменшує час та витрати на створення проекту. Методи діляться на види, кожен з яких покликаний максимально пришвидшити виконання тих чи інших завдань, поставлених перед аніматором (перекладка, скелетна анімація, анімація кривих, автофазування, сітчаста, змішана та процедурна).

Для удосконалення 2D часто звертаються і до 3D технології. Це практично непомітно і більшість глядачів не здогадуються про це. Навіть японська студія Studio Ghibli відома своїми мальованими картинами використовує цей прийом. Наприклад в "Принцесі Мононоке" за допомогою 3D були створені деякі фони і на CG модель місцевості "натягнули" вручну намальовані кадри. Освітлення, динамічні сцени, транспорт, фонові об'єкти та перспективу значно простіше та швидше робити цим методом, це дозволяє не малювати велику кількість ракурсів однієї локації, а просто переміщувати камеру, але це все робиться з надзвичайною акуратністю, щоб не порушувати магію традиційної анімації.

Також цікавим прикладом є чудовий короткометражний фільм "Паперовий роман" 2012 року, що отримав "Оскар" та "Енні". Для нього Disney розробив унікальну у своєму роді програму Meander. Яка є гібридом між векторною та растровою графікою і дозволяє найбільш правдиво передати лінії художників, їхні начерки та ескізи і такою взаємодією поєднує найкраще з двох видів анімації [4]. Такою ж технікою створені нещодавні мультфільми "Клаус" 2019 року, "Вовча варта" 2021 (номіновані на "Оскар", "Енні" та ін.) [5], що отримали величезну кількість схвальних відгуків і в котре переконали, що не зважаючи на всі розмови щодо занепаду, 2D анімація розвивається, невпинно експериментує і гідно конкурує з тривимірними анімаційними світами.

Список використаних джерел:

1. The Lion King (2019 film). URL: https://en.wikipedia.org/wiki/The_Lion_King_(2019_film) (дата звернення:04.05.2022).
2. Jamie York. Hollywood Eyes Uncanny Valley in Animation. npr. 2010. March 5. URL: https://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=124371580 (дата звернення: 04.05.2022).
3. Анимация: 2D против 3D. URL: https://versii.com/news/animacija–2d-protiv–3d/ (дата звернення: 04.05.2022).
4. Pash. Совмещая 2D и 3D анимацию. Создание Paperman. Medium. 2017 March 3. URL: .https://medium.com/@scaRy_kRusty/%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%BC%D0%B5%D1%89%D0%B0%D1%8F–2d-%D0%B8–3d-%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D1%86%D0%B8%D1%8E-%D1%81%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5-paperman-a9e9c64a877b (дата звернення: 04.05.2022).
5. Academy Award for Best Animated Feature. URL: https://en.wikipedia. org/wiki/Academy_Award_for_Best_Animated_Feature (дата звернення: 04.05.2022).

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ХОРМЕЙСТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Білоус Василь,
І курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Серганюк Л.І.,
кандидатка мистецтвознавства, професорка.

Фахова підготовка вчителя музичного мистецтва є обширною та різноманітною. У ній передбачена різноманітні спеціальні знання, які є необхідними для подальшої плідної хормейстерської діяльності стосовно будь якого хорового колективу, як дорослого так і дитячого. Однак, навчаючись доволі тривалий час майбутні вчителі орієнтуються на звучання навчального та майже професійного хорового колективу. У них формується така манера творчої взаємодії, яка є найбільш прийнятною у роботі із дорослими виконавцями.

Вчитель музичного мистецтва постає перед необхідністю такої подачі музичного матеріалу та його технічного втілення, щоб він став доступним для розуміння співаків з різним рівнем музичного обдарування. У цьому випадку прийоми, методи та способи досягнення результату будуть суттєво відрізнятися від манери роботи із дорослими виконавцями.

Передусім, першочерговим чинником у роботі з дітьми стає емоційність та наглядність в опануванні вокально-технічними навичками. Особливості психофізичного розвитку дитини не можна розглядати поза зв’язком із специфікою його музичного мислення, яке є однією з різновидностей загального мислення і специфічною особливістю якого є протікання в емоційній формі.

Стимулювання творчої ініціативи та емоційності у дітей на хорових заняттях за допомогою художньо-образного слова допомагає краще опанувати музичний матеріал та швидше оволодіти технічними навичками. Численні приклади із хормейстерської практики свідчать, що педагоги під час роботи над дитячим вокалом частіше звертаються до емоційної сфери учня, а не до його свідомості.

Серед дидактичних прийомів ту важливе місце належить дотриманню принципу доступності, що передбачає таку організацію музично-хорового навчання, під час якої учбовий репертуар по змістовності, об’єму та методам викладу відповідав віку учнів та їх загальному розвитку. Так співаки дошкільного та молодшого шкільного віку (5–8 років) відрізняються переважно образною формою мислення і домінуючою в них є емоційна складова сприйняття дійсності. Працюючи з цією категорією учнів потрібно пам’ятати, що вони здатні сприймати логічну інформацію впродовж достатньо короткого часу і вчитель повинен чергувати в процесі роботи логічне опанування матеріалу з ігровими формами роботи. Така форма дозволяє легше та швидше привчити учнів до дисципліни та уваги на заняттях, адже саме гра не тільки виражає, але й формує потреби дитини.

Не етапі технічного опанування твору в діяльності хормейстера домінує педагогічна складова. Тут він вивчає музику зі співочим колективом. Його ди-

ригування буде відрізнятися від того, яке буде застосовуватись у подальшому. У фазі художньої роботи воно є іншим аніж в момент концертного виконання. Жести на цьому етапі часто є значно підкресленими, перебільшеними. Вони можуть мати більшу амплітуду, бути різкими по характеру та перебільшено показувати якийсь один елемент виконання. Висвітлюючи специфіку робочого жесту, необхідно пам'ятати, що рухи диригента повинні відповідати кільком основним вимогам: наочності, виразності та економічності. Виконуючи різноманітні технічні завдання вони, поруч з тим, повинні рухатись відповідно до загальної метро-ритмічної схеми, лише зрідка порушуючи її для підкресленої виразності того чи іншого показу. В контексті керування шкільним хором не передбачається домінування суто тактування, проте є необхідним насичення експресивної техніки прийомами, що відтворюють більш звізуалізоване відображення деталей та труднощів хорової фактури.

Передусім це потрібно враховувати в процесі роботи з дітьми молодшого віку, оскільки наглядно-ілюстративний спосіб сприйняття є для них домінуючим. При цьому диригентський жест повинен відображати не тільки цілісну структуру музичного твору, але і окремі його компоненти. Однак збільшена амплітуда жесту під час концертного виконання не повинна провокувати крикливість виконання, натомість вступний ауфтакт повинен створювати передумови для активного співочого дихання. Певною мірою під час керування учнівським хором необхідна більша рел'єфність жесту, вміння виходити із диригентської схеми та знову повертатися в неї.

Окрім оволодіння "класичними" мануальними прийомами, можна окреслити ще кілька специфічних форм робочих рухів та прийомів керування. Наприклад: формуванню більш округлого звучання сприяє більш рел'єфно сформована кисть у формі купола; метроритмічні труднощі в процесі керування дитячим хором можуть бути докладно відображені за рахунок подрібнення деяких ритмічних групувань; складність дикції може своєрідно "коментуватися" в більш активному мімічному відтворенні; інтонаційна складова потребує постійного контролю та регулювання за допомогою низки направляючих жестів, що можуть відображати підвищення та пониження інтонації тощо, також рука диригента може конкретно та наглядно відобразити мелодичний рух за допомогою "сходинок".

Значення міміки у керуванні учнівським хором важко переоцінити. Диригент шкільного хору повинен намагатися повною мірою розкрити виконавські можливості дітей. "Блискучі очі, жваве, виразне обличчя співака є додатковим засобом яскравості виконання. Співак хору на сцені є актором. Вираз його обличчя повинен свідчити про безпосереднє відношення до твору, що він виконує" [4, с. 169].

Список використаних джерел:

1. Алиев Ю. Б. Настольная книга школьного учителя-музыканта. Москва : Прометей, 2000. 257 с.

2. Доронюк В. Д., Сливоцький М. Ю. Основи вокально-педагогічної творчості учителя музики. Івано-Франківськ : Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ, 2006. 280 с.
3. Живов В. Л. Хоровое исполнительство: Теория. Методика. Практика. Москва, 2003. 210 с.
4. Пигров К. Руководство хором. Москва : Музыка, 1964. 211 с.
5. Ростовський О. Я. Методика викладання музики в основній школі. Тернопіль : Богдан, 2001. 270 с.

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ СОЛОСПІВІВ М. ЛИСЕНКА ДЛЯ ГОЛОСУ В СУПРОВОДІ БАНДУРИ

Вислюк Марія,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Дутчак В.Г.,
докторка мистецтвознавства, професорка.

22 березня 2022 р. виповнилося 180 років від дня народження Миколи Лисенка – основоположника української класичної музики, композитора, піаніста, диригента, фольклориста, музично-громадського діяча та педагога (1942–1912). У творчому доробку композитора вагоме місце посідають опери, вокально-інструментальні твори, зокрема монументальний цикл “Музика до “Кобзаря”” Т. Шевченка, інструментальні композиції. Микола Лисенко збагатив майже всі існуючі в українській музичній творчості жанри, а своєю педагогічною діяльністю заклав основи національної за змістом спеціальної музичної освіти в Україні.

Микола Лисенко був палким прихильником бандури: записував думи та пісні від кобзарів та вперше на професійному рівні детально проаналізував їх. Звучання бандури спостерігається у багатьох його фортепіанних творах – на рівні фактури, тембрової імітації, жанрової стилізації. Великою мірою М. Лисенко спричинився до розвитку, популяризації й академізації бандурного мистецтва, свідченням чого є його відомі праці “Народні інструменти на Україні”, “Характеристика музичних особливостей українських дум і пісень, виконуваних кобзарем Вересаєм” та ін. [2]. Завдяки М. Лисенку 1908 року був відкритий клас бандури у Київській музично-драматичній школі, який функціонував під керівництвом кобзаря Івана Кучугури-Кучеренка, і став першим зразком класу бандури в офіційному освітньому закладі.

До сьогодні твори Лисенка звучать у перекладах для бандури чи голосу в супроводі бандури. Його солоспіви (романси), обробки народних пісень, інструментальні композиції у перекладах для бандури, стали вагомою частиною навчального і концертного репертуару кількох поколінь бандуристів. Серед них: романси на слова Т. Шевченка “Ой одна я, одна” (1868), “Садок вишневий коло хати” (1868), “Гетьмани, гетьмани” (1872), “Якби мені черевики” (1872), “По діброві вітер виє” (1872) та інші. На слова інших авторів написані композиції

“Коли настав чудовий май” (сл. Г. Гейне, переклад Лесі Українки), “Смутної провесни” (слова Лесі Українки, 1909), “Не дивися на місяць весною” (слова Лесі Українки, 1906), “Айстри” (слова О. Олеся, 1907) та інші, які органічно увійшли до бандурного репертуару.

Численні записи народних пісень, яких Микола Лисенко здійснив близько двох тисяч, до сьогодні служать благодатним матеріалом, з якого сучасні українські композитори черпають натхнення для своєї творчості, зокрема й перекладацької. Так, у бандурному репертуарі бачимо зразки пісень: “Ой, ненько, зацвіло серденько”, “Дощик”, “Ой пущу я кониченька в саду” та ін. Найпопулярнішою обробкою М. Лисенка є пісня “Ой, не світи місяченьку” (записана у його рідному селі Гриньки на Полтавщині).

Творчість М. Лисенка входить до концертних виступів багатьох солістів-бандуристів, його твори також є обов’язковими у програмних вимогах Відкритого конкурсу бандуристів ім. М. Лисенка, що періодично проводиться у Києві з 2000-них років. Також широко творчість композитора була представлена на Всеукраїнському фестивалі ім. М. Лисенка “Дзвени, бандуро”, який щорічно проводився у Ялті в АР Крим до його анексією Російською федерацією в 2014 р. Творчість М. Лисенка входить і до навчальних програм студентів-бандуристів закладів музичної освіти усіх рівнів.

Інтерпретація романсів і обробок М. Лисенка для бандури безпосередньо стосується виконавських можливостей співаків-бандуристів (типу голосу, діапазону, техніки дихання і штрихів у співі). Також важливе значення якості здійсненого перекладу для голосу й інструмента. Сьогодні творчість митця широко представлена у перекладах провідних викладачів-бандуристів Віолетти Дутчак, Людмили Посікіри, Оксани Герасименко, Світлани Овчарової та ін.

Пріоритетними завданнями інтерпретації романсів і обробок М. Лисенка для голосу в супроводі бандури постає максимальна відповідність виконання композиторському оригіналу – на рівнях відтворення акомпанементу, вокальної інтонації, а також авторського стилю композитора. Відомо, що інтонаційна мова творів М. Лисенка є своєрідним українським національним музичним кодом, подібно як і поетика Т. Шевченка. О. Козаренко зауважував, що композитор “шукав інтонаційних відповідників Шевченковому віршу не тільки в народній пісні (зауважимо – селянського походження), а й у виразності живої розмовної інтонації, “прозаїзуючи” поетичний рядок, порушуючи пісенну симетричність акцентів та структурних побудов. Досягнута таким чином свобода ритміки суголосна унікальній гнучкості та “грі” різноманітними ритмічними моделями, що зустрічається у поезіях Шевченка” [3, с. 67].

Камерно-вокальна творчість М. Лисенка органічно звучить у супроводі українського народного інструмента, синтезуючи як українські тексти (авторські та народні), особливості національної музичної мови, яскраво представлені в мелодичних і гармонічних побудовах композитора, так і тембр бандури. Інтерпретаційні моделі виконання зумовлюються технічними і художніми можливостями бандуристів, рівнем володіння голосом та інструментом.

Список використаних джерел:

1. Архімович Л., Гордійчук М. М. В. Лисенко. Життя і творчість. Київ : Мистецтво, 1992. 256 с.
2. Дутчак В. Творчість Остапа Вересая: від Миколи Лисенка до сучасності. *Музичне мистецтво XXI століття: історія, теорія, практика : збірник наукових праць Інституту музичного мистецтва Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.* Дрогобич; Кельце ; Каунас ; Алмати : Посвіт, 2018. С. 248–256.
3. Козаренко О, Феномен української національної музичної мови / відп. ред. І. Пясковський, О. Купчинський. Львів : НТШ, 2000. 284 с.

ОКСАНА ЗАТВАРСЬКА – ЛЕГЕНДА УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРУ

Вірстюк Володимира,
ІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Грицан А.В.,
кандидат історичних наук, професор.

Оксана Затварська – перша заслужена артистка України на Прикарпатті. Її багатогранний талант та ідеали творчості служать художнім прикладом уже не одному поколінню українських акторів.

Актриса народилася 15 листопада 1921 року в селі Яблунів на Прикарпатті. Мама змалечку прищеплювала доньці любов до поезії. З ранніх літ Оксана глибоко переймаючись змістом, декламувала вірші напам´ять. А вже у 1928 році на ювілейному шевченківському святі, відбувся дебют семирічної школярки Оксани з поезією Кобзаря “Ой чого ти почорніло, Зеленеє поле?” [3].

На одному з концертів, присвячених роковинам Тараса Шевченка, вона читала “Розриту могилу”. Зворушений Оксаниним прочитанням твору, відомий тоді читець Юліан Геник-Березовський, даруючи юній декламаторці квіти, із хвилюванням сказав: “Ці квіти заслужено сьогодні належать Вам” [3].

Незабаром Оксана продовжує навчання в Товаристві “Рідної школи” у Коломиї. Тут вона вступає до драматичного гуртка Олекси Скалозуба, де разом з гімназійним юнацтвом бере участь у виставах.

Закінчивши гімназію, Оксана повертається в рідне село. Думки про театр не полишали її ні на хвилину. Саме в той час до Яблунева приїжджає невеличкий колектив мандрівного театру під орудою Юрія Кононіва. До нього і вступила 18-річна Оксана. Першою виставою, де вона виступила в масовці, була вистава “Зруйнування Січі” (автор невідомий) [1, с. 21].

На базі мандрівних театрів 30 грудня 1939 року в Станіславі було створено український драматичний театр імені Івана Франка. Колектив під орудою Ю. Кононіва влився у цей новостворений мистецький колектив, Затварська також переїжджає до Станіслава. Прем’єрною виставою театру була п’єса О. Корнійчука “Платон Кречет” (режисер О. Каїрець), яка стала сценічним хрещенням

для Оксани на великій професійній сцені. У ній Затварська зіграла епізодичну роль дівчини Олі [1, с. 25–26].

У червні 1941 року на українську землю поширилася друга світова війна. Тоді Оксана знову повертається до Коломиї і працює у місцевому театрі Івана Когутяка. Вона стає його прем´єрою, з успіхом грає центральні образи у світовому драматичному репертуарі [2].

Після республіканського огляду пересувних театрів в Києві 1954 року Оксана Затварська, першою на Прикарпатті, була удостоєна почесного звання "Заслуженої артистки УРСР" [2].

23 грудня 1962 року радянська влада закриває Коломийський театр із формулюванням: "Театр – осередок націоналізму" [4].

1962 року Оксана Затварська, тепер вже заслужена артистка УРСР, вдруге прийшла на підмостки Станіславського театру. Перший театральний сезон 1962–1963 років, був багатим для Оксани на головні ролі [1, с. 96–97].

Готуючись до фестивалю румунської драматургії, режисер О. Степаненко взяв в роботу комедію "Безіменна зірка" румунського драматурга М. Себастьяна. Оксану Затварську, з-поміж акторів Радянського Союзу, які також виконували цю роль, журі конкурсу нагородили почесною грамотою за найкраще виконання ролі мадемуазель Куку. Для актриси це послужило визнанням високої професійної майстерності [1, с. 117].

На сцені Івано-Франківського драмтеатру актриса відзначила свій 50-річний ювілей і 30-річчя творчої діяльності. Вітаючи ювілянтку, головний режисер Віталій Смоляк зазначив: "Понад 150 ролей вмістило в собі щире серце артистки, 150 різних характерів, темпераментів, ритмів, таких різних і таких неповторних" [1, с. 121].

У 55 років Оксана Затварська пішла на заслужений відпочинок і повернулася до рідного Яблунева. Свій творчий шлях актриса пройшла достойно і щасливо. Як відомо, десять років вона обиралася депутатом селищної ради, де за її ініціативою було споруджено перший в Україні монумент на честь проголошення Незалежності України [4]. За заслуги у розвитку культури України, свого рідного Гуцульського краю вона була удостоєна звання "Почесний громадянин Яблунова" [1, с. 166].

Перебуваючи на заслуженому відпочинку, виконуючи колосальну громадську роботу, підтримувала зв'язок з театром, про що в одному з інтерв'ю зазначала: "Буваю не на всіх виставах, але душею в колективі, радію його успіхам і бажаю щасливого майбутнього. І зрештою є такий закон життя: треба поступитися місцем молоді. Робила це завжди без жалю, з розумінням, навіть тоді, коли це було боляче" [1, с. 171].

Ще при житті, до 90-річчя від дня народження Оксани Затварської, був започаткований конкурс молодих акторів. Відомо, що ідея конкурсу належить старшій доньці Оксани Ярині Затварській і директору Навчально-наукового інституту мистецтв Анатолію Грицану. Організаторами конкурсу виступили Навчально-науковий інститут мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Івано-Франківський театр імені Івана Франка, науково-методичний центр культури і туризму Прикарпаття і сама родина

Затварських [5]. 16 вересня 2014 року Третій Всеукраїнський конкурс молодих акторів, відбувся вже в пам'ять актриси, оскільки Оксана Затварська пішла у вічність. Варто зазначити, що тоді конкурс молодих акторів зібрав на Івано-Франківській сцені більше 70 учасників з різних куточків України [6]. 16–17 листопада 2018 року відбувся П′ятий конкурс молодих акторів імені Оксани Затварської, набувши статусу Всеукраїнського.

Таким чином, театр був справжнім творчим шляхом визнаного таланту актриси. Долаючи труднощі, які випали на її долю, Оксана Іларіонівна Затварська свій шлях пройшла гідно. Вона була палкою улюбленицею сотень шанувальників театрального мистецтва, присвятила себе театру і людям на благо рідної Батьківщини [2]

Список використаних джерел:

1. Затварська Р. "Одержима". Івано-Франківськ : Місто НВ, 2006. 174 с.
2. О. Затварська "Спогади". Власний архів родини Затварських.
3. О. Затварська "Шевченко у моєму житті". *Живиця.* 1995. № 3.
4. "Браво" конкурсу молодих акторів Оксани Затварської. URL: http://kolomyya.org/se/sites/ko/48064/ (дата звернення: 28.03.22).
5. Затварська Оксана Іларіонівна (15.11.1921 – 16.09.2014 р.). URL: https://teatr.kolomyya.org/legendy/zatwarska/ (дата звернення: 28.03.22).
6. 64-й конкурс молодих акторів ім. О. Затварської. URL: https://galtv.if.ua/index.php/video/4-j-konkurs-molodyh-aktoriv-im-o-zatvarskoyi.

СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ МУЗИКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Герасименко Аліна**,**
ІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Дутчак В.Г.,
докторка мистецтвознавства, професорка.

Представлене дослідження засвідчується актуальністю на як на суб'єктивному, так і на об'єктивному рівнях. Серед суб'єктивних чинників – особистий інтерес до проблеми популяризації академічної, класичної музики, ролі професійних музикантів у її поширенні. Серед об'єктивних – визначення ролі академічної музики як засобу національно-культурної ідентифікації композиторів і виконавців, особливо в умовах війни, еміграції, співпраці з іноземцями тощо.

Паралельно виникла потреба побудови моделі вирішення проблематики шляхом створення опитування, що охоплювало тестування з розгалуженням для різних категорій людей. Таке опитування синтезувало проблематику музикознавства, психології, соціології музики.

Анкета-опитування диференційована для музикантів та не музикантів, реалізована засобами інтернет-комунікації. Оскільки академічна сфера музики в

суспільстві формується шляхом отримання спеціалізованої, пізніше професійної освіти для виконавства, то вагому роль в опитуванні виокремлено стосовно умов і потреб у її отриманні.

Розділи для музикантів і немузикантів діляться на три категорії: школяр, студент, працюючий задля дослідження рівня усвідомленості різних вікових груп населення у своїй професії та своїх бажаннях, з індивідуалізацією потреб кожного.

Після створення тесту та його коректив, він був протестований невеликою групою людей (до 10 осіб) різних категорій (музиканти, немузиканти, студенти, школярі, працюючі) для виявлення наскільки тест зручний для проходження, скільки часу займає відповідь на всі питання, загальна емоційна оцінка та інші доробки по тесту. Тільки після цього тест був оприлюднений.

Джерела залучення респондентів: особисті зв'язки (соціальна мережа Інстаграм, телеграм, вайбер), тематичні форуми, групи у соціальних мережах.

Тестування пройшло 174 людини, з них 34% чоловічої аудиторії та 66% жіночої. Серед них 40% не вміли грати на музичних інструментах, а 60% були залучені до музики (33% аматори та 27% студенти музичних навчальних закладів, професійні музиканти). Варто зазначити, що з опитаних 50% полюбляють концерти в філармонії, а 60% також полюбляли квартирники та рок-концерти, великі музичні заходи. Якщо розглядати групу професійних музикантів, це 27% (49 людей) (студенти ЗО, професіонали), то на питання чому обрали сферу музику 85% відповіли, що обрали за власним бажанням.

Серед музикантів 89% були задоволені обраною темою, але тільки 69% не хотіли змінювати її, інші ж хотіли б змінити чи поєднувати з іншою сферою. 75% батьків підтримують музикантів у їх виборі, 4,5% батьків негативно ставляться до вибору своїх дітей.

Доволі цікавий пункт був про те, скільки в середньому витрачають часу на зайняття своїм інструментом, і серед них 29,5% займались від 1 до 3 годин в день, 38,6% від 3 до 5 в день. Найбільше музикантам подобається у своїй сфері можливості творчої реалізації, люди, свобода, залученість до великих дійств, відсутність рутини.

Серед немузикантів вибірка була серед людей, які працюють, а також студенти ЗВО та учні ПНЗ. Серед них 23,4% відвідували музичну школу, а 76,6% не відвідували. Серед тих, хто відвідував музичну школу майже 73% ходили за власним бажанням, та/або 33% за бажанням батьків. Серед тих, хто відвідував музичну школу, але не стали музикантами 67% замислювались над цим питанням і планували глибше та професійніше вдосконалювати свої музичні навички.

Наразі люди, які відвідували музичну школу використовують свої навики для особистого музикування (66%), але є випадки коли ніяк не використовуються набуті навики (26%). Серед тих, хто відвідував музичну школу 72% мали б бажання відвідувати музичну школу у дорослому віці та розвивати свої навички.

Серед немузикантів, які не відвідували музичну школу, варто зазначити, що лише 37% мали особисте бажання відвідувати її, 63% не мали можливості за

фінансовими причинами або не знали, що є така можливість, також незацікавленість батьків або особиста незацікавленість також були причиною. Серед немузикантів, які не відвідували школу наразі думка змінилась і у теперішньому віці вже 71% мали б бажання відвідувати музичну школу, тобто ми бачимо тенденцію більшої зацікавленості у музичній освіті у свідомому віці, і лише 29% не виявили такого бажання.

За результатами опитування можна зробити висновки, що населення України зацікавлено у музичній освіті і що серед дітей цей відсоток менший, ніж у дорослому віці, що наштовхує на думку створення та поліпшення музичної системи для дорослого населення, яке тільки починає свій шлях. Серед студентів музичних навчальних закладів та професійних музикантів великий рівень задоволеності своїм вибором професії та небажання змінювати сферу діяльності.

У поліпшенні системи також варто звернути особисту увагу на людей з низьким рівнем доходів. Вони мають обмежені можливості для дозвілля, бо передусім вони повинні задовольняти свої базові потреби, такі як потреба в житлі, харчуванні, охороні здоров'я. До того ж люди з нижчим доходом або соціально-економічним статусом можуть виявляти менший інтерес до нової діяльності. Адже саме вони відчувають сильніші особистісні обмеження, такі як вищий рівень стресу чи тривожності, побоювання щодо здоров'я та безпеки, брак попереднього досвіду чи знань порівняно з людьми, які перебувають у кращій економічній ситуації. З цих самих причин люди з невисоким рівнем доходу схильні повідомляти про загалом більшу кількість обмежень у доступі до дозвілля [2, с. 10]. Також для мешканців малих населених пунктів можливості культурного дозвілля є обмеженими переважно через брак відповідної інфраструктури.

Загалом, результати тестування виявили, що людям дійсно цікава академічна музика і опанування музичними інструментами, але у дитинстві вони менше зацікавлені або батьки менше приділяють цьому уваги, у той час як свідомий та дорослий пласт населення має велике бажання, але не має потрібних державних установ, може відвідувати тільки приватні уроки, які коштують зовсім не дешево у порівнянні із музичними школами.

Список використаних джерел:

1. Кияновська Л, Пилатюк О., Скорик А., Ластовецька-Соланська З. Нариси з музичної соціології : навчальний посібник для вищих і середніх спеціальних навчальних закладів. Львів : Сполом, 2011. 146 с.
2. Назаренко Ю., Сирбу О., Філіпчук Л., Хассай Є. Дослідження дозвілля і культурних потреб міської молоді в Україні, 2021. 151 с.

СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БАТИКУ ЛЬВІВСЬКОЇ МАЙСТРИНІ- ТЕТЯНИ МИСКОВЕЦЬ

Гриців Софія,
І курс ОР магістр,
Навчально-наукового інституту мистецтв
Науковий керівник – Дяків О.В.,
кандидатка мистецтвознавства, доцентка.

Ручний розпис тканин є різновидом художнього текстилю, який є одним з видів декоративно-прикладного мистецтва. Розпис на шовку – техніка, що дозволяє створити зображення методом малювання барвистих композицій на тканині за допомогою нанесення барвника, а замість воску використовуються інші матеріали. Серед сучасних художників, які займалися ручним розписом, виділяється творчість Мисковець Тетяни Григорівни.

З творчої біографії відомо, що народилася Мисковець Тетяна Григорівна в м. Красне Львівської області. Навчалася в Луцькій художній школі (1967 – 1970), Львівській академії мистецтв на відділенні художнього текстилю (1974 – 1979). З 1979 по 1999 рр. працювала художником жакардових тканин на Дарницькому шовковому комбінаті. Також займалася викладацькою роботою в Національній академії образотворчого мистецтва та архітектури, Київському національному університеті технологій та дизайну, Київському державному інституті декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука. Тетяна Мисковець була членом Спілки дизайнерів та Національної спілки художників України, де була членом правління київського осередку та головою секції декоративно-прикладного мистецтва. Була ініціатором багатьох міжнародних мистецьких пленерів у різних куточках України, виставок, освітніх програм. Тетяна Мисковець померла в Києві у 2012 році, похована у Луцьку [2].

Тетяна Мисковець створювала інтер'єрні та виставкові батики, умовно-фігуративні та абстрактні композиції з глибоким філософським контекстом. Творчість мисткині наповнена виразними естетичними образами з історії та міфології. Особливо вирізняються панно в техніці розпису на шовку з відтворенням складного пластичного простору з несподіваними зрушеннями і проривами на площині, спалахами кольору, де реальність перетворюється на фантастичне видовище.

Тема Благовіщення – центральна у творчості художниці, один з творів написаний нею на початку 2000-х років. Із сіро-білого клубочіння хмар випливає ледь намічена постать Гавриїла з білою лілією в руці, а з правої частини диптиху повертає до нього голову Діва у біло-синіх шатах, немовби примхливий образ сніжної заметілі. Цю прозору, сповнену повітря картину можна побачити в Національному музеї українського народного декоративного мистецтва в Києві.

Тривалий час Тетяна експериментувала з технікою вільного розпису по шовку, використовувала водяні фарби, які вільно і м'яко розтікаються по мокрому шовку [1].

Художниця також зверталася до тем українських народних традицій. Наприклад її робота "Ніч на Івана Купала" 1990р. Вона зобразила дійство, яке

традиційно відбувалося біля річки в ніч з 6 на 7 липня, тобто святкування Івана купала. Цей батик є досить нестандартним для творчості майстрині, так як вона застосувала сміливі яскраві кольори.

Поєднанням сучасних та традиційних художніх ознак розпису по тканині майстриня яскраво демонструє свою належність до української національної художньої школи, і в водночас вражає власним філософським баченням, стверджуючи значення творчого начала та поєднання найважливішого, що складає традицію. Творчість майстриня виділяється серед інших, оскільки вона виходять за межі традиційного батика, поєднувала малярство та графіку і при цьому використовувала текстильні матеріали.

Працювала Тетяна Мисковець також і над пейзажами. Зазвичай вона зображала сільські пейзажі – річки, озера, човни, ліси, тощо.

Тетяна Мисковець майстриня, котра мала власну художню мову. Це мистецтво особливо виразно відкриває притаманну українському народу емоційність та обдарованість. Тетяна Мисковець є яскравою індивідуальністю, внутрішній світ якої тісно пов'язаний з історією, філософією, культурою власного народу. Важливу роль відіграють унікальні твори, що не підлягають тиражуванню, які змістовною наповненістю та складністю форм наближаються до творів образотворчого мистецтва. Саме в сфері унікальної творчості проявляються і розвиваються на початку XXI століття сміливі та оригінальні, часом суперечливі, тенденції формування професійного декоративного мистецтва України, яскравим прикладом якого є львівська майстриня Тетяна Мисковець.

Список використаних джерел:

1. Сайт Мистецької галереї VolArt. URL: https://volart.com.ua/art/mis (дата перегляду: 15.05.2022).
2. Чегусова З. А. Мисковець Тетяна Григорівна. *Енциклопедія Сучасної України: електронна версія* / гол. редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк та ін.; НАН України, НТШ. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. URL: https://esu.com.ua/search_articles. php?id= 65372 (дата перегляду: 15.05.2022).

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОСТОРУ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ

Зінич Ксенія,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Хомин В.М.,
доцент.

Сьогодні все частіше можна почути вираз "Бібліотека – третє місце", "Відкритий простір бібліотеки". Тому на перший план виноситься проблема організації бібліотечного простору. Сучасний заклад покликаний бути багатофункціональним, з "гучними" і "тихими" зонами, з відкритими просторами і відокремленими місцями відпочинку [1, с. 3].

У всьому світі і в нашій країні з'являються успішні приклади цікавого дизайну бібліотечного простору, в організації якого використовуються такі принципи зонування, як: відкритість, комфортність, креативність, трансформованість, багатофункціональність, чіткість (навігація по бібліотеці), безпека [2].

Також ще одним з не менш важливих принципів організації простору є інноваційність. Інновації в бібліотеці – це запроваджений зразок діяльності (продуктів, послуг), що характеризується абсолютною або відносною новизною, яка виходить за межі сталих традицій і виводить професійну діяльність на принципово покращений або якісно новий рівень [3].

В організації простору ми звернутаємо увагу на інтер'єр, який створюється з врахуванням регіональних, історикокраєзнавчих та етнокультурних особливостей. Інтер'єр бібліотеки – це архітектурно і художньо оформлений простір будівлі, який включає його оздоблення, меблі, устаткування. Оскільки бібліотека починається з вестибюлю, в цій зоні варто розмістити актуальну інформацію: відомості про заклад, перелік послуг, які надаються, анонси заходів, інформацію про активних читачів, дарувальників книг [1, с. 3].

При створенні читацьких зон в бібліотечному просторі, потрібно звернути увагу на розміщення меблів, перш за все, книжкових і виставкових стелажів, які можуть бути розміщені рівними паралельними рядами, "галереями", "зигзагами", "півколом" або "півовалом".

Спеціальні обладнання мають бути максимально мобільними, щоб простір можна було легко перепроєктувати під різні потреби та форми навчання: складні стільці, столи складні і на коліщатах, ширми для розмежування різних зон, капсульні крісла.

Для проведення лекції необхідно організувати зону, де буде розташовано проєктор та екран, стільці для слухачів. У цій же частині приміщення може бути організована зона для проведення майстер-класів, практичних занять, інших занять в малих групах [4].

Дуже ефективно ставити стелаж з дитячою яскравою літературою на дорослому абонементі. Доки батьки вибирають собі книгу, дитині є чим зайнятися. Також в приміщенні бібліотеки є "пріоритетні" місця, в яких книги будуть брати активно, і є "мертві зони". Ось кілька підказок, які змусять звернути увагу на "мертві зони": більш яскраве локальне освітлення, забарвлення стелажів в контрастні кольори, розстановка стелажів незвичайним чином (трикутником, зірочкою та ін.), головне, щоб вони вирізнялися від інших [1, с. 7].

Також будь-яка просунута публічна бібліотека – це "зелена" бібліотека, де, незважаючи на нашу вічну скрутність в площах, легко дихається. Тим, хто живе в кам'яних джунглях мегаполісів важливо створити атмосферу близькості з природою або ілюзію її близької присутності не тільки за вікном, але і за рахунок рослин, акваріумів, фонтанчиків, плазмових панелей, збільшених фотографій або кольорових шпалер з видами, які радують око елементами флори і фауни, в тому числі місцевої [1, с. 7].

Виходячи з того, що урбанізація охоплює все більшу територію країн, постійно зростає і число молодих людей, які навчаються у вищих навчальних закладах або підвищують свою кваліфікацію. Їм потрібно місце для занять і доступ

до Інтернету, що для чималої кількості молоді не завжди можливо організувати вдома. Тому сучасні публічні бібліотеки все частіше стають саме тим "третім місцем", місцем зустрічі або другим домом не тільки для пересічних громадян, студентів, але й, наприклад, для мігрантів, біженців і навіть туристів [5].

Список використаних джерел:

1. Організація сучасного бібліотечного простору – новий формат взаємодії з користувачами : методичні поради / Упр. культури та охорони культурної спадщини Черкас. облдержадмін., Комун. закл. "Обл. універс. наук. б-ка ім. Тараса Шевченка" Черкас. облради; уклад. Т. Долгушина. Черкаси : ОУНБ ім. Тараса Шевченка, 2020. 12 с.
2. Терещенко В. О. Організація простору сучасної бібліотеки. URL: http://belinskogo.kh.ua/Tereshenko_Organization_of_modern_library_space.html.
3. Гусева Е. Библиотечная инноватика как стратегия и фактор развития современной библиотеки: обоснование концепции. *Библиотековедение*. 2012. № 1. С. 32.
4. Чотири простори бібліотеки: модель діяльності : практичний посібник / автори-укладачі: О. Бояринова, О. Бруй, Л. Лугова, Я. Сошинська, І. Шевченко; Українська бібліотечна асоціація. Київ : ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2020. 28 с.
5. Простір традиційних бібліотек – Простір сучасної бібліотеки – фокус-зони : інформаційно методичні матеріали / Департамент культури і туризму Харк. облдержадмін., Харк. обл. універс. наук. б-ка; ред.-уклад. Н. М. Грачова. Харків : ХОУНБ, 2020. 10 с.

СИМВОЛІЗМ ІНТЕРНЕТ-МЕМІВ: ЕСТЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Кіндратюк Дмитро,
ІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Типчук В.М.,
кандидатка мистецтвознавства, доцентка.

В сучасному просторі медіа-комунікацій дедалі більшої ваги набуває Інтернет-дискурс. Він є предметом вивчення насамперед соціолінгвістики та когнітивної лінгвістики, й, навіть, такої нової міждисциплінарної області, яку називають "мемологія". Сам термін "мем" був запропонований відомим вченим, дослідником в галузі еволюційної біології й автором книги "Егоїстичний ген" Річардом Докінзом, [3] і набув поширення не лише в природничих, а й в соціологічних студіях. Тому не менший інтерес до цього питання виявляють нині соціальні психологи й психолінгвісти. Однак, попри те, що більшість мемів є носіями візуальних образів, вони ще недостатньо вивчаються з боку науки естетики й сучасного мистецтвознавства.

Мета розвідки: аналіз інтернет-мемів в їх естетично-символічному вимірі, тобто маркування їх художньо-естетичних ознак як елементів впливу на корис-

тувача інтернету в контексті медіа-дискурсу. Досягнення цієї мети передбачало розв'язання двох завдань. Йдеться про те, щоб, по-перше, окреслити зміст концепту "мем", по-друге, здійснити спробу проаналізувати окремі види інтернет-мемів в естетично-символічному вимірі.

Для того, щоб окреслити зміст концепту "мем", спершу розглянемо близькі до нього поняття, до яких вчені зазвичай відносять наступні – "дискурс", "Інтернет-дискурс", "гіперреальінсть", "симулякр". Найперше зауважимо, що поняття "дискурс" є одним з найбільш вживаних в сучасних соціальних науках. Водночас в наш час вивчається безліч його різновидів, з-поміж яких провідне місце належить концепту "Інтернет-дискурс". Вчені вважають, що останній феномен є породженням "світової павутини" мережевого суспільства, якій притаманна віртуальність, гіпертекстуальність, нелінійне мислення.

Сутність комунікації в сучасному Інтернет-просторі розкриває, на нашу думку, постмодерністська теорія симулякрів французького філософа Жана Бодріяра [1]. На думку вченого, у віртуальному світі люди спілкуються переважно на основі образів, які здатні стирати відмінності між справжнім та уявним. У такий спосіб твориться так звана "гіперреальність", яка стає засобом самовираження Інтернет-спільноти. Основними елементами, цифровими цеглинками нової реальності стають симулякри. Меми виступають одиницями цифрової культури, які слугують перетворенню інформації в гіперреальність. Дослідники мемів Р. Докінз і Д. Рашкофф вважають, що ці одиниці цифрової інформації передбачають єдність двох елементів: з одного боку, їх носієм є зовнішня форма; з другого боку, семантичне ядро мемів може скласти цілий комплекс фактів, символів, значень водночас. Семантичне ядро мемів нині досить активно вивчається на теренах політології, тобто в їх дотичності до ідеологем й політичного дискурсу [2]. Проте, з зазначених положень випливає, що як форма, так й семантичне ядро мема багаті на естетичні ознаки. Крізь призму естетичних ознак форми, кольору, композиції, зображення, меми здійснюють відчутний вплив на Інтернет-аудиторію, спонукають користувачів до тиражування мемів, їх перетлумачення, що й вважають найсуттєвішою ознакою мемів як симулякрів. Відтак актуальним видається дослідження символізму мемів в естетичному вимірі. У першій спробі художньо-естетичного аналізу мемів зосередимося на символах, які розрізняються за формою (вербальні, образотворчі), змістом (зооморфні, антропоморфні), складністю (прості, складні). Також в мемах знаходимо прикмети історичної, геральдичної та іншої символіки. Спробуємо проаналізувати кілька мемів, які нині побутують на просторах українського Інтернету, де безліч з них стосуються проблем російсько-української війни. Такі меми дозволяють українській Інтернет-спільноті згуртовуватися, знаходити спільне й водночас варіативне тлумачення життєво важливих смислів й цінностей.

В подальшому розгляді зупинимося на двох креолізованих мемах, які містять зображення з складною системою символів. На кожному з них бачимо зображення півня та людини. При цьому півень має не зовсім звичний, так би мовити, мутований вигляд (дві голови), тоді як людина здійснює звичайну в господарстві операцію – має зарізати півня. В одному випадку це робить вправний й міцний український солдат, а в іншому – старенька бабуся. Виглядом своїм

цей півень з двома головами нагадує символ (герб) ворожої держави. Поглянемо на цих людей уважніше. Чоловік одягнутий у військову форму й міцно тримає півня. Він легко обскубує півня, оскільки має владу над цим жалюгідним птахом, який буде вбитий. Чоловік діє спокійно, рішуче, знає свою справу. З виразу обличчя бабусі також легко можна здогадатись, що півню скоро прийде кінець. Жінка тримає в руках гострий, акцентовано великий ніж, а півень крутить головою і несамовито лементує. Також в мемах акцентується колористична символіка півня-жертви(жвавий червоно-помаранчевий). Загалом проаналізовані меми відзначаються художньою виразністю, їх мета – здійснити вплив на користувачів своєю тематикою, формою, колористикою.

Таким чином, меми набувають характеру симулякрів на основі типовості символів за формою й змістом, й водночас і індивідуалізованому їх поєднанні, суперечливості смислів (постать людини і зображення двоголового півня). Вони підсилюються іронічними й символічними алюзіями, оскільки це не зовсім справжній птах, вони інтерпретуються як зображення нашого воїна і ворога. Далі для кожного хто тиражує цей мем наведений зміст набуває додаткового іронічного чи символічного забарвлення.

Список використаних джерел:

1. Бодріяр Ж. Символічний обмін и смерть. Львів : Кальварія, 2004. 376 с.
2. Дзюбіна О. І. Класифікація, структура, функції інтернет-мемів, в соціальних мережах Твіттер і Фейсбук. *Молодий вчений*. 2016. № 2. С. 375–379.
3. Dawkins R. The Selfish Gene. Oxford University Press, 2006. 360 p.

ЕКОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ В ДИЗАЙНІ ОДЯГУ

Луцків Марія,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Макогін Г.В.,
кандидатка мистецтвознавства, доцентка.

Руйнування природного середовища унаслідок виробничої діяльності на початку XXI ст. набуло серйозних масштабів. Постала необхідність великих змін у різних сферах діяльності. Перед дизайнерами різного спрямування постає завдання проектування якісних виробів, виробництво яких не завдавало б шкоди навколишньому середовищу. Якість товарів продовжить термін ужитку, що може зменшити потребу у випуску нового. Проте не тільки скорочення споживання, але і орієнтація на використання цілком безпечних та безвідходних технологій є основою сучасного екологічного напряму в дизайні.

Існує думка, що виготовлення одягу та взуття завдає помітної шкоди природному середовищу. Для виробництва лише однієї бавовняної футболки використовується майже 2700 літрів води, а для вирощування бавовни застосовують 20% світового виробництва пестицидів [3]. Тому екологічний підхід у проект-

ній діяльності дизайнера при підтримці державних програм може суттєво зменшити проблему.

Застосування екологічних принципів у моді – реалії сьогодення. Екологічний напрямок у дизайні одягу приділяє ключову увагу охороні навколишнього середовища протягом всього життєвого циклу виробу, екологічних матеріалів, які не викликають побічних захворювань і легко підлягають утилізації.

Одним з підходів є продуманий підбір матеріалів. Зокрема, це – відмова від штучних та синтетичних матеріалів, які практично не асимілюються з навколишнім середовищем, негативно впливають на здоров'я самої людини: накопичують статичну електрику, викликають алергію тощо. Сировиною для виробництва одягу та взуття може бути льон або бамбук, бавовна, вирощені без використання пестицидів, морські черепашки, шерсть тварин, вигодуваних без додавання хімікатів і шкідливих речовин тощо. У виготовлені фурнітури, наприклад, ґудзиків, використовується шкарлупа кокосового горіха, дерево, черепашки тощо. Натуральні матеріали при утилізації завдають меншої шкоди природі. Крім того, при виробництві одягових матеріалів слід застосовувати очисні технології, щоб відходи виробництва теж не руйнували екологію.

Екологічне спрямування у дизайні одягу направлене на охорону навколишнього середовища протягом всього життєвого циклу виробу. Донедавна відомі світові бренди непроданий одяг, взуття і аксесуари знищували. Сьогодні все більше виробників одягу усвідомлюють важливість екологічного підходу. Зараз усе більше брендів використовують матеріали та їхні залишки повторно або створюють образи з вінтажними елементами костюма.

З початку XXI століття популярним став рециклінг – повторне використання матеріалів. Це може бути і одяг, зроблений із тканини, для виробництва яких використовуються продукти вторинної переробки.

Саме за цим принципом працюють багато Українських брендів. Наприклад, Bettter, Oversized Studio, Buro26, Tokonikomu створюють нові речі, використовуючи старий одяг як сировину. Його купують на секонд-хендах. Старі речі очищують, ремонтують, кастомізують. Речі від Ksenia Schnaider створені з вінтажного деніму та спортивних костюмів. видання Forbes відзначало марку за пропаганду "свідомої моди" – відповідального ставлення модної індустрії до довкілля [4; 5]. Івано-Франківський бренд FRAMIORE створює одяг за принципами сталого та етичного виробництва. Виробник випускає лише дві колекції на рік. Для створення виробів підприємство використовує тканини, які можуть на 100% перероблятися повторно. Моделі одягу тестують на кількість циклів прання, зносостійкість, розрив швів тощо.

Висновки. Екологічні засади дизайну це – принцип передбачливості в економічній діяльності для запобігання шкідливого впливу на при у процесі виробництва. Таким чином, можемо вважати що екологічні принципи зорієнтовані на використання природних та переробних матеріалів, стандарти їх вирощування і переробки та принципи лежать в онові виробництва проектування одягу. Екологічне споживання спрямоване для вирішення проблеми надмірного споживання. Все це ставить цілі для дизайну: поступова відмова від небезпечних речовин, зміна способу дизайну, проектування якісних товарів задля уник-

нення одноразового використання, радикальне покращення процесу рециклінгу, ефективне використання ресурсів та перехід на відновлювані джерела енергії.

Проектна діяльність дизайнера базується не тільки на зручності, доступність, естетичному вигляді і комфортності об'єкту проектування. Дизайнери відповідають за весь життєвий цикл проектованих речей: від ідеї, способу використання, до закінчення терміну експлуатації й подальшого шляху (переробки, перевикористання, переосмислення).

Список використаних джерел:

1. Ткаченко Л. П. Мода як естетичний феномен / Інститут філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. 1999. 17 с.
2. Макогін Г. В. Дизайн одягу в системі екологічної культури. *Conditions for the professional education jf highly skilled arts, culture and music specialists*. Włocławek, 2021. С. 51–54.
3. URL: https://www.topsecret.ua/uk-UA/sovety-stilista/porady-stulista-eko-trend-jak-alternatyva-shvydkij-modi,920.
4. URL: https://telegraf.design.
5. URL: https://www.the-village.com.ua.

СЦЕНІЧНЕ МОВЛЕННЯ ТА МОВА КІНО: СПІЛЬНЕ, ВІДМІННЕ

Максимів Ольга,
ІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Осадчук Т.Р.,
кандидатка мистецтвознавства, доцентка.

Дана розвідка ставить за мету проаналізувати основні моделі використання мови у кінематографі сучасної України і вплив, який вони справляють на українську ідентичність.

Модерний український кінематограф пов'язують із творчістю засновника Олександра Довженка. Такі відомі фільми кінорежисера, як "Арсенал", "Земля", "Звенигора" розкривають теми української ідентичности, бо кожен фільм транслює одне з важливих питань про те, що значить бути українцем. Ідентичність у новітній інтелектуальній історії України завжди передбачала національну мову як одну зі своїх визначальних ознак. Незалежно від того, як самі українці розуміли свою ідентичність, інші народи, що намагалися їх завоювати в різні історичні періоди, найперше піддавали мову особливо жорстокому переслідуванню. До прикладу, соціолінґвістка Лариса Масенко аргументовано визначала політику Москви ще з імперських часів як лінґвоцид [3].

У доповіді українського громадського діяча М. Заячківського на партійній нараді в справах кінематографу в 1928 році йшлося про те, що кіно "має стати одним із кращих факторів українізації". Зате в незалежній Україні українська мова донедавна не була обов'язковою рисою національного кінемато-

графу ні для Державного агентства з кінематографії, що відповідає за розвиток національного кіновиробництва, ні для творців кінопродукту.

Російськомовний кінематограф України, за словами викладача Колумбійського університету Ю. Шевчука, ширить серед глядачів мову колонізатора і підриває українську, схиляючи глядачів до думки, що національна мова – "неприродня", "штучна", не відповідає "правді життя". На цю тему висловився україно-американський театральний критик Юрій Шевельов, що російський імперіялізм "справді виграв бій [з Україною] на культурному фронті тим, що він відгородив Україну від Заходу" [5]. Ми ж схильні до думки, що дана ідеологія частково призвела до "мовної шизофренії" українського населення.

Якщо звернутися до Вікіпедії, то даний термін означає мовне роздвоєння, яке веде до роздвоєння ідентичності, а згодом і роздвоєння людини. "Мовна шизофренія" – критичний соціолінгвістичний термін, що вживається для означення послідовної культурної політики, яка передбачає постійне змішування двох мов, що призводить до поступового витіснення однієї з них [1]. Термін вперше вжито 1977 року індійським лінгвістом Бражем Качру. В Україні широкого поширення отримав в 2015 році. Завдяки публікації книжки "Мовна шизофренія" мовознавця Юрія Шевчука. [6] За його дослідженням, існує дві форми "мовної шизофренії": перша – коли окремі мовці спілкуються кожен окремою мовою, але розуміють один одного та друга – коли окремі мовці користуються одночасно, без жодних правил обидвома мовами. Соціолінгвісти називають це "макаронізацією мови". Поєднання двох мов відбувається в одному місці і в один час протягом короткого часу, і цей короткий час може бути форматом телевізійної програми чи випуску новин, аналітичної передачі чи художнього кіна. Якщо глядач часто спостерігає на голубих екранах таку "макаронімічну мову", то йому на підсвідомість записується інформації, що саме так мова повинна звучати. Відповідно в своєму буденному житті, людина починає використовувати таку ж мову. Від чого відбуваються наступні наслідки: параліч механізмів мовної творчості, (коли мова втрачає здатність сама творити з власних мовних ресурсів нові слова), а також параліч розмовної мови – у сленґові, у жаргоні, які в українській мові відсутні. Для кожної мови сленґ і розмовна мова – це важлива частина словника, яка поповнює літературну норму свіжими висловами.

"Мовна шизофренія" нав'язує україномовному населенню російську мовну картину світу, психологічну потребу дивитися на світ через призму російської мови. Всі ці слова, без яких мільйони українців відчувають глибоку трагедію власного існування, що вони [ці слова] не існують в українській мові. Наприклад, в українській мові немає точного відповідника російського "затребованний". Слова "запотребований", і "затребуваний" – не є правильними.

"Мовна шизофренія" унеможливлює для україномовного культурного продукту конкуренцію з російськомовним культурним продуктом. Адже змішування мов стирає кордони чіткого означення де є українське кіно, а де російське, де українська телевізійна передача, а де російська. Від чого абсолютно зникає здорова конкуренція, яка націлена на розвиток кінематографу та телебачення.

Мова кіна має великий вплив на мову людей, які його дивляться. Адже кіно, яке ми дивимось, має емоційний зв'язок з підсвідомістю. Фрази та окремі слова ми запам'ятовуємо та передаємо далі в усному мовленні, чим формуємо культуру мовного спілкування.

Список використаних джерел:

1. Вікіпедія. URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B0_%D1%88%D0%B8%D0%B7%D0%BE%D1%84%D1%80%D0%B5%D0%BD%D1%96%D1%8F
2. Масенко Л. Суржик: між мовою і язиком. Київ : Вид. дім "Києво-Могилянська академія". 2011. 135 с.
3. Масенко Л. Українська мова у XX сторіччі. Історія лінгвоциду. Документи і матеріали. Брустури, 2005. 5 с.
4. Соціокультурні та комунікативні аспекти функціонування мовних одиниць : зб. матеріалів Міжнародної наук.-практ. конф. з нагоди ювілею доктора філологічних наук, професора Катерини Григорівни Городенської (Київ, 29–30 листопада, 2018 р.). Київ : Міленіум. 2018. 238 с.
5. Шевельов Юрій. Українська мова в першій половині двадцятого століття (1900–1941). Стан і статус. URL: https://zbruc.eu/node/68981.
6. Шевчук Юрій. Мовна шизофренія : guo vadis, Україно? Брустури : Дискурсус, 2015. 58 с. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/ua/elib.exe?Z21ID=I21DBN=UKRLIB&P21DBN=UKRLIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=online_book&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=FF=&S21STR=ukr0005842.

ВИКОРИСТАННЯ МУЗИКОТЕРАПІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Максимюк Єлизавета,
І курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Карась Г.В.,
докторка мистецтвознавства, професорка.

Аналізуючи систему музичного навчання дітей молодшого та дошкільного віку та взаємозв'язок її оздоровчих та розвивальних функцій, приходимо до висновку, що вона потребує більш пильної уваги науковців та практиків. Сьогодні в Україні вже напрацьована певна наукова та навчально-методична база для використання музикотерапевтичних форм під час проведення музичного навчання. Це дисертація Н. Євстігнєєвої про підготовку майбутніх учителів до використання музики як засобу саморегуляції функціональних станів учнів [1], стаття А. Золотарьової про музично-терапевтичні ігри як засіб оздоровлення молодших школярів [3], навчальні програми "Музикотерапія для загальноосвітніх навчальних закладів (курс за вибором)" [5] та Програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у світі" (нова редакція) [6].

Мета нашого дослідження полягає у застосуванні музикотерапевтичних форм у сучасній системі музичного виховання дошкільнят та учнів молодших класів. **Об'єкт дослідження** – процес музичного виховання дітей. **Предмет дослідження** – навчання музики дошкільнят та молодших школярів із застосуванням музикотерапевтичних форм. **Завдання дослідження:** 1) здійснити теоретичний аналіз системи сучасної музичної освіти дошкільнят та учнів молодших класів в Україні; 2) визначити музичний рівень знань та вмінь дітей цієї категорії; 3) експериментально перевірити потребу та користь використання музикотерапевтичних форм під час музичного навчання дошкільнят та молодших школярів.

Дитина має комфортно себе відчувати під час будь-якого музичного виду, який проводиться на уроці, а також охоче поринати в духовний світ музики. В нашій магістерській роботі ми досліджуємо психічні особливості дітей, на яких вагомо впливає навколишнє оточення. Відомо, що внутрішня замкнутість та напруга дітей відображається згодом на здоров'ї та багатьох інших внутрішніх проблемах. Подолання цих проблем буде здійснюватись завдяки використанню музикотерапії під час музичних уроків [3, с. 37].

Музикотерапія проходила шлях тривалого розвитку. Тряплялись часи, коли він був динамічним, а також і часи статичності. З грецької *therapies* – це турбота та догляд, а не лише лікування, адже як нам відомо, що термін "терапія" належить медицині. Психологи по-своєму трактують цей термін, як міжособистісне спілкування, в якому фахівець застосовує різноманітний вплив музичних сторін, з метою збереження або навіть покращення здоров'я [5, с. 18].

Музичне виховання, яке включає в себе музикотерапію, активізує та мотивує дітей до занять уроками музики, допомагає налагодити зв'язок дітей з викладачем, створює атмосферу довіри на уроках музики, також у дітей формується почуття гідності та самоповаги, важливим є для педагога гарні відносини дітей з батьками та їхня підтримка [6, с. 245].

Під час аналізу та вивчення науково-методичної літератури з проблем сучасної шкільної освіти, ми з'ясували, що одним з основних завдань є формування в кожної дитини музичних знань. Навчання музикою слід спрямовувати в напрямку непередбаченого творчого розвитку дитини, яка з легкістю зможе імпровізувати, а також вирішувати навчально творчі та життєві проблеми [2, с. 21]. Такий дошкільник, або учень молодшої шкільної освіти, буде володіти гнучким мисленням, вірити та покладатись на власні сили та можливості, вміти виходити з будь-якої важкої ситуації [4, с. 241].

В сучасних умовах стає зрозумілим, що поставлені завдання освітою не зовсім досконало виконуються. Саме ці фактори впливають на затягнення навчального процесу, а також на фізичний стан дітей. Оскільки теперішні освітні процеси скеровані в емоційну та інтелектуальну сторону, дитячий організм не взмозі витримати таке навантаження, і тому так необхідна вдосконаленість освітньої програми залучення новітніх методів [1, с. 79].

Ми вважаємо, що саме музикотерапія допоможе розвинути можливості, які закладені в дітях, при цьому не забираючи в них всю життєву енергію тільки для навчальних робіт та шкільної науки. Культура суспільства завжди

впливає на розвиток музичної терапії. Всім відомі можливості музики, які протягом існування людства залишили свій слід у міфах та філософських роздумах. Збереження здоров'я дітей, жага до навчання, продуктивність їх навчального процесу – саме це виступає одним з основних завдань музикотерапії. Інформація, яку змушені поглинути в наш час сучасні діти, з кожним роком збільшується, тому вони є надзвичайно перенавантажені інтелектуальними завданнями. Тому педагоги не можуть пройти повз і все залишити на такому важливому та складному етапі в їхньому житті, адже саме діти – це наше майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Євстігнєєва Н. І. Підготовка майбутніх учителів до використання музики як засобу саморегуляції функціональних станів учнів : дис… канд. пед. наук. Вінниця, 2005. 246 с.
2. Завалко К. В. Педагогічна інноватика в теорії та практиці музичної освіти : монографія. Черкаси : Черкас. ЦНП, 2013. 520 с.
3. Золотарьова А. Музично-терапевтичні ігри як засіб оздоровлення молодших школярів. *Мистецтво та освіта*. 2011. № 4. С. 28–41.
4. Маслоу А. Г. Мотивация и личность / пер. с англ. А. М. Татлыбаевой. Санкт-Петербург : Евразия, 1999. 478 с.
5. Музикотерапія для загальноосвітніх навчальних закладів (курс за вибором) : навчальна програма / О. З. Безклинська та ін. Київ : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2012. 27 с.
6. Програма розвитку дитини дошкільного віку "Я у світі" (нова редакція) : у 2 ч. Ч. 2 : Від трьох до шести (семи) років / О. П. Аксьонова та ін. Київ : ТОВ "МЦФЕР-Україна", 2014. 452 с.

СТИЛЬОВІ ТА ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ СКРИПКОВИХ МІНІАТЮР ПАБЛО ДЕ САРАСАТЕ

Наливайко Наталія,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Волощук Ю.І.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

У професійному музичному мистецтві Іспанія репрезентує себе як європейський феномен, що має спільні з іншими європейськими країнами жанрові та стильові орієнтири. Варто відзначити, що у традиціях іспанської музики значне місце займає інструменталізм. Будучи тісно пов'язаним із танцювальними жанрами, він підживлював європейську культуру протягом тривалого періоду Нового часу.

Іспанські образи підживлювали творчу уяву таких видатних композиторів, як Ж. Бізе, Г. Берліоз, Ф. Ліст, Е. Лало, К. Дебюссі, М. Равель, М. Глінка, М. Балакірєв, О. Даргомижський, М. Римський-Корсаков, П. Чайковський, О. Рубінштейн, О. Глазунов та багатьох інших.

Слід зауважити, що втілення іспанських образів композиторами-іноземцями відбувалося в руслі орієнталізму. Уточнимо, що орієнталізм – це явище в західноєвропейській культурі Нового часу, спрямоване на відображення різноманітної східної тематики [1]. У більшості випадків орієнталізм у різних видах мистецтва ідеалізує світ Сходу, дає свободу фантазії митця. Крім того, орієнтальна творчість базується на глибокому вивченні східних культур.

Композиторська творчість видатного іспанського митця Пабло де Сарасате присвячена винятково скрипці. У його спадщині близько 54 творів. Митець здебільшого орієнтувався на малі форми. Недарма він не створив жодної сонати, концерту тощо. Збереглися окремі свідчення сучасників митця, які демонстрували досить недовірливе ставлення П. де Сарасате до масштабних музичних форм та інтелектуальної ускладненості творів. Зокрема, іспанський митець був далеким від розуміння творчості Й. Брамса і взагалі від "ваговитості" сучасної йому німецької музики [2].

Невипадково у виконавському музикознавстві Пабло де Сарасате протиставляється Й. Йоахіму: "емоційна безпосередність – ретельна продуманість". При цьому скрипкові мініатюри іспанського митця тяжіють до групування у цикли. Цикли П. де Сарасате мають зазвичай сюїтну побудову, в них досить рідко спостерігається послідовний розвиток від однієї п'єси до іншої. Тому у практиці сучасних виконавців поширене окреме виконання творів П. де Сарасате, за винятком окремих циклів, що йдуть attacca. Інколи утворення збірок мало чисто механічний характер і могло ініціюватися не автором, а видавцями його творів.

Твори П. де Сарасате, як правило, призначені для скрипки в супроводі фортепіано або симфонічного оркестру. Переважна більшість з них написані з фортепіанним супроводом. З оркестром написано тільки Фантазію на теми опери Ф. Бульдьє "Біла дама", Фантазію на теми опери Ж. Бізе "Кармен", Фантазію на теми опери В.-А. Моцарта "Чаріна флейта", "Пісню солов'я", "Циганські наспіви", "Шотландські наспіви", "Мунейру", "Російські пісні", "Віва де Севілья!", "Інтродукцію і тарантелу", "Інтродукцію і каприс-хоту" та деякі інші мініатюри. У П. де Сарасате є єдиний твір для двох скрипок – "Наварра" у супроводі оркестру або фортепіано.

Серед усіх творів Пабло де Сарасате найбільшою популярністю у виконавців та слухачів користуються "Циганські наспіви", "Іспанські танці", "Інтродукція і Тарантелла", "Баскське каприччіо", Фантазія на теми опери "Кармен" Ж. Бізе, "Наварра". Судячи з назв, більшість із цих композицій втілюють іспанську національну тематику і апелюють до фольклорних жанрів.

Світове визнання жанру скрипкової мініатюри в іспанській музиці було стверджене універсалізмом творчої діяльності П. де Сарасате наприкінці XIX – початку XX ст. Домінування романтичної стилістики у його творчості виявилася, перш за все, через синтез виконавської та композиторської діяльності при базовості останньої. Скрипкові п'єси П. де Сарасате первинно передбачали авторське виконання, стверджуючи індивідуальність артистичної манери скрипаля. Такий підхід був вперше ініційований мистецтвом Н. Паганіні.

У своїх скрипкових мініатюрах П. де Сарасате насамперед орієнтувався: 1) на можливості скрипки як концертно-віртуозного інструменту; 2) на специфічні засоби музичної виразності, що уможливлюють створення у свідомості слухацької аудиторії образу екзотичної Іспанії.

Опора на фольклорні жанри для П. де Сарасате була домінуючою, однак гармонізація і формотворення підкорювалися сталим традиціям професійної європейської музики Нового часу. Досить часто митець використовував не первинний фольклор, а сучасні популярні мелодії фольклорного типу. Яскравим підтвердженням цьому є аналіз творів із збірника "Іспанські танці", та п'єси "Баскське капричіо". Головні жанри у музиці П. де Сарасате мають танцювальну основу, хоча інколи спостерігається і пісенна. Простежується домінування жанру варіацій як типового для розвитку тематизму іспанської музики ще від часів ренесансу. Будучи представником романтичного стилю, П. де Сарасате використовував також і жанри інструментальної мініатюри вільної побудови, зокрема капричіо та фантазію.

Таким чином, величезне значення творчої постаті Пабло де Сарасате ґрунтувалось на широкому визнанні таланту автора і виконавця власних скрипкових творів. Оригінальні концертні п'єси композитора були яскраво забарвлені полум'яною романтикою рідної країни. Без сумніву, вони слугують зразком безцінного скарбу скрипкового репертуару. П'єси Сарасате віддзеркалюють одну з найпрогресивніших сторін виконавської діяльності великого іспанського віртуоза.

Список використаних джерел:

1. Мартынов И. Музыка Испании : монография. Москва : Советский композитор, 1977. 360 с.
2. Налбандян И. Воспоминания о Пабло де Сарасате. URL: http://arar.sci.am/Content/7935/190–206.pdf.
3. Пилатюк А. І. Тенденції розвитку іспанської скрипкової музики у контексті естетики Ренасим'єнто : автореф. дис. ... канд. мистецтвознав. : 17.00.03 / Харк. нац. ун-т мистецтв ім. І. П. Котляревського. Харків, 2013. 18 с.
4. Чеботарева Ю. В. Проблематика исследований творчества скрипачей-виртуозов XIX века. *Культура и искусство*. 2017. № 2. С. 153–165.
5. Ямпольский И. М. Пабло Сарасате. Москва : Советская музыка, 1958. 38 с.

ІНІЦІАТОРИ РАДЯНСЬКОГО ДИЗАЙНУ

Пасєка Олександра,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Нагорняк Х.М.,
кандидака мистецтвознавства, доцентка.

Дизайн як окрема галузь чи вид мистецтва не нова тема для XXI століття. Дещо суперечливим є час і місце виникнення "дизайну" в тому вигляді, який ми

маємо на даний момент. Так, одні дослідники ведуть відлік з відомого руху “За зв’язок мистецтв і ремесел” в Англії кінця XIX ст., лідером якого був відомий художник і теоретик в області предметної творчості Уїльям Морріс. Саме тоді були сформульовані основні положення теорії і творчі принципи дизайну, що вплинули на школи і напрями більш пізніх років. Інші – виникнення професії дизайнера пов’язують з початком XX ст., коли художники зайняли ведучі пости в ряді промислових галузей і отримали можливість формувати фірмовий стиль підприємств. Має місце думка, згідно з якою про дизайн, як професію, можна говорити тільки тоді, коли склалися школи з методиками викладання дизайну і з’явилися перші дипломовані фахівці з дизайну. Це 20-ті роки нашого сторіччя, коли були відкриті перші школи дизайну – Баухауз – в Німеччині і ВХУТЕМАС – в Радянській Росії. Що стосується так званого “радянського дизайну”, а також ініціаторів його створення, то відсутня однозначна теорія. Для нашого дослідження ця тема представляє інтерес в порівняльному аспекті – соціалістична ідеологія в дизайні з концепціями західних шкіл дизайну того ж часу. Тому *метою* нашої статті є проаналізувати саме шлях становлення та ідеї перших ініціаторів радянського дизайну.

Радянське художнє конструювання, а саме з цього терміну починався дизайн, як такий, являло собою складну організовану систему, що включала чітко структуровану ідею створення виробів повсякденного побуту, орієнтовану на пропаганду соціалістичного дизайну і промисловості, а також, було принциповим і показовим відносно західних аналогів.

Великий вплив на художній процес та роль промисловості в країні на кінці XIX – поч.. XX ст. мали щорічні Всеросійські промислові виставки. Саме тут представляли новаторські ідеї, в межах ідеології того часу і згідно радянських стандартів та канонів, та з’являлись нові імена художників- конструкторів.

Серед піонерів радянського дизайну, тих, хто включився у процес формування виробничого мистецтва у перші 15 років після Жовтневої революції, можна умовно виділити три покоління. До піонерів радянського дизайну першого покоління незалежно від віку можна віднести тих, хто завершив свою професійну художню освіту до початку 20-х років. Серед них: В. Татлін, К. Малевич, О. Родченко, О. Веснін, Л. Попова, О. Лавінський, Л. Лисицький, О. Екстер, В. Стенберг, Г. Стенберг, В. Степанова, Г. Клуціс , А. Ган, К. Медунецький, К. Йогансон та ін. [4].

Тут хочемо закцентувати увагу саме на О.Родченку, з іменем якого пов’язані не лише новаторські витвори мистецтва, а й початки радянського дизайну. Так, наприклад, світлини О. Родченка, з притаманними їм геометризованими композиціями, карколомними ракурсами, скороченням об’ємів, демонструють стилістику конструктивізму і водночас дизайнерську креативність фотомонтажу. Кольоровий фотомонтаж застосовував також майстер плакату С. Сенькин, який поєднував художні елементи у виразній геометиризації прямокутних ритмувань чорного, червоного, білого, сірого із додаванням синіх та жовтих тонів [2].

Однак саме на друге покоління піонерів радянського дизайну (Л. Лавінська, Г. Зімін, Є. Семенова, Н. Суєтін, І. Чашник та ін.), що безповоротно зв'язало свою долю з виробничим та агітаційним мистецтвом і, як правило, не мали іншої спеціальності, лягла основна вага масової практичної роботи з розробки обладнання та художнього оформлення предметно-просторового середовища.

Третє покоління піонерів радянського дизайну – це насамперед ті, хто здобув систематичну дизайнерську освіту на основних дизайнерських факультетах Вхутемаса-Вхутеїна – металообробному та деревообробному (потім на об'єднаному дерметфаку). Отримавши хорошу технічну підготовку та кваліфікацію інженера-художника, багато хто з них у 30-ті роки стали працювати архітекторами або інженерами [4].

Отже, конструктивізм, авангардизм, створення Вхутемаса – основні напрями, які розвивались і в яких працювали художники- конструктори того часу, що прагнули досягнути ідеального поєднання форми та фукціонального наповнення. Однак, ідеологія радянського часу, якою було просякнуто мистецтво і культура, встановлювала обмеження і рамки, що не завжди давали можливість втілити задуми митця в реальність.

Список використаних джерел:

1. Мистецтво радянського плаката і фотомонтажу. URL: http://4ua.co.ua/culture/yb3bc79a5d43b89521206c37_0.html (дата звернення 29.03.2022 р.).
2. Михайлова Р. Конструктивізм як метод та стилістичний напрям URL: http://knukim.edu.ua/wp-content/uploads/nuk_konf/20/8.pdf (дата звернення 27.04.2022 р.).
3. Олександр Родченко – піонер радянської фотографії та графічного дизайну. URL: https://jak.bono.odessa.ua/articles/oleksandr-rodchenko-pioner-radjanskoi-fotografii.php (дата звернення 25.03.2022 р.).
4. Хан-Магомедов С. О. Пионеры советского дизайна. URL: http://tehne.com/library/han-magomedov-s-o-pionery-sovetskogo-dizayna-moskva–1995?fbclid=IwAR2p6sbv0w5uryLKxVRihf5osyfhWWZmCtGfuEDvMQHN-H3WFoaHHC_cgXk (дата звернення 27.04.2022 р.).

РОЛЬ СТАРОВИННИХ АРІЙ У РЕПЕРТУАРІ СТУДЕНТІВ ВОКАЛЬНИХ ВІДДІЛЕНЬ ЗВО

Пилип'юк Юліана,
І курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Вишневська С.В.,
кандидатка мистецтвознавства, доцентка.

Формування репертуару у закладах вищої освіти, відіграє значну роль у професійному та особистісному становленні студента-вокаліста. Невід'ємною частиною програми співака є старовинні арії. Вокальне мистецтво доби Бароко допомагає вирішувати певні педагогічні та виконавські завдання, а саме: ви-

вчення історії даного періоду дає розуміння виконання стильових особливостей мелодики та літературного змісту творів, питання щодо природної постановки артикуляційного апарату, чистоти інтонування, розвитку легкого звучання, атаки звуку, прозорості тембру, рівності голосу, кантилени, вільного вокального дихання (завдяки застосуванню вокально-виконавської культури XVI–XVIII ст.), виключення напруги і форсування (дозволяється робити транспорт наданих арій, на відміну від оперних творів XIX ст.) [2].

Вибір репертуару – це відповідальний крок викладача, який вимагає поставлення певних педагогічних задач, враховуючи фізіологічні та психологічні особливості студента, рівень вокальної підготовки, виконавський досвід, здатність до навчання співу. Окрім вокально-теоретичної складової, потрібно враховувати художню, образну, психологічну, виховну, розвивальну і навчальну складові.

В педагогічній практиці використання цих творів вже давно широко застосовується для підготовки професійних вокалістів. Наприклад, у науковій літературі описано роботу класу відомої української викладачки сольного академічного співу М.Е. Донець-Тессейр, а також її послідовниць-учениць Є.С. Мірошниченко та Р.С. Колесник які в своїх вокальних класах використовували старовинні італійські арії як педагогічний репертуар. Концертмейстер класу Є. Мірошниченко розповідала: “Була сіра збірка старовинних арій, здається, вона належала ще Марії Едуардівні. Такі арії називали “манною кашею”, тобто для маленьких, на них добре вироблялося ведення звуку” [1, с. 272].

До характерних рис старовинних італійських арій належать: короткі мелодійні побудови, чітка форма, ясність і камерність музичного супроводу, відсутність різкої динаміки, вузькі інтервали, проста мелодійна лінія, що легко запам’ятовується, простота сприйняття змісту, вузький діапазон, відсутність надмірної емоційної й динамічної напруги. Ще однією з особливостей старовинних арій є транспортування музичного тексту в зручну тональність, яка виключає форсування й напругу в голосовому апараті, відсутність спеціальних м’язових пристосувань, які сприяють затиску голосового апарату, що відіграє важливу роль в подальшому професійному розвитку співака-виконавця. Вважається, що фонетика італійської мови позитивно впливає на формування академічного звуку. Тому виконання старовинних арій автентичною мовою дозволяє природно вирішувати завдання формувань професійних навиків роботи вокального апарату. По цій причині запропоновані твори не мають поетичного перекладу, а рекомендуються для виконання італійською мовою.

Потрібно зазначити, що інколи фонетика розмовної мови відрізняється від вокальної наприклад, як в німецькій мові. “Під час мовлення може відбуватись редукція голосних і приголосних. В співі, що стосується голосних, цей факт є не припустимим, тому що в вокальній партії на голосний може приходитись декілька нот визначеної висоти і тривалості. В українській вимові редукція голосних виключена, а голосні звуки мають природне округлення, що є дуже цінним для вокальної педагогіки” [3, с. 236]. Оскільки українська мова має природну співучість деякі італійські арії мають поетичний переклад.

Літературні тексти старовинних італійських арій складаються з циклічно повторюваних фраз, які побудовані на єдиній емоції, темі, одному настрою. Це дає можливість зберегти єдиний емоційний стан. Створення відповідного настрою музичного твору надає можливість дотриматися авторських або редакторських динамічних і темпових вказівок, виключити надлишковість почуттів і емоцій. На початковому етапі таке технічне втілення динамічних і темпових нюансів дозволяє виробити м'язово-слухові стереотипи голосового нюансування, емоційної чуйності, розвитку виконавських умінь.

Отже, використання старовинних арій у студентському репертуарі є вкрай важливе та необхідне. Ці твори сприяють ефективному вокальному, виконавському, психологічному, емоційному, музично-естетичному розвиткові студента, завдяки будові мелодії, доступності сприйняття, гармонічному супроводу та вокальній зручності. Крім цього, виконання старовинних арій дозволяє узгодити емоційно-виконавські навики з літературним змістом та тематикою запропонованих творів, таких як почуття любові, віри, туги, скорботи, до яких особливо чутливе молоде покоління.

Список використаних джерел:

1. Касьяненко М. Барочна вокальна стилістика як виконавська проблема (стратегії класу Є. Мірошниченко). *Аспекти історичного музикознавства* : збірник наукових статей. Харків, 2017. Вип. 10. С. 266–285.
2. Кряжевських-Мотовчі Б. В. Вокально-педагогічний репертуар для сопрано. Старовинні італійські арії : методична розробка для закладів передвищої мистецької освіти. Київ, 2020. URL: file:///C:/Users/Cibermag/Downloads/2414FC7A.Viber_p61zvh252yqyr!Viber.Universal/%D0%92%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%BE-%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D1%80%D0%B5%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%82%D1%83%D0%B0%D1%80.pdfПохщпох.
3. Соболева О. Д. Вплив української народної пісні на формування та розвиток співака-початківця. *Вісник Харківської державної академії дизайну і мистецтв.* 2011. Вип. 4. С. 234–237.

ХУДОЖНІ ВИРОБИ ЗІ ШКІРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ КЕРІВНИКА ГУРТКІВ (СТУДІЙ)

Пундик Софія
І курс ОР магістр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Юсипчук Ю.В.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Гурткова діяльність, а саме художня обробка шкіри, важлива для розвитку критичного мислення, уяви, творчого потенціалу школяра, розвиває дрібну моторику. Праця в гуртку створює ідеальні умови для здобуття теоретичних

і практичних умінь та навичок, коли учень урізноманітнює свої здібності, отримані на уроках образотворчого мистецтва та трудового навчання, реалізуючи власні творчі проекти та активно проводить вільний від навчання час. На гуртових заняттях учень вчиться комунікувати з однолітками та викладачами, працювати в команді, займаючись цікавою справою. Школярі навчаються зберігати та цікавитися національними народними традиціями та промислами, розвиваючи власний естетичний смак, авторське бачення, світосприйняття. На гуртку художньої обробки шкіри учень отримує незамінні вміння, що пригодяться як в повсякденному житті, так і на заняттях. До них входять: навчання виконання розміток, розгорток виробів, ескізування та просторове проектування, конструювання виробів, виготовлення об'ємних (напівоб'ємних) форм, узгодження композиції із формою та форматом, поділ кольорів за сприйняттям (теплі та холодні) та інше. Як результат, школяр в майбутньому може обрати творчу спеціальність у вищих навчальних закладах, оскільки буде ознайомленим та зацікавленим специфікою роботи.

Гурткова діяльність художньої обробки шкіри також безперечно розвиває фахову компетентність викладача – одну із базових профілів компетентностей керівників гуртків, що означає знання фаху, фахових методик, технологій навчання. На думку Г.В. Єльникової, фахова компетентність – це "сукупність знань, умінь, здібностей і готовності особистості діяти в складній ситуації й вирішувати фахові завдання з високим рівнем невизначеності; здатність до досягнення більш якісного результату праці, ставлення до професії як до цінності".

У працях Н.В. Кузьміної зміст професійно-педагогічної діяльності складається із структурних (мета, зміст, засоби, об'єкти та суб'єкти діяльності) та функціональних компонентів (рефлексія, проектування, конструювання, організація та комунікація), що відповідає гностичній, проектувальній, конструктивній, організаційній та комунікативній функціям. Вчителю необхідно увесь час розвивати та вдосконалювати свої вміння, щоби не лише знати і розуміти сучасні тенденцій розвитку освіти взагалі, а й позашкільної зокрема, особливості процесів викладання і навчання гуртківців, шляхи модернізації професійного потенціалу як системного показника готовності до інноваційної діяльності, трансформації найновіших досягнень науки та передового педагогічного досвіду в практику роботи керівника гуртка, поглиблення знань про сучасний стан виховання учнів, концепції інклюзивної освіти. Під час роботи в гуртку вчитель також розвиває вміння організовувати педагогічну діяльність, конструює та реалізовує сучасні програми навчання із використанням різноманітних методів, форм і технологій. Також стимулює постійне зростання професійної майстерності та задоволення освітніх потреб упродовж усього життя. Формується здатність до самостійного і критичного мислення, системного педагогічного аналізу. Здійснюється інтегрована практико-теоретична професійна діяльність, що сприяє формуванню інноваційного освітнього простору за логікою варіативного розвитку мотиваційно-смислової освіти. Впродовж роботи з дітьми вчитель проєктує власну програму професійно особистісного зростання. Окрім цього формуються диспозиції, а саме цінності, ставлення. Дитиноцентризм, цін-

ність особистості, готовність до змін, гнучкість, постійний професійний розвиток, відданість ідеї щодо значущої участі в освітньому процесі усіх його учасників, просування демократичних цінностей (повага до багатоманітності, право вибору, формування спільноти, полікультурність), рефлексія власної професійної практики.

Тож, керівництво гуртком художньої обробки шкіри безперечно позитивно впливатиме на фахову компетентність керівника гуртків чи студій, оскільки постійна праця з дітьми над новими проектами – безперервний особистісний розвиток викладача.

Список використаних джерел:

1. Головань М. С. Професійна компетентність викладача вищого навчального закладу. *Проблеми сучасної педагогічної освіти. Серія : Педагогіка і психологія :* збірник статей. Ялта : РВВ КГУ, 2014. Вип. 44. Ч. 3. С. 79–88.
2. URL: https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/53062/2/Golovan_Competence.pdf&ved=2ahUKEwiqi8iut7f3AhWUrYsKHRNgDAsQFnoECAoQAQ&usg=AOvVaw3kTbLo8rIQoGz9ucgG5G8C.
3. Освітня програма післядипломна освіта для осіб із вищою освітою (підвищення кваліфікації) URL: https://roippo.org.ua/upload/iblock/a54/ker_vniki-gurtk_v.pdf.
4. Шкура Г. А., Биковський Т. В. Навчальні програми з позашкільної освіти художньо-естетичний напрям (декоративно-ужитковий та образотворчі профілі). Київ, 2016. Вип. 2. С. 268. URL: file:///C:/Users/WellDone/Downloads/Telegram%20Desktop/zb_rnik_hud-est.pdf.

ГОЛОСОВІ ЗАТИСКИ ЯК ОСНОВНИЙ БАР'ЄР У ФОРМУВАННІ ОРГАНІЧНОГО ЗВУЧАННЯ АКТОРСЬКОГО ГОЛОСУ: ВИЯВЛЕННЯ І ЛІКВІДАЦІЯ

Розумна Наталія,
IV курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Прокоп'як В.Б.,
кандидатка мистецтвознавства.

Для відображення думок та почуттів людина використовує голос і мову. Це закон природи, тому у роботі над голосом необхідно виходити із розуміння органічної природи народження звуків мови.

Голос актора повинен бути гнучким, слухняним і виразним, адже допомагає виконавцю донести до глядача глибину думки і різноманітність почуттів автора. Крім того, важливо, щоб акторський голос був м'яким та відвертим, музичним і точним, сильним та витривалим, мав достатньо звукових тонів і рівних звукових регістрів [5].

Мета статті полягає у визначенні особливостей голосових затисків, виявлення причин появи тапошуку шляхів їх ліквідації.

Голосоутворююча система людини трактується як "живий" музичний інструмент, який має властивість самостійно "грати" і настроюватися. Живим словом актор створює мовну характеристику персонажа, передає його почуття, внутрішній стан [1, с. 2]. Проте голосовий апарат потребує постійного вдосконалення, напрацювання, робочого тонусу. Відсутність непрофесійної, непослідовної чи нерегулярної роботи над голосом може стати причиною появи голосових затисків, які негативно впливають на творчу діяльність актора.

Важливою умовою правильного звукоутворення є досконала робота дихального та мовно-артикуляційного апаратів. У професійного майстра акторської справи така робота здійснюється автоматично і з відчуттям комфорту. Проте такі відчуття формуються не відразу, а в міру опанування технікою і культурою мовлення. Значно гальмує вільне звучання і сковує процес мовлення робота внутрішніх м'язів гортані з використання зовнішньої мускулатури шиї, неправильне дихання, відсутність чи нестійка опора звучання. Крім того, злагоджена робота мовленнєвого апарату актора частково залежить від емоційного стану виконавця, його психічного та фізичного здоров'я і професійної підготовки. "Голос вельми чутливий до різного роду неспокійних станів психіки. Звичайне почуття страху та хвилювання приводить у рух усі захисні системи організму, і в результаті виникає напруга, особливо у верхній частині тіла, шиї і плечах. В стані затиску, м'язи перешкоджають безпосередньому зв'язку між емоцією і диханням" [6, с. 233]. Свідомість змушує голос актора напружуватись.

Ще однією важливою причиною виникнення затисків є бажання актора досягти максимальної гучності без опори звуку, що негативно впливає на голосові зв'язки, змушує їх до зайвого напруження, викликає охриплість. В даному випадку голос звучить вище за природній регістр людини, що нівелює красиве і природнє звучання. З часом краса тембру "стирається", адже зв'язки швидко зношуються через неправильну роботу голосового апарату. Тож одним із основних недоліків форсованого чи занадто голосного звучання є втрата тембрових якостей голосу.

"Затиснене" голосоведення призводить до неможливості висловити почуття, обмежує активність, притуплює виразність. Ці блокади множаться і є результатом набутих звичок, що доходять до автоматизму, непомічені, вони стоять між акторським голосом, яким він є і яким би він міг бути. Ці блокади не зникнуть самі собою. Треба дати можливість для звільнення голосу. Виразність голосоподачі залежить від емоцій, тому безбарвні й одноманітні технічні вправи не можуть бути успішними.

Варто зауважити, що ми розрізняємо такі види голосових затисків, як затиск щелепи (голос "застряє" в горлі, стримується губами, стискається щелепами), затиск гортані (м'язи гортані перестають працювати, глотка закривається, і голос, не знаходячи собі іншого шляху, виходить або через ніс, або "застряє в горлі"), затиск губ (голос стає "плоским", "фальшивим", надмірно сентиментальним або різким). Британська театральна режисерка і тренерка з вокалу Сісе-

лі Беррі, стверджує, що вправи з релаксації, дихання і зміцнення м'язів губ і язика – основа впевненості в собі [2].

Робота над голосом і ліквідація всіх затисків потребує комплексного підходу, однак позбутися голосових затисків, безпосередньо в місці їх виникнення можна за допомогою декількох простих вправ: 1.Захопіть рукою підборіддя і акуратно порухайте нижньою щелепою вертикально, горизонтально, слідкуючи, щоб м'язи обличчя при цьому не напружувалися. Натренувавши легкість руху щелепи, слід читати текст, тримаючи руку на підборідді і опускаючи щелепу рукою відкривати рот якомога ширше на кожну ударну А, О, Е. В результаті виконання цієї вправи голос зазвучить повніше, голосніше і вільніше. 2. Витягніть губи вперед і почніть вібрувати ними, імітуючи звук мотора. При цьому постарайтеся, щоб вібрували не тільки губи, але і їх куточки [3, с. 11]. 3. Відкиньте голову назад і вимовляйте звуки К, Г по 5–6 разів. 4. Найпростіший спосіб розслабити м'язи гортані, зняти блоки і затиски голосу – гарненько позіхнути [2, с. 58].

Підсумовуючи вищесказане, слід зауважити, що взаємодія актора з глядачем відбувається за допомогою голосу. Це своєрідна невидима нитка, яка впливає на слухові рецептори людини, що стимулює виникнення відповідних реакцій на почуте. Емоційне сприйняття базується на правильному звучанні голосу, чим природніший він, тим більшою є відповідність між тим, що ми бачимо і чуємо. Тому важливо при роботі над голосом актора дотримуватися розмовної позиції. А, також, запорукою чіткого, правильного, приємного мовлення актора є тренувальні вправи. Їх є дуже багато, та всі вони по своєму цікаві, повчальні і головне ефективні. Мовний апарат – надзвичайно чутливий інструмент. Треба поводитись з ним обережно, і пам'ятати, що красивий голос – це здоровий голос.

Список використаних джерел:

1. Гладишева А. О. Слово в театрі. 2006. 4 с. URL: http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine22–20.pdf
2. Гладишева А.О. Сценічна мова. Дикційна та орфоепічна нормативність. Київ, 1996. 204 с.
3. Грицан Н. Техніка сценічного мовлення. Івано-Франківськ, 2004. 238 с.
4. Коленко А. В. Формування навичок професійного сценічного голосу на основі методичних прийомів та комплексної системи вправ у класі сценічної мови. *World Science : Multidisciplinary Scientific Edition*. Варшава : RS Global Sp.z O.O. № 5 (33). Vol. 4. May. С. 38–41.
5. Нечаєнко Т. В., Винар О. Б. Мистецтво сценічного мовлення як основа професійної підготовки майстрів театру і кіно. *Мистецтвознавчі записки.* 2017. Вип. 31. С. 308–316.
6. Шкляр Н. Робота над голосом як основним інструментом професійної діяльності артиста-вокаліста та актора. *Культура і мистецтво в сучасному світі.* Київ : КНУКіМ, 2015. № 16. С. 229–234.

ВИКОНАВСЬКА ТА КОМПОЗИТОРСЬКА ТВОРЧІСТЬ НІКОЛО ПАГАНІНІ У КОНТЕКСТІ ПРОВІДНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОМАНТИЧНОЇ ДОБИ

Савчук Христина,
VI курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Волощук Ю.І.,
кандидат мистецтвознавства, доцент.

Серед музичних тенденцій XIX століття досить важливою для мистецтва романтичної доби стає тенденція розвитку інструментальної творчості і, зокрема, скрипкового виконавства. На концертній естраді з'являється специфічна особа віртуоза-романтика, який уособлює суб'єктивний, внутрішній світ людини на противагу до "об'єктивного" зовнішнього світу. Вперше серед виконавців-інструменталістів Європи такою фігурою на музичній арені стає Ніколо Паганіні. Цей блискучий віртуоз уособлює образ "романтичного героя", що втілює "демонічне начало".

Варто відзначити, що подібні образи були абсолютно неможливими в межах стильових бар'єрів класицизму. Музикант на очах у публіки створює свій власний всесвіт, занурюючи в нього слухачів. Роль творчості Паганіні і її надзвичайний вплив на подальший розвиток раннього етапу романтизму величезні. Зокрема, його цикл "24 каприси" для скрипки соло став своєрідною енциклопедією романтичного скрипкового стилю. Ще одна домінантна риса романтизму виявляється у його яскраво вираженому віртуозному стилі. Проте, тут варто відзначити, що ця віртуозність не стільки зовнішня, показна риса твору і його виконавця, скільки сутнісне відчуття, що випливає з природи самого світовідчуття романтичного митця.

Особливу увагу композиторів-романтиків привертає жанр мініатюри, за допомогою якого можна зробити "моментальний знімок" події чи емоції, втримати момент. Жанр скрипкової мініатюри набув значного поширення у композиторській творчості більшості провідних митців романтичної епохи, а найкращі зразки цього жанру увійшли до педагогічного та концертного репертуару виконавців минулого та сучасності.

Ніколо Паганіні як яскравий музикант-романтик протягом всього творчого життя досліджував у своєму інструменті нові виразові та колористичні можливості. Розвиток прийому pizzicato (часто з поєднання arco на двох струнах), гра на одній струні, незвична аплікатура, нові штрихи, вибагливий ритм, ефекти зображальності – дзвіночків (pizzicato), бурі (тремоло і глісандо), еха (флажолети), різні динамічні контрасти (похмуре largo і бурхливе prestissimo), незвичні способи гри смичка на струнах, навіть інколи перестроювання скрипкових струн – все це новаторські та сміливі знахідки геніального віртуоза.

Паганіні поглибив і розширив спектр музичних образів, притаманних скрипковому мистецтву, тим самим активізувавши сферу суспільного впливу скрипкового виконавства. Він звільнив скрипку від впливу естетики попередньої доби, сміливо використовував різноманітні технічні прийоми, збагачуючи

виразові засоби інструмента, опанував нову колористичну трактовку, став першим геніальним колористом в історії інструментального мистецтва. Його tours de forces (гра на одній струні соль) вражала сучасників, використання щипкової техніки у поєднанні з ударною технікою смичка, подвійні флажолети, зміна строю скрипки, – це достатньо складні віртуозні прийоми. Колористичне трактування скрипки базувалося на повнозвучності всього її діапазону, найвищих регістрів, подвійних флажолетів, акордів, різних видів подвійних нот, ударних відскакуючих штрихів, pizzicato, vibrato, хроматизації пасажів, glissando. Важливим елементом багатьох його творів було контрастне протиставлення далеких регістрів. Віртуозні прийоми італійського маестро отримали втілення в "24-х капричіо" для скрипки соло – своєрідної енциклопедії романтичної техніки.

Головними аспектами виконавської інтерпретації "24 каприсів" для скрипки соло Ніколо Паганіні є досконале володіння феноменальною технікою: штрихами летючим staccato (staccato volant), ricochet, арпеджіоподібними пасажами, виконавськими прийомами незвичних флажолетних звучань, використанням одночасного звучання pizzicato та смичкової гри та блискуча віртуозність. Його пристрасний темперамент, вражаюче багатство емоційних відтінків та глибока експресія породили нові технічні прийоми гри, нестандартні темброві ефекти. Всі ці факти засвідчують, що цикл "24 каприси" для скрипки соло видатного віртуоза – унікальне явище у світовому скрипковому мистецтві романтичної доби.

Виняткове значення Паганіні пов'язане не тільки з тим, що це був найяскравіший віртуоз-скрипаль в історії світової музики. Митець геніальний, насамперед, як творець нового романтичного виконавського стилю. Головне у скрипкових творах – концертний блиск, віртуозність, які кардинально розширили рамки виразовості інструментального мистецтва його часу.

Скрипаль-віртуоз Ніколо Паганіні є для нас універсальним митцем, який проникав у саму сутність музики та виконавського процесу. Він знайшов нову форму спілкування з музикою та скрипкою. Ніколо Паганіні виступав не тільки як видатний скрипаль, але і як талановитий режисер залу, формував слухацьке сприймання, вміло розставляв смислові акценти. У цьому й полягає геніальність, за словами його сучасників "диявольського" виконавця. Власне досягнення органічної єдності залишається найбільшим секретом композиторської та виконавської творчості геніального італійця.

Постать Ніколо Паганіні є гордістю не тільки його батьківщини, але і всього людства, оскільки великий художник епохи Романтизму зробив грандіозний внесок у скарбницю світового музичного мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Величко О. Б. Ніколо Паганіні – віртуоз-новатор доби Романтизму. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство*. 2011. № 1. С. 39–43.
2. Раабен Л. Жизнь замечательных скрипачей и виолончелистов. Биографические очерки. Москва : Музыка, 1969. 261 с.

3. Ямпольский И. Никколо Паганини. Жизнь и творчество. Москва : Музыка, 1968. 448 с.
4. Яропуд Т. Новаторство Ніколо Паганіні – композитора-скрипаля – та виконавська інтерпретація його інструментальних творів. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2021 Вип 35. Т. 6. С. 73–80.
5. Borer P. The twenty-four caprices of Niccolo Paganini: their significance for the history of violin playing and the music of the Romantic era. PhD thesis, University of Tasmania, 1995. 7 s.

ВИКОРИСТАННЯ ХАРАКТЕРНОЇ АТРИБУТИКИ ГУЦУЛЬЩИНИ ПРИ СТВОРЕННІ ХОРЕОГРАФІЧНОГО НОМЕРУ

Стрілецька Олександра,
І курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Скобель Ю.М.,
кандидат мистецтвознавства, доцент, старший викладач.

У процесі розвитку українського народно-сценічного танцю відбувається його постійне збагачення формотворчими елементами класичного балету, спорту, акробатики. Весь цей пластичний арсенал поповнює лексику як жіночого так чоловічого танцю, що дає змогу балетмейстерам зробити постановки більш яскравими, емоційними та видовищними. Поряд з цим, в хореографічних постановках широко застосовуються різні атрибути, які використовувалися певними групами людей у своїй повсякденній діяльності, або мали обрядово-ритуальне чи інше значення.

Один з регіонів України в хореографічних постановках якого ми зустрічаємо відповідну атрибутику є Гуцульщина, хореографічна культура якої є чи не найбільш яскравою в загальному пласті українського танцювального мистецтва. Вона пройшла довгий шлях від найдавніших обрядово-ритуальних дійств до найвищих сучасних мистецьких форм. Ритмічно організовані рухи, танцювальні елементи є своєрідним кодом, що відображає характерні особливості гуцульської культури.

Західноукраїнські танці такі як: “Аркан”, “Плєс”, “Опришки”, “Лісоруби” побудовані на використанні невід’ємного атрибута – топірця (як ще його називають: бартка, сокирка), який допомагає створювати відповідну атмосферу історичних подій з героїчного минулого Гуцульщини. Крім цього, він не тільки носив символічне та обрядове значення, його також використовували як для праці в побуті, так і для захисту.

Як зазначає Олексій Мандзяк, топірець у руках легеня був символом чоловічої влади. Так до прикладу, двадцятирічний хлопець, який посвячувався у легіні проходив певний обряд, в якому одним з головних елементів був танець “Аркан”. Після участі у ньому він отримував право здійснювати танці, носити бартку (топірець) та підперезуватися чересом (широким пасом) [1, с. 53].

Танець “Аркан” виконується чоловіками, що тримаються за руки у фігурі “ряд” “півколо” або “коло”. Велике значення в цьому танці має провідник, ватажок танцю, що, регулює ритмічне одночасне виконання кроків командами: “раз прибий”, “май поправ”, “батько спить”, “батько встав”, “раз за брата”, “раз за дівку” та ін.

Відомий також факт використання топірця під час святкування різдвяних свят. Це можна було побачити, коли гуцули виконували один з найважливіших ритуальних танців, що має назву “Плєс”. До речі, він виконувався виключно чоловіками, які досягли двадцятирічного віку.

В основі цього обрядового танцю лежить фігура “ряд” та переважає крок “рівна”. Головний крок “плєсу” супроводжується рухом піднесеної правої руки з топірцем. В самій хаті після кожної колядки господарю, господині чи іншим членам родини танцюристи “гуляють коло”, не минаючи при тому нікого – від найстаршого до наймолодшого. Далі танці з метою охорони всієї садиби, господарства, поступово переносилися в кошару, на грядки, де колядники оберталися за сонцем, виголошуючи словесні замовляння, танцювали на пасіці, “аби бджоли були веселі”.

Заслуговує на увагу танець “Лісорубів” – масовий чоловічий танець, що відтворює саме трудовий процес засобами хореографії. В цьому випадку топірець стає предметом, який дає змогу змалювати образи лісорубів, підкреслюючи їх силу, вміння валити дерева, обробляти їх, транспортувати. Тож завдяки використанню даного атрибута цей танець стає повноцінним, хореографічна лексика збагачується та дає змогу розкрити всю силу гуцулів.

Не меншим зразком чоловічого віртуозного виконавства може також бути танець “Опришки”, що входить до репертуару багатьох хореографічних колективів, особливо на Прикарпатті та в Галичині. Наприклад, своєрідний колорит зумовлює, насамперед, використання рухів із топірцями, за допомогою яких танцюристи демонструють спритність, героїзм та мужність.

Слід зазначити, що топірець можна використовувати і в парі. Яскравим прикладом є танець “Гуцулка”. Ось як описує танцювання “Гуцулки” Раймунд Кайндль: “…гуцулка має вигляд хороводу, який утворюють чоловіки і жінки, хлопці і дівчата. Всі тримаються за руки або пліч-о-пліч і утворюють коло. Танцюристи і танцюристки співають одноманітні імпровізаційні пісні, плавно кружляють під звуки музики то вліво, то вправо, спочатку повільно, потім все швидше. Далі йдуть різні швидкі оберти і шалені стрибки у повітрі, причому ще й тут і там високо підкидають свої малі сокирки, що їх гуцули використовують замість ціпків, і знову ловлять їх...” [1].

Отже, можна сміливо вважати, що хореографічне мистецтво Гуцульщини з присутнім йому неповторним колоритом, увібравши в собі всі найкращі традиції карпатського краю являється невід’ємною частиною українського народно-сценічного танцю, який в свою чергу є одним із важливих та пріоритетних напрямків збереження танцювального фольклору, національно-культурних традицій, духовного відродження та гуманізації українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Марусик Н. І. Гуцульська хореографія як складова національних мистецько-культурних процесів кінця XIX–XXI століть : дис. ... канд. мистецтвознав. : 26.00.01 / Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника. Івано-Франківськ, 2019. С. 53.
2. Морозов А. І. До проблеми вивчення чоловічих віртуозних рухів в українському народно-сценічному танці. URL: https://otherreferats.allbest.ru/culture/01123800_0.html.

ТИФЛОГРАФІКА. ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНКЛЮЗИВНИХ ПРОЕКТАХ

Яцишин Володимир,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Навчально-науковий інститут мистецтв.
Науковий керівник – Бабій Н.П.,
кандидатка мистецтвознавства, доцентка.

Останніми роками сфера культури та мистецтва все більше уваги приділяє питанням розширення власної аудиторії. Питання доступності, включаючи доступність архітектури та контенту, для менш мобільних відвідувачів, у тому числі різних форм інвалідності, опікується велика кількість різноманітних фахівців.

Теоретико-пошукові міркування, а передусім тифлопедагогічна практика змушують нас розглядати можливість освітньої та реабілітаційної діяльності для людей з вадами зору, що реалізується в дусі інклюзії, тобто соціального включення у важливі комунікаційні зв’язки, одним із напрямків яких є культура.

Мета статті – дослідити використання адаптивних технологій в культурних та інклюзивних проектах.

На основі аналізу літератури з даної тематики були розглянуті питання специфіки засвоєння творів мистецтва та культури людьми з вадами зору а також невізуальні способи обміну ними.

До тактильних та слухових способів подання образотворчого мистецтва належать система Брайля, тифлографія та звуковий опис, що відповідні до специфіки пізнавальних процесів людей з вадами зору. Відзначимо важливість Інтернету для участі в культурі людей з вадами зору, нагадуючи вибрані приклади.

Сьогодні інклюзивні практики активно розвиваються в музеях, театрах і кіно. До них належать не лише роботи експертів-коментаторів чи звукових дескрипторів, а й роботи в музейних експозиціях, виставках та галереях адаптовані для людей із сліпотою чи слабозорих. Тут на допомогу приходять адаптивні технології. Фахівці розробляють принципи та методи адаптації різних видів образотворчого мистецтва всіх категорій відвідувачів із вадами зору – не лише слабозорих, а й незрячих.

Зараз стрімко розвивається новий напрямок, як-от тактильний живопис, розробка та адаптація довідників, путівників, фотоальбомів, каталогів для слабозорих, які раніше були лише для зрячих.

В Україні все більш поширеним стає виготовлення рельєфних тактильних площинних або тривимірних репродукцій творів мистецтва. Роботи адаптуються до тактильного сприйняття незрячих відвідувачів, використовуючи різні види тифлографіки та новітні технології рельєфного друку. Об'ємні моделі скульптур, репліки музейних колекцій, макети будівель споруд, доступні для тактильного огляду, привертають велику увагу і самих незрячих відвідувачів. Адже з їх допомогою можна не тільки прослухати інформацію про шедеври мистецтва, які недоступні для незрячих, а й доторкнутися до них та ознайомитися з їх художніми особливостями.

Для виконання тифлографічних адаптацій використовуються різні типи коригувальних маркерів рельєфу, щоб на дотик визначити особливості зображення: деталі ландшафту, людські фігури, об'єкти або їх комбінації та композиції. Тактильне зображення може передаватися самим лише контуром. Це спосіб передати обриси предмета лінією з крапок, коли елемент, що має певне значення, або показано, або ні.

Також можна умовно передавати кольори, наносячи різні рельєфи на певні ділянки зображення. Однак не всі деталі зображення можна перевести в тактильну схему, а лише ті, які є достатньо великими і найважливішими. Для незрячих обов'язково потрібно спрощувати адаптації зображень, щоб була можливість коректно вловлювати основні моменти композиції.

Висновки. Отже, розвиток та використання адаптивних технологій має позитивну динаміку з огляду на ситуацію практичних та дослідницьких дій у сфері міждисциплінарних питань інклюзивного залучення до культури людей з вадами зору.

Список використаних джерел:

1. Czerwińska M. Osoby z niepełnosprawnością wzroku w świecie kultury – specyfika i uwarunkowania uczestnictwa inkluzywnego. Uniwersytet Zielonogórski, 2019. С. 58–76.
2. Тактильні картини. URL: https://rcbu.org.ua/uk/product-category/inklyuzyvna-osvita/taktylni-kartyny (дата звернення 29.03.2022).

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

ДИСТАНЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ ФК

Андрійчук Надія,
ІІІ курс ОР бакалавр,
Коломийський навчально-науковий інститут.
Науковий керівник – Мочернюк В.Б.,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент.

Вступ. Вже понад два роки загальноосвітні організації України вимушені працювати здебільшого в дистанційному форматі через пандемію ковіду та війну. Якщо раніше вчителі фізичної культури використовували інформаційні технології як ресурс для підготовки уроків, самоосвіти, форми контролю у вигляді електронного журналу, то за нових реалій довелося терміново перебудовувати навчальний процес у формах дистанційного навчання, практикуючи чат-заняття, веб-заняття, асинхронні та інші [1– 3].

Мета роботи – вивчити особливості проведення дистанційних занять із фізичної культури у загальноосвітніх школах.

Методи та організація дослідження. Проведено анкетне опитування вчителів фізичної культури закладів загальної середньої освіти щодо застосування дистанційних технологій, анкетування учнів щодо аспектів, пов'язаних із дистанційними заняттями ФК, та здійснено контент-аналіз дистанційних уроків ФК у рамках всеукраїнської школи онлайн (ВШО) від Міністерства науки і освіти України (МОН).

Результати дослідження. МОН створило ресурси для дистанційних занять учнів. Уроки фізичної культури представлені короткими відеокліпами, які проводили за участю відомих діячів спорту, шоу-бізнесу та вчителів фізичної культури. Розвиток і впровадження дистанційного навчання здійснювалось через загальнодержавні інституції окремими благодійними організаціями та сервісами, що спеціалізувались в онлайн-навчанні, з власної ініціативи та винахідливості вчителів фізичної культури і науковців-практиків. Проте і зараз не створено оптимальної системи, яка би достатньою мірою задовільнила освітні потреби школярів в умовах дистанційного навчання з фізичної культури.

Проаналізовано основні освітні платформи, які були використані в процесі дистанційного навчання та популярність окремих відеороликів. Найпопулярнішими платформами були: Viber-спільнота "Школа_інфо" (544 тис. підписників), iLearn – проєкт Громадської Спілки "Освіторія" (76,2 тис. підписників) [4], MON UKRAINE, яка має 251 тис. користувачів [4], та "Всеукраїнська школа онлайн", на YouTube підписались 1,42 тис., але вона представлена також через окремі платформи та мобільний застосунок (https://lms.e-school.net.ua), за яким стежить понад 10 тис. осіб, "Спортивний рух Олександра Педана "ДжуніорЗ".

Кліпи (Фізкультура / руханка) серед усіх освітніх матеріалів всіх навчальних дисциплін зайняли перші позиції по популярності (станом на квітень 2022 р.):

1. Юрій Ткач. 736 тис. iLearn + 400 тис. MON трив. 3:46.
2. Леся Нікітюк. 698 тис. iLearn + 302 тис. MON трив. 4:27
3. Є. Кот і Н. Татарінцева (переможці танців з зірками 2019) 506 тис. MON + 397 тис. iLearn трив. 5:31

Вчителі ФК відавали перевагу онлайн-заняттям із використанням різних платформ Zoom, Skype, Google Meet і т.д.

Результати аналізу анкетування школярів підтверджують позитивний вплив поєднання дистанційних організованих занять фізичної культури і спорту з очними, а також належного матеріального забезпечення та системи цінностей на позитивну динаміку і рівень індивідуальної фізичної підготовленості.

Встановлена вікова та гендерна динаміка досліджуваних показників: найбільші проблеми з позитивним відношенням до ФК проявились у дівчат 11–12 років та хлопців 12–13 років. У групі з вищим рівнем фізичної підготовки більше позитивних відповідей на питання світоглядного характеру про необхідність популяризації фізичної культури і спорту та вплив на розвиток особистості. У цій же групі домінують учні, що використовують сучасні девайси та застосунки для занять фізичної культури і спортом, причому дівчата суттєво випереджають хлопців. Самооцінка матеріально-побутових умов, раціону харчування, підтримки рідних у плані занять фізичної культури і спорту виразно зростає з ростом підготовленості.

Вивчення вподобань учнів щодо видів масового спорту, дозволило визначити найбільшу частку любителів спортивних ігор, проте у них виявився суттєво нижчим рівень підготовленості у порівнянні з іншими підгрупами. Найвища самооцінка серед дівчат у представниць індивідуальних видів спорту, а серед хлопців – любителі фітнесу.

Висновок. Здійснений аналіз найбільш часто застосовуваних методик та освітніх платформ при дистанційному навчанні фізичної культури дозволяє встановити перелік та розподіл застосування технічних засобів вчителями фізичної культури, а також популярність окремих занять у рамках ВШО та вподобання учнів щодо вибору відповідних форм для дистанційних занять.

Список використаних джерел:

1. Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні. URL: http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html (дата звернення: 26.02.22).
2. Положення про дистанційну освіту: Закон України від 24.05.2013 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703–13#Text (дата звернення 15.03.22).
4. Согоконь О. А., Донець О. В., Гогоць В. Д. Фізичне виховання – дистанційна форма навчання. *Навчально-методичний посібник.* 2021. Полтава. 122 с.
5. iLearn. Онлайн-платформа для навчання. URL: http://ilearn.org.ua (дата звернення: 26.02.22)
6. MON UKRAINE. URL: https://www.youtube.com/channel/UCQR9sMWcZshAwYX-EYH0qiA (дата звернення: 26.02.22).

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ У ПЛЯЖНОМУ ВОЛЕЙБОЛІ

Войтюк Діана,
І курс ОР бакалавр,
факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Цап І.Г.,
старша викладачка.

Сучасному міжнародному спортивному руху притаманні наступні тенденції: інтенсифікація процесів виникнення та поширення нових видів спорту, зростання рівня спортивних досягнень, суттєве збільшення кількості змагань, значні темпи професіоналізації, комерціалізації, глобалізації

Під впливом глобалізації національні види спорту отримують міжнародне визнання, формуються їх організаційно-управлінські структури, відбуваються змагання світового масштабу. Пляжні види спорту не є виключенням. Незважаючи на нетривалу історію розвитку, вони включені до програм наймасштабніших міжнародних комплексних змагань: Ігор Олімпіад, Всесвітніх ігор, а також спортивних заходів континентального та регіонального рівнів. Популярність цих видів спорту обумовила ініціативу організації Sport Accord започаткувати Всесвітні пляжні ігри. Крім того, пляжні види спорту є доступними і видовищними, позитивно впливають на здоров'я людей, сприяють поліпшенню емоційного і фізичного станів [1].

Мета дослідження – розкрити та обґрунтувати сучасні тенденції розвитку у пляжному волейболі.

Першим пляжним видом спорту, який виник ще на початку ХХ ст. з класичної спортивної гри, став волейбол. Однак широкого визнання в світі набув лише у другій половині ХХ ст. Пляжний волейбол, на відміну від класичного волейболу, має певні особливості, які відчутно ускладнюють як підготовку, так і змагальну реалізацію здобутих якостей, умінь та навичок. Дії гравців у пляжному волейболі відбуваються на розсипчастому нерівному ґрунті, на майданчику змушені діяти двоє гравців, в той час як у класичному волейболі – шестеро. У пляжних волейболістів значно більші змагальні навантаження.

Останнім часом пляжний волейбол набуває широкого розповсюдження та популярності як у світі, так і в Україні зокрема. На відміну від минулих років він досяг високого професійного рівня. Змагання у версіях AVP та FIVB тривають більш ніж півроку. Волейбол на піску включений до програми Олімпійських ігор з 1996р. Вже з'явилися піщані волейбольні майданчики під дахом [2].

Сьогодні в світі практикується будівництво критих ігрових майданчиків з підігрівом, особливо в країнах, де в зимовий період низькі температурні показники. Такі комплекси користуються великою популярністю в Італії, Іспанії, Німеччині та інших європейських державах. Вони є зручними, функціональними, швидко споруджуються та не вимагають значних матеріальних витрат при будівництві. Перші такі майданчики були обладнані Федерацією волейболу Італії для тренувальних занять національних і юнацьких збірних команд з пляжного волейболу. Співробітники федерації зазначили, що підготовка такого комплексу займає до 2 тижнів. Крім того, влада Італії активно підтримує спортсме-

нів, які виступають за цю країну, забезпечуючи їм повну матеріальну і технічну підтримку протягом усього року.

У Німеччині, Іспанії, Латвії функціонують подібні майданчики і для інших пляжних видів спорту. В Італії та Іспанії сьогодні працюють приватні школи з пляжного волейболу, що мають схоже обладнання. Як правило, кожна приватна школа має два-три криті майданчики для цілорічних тренувальних занять та шість-вісім відкритих – для літнього періоду часу. Крім критих спортивних комплексів, приватних шкіл і парків на кожному муніципальному пляжі всіх прибережних міст європейських країн розташовуються безкоштовні ігрові майданчики, які доступні для занять всіх бажаючих.

Одними з масштабних проектів стало створення Центру розвитку пляжного волейболу в Сакуарема Конфедерацією волейболу Бразилії.

За останні роки в сучасному пляжному волейболі відбулися суттєві зміни. Тенденції його розвитку в основному пов'язані з наступними складовими: зміна правил гри, удосконалення техніки виконання різних прийомів, розвиток тактики ведення гри, підвищення рівня фізичної та психологічної підготовки гравців, наукове забезпечення тренувальної та змагальної діяльності команд.

Сьогодні в Україні створені вищі організаційно-управлінські структури завдяки яким відбувається розвиток пляжних видів спорту в більшості областей країни (переважно тих, що мають вихід до акваторій). У країні понад 900 природних пляжів, на яких функціонує невелика кількість спортивних майданчиків, а також 5 критих професійних ігрових майданчиків з підігрівом у Сумах – один, у Києві – два, а також у Одесі, і у Івано-Франківську які дозволяють проводити тренування і змагання на протязі цілого року.

Підготовкою пляжників займаються ДЮСШ, які спеціалізуються на пляжному волейболі – це м. Запоріжжя, м. Деражня Хмельницька обл., м. Суми, м. Рівне.

В Україні проводяться такі змагання з пляжного волейболу: Чемпіонат України (ЧУ), Кубок України (КУ), вікові Чемпіонати України, Всеукраїнські змагання, Фестивалі. На сьогоднішний день волейболісти- пляжники піднялися на високий рівень як у Світовому, так і Європейському рейтингу з пляжного волейболу.

Список використаних джерел:

1. Дев'ятаєва О., Кропивницька Т. Організація та управління пляжним волейболом у світі та Україні. *Теорія та методика фізичного виховання спорту*. 2016. № 2. С. 70–75.
2. Костюкевич В. Теорія і методика спортивної підготовки (на прикладі командних ігрових видів спорту) : навч. посіб. Вінниця : Планер, 2014. 616 с.

АНАЛІЗ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ 11–12 РОКІВ, ЩО СПЕЦІАЛІЗУЮТЬСЯ У СТРИБКОВИХ ДИСЦИПЛІНАХ

Гриців Ірина,
І курс ОР магістр,
факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Римик Р.В.,
кандидат наук з фізичного виховання і спорту, доцент.

Актуальність. Природний відбір не дає право вирішити проблему підготовки, так як поряд з непридатними дітьми відсіваються і здібні діти (не досить підготовлені за спеціальними якостями, але мають високі потенційні можливості), по відношенню до яких іноді допускається хибний методичний підхід (М.М. Булатова, 1997; Л.П. Сергієнко, 2001) [1; 4].

П.З. Сирис, П.М. Гайдарська, К.И. Рачев (1983) пропонують визначати здібних, обдарованих та талановитих спортсменів виявляючи розвиток рухових здібностей стрибунів на II–IV етапах спортивного відбору за критеріями: довжина тіла, маса тіла, ОГК, динамометрії кистей рук, ЖЕЛ, Індекс Кетле, Життєвий індекс, а також стрибок у довжину з розбігу, біг на 20 м з ходу, стрибок у довжину з місця та стрибок вгору з місця, потрійний стрибок, тестування сили м'язів розгиначів спини. Дані положення і актуалізують наше дослідження [4].

Метою дослідження: є вивчення особливостей фізичного розвитку, функціонального стану та оцінка рівня рухових здібностей юних спортсменів-стрибунів, які займаються легкою атлетикою у спортивних школах для виявлення здібних і обдарованих.

Методи досліджень: теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичної літератури, фізіометричні дослідження, педагогічне тестування, методи математичної статистики.

Для визначення фізичного розвитку нами вимірювалися такі показники: ріст у довжину, маса тіла, обвід грудної клітки, динамометрія правої та лівої кисті та життєва ємність легень, а також розраховувалися вагово-ростовий та життєвий індекси [3].

Аналіз показників свідчить про те, що ріст юних спортсменів 11–12 років становить 151,54±3,01 см, що відповідає середньому значенню показників фізичного розвитку хлопців 11–12 років за "Критеріями оцінки фізичного розвитку дітей шкільного віку" [5] і середньому рівню фізичного розвитку за Сергієнком, 2009 р. [4].

Маса тіла тих самих хлопчиків становить 41,24±2,37 кг, що має незначне перевищення середнього значення даного показника у хлопців 11–12 років за "Критеріями оцінки фізичного розвитку дітей шкільного віку" і відповідає також середньому рівню фізичного розвитку [5]. Індекс Кетле також знаходить на середньому рівні (271,43±18,28 г/см) співвідношення довжини і маси тіла.

За показниками обводу грудної клітки юні стрибуни мали показник 70,84±2,19 см, що також відповідає середнім значенням даного показника у хлопців 11–12 років за "Критеріями оцінки фізичного розвитку дітей шкільного віку".

Показники динамометрії кистей рук засвідчує, що у хлопців 11–12 років сила правої та лівої кисті становила 20,24±2,12 кг та відповідно 19,04±2,07 кг, що також відповідає середнім значенням даного показника у за "Критеріями оцінки фізичного розвитку дітей шкільного віку", але низькому рівню розвитку за Сергієнком, 2009 р.

Життєва ємність легень (ЖЄЛ) знаходиться у межах 2702,8±161,5 мл, і відповідає середньому рівню фізичного розвитку за цим показником по критерію Сергієнком, 2009 р. Це свідчить, що і життєвий індекс є середнього рівня розвитку (65,44±3,12 мл/кг), який характеризує функціональні можливості дихальної системи.

Незважаючи на позитивний вплив занять легкою атлетикою на фізичний розвиток юних спортсменів, існують деякі особливості неспецифічної адаптації організму до фізичного тренування.

З виявлених даних дослідження, спостерігаємо, що рівень розвитку рухових здібностей юних спортсменів-стрибунів 11–12 років із більшості показників оцінюється як середній, а от рівень швидкісних здібностей є досить низьким.

Тестування для оцінки рівня розвитку рухових здібностей за тестом "Стрибок у довжину з розбігу" юними стрибунами 11–12 років був показаний середній результат 324±4,12 см, що відповідає середньому рівню розвитку даної рухової здібності.

Із швидкісних якостей юних стрибунів за тестом в бігу на 20 м з ходу результат становить 3,39±0,09 с, що відповідає низькому рівню розвитку даної якості.

За результатами таких тестів, як стрибок у довжину з місця (202,86±5,08 см) юні стрибуни показали середній рівень розвитку швидкісно-силових якостей, зі стрибка вгору з місця (40,28 ± 0,69 см) результат виявився також на середньому рівні розвитку рухових здібностей.

У тестуванні із потрійного стрибка юні стрибуни показали результат 6,27±0,07 м, що відповідає високому рівню розвитку даної рухової здібності.

Результати із тестування сили м'язів розгиначів спини свідчать, що юні стрибуни 11–12 річного віку показали також середній рівень розвитку даних здібностей який становить 4,84±0,11 кг.

Висновки. Виявлений фізичний розвиток і функціональні можливості організму юних спортсменів-стрибунів знаходяться на недостатньому середньому рівні, що не дає можливість подальшого вагомого прогресу у спортивних результатах. Також їх рівень розвитку рухових здібностей із більшості показників оцінюється як середній, а рівень швидкісних здібностей є на низькому рівні.

Після наших обстежень рівня фізичного розвитку та оцінки рівня рухових здібностей ми виявили, що тільки 36,1% обстежених юних легкоатлетів є здібними і обдарованими на яких тренерам необхідно звертати більше уваги.

Список використаних джерел:

1. Булгакова Н. Ж. Значение и виды модельних характеристик в проблеме выявления спортивной одаренности. *Wychowanie Fizyczne i Sport*. 2002. Vol. 46. № 1. P. 315.

2. Волков Л. В. Теория и методика детского и юношеского спорта. Київ : Олимпийская литература, 2002. 296 с.
3. Науменко В., Воропай С. Критерії оцінювання розвитку рухових якостей та морфофункціонального статусу 9–11 річних спортсменів. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві* : зб. наукових праць. Луцьк, 2002. Т. 2. С. 177–180.
4. Сергієнко Л.П. Спортивний відбір: теорія і практика : у 2 кн. Кн. 1 : Теоретичні основи спортивного відбору: підручник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2009. 672 с.
5. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1694–13#Text.

ВИКОРИСТАННЯ РУХЛИВИХ ІГОР З ЕЛЕМЕНТАМИ СПОРТУ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Макогін Тетяна,
ІІ курс ОР бакалавр,
факультет фізичного виховання і спорту.
Науковий керівник – Ткачівська І.М.,
кандидатка педагогічних наук, доцентка.

Ідея гуманізації дошкільного виховання є центральною в процесі його оновлення. Змінилася дійсність, яка оточує дітей. На зміну захоплюючим колективним іграм прийшли комп'ютерні ігри, пріоритетним стає інтелектуальний, естетичний розвиток дитини. Не заперечуючи їх значущості, треба визнати, що дитині все менше часу залишається для рухливих ігор, прогулянок, спілкування з однолітками. У зв'язку з цим, актуальним є пошук шляхів фізичного і духовного оздоровлення дошкільнят, ефективних засобів розвитку рухової сфери дитини, розвиток інтересу до руху на основі життєвої потреби бути спритним, сильним, сміливим. Рухливим іграм з елементами спорту, як виду діяльності, притаманні такі ознаки, як зміна умов тих чи інших дій; тому більшість цих ігор пов'язані з проявом рухових здібностей: швидкісно-силових, координаційних, на витривалість, силу, гнучкість. В іграх з елементами спорту вдосконалюється "відчуття м'язових зусиль", "відчуття простору", "відчуття часу", удосконалюються функції різних аналізаторів [1; 2].

Навчання елементам спортивних ігор передбачено і проводиться в ДНЗ за сучасними програмами: "Українське дошкілля", "Я у світі", "Казкова фізкультура" [3].

Мета дослідження – обгрунтувати доцільність використання рухливих ігор з елементами спорту в системі фізичної культури дітей старшого дошкільного віку.

Використання в старшому дошкільному віці ігор з елементами спорту забезпечує єдність особистісного, фізичного і психічного розвитку дитини. У загальноприйнятій класифікації рухливих ігор для дітей дошкільного віку виділяють прості (рухливі ігри з правилами) і складні (спрощені спортивні ігри).

До останніх відносяться городки, бадмінтон, баскетбол, настільний теніс, футбол, хокей та інші.

Для ігор з елементами спорту характерна певна специфіка і точність техніки рухових дій, певний склад учасників, розподіл функцій, чітка організація ігрових умов (розмітка майданчика, підбір інвентарю). Ці ігри вимагають від дітей більшої самостійності, швидкості, спритності рухів, орієнтування в просторі. Дитина в найкоротші проміжки часу повинна побачити таку обстановку (розташування партнерів і противника, положення м'яча, шайби), оцінити, вибрати найбільш правильні дії і застосувати їх.

Використання ігор з елементами спорту створює умови для гуманізації педагогічного процесу, перетворює дитину з об'єкта соціально-педагогічної дії в суб'єкт активної творчої діяльності на основі розвитку внутрішніх мотивів до самовдосконалення. Втрата масовості оздоровчо-спортивного руху, занепад "дворового спорту", не можливість для багатьох сімей користуватися платними послугами в сфері фізичної культури дітей викликають необхідність активізації та систематизації процесу навчання іграм з елементами спорту в ДНЗ.

Досвід, накопичений дитиною в процесі оволодіння іграми з елементами спорту, містить різноманітні рухові програми, підвищує можливості дитини для оволодіння новими рухами. Тому краще для дошкільнят рух з частою зміною напрямку переміщення тіла і його ланок, які і лежать в основі ігор з елементами спорту. Ігри з елементами спорту забезпечують комплексний, гармонійний розвиток рухових здібностей шляхом включення різноманітних рухових завдань, які виконуються в умовах, що змінюються.

Наявність в іграх з елементами спорту рухомих об'єктів надзвичайно важливо для розвитку зорового сприйняття, орієнтувань в просторі, реакції на об'єкт, що рухається.

Важливим для обґрунтування передумов можливості використання ігор з елементами спорту є положення про емоційну основу регуляції рухових дій. У старшому дошкільному віці вона пов'язана з емоційним втіленням не тільки процесу виконання, а й досягнення результатів, майбутніх власних і чужих дій. Змагання поряд з емоцією радості і задоволення сприяє появі емоції впевненості, віри в свої сили і в свою здатність долати перешкоди.

У баскетболі, футболі, хокеї відбувається тісна взаємодія з суперником. Звідси і більше тактильних і відчутних відчуттів. Специфічні подразнення вестибулярного аналізатора відчуваються при зіткненні гравців. Слуховий аналізатор сприймає такт кроків власних, партнерів, противників і місце розташування останніх на полі.

Для ігор з елементами спорту характерне поєднання таких показників швидкості, як відповідна реакція на сигнал і швидкість м'язових скорочень, кількість рухів, які виконуються в одиницю часу, і швидкості пересування тіла і його частин у просторі.

Таким чином, навчання старших дошкільників ігор з елементами спорту пред'являє дитині вимоги, адекватні її можливостям і в певній мірі дає установку випереджаючого розвитку і є умовою для повноцінного гармонійного розвитку особистості кожної дитини.

Список використаних джерел:

1. Дутчак М. Парадигма оздоровчої рухової активності: теоретичне обґрунтування і практичне застосування. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2015. № 2. С. 44–52.
2. Журавльова Л. С., Король Н.І. Розвиток фізичних якостей дошкільників засобами рухливих ігор. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах.* 2016. Вип. 50 (103). С. 106–111.
3. Білан О. І., Возна Л. М., Максименко О. Л. Програма розвитку дитини дошкільного віку "Українське дошкілля". Тернопіль : Мандрівець, 2014. 180 с.

СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ (РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ)

Волошин Наталія,
IV курс ОР бакалавр, факультет туризму.
Науковий керівник – Дутчак О.І.,
кандидатка історичних наук, доцентка.

Вагомою соціокультурною ресурсною базою розвитку туристичного комплексу Карпатського регіону України, поряд із природничими та демографічними чинниками, відіграють етнографічні особливості розселення корінного населення регіону та формування етнокультурного іміджу його окремих етнографічних одиниць, а також інфраструктурне забезпечення та екскурсійно-сервісний потенціал.

Мета дослідження – визначити вплив соціокультурних чинників на розвиток міжнародного туризму в Карпатському регіоні України.

Одним із компонентів впливу на розвиток внутрішнього туризму, а у наслідку і міжнародного туризму є культурно-дозвіллєва інфраструктура туристичного комплексу Карпатського регіону, що складається із закладів різних типів: театрів та кінотеатрів, клубів, бібліотечних установ та музеїв. Такі заклади активно використовуються місцевим населенням, однак у частка туристів серед відвідувачів таких установ досить помітна та значна [4, с. 200].

Цікавими та самобутніми є субетнографічні утворення Карпатського регіону України (бойки, лемки, гуцули, покутями, ополяни). Ці етнографічні групи набули своєрідні риси в традиційно-побутовій культурі, звичаях та обрядах [1, с. 668].

Цю збережену етнокультурну нині прийнято вважати стратегічним ресурсом розвитку різних видів та форм культурно-пізнавального туризму (етнографічний, фестивальний, історичний, тощо) та агрорекреації [1].

Осередками плекання народної культури в регіоні виступає мережа клубів і бібліотек (представлені практично у кожному населеному пункті. На жаль мережа культурно-освітніх закладів Карпатського регіону на сьогодні невпинно скорочується [4].

Проведення великої кількості подієвих заходів: фестивалів, виставок, конкурсів, поліпшення умов функціонування клубів, театрів та бібліотек, підвищення ступеня збереження історико-культурних пам’яток сприяють туристичній промоції карпатських областей і залученню як іноземних, так і вітчизняних туристів та екскурсантів.

Загалом система послуг в туризмі надзвичайно різноманітна, цей спектр постійно ускладнюється. Все ж найбільшим попитом у туристів користуються культурно-просвітницькі послуги, які надаються культурно-мистецькими закладами: музеями, художніми галереями, театрами [2].

Карпатський регіон України ще з XIX ст. славиться видатними театрами і постійно презентує світові унікальні сценічно-мистецькі шедеври. Вагомим

чинником є Карпатський регіон України славиться великою кількістю пам'яток історико-культурної спадщини, що становлять невід'ємний екскурсійний потенціал. На музеї Карпатського регіону припадає близько 13% усієї кількості відвідувачів музеїв України [2]. Стабільно нарощують свою музейну мережу Львівська, Івано-Франківська та Закарпатська області. Екскурсійно-культурний потенціал регіонального туристичного комплексу об'єктивно розкриває показник обсягів потоків відвідувачів музеїв краю. Адже за статистикою лише незначна частина відвідувачів музеїв є місцеві мешканці, а більшість цієї кількості становлять туристи та екскурсанти [2].

Варто акцентувати увагу на такій характерній рисі розвитку музейної мережі регіону: показник кількості відвідувачів у середньому на один музей в Україні становить 40,3 тис. осіб, а в Карпатському регіоні він істотно вищий – 42,2 тис. осіб [3].

На сьогоднішній день у туристичній індустрії під музейні заклади використовується близько 20% замкових комплексів. Замкова спадщина Карпатського регіону за щільністю та атрактивністю об'єктів туристичного зацікавлення не поступається сусіднім європейським. Плідно "працюють" для задоволення туристичного інтересу замки й оборонні монастирі Карпатського регіону, наприклад, в рамках комерційного тур маршруту "Золоте намисто Львівщини" (Жовківський, Олеський, Підгорецький, Золочівський, Поморянський замки, Крехівський й Унівський монастирі), а також замки відомі та атрактивні Закарпаття (Ужгородський, Мукачівський, Невицький, Шенборн, Середнянський, Чинадіївський, Довжанський та ін.) [1, с. 671].

При створенні нових туристично-привабливих продуктів регіону місцевими туроператорами активно використовується європейський досвід формування культурологічних турів із комбінованим у просторі й часі відвідуванням низки репрезентативних музеїв того чи іншого краю [2].

Соціокультурні чинники розвитку міжнародного туризму – це змінюваний в часі комплекс впливу на формування рекреаційних потреб населення та приїжджих осіб ,яка включає матеріальні та цінності та продукти, засоби праці, комунікації, послуги, мистецькі цінності, зразки і норми, матеріально-технічні об'єкти, і яка, в свою чергу, залежить від та геополітичних факторів, та в своїй сукупності здійснюють потужний вплив на розвиток міжнародного туризму.

Список використаних джерел:

1. Варналій З. С. Підвищення рівня конкурентоспроможності регіонів України в умовах глобалізації. *Економіка: проблеми теорії та практики* : зб. наук. праць : в 4 т. Дніпропетровськ : ДНУ, 2007. Вип. 229. Т. III. С. 667–679.
2. Великочий В. С., Дутчак О. І., Шикеринець В. В. Міжнародний туризм : навч. посіб. для студентів спеціальності 8.14010301 "Туризмознавство". Івано-Франківськ : Вид. Кушнір Г. М., 2015. 254 с.
3. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua.
4. Кифяк В. Ф. Конкурентні переваги перспективного розвитку територіальної рекреаційної системи Карпатського регіону. *Формування ринкових відносин в Україні.* 2011. № 1 (116). С. 199–204.

ІННОВАЦІЙНІЇ У ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ

Гнатюк Тарас,
І курс ОР магістр, факультет туризму,
Науковий керівник – Ковальська Л.В.,
кандидатка географічних наук, доцентка.

Впровадження інноваційних методів у будь якій галузі народного господарства є одним з основних чинників змін, які, зазвичай, сприяють економічному зростанню. Такі методи впливають на внутрішній і зовнішній ринки, в тому числі й на туристичний. Зокрема, відбувається оновлення продукту, механізму його реалізації та PR-компанії, а також може супроводжуватися збільшенням вартості туристичному продукту. Такі зміни потребують створення нових стратегії та постійного їх переосмислення, повсякденного стимулювання попиту, облаштування та модернізації об'єктів туристичної інфраструктури, а також постійного усвідомлення необхідності ризикувати, запроваджувати креативи, щоб бути конкурентним та покращити туристичний досвід.

Підтримка інновацій – єдиний варіант протистояти майбутнім викликам і задовольняти потреби туристичного сектору в усіх напрямках. Сьогодні, багато розвинутих країн, зокрема, Європи диференціюють та впроваджують інноваційні туристичні продукти, тоді як Україна – пропонує традиційні, незважаючи на різноманітність природних та історико-культурних визначних пам'яток. Більшість країн Європи поповнює свій бюджет за рахунок надходжень від туристичної галузі, тоді як економіка України не залежить від розвитку туризму. Туристичний бізнес для більшості країн Європи створює їх імідж, тоді як України не займає чільні позиції у міжнародному туристичному ринку. Тому дослідження організації та управління інноваційних методів стимулювання попиту на національному та міжнародному туристичному ринку й зумовило актуальність обраної теми дослідження.

Багато зарубіжних дослідників вважають, що впровадження інноваційних методів у туристичному бізнесі неминуче приведуть до успіху. І тут слід зауважити, що впровадження цих інновацій відбувається за рахунок запозичення туристичною галуззю інтелектуальних, інформаційно-цифрових та виробничих здобутків інших галузей. Тому, впровадження інновацій у туристичному бізнесі перш за все виражається у запозичені та апробації нових концепції, методів інших галузей, які його обслуговують, на практиці. Така співпраця сприяє збільшенню туристичного попиту та пропозиції як на національному так і на міжнародному ринках й створить тісні зв'язки з іншими галузями народного господарства.

Це в свою чергу також сприяє підвищенню іміджу туристичної дестинації, зростанню престижності туристичної галузі, а також урізноманітненню пропозицій на туристичному ринку, й, зокрема, підвищує якість туристичного сервісу й сприяє накопиченню досвіду ведення бізнесі. Це все призведе до розвитку й популяризації туристичних комплексів, дестинацій, а також сприятиме збільшенню кількості робочих місць, добробуту місцевого населення, поповнення місцевого бюджету.

Впровадження інновацій є запорукою конкурентних переваг й сприяють підвищенню ефективності туристичної галузі, зокрема, у складний період розвитку економіки, наприклад, пандемії Covid – 19, війни Росії з Україною тощо.

Іінновації в туризмі слід постійно впроваджувати та вдосконалювати, оскільки вони впливають на якість сервісу, який є ключовою ознакою цінової політики туристичного продукту (послуги) та сприяє накопиченню позитивних відгуків про відвіданий об'єкт чи отриману послугу. Це все в свою чергу утверджує статус туристичної дестинації як надійної з чистою репутацією та сприяє розвитку й лобіюванню її реклами самими туристами. Протилежний бік інноваційного процесу в туризмі – зменшить інтерес споживачів туристичного продукту до дестинації, що призведе до зменшення обсягів туристичного попиту, доходу від галузі, скорочення робочих місць й збіднення місцевого населення.

Впровадження інновацій слід підкреслювати потенційному споживачу туристичних послуг, тому пропонований продукт повинен бути креативним, новим та нетрадиційним з точки зору клієнта, що є запорукою успіху туристичних організацій та напрямків.

Інновації у туристичній галузі сприяють диференціюванню туристичного продукту, роблячи його конкурентоспроможним, підвищуючи соціально-економічні вигоди на місцевому рівні та протидіють відтоку грошей з дестинації. Інновації в туризмі визначається як "впровадження нового або вдосконаленого компонента, який має на меті принести відчутні вигоди зацікавленим сторонам та місцевій громаді, накопичити досвід у ведені туристичного бізнесу та посилити його стійкість.

Інновації в туризмі можуть охоплювати такі складові, як туристичні напрями, туристичні продукти, послуги, технології, процеси, організації та бізнес-моделі, навички, інструменти та/або методи управління, маркетинг, комунікації, експлуатації, забезпечення якості та ціноутворення [2].

Отже, туристичні інновації – інструмент, призначений для надання диференційованих туристичних продуктів або послуг, щоб впоратися з мінливими характеристиками туристичного попиту, використовувати нові канали дистрибуції та розробляти різні маркетингові стратегії та методи або різні рекламні інструменти з метою залучення широкого спектру туристичних послуг, а також покращити організаційні структури туристичних підприємств та покращити внутрішні та зовнішні зв'язки дестинації загалом і туристичного підприємства зокрема.

Список використаних джерел:

1. Omerzel D. "Систематичний огляд досліджень інновацій у сфері гостинності та туризму", *International Journal of Contemporary Hospitality Management*. 2016. № 28 (3). С. 516–558.
2. UNWTO. Звіт Комітету з туризму та конкурентоспроможності. 2016.
3. Volgger M., & Losonczi B. Поточні інноваційні перспективи в європейській готельній індустрії: дослідницький аналіз / in Pechlaner H., Innerhofer E. (ред.). *Інновації, засновані на компетенції в гостинність і туризм*. 1-е вид. Нью-Йорк : Рутледж, 2016. С. 61–80.

ТВОРЧА СПАДЩИНА ЙОГАНА-ГЕОРГА ПІНЗЕЛЯ ЯК РЕСУРС ДЛЯ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ

Лозинська Ольга,
IV курс ОР бакалавр, факультет туризму.
Науковий керівник – Зарічняк А.П.,
викладач.

Актуальність теми. Глобальні виклики, котрі постали перед Україною в 2022 році, ще більше посилили проблему збереження та популяризації надбань національної історії. Одним із ефективних інструментів збереження та використання об'єктів історико-культурної спадщини є культурно-пізнавальний туризм. Перспективним ресурсом для розвитку цього виду туризму в Західній Україні є артефакти, пов'язані із життям та творчістю одного із найбільш загадкових митців українського бароко Йогана-Георга Пінзеля. Ореол таємничості може слугувати хорошим приводом для туристичного інтересу, а проведена у 2012 році виставка скульптур майстра у Луврі зробила цю постать актуальною у контексті найкращих зразків європейського та світового мистецтва.

Метою дослідження є розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності використання мистецької спадщини Йогана-Георга Пінзеля в контексті розвитку культурно-пізнавального туризму.

Йоган-Георг Пінзель (дата народження невідома – 1761 р.) засновник унікальної барокової школи XVIII ст. В популярній літературі майстра часто називають "слов'янським Мікеланджело" [2, с. 7]. Точна біографія митця невідома. Поодинокі знайдені записи дозволяють науковцям висувати численні припущення щодо життя та творчості Йогана-Георга Пінзеля. До точних фактів відносять одруження митця з Маріанною Єлизаветою Кейтовою та народження двох синів – Бернарда та Антонія. Записи про шлюб і хрещення дітей були знайдені у церковних книгах Бучацької парафії [4, с. 339–342].

Найвідоміший дослідник творчості митця Борис Возницький підкреслював, що твори Йогана-Георга Пінзеля мають новаторський характер, а пластичні форми спрямовані на глибинний пафос образів Святого Письма. Несподіваними ракурсами зображено напружений драматизм, бентежні людські почуття та душевний неспокій [1, с. 5].

На жаль, значна частина мистецької спадщини майстра безповоротно знищена в роки СРСР. З життям та творчістю Йогана-Георга Пінзеля найтісніше пов'язані м. Бучач та с. Рукомиш в Тернопільській області, м. Городенка в Івано-Франківській області, м. Львів (де найвідомішими пам'ятками є скульптури Пінзеля на фасаді собору Святого Юра) та с. Годовиця у Львівській області. Спадщина митця також експонується у музейних закладах Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей.

Аналіз пропозиції на ринку туристичних послуг України дозволяє стверджувати, що у зацікавленого туриста буде можливість ознайомитися з місцями та пам'ятками, котрі пов'язані з життям та творчістю Йогана-Георга Пінзеля. Однак цих туристичних продуктів недостатньо для того, щоб охопити значну кількість клієнтів та в перспективі закордонного туриста. Попит на культурно-

пізнавальні тури з кожним роком збільшується, тому необхідно реалізовувати цей потенціал.

Прикладом такого туристичного продукту може стати культурно-пізнавальний 2-денний тур "Стежками таємничого майстра", який буде відбуватись за наступним маршрутом: Львів–Годовиця–Бучач–Рукомиш–Городенка–Львів.

1 день. Зустріч групи біля Порохової вежі у м. Львів, яка знаходиться неподалік першого запланованого об'єкту показу – "Музею Івана Георгія Пінзеля". Після ознайомлення з експозицією група пішохідною прогулянкою через центральну частину Львова вирушає до собору Св. Юра. Неподалік храму є ресторан "Trattoria Giovanni", де можна смачно пообідати.

Звідти трансфером туристи виїжджають до с. Годовиця, в якому на фоні місцевого ставу красується костел Усіх Святих, який став результатом спільних зусиль Йогана-Георга Пінзеля та архітектора Бернарда Меретина. Після виконання цього замовлення майстер повернувся в Бучач, тому і туристи слідують таким маршрутом. У Бучачі відбувається поселення в готелі "Мандри" та вечеря за попередньою домовленістю.

2 день. Виселення з готелю, сніданок за бажанням. Оглядова екскурсія по місті Бучач, бо саме тут Пінзель одружився, найбільше часу працював і це містечко вважається його Батьківщиною.

З Бучача мандрівники їдуть до селища Рукомиш, яке розташоване за 7 кілометрів від міста. Тут знаходиться скельний монастир Св. Онуфрія. Оглянувши територію монастиря, а також унікальну скульптуру святого Онуфрія, туристи повертаються до Бучача.

Після обіду група відправляється на останній об'єкт – костел Непорочного Зачаття Діви Марії у м. Городенка. По закінченню екскурсії група виїжджає до кінцевої точки маршруту у м. Львів.

Такий тур буде актуальним у всі сезони. Впровадження даного проєкту збільшить попит на місця пов'язані з життям і творчістю Йогана-Георга Пінзеля, сприятиме відновленню цих об'єктів.

Список використаних джерел:

1. Возницький Б. Феномен "Майстра Пінзеля*". Іоанн Георг Пінзель. Скульптура. Перетворення* : альбом. Київ : Грані-Т, 2007. С. 5–6.
2. Возняк Т. Життєпис та інтелектуальна біографія Майстра Пінзеля. *Іоанн Георг Пінзель. Скульптура. Перетворення* : альбом. Київ : Грані-Т, 2007. С. 7–14.
3. Майже втрачений Пінзель: як роботи відомого скульптора опинилися на смітнику. URL: https://dilo.net.ua/novyny/majzhe-vtrachenyj-pinzel-yak-roboty-vidomogo-skulptora-opynylysya-na-smitnyku (дата звернення 26.04.2022).
4. Krasny P., Ostrowski J. K. Wiadomosti biografizne na temat Jana Jerzego Pinsla. *Biuletyn Historii Sztuki*. Wroclaw, 1995.

ІННОВАЦІЇ НА ТУРИСТИЧНОМУ РИНКУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Руда Марія,
І курс ОР магістр, факультет туризму,
Науковий керівник – Ковальська Л.В.,
кандидатка географічних наук, доцентка.

Пандемія Covid–19, соціально-економічна криза, окупованість територій України РФ та повномасштабна війна з нею створюють певний рівень невизначеності та дестабілізації для учасників туристичного процесу, що призводить до багатьох проблем у цьому бізнесі. Призупинити поширення такого коллапсу у середині країни у найближчий час унеможливлюється. До цього процесу додається й масовий рух тимчасово переміщених осіб.

Сучасні виклики вимагають від бізнесу гнучкості, адаптації до мінливих ринкових умов, впровадження нових стратегій розвитку, диверсифікації діяльності, переоцінки та оптимізації бізнес-процесів, відновлення економічної життєздатності регіону та переорієнтації на місцевих споживачів [1].

Івано-Франківська область є однією з умовно безпечних адміністративних одиниць в Україні, де розвиток економіки, в тому числі й туристичної галузі, проходить у руслі воєнного часу та пандемійного періоду. Про це свідчить скорочення у 2020 р. у Івано-Франківській область кількості туристів і екскурсантів до 1,8 млн, що пов’язують з пандемією COVID–19, а це на 10% менше, ніж у 2019 р. [4]. Адаптація туристичної галузі до реалій станом на 2021 рік Івано-Франківська область зайняла ІІ місце в Україні за кількістю внутрішніх туристів та кількості іноземних туристів, прийнявши 2,0 мільйона осіб [2]. Про збільшення кількості приїжджих у 2021 р. свідчать дані туристичного збору – за 11 місяців було зібрано понад 10 мільйонів грн, а це майже вдвічі більше, аніж в попередньому 2020 р. Туристичний збір дорівнював 5% реальних податків від туризму за 2021 р. За даними агентства розвитку туризму, один турист в місті залишає в день 1 300 грн. Тобто в економіку міста туризм вливає 116 млн грн за 2021 рік [5].

У рамках співпраці управління міжнародного співробітництва, євроінтеграції, туризму та інвестицій Івано-Франківської облдержадміністрації і телекомунікаційного оператора “Київстар” проведено аналіз даних мобільності груп абонентів протягом 2020 року до Івано-Франківської області.

У 2020 р. Прикарпаття відвідало 3.4 млн абонентів з 23 областей України, з них – 2,1 млн короткотермінових відвідувачів та 1,3 млн одноденних відвідувачів. У порівнянні з 2019 р. зафіксовано падіння гостьового потоку короткотермінових відвідувачів з облікованою тривалістю перебування від 12 годин до 7 днів (потенційних екскурсантів і туристів) – на 10,9%.

Найбільше таких короткотермінових відвідувачів у минулому році приїздили із Львівської (25%), Тернопільської (17%), Чернівецької (17%), Київської з м. Київ (13%) областей. До першої десятки регіонів з найбільшою чисельністю відвідувачів Прикарпаття увійшли також Закарпатська, Хмельницька, Вінницька, Рівненська, Одеська, Дніпропетровська області.

Аналіз даних гостьової мобільності абонентів з інших регіонів України до Івано-Франківської області засвідчив, що минулого року найбільше падіння потоку відвідувачів припало на весну – першу половину літа.

Основними дестинаціями короткотермінових відвідувачів (облікована тривалість перебування: 2–7 дні) стали територія Яремчанської міської ради (разом з Надвірнянським районом) – понад 400 тис. осіб (+1%, порівняно з 2019 роком), м. Івано-Франківськ – понад 140 тис. осіб (-28%), Косівський район – майже 90 тис. осіб (-16%), м. Яремче – понад 80 тис. осіб (-32%), Верховинський район – понад 60 тис. осіб (-10%) осіб [2].

З 24 лютого 2022 року в Івано-Франківській області практично паралізована туристична галузь. Введення воєнного стану та ризик небезпеки від ракетних обстрілів призупинив розвиток туризму. Однак слід зауважити, до для великого числа тимчасово переміщених осіб безкоштовно проводяться різного роду заходи та пропонуються туристичні маршрути (в основному, екотуристичні).

У подальшому, а саме у післявоєнний час, стимулювання попиту в галузі туризму відіграватиме важливу роль для розвитку області в умовах досить великої конкуренції та коллапсу. Зараз запроваджуються ряд заходів для сприяння та відновлення туристичного сектору, балансуючи захист туристів з потребами туристичних працівників, забезпечуючи існування бізнесу в складних економічних, воєнних та соціальних умовах [3]. Зокрема, інтенсивно впроваджуються системи: 1. “Click-Travel” – система текстової реклами на туристичних сайтах. На сьогоднішній день це один з найбільш ефективних і прибуткових рекламних інструментів в Інтернеті. 2. Travel Point – інструмент для мандрівників, який дозволяє їм створити власний маршрут, а потім змінити або скасувати його при необхідності.

Інноваційний варіант розвитку туризму Івано-Франківської області пов’язаний з його всебічною модернізацією, структурною трансформацією галузі, транспорту, зв’язку тощо та їх інтеграцією з інноваційним та науково-освітнім комплексом регіону в європейський туристичний бізнес. Саме ця модель відповідала б постіндустріальній спрямованості туристичного розвитку Івано-Франківської області.

Список використаних джерел:

1. Александрова С., Писарева І., Сегеда І. Туризм і готельний бізнес в умовах пандемії та невизначеності. *Наукові інновації та передові технології*. 2022. № 2 (4). С. 134–142 .
2. Більше, ніж минулого року: скільки туристів відвідали Івано-Франківщину цьогоріч за 11 місяців URL: https://firtka.if.ua/blog/view/bilshe-nizh-minulogo-roku-skilki-turistiv-vidvidali-ivano-frankivshchinu-tsogorich-za–11-misiatsiv.
3. Губанова О., Шуптар-Пориваєва Н., Андрущенко О. Стимулювання туристичної діяльності в умовах коронавірусної кризи. *Таврійський науковий вісник. Серія : Економіка.* 2021. № 5. С. 16–23
4. Статистика. URL: https://www.if.gov.ua/turizm/statistika-tourism.
5. Туризм – це гроші з повітря. Як у Франківську планують розвивати цю галузь у 2022 році. URL: https://suspilne.media/191351-turizm-ce-grosi-z-povitra-ak-u-frankivsku-planuut-rozvivati-cu-galuz-u–2022-roci.

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ НАУКИ

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІМІНІСТРУВАННЯ

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЇ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ

Соловка Христина,
ІІ курс ОР бакалавр,
Інститут післядипломної освіти та
довузівської підготовки.
Науковий керівник – Томашевська А.В.,
кандидатка економічних наук, доцентка.

Соціальний проєкт – це сконструйоване ініціатором проєкту соціальне нововведення, мета якого є створення, підтримання або модернізація у середовищі, що змінюється, матеріальної чи духовної цінності. Це нововведення мусить мати просторово-часові координати, а його вплив на населення – визначатися позитивним за соціальним значенням [1].

До основних ознак проєктів соціальної дії можна віднести:

1. Цілепокладання (відображення розробників проєкту щодо того, яким мав би бути результат роботи);
2. Соціально-детермінована складова (наявність у суспільному житті ситуації, що потребує вирішення шляхом нововведень та окремих змін);
3. Часова складова (кожний проєкт соціальної дії має свій початок та завершення);
4. Територіальна складова (чітко визначені певні регіони, у яких проводяться проєктні заходи);
5. Соціально-інституційна складова (заклади, організації, установи, в яких проводяться проєктні заходи);
6. Інноваційна складова;
7. Ресурсна складова (затверджена специфікація та графік використання ресурсів);
8. Організаційна складова (наявність певної організаційної структури з урахуванням масштабності проєкту).
9. Соціально-інформаційна складова (кожний проєкт соціальної дії містить компонент інформування громадськості про проєктні заходи та їх вплив на зміну ситуації).

Отже, можемо зробити висновки, що проєкт соціальної дії можна розглядати як взаємозв'язок технологічних, управлінських та організаційних рішень, які спрямовані на вирішення певних соціальних проблем, покращення умов життєдіяльності особистості, здійснення необхідних соціальних змін.

Територіальні громади мають змогу реалізувати проєкти соціальної дії як за кошти державного, місцевого бюджетів, так і за грантові кошти, крім того, вони мають відповідати пріоритетам, визначених у прогнозних і програмних до-

ментах соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади.

Перелік проєктів розвитку та проєктів соціальної дії територіальних громад, які подаються до Міністерство розвитку громад і територій України, мають відповідати плану соціально-економічного розвитку об'єднаної територіальної громади.

Інвестиційні проєкти, що подаються на фінансування за кошти державного фонду регіонального розвитку, мають відповідати пріоритетам, які визначені у Державній стратегії регіонального розвитку [2].

Для отримання субвенції на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку територій можуть подавати проєкти за процедурою, визначеною постановою КМУ від 6 лютого 2012 р. № 106 [2].

Слід розмежовувати проєкти, які можуть бути самоокупними й соціальні проєкти. Переліки інвестиційних проєктів треба формувати відповідно до розроблених оперативних цілей Стратегії із зазначення їх вартості і джерел фінансування, місцеві програми зі змінами розміщувати на вебсайті громади.

Перспективними напрямками для територіальних громад є проєкти соціальної дії, зокрема:

- підтримка вразливих верств населення;
- підтримка малого та середнього бізнесу для вразливих верств населення;
- допомого малозабезпеченим та сім'ям, які перебувають у важких життєвих обставинах;
- покращення еко-середовища;
- розвиток освіти та прикладних навичок;
- розвиток туризму та спорту.

На нашу думку, при відборі проєктів соціальної дії, що планують реалізувати на території ОТГ, органи місцевого самоврядування повинні обов'язково проводити активне залучення населення до реалізації проєктів, що будуть реалізовуватись у рамках стратегії розвитку об'єднаної територіальної громади. Створити можливість залучення жителів до обговорення проєктів можна також шляхом проведення голосування на вебсайті громади.

Список використаних джерел:

1. Антонова О. В. Соціальне проектування в теорії державного управління. Державне управління та місцеве самоврядування. Дніпропетровськ : ДРІДУ НАДУ. С. 3–12. URL: http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2009/2009-03(3)/09 aovtdu.pdf.

2. Сайт Державного фонду регіонального розвитку. URL: https://dfrr. minregion.gov.ua.

3. Про партиципацію, Атлас партиципаторного бюджету та український досвід. URL: https://pauci.org/ua/news/332.

4. Вітаємо рекордсмена – "Громадський бюджет-2020"! URL: https:// www.ukrinform.ua/rubric-kyiv/2667747-vitaemo-rekordsmena-gromadskijbudzet 2020.html.

5. Платформа voting.in.ua аналіз соціальних голосувань Режим доступу: https://www. voting.in.ua/participatory-budget.

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Сорока Віра,
ІІ курс ОР бакалавр,
Інститут післядипломної освіти
та довузівської підготовки.
Науковий керівник – Матвєєва Н.О.,
кандидатка педагогічних наук, доцентка.

На даному етапі життєдіяльності людства особливого значення набуває самоцінність людини, її унікальність та неповторність. У побутуючий устрій вносяться корективи, спрямовані на розбудову нового демократичного суспільства, у якому всі будуть рівними, захищеними, щасливими у можливості досягти поставленої мети. У контексті означеного на особливу увагу заслуговує курс нашої держави на створення системи інклюзивної освіти, яка має закласти підґрунтя нових поглядів щодо сутності, характеристик, підходів до особистості у процесі її розвитку. На цьому зокрема наголошують основні нормативні документи про освіту: Закони України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Про вищу освіту", Концепція НУШ, Концепція розвитку інклюзивної освіти тощо. Сьогодні кожен громадянин України має право на отримання якісних медичних, соціальних, освітніх та інших послуг, включення у активне громадське життя. Саме тому актуалізуємо проблему навчання і виховання учнів з інтелектуальними порушеннями у загальноосвітніх закладах.

Аналіз актуалізованих джерел з означеної проблеми засвідчив, що означене питання на часі, про що свідчить чимала кількість досліджень вітчизняних та зарубіжних науковців, як-от: В. Бондар, Л. Будяк, Л. Даниленко, В. Засенко, Т. Ілляшенко, А. Колупаєвої, Г. Кравченко, В. Липи, А. Міненко, Л. Міщик, Ж. Романчак, Ю. Найди, А. Обухівської, Н. Слободянюк, Н. Софій, Н. Стадненко, Л. Савчук, Г. Сіліної, О. Таранченко, О. Хохліної, А. Шевцова, С. Миронова, В. Синьов, М. Шеремет, що торкаються різних векторів: 1) організація навчально-виховного процесу у закладах освіти з інклюзивним навчанням (А. Колупаєва, С.Єфімова, Л.Савчук, Н.Слободянюк); 2) здійснення корекційно-розвивальної підтримки (О. Хохліна,. Гладуш, Т. Дехтяренко, І. Дмитрієва, В. Засенко, І. Єременко, А. Колупаєва, В. Липа, Н. Пахомова, Ю. Пінчук, Т. Сак, В. Синьов, Є. Синьова, В. Тарасун, О. Таранченко, С. Федоренко, А. Шевцов, М. Шеремет та ін.);); 3) професійна підготовка учителя до роботи з учнями з особливими освітніми потребами (Л.Міщик, Н.Софій; В.Андрущенко, Вол. Бондар, Віт. Боднар, В. Кремень, М. Шеремет, О. Акімова, Ю. Бистрова, Е. Данілавічюте, І. Демченко, І. Дмітрієва, В. Засенко, О. Казачінер, О. Качуровська, А. Колупаєва, З. Ленів, С. Литовченко, І. Луценко, І. Малишевська, Л. Малинович, О. Мартинчук, С. Миронова, Л. Савчук, В. Синьов, Є. Синьова, Т. Скрипник, Д. Супрун, М. Супрун, О. Таранченко, О. Федоренко, А. Шевцов, М. Шеремет, Н. Шматко, С. Яковлєва, І. Юхимець та ін.); 4) шляхи підвищення ефективності навчання, виховання та розвитку учнів з порушеннями (Т. Ілляшенко, Л. Куненко, Д. Шульженко та ін.); 5) проблеми становлення та подальші

перспективи інклюзивної освіти (В.Засенко, А.Колупаєва, І. Демченко, Г. Першко, О. Мартинчук, О. Гноєвська та ін.); 6) соціалізація, захист та підтрика осіб з порушеннями розвитку (І. Бех, М. Боришевська, Д. Величко, С. Голумбевська, О. Расказова, М. Савчин) тощо. Недостатній рівень розроблення проблеми організації навчання учнів з інтелектуальними порушеннями в умовах масової школи спонукали нас обрати темою нашого дослідження "Особливості навчання учнів з інтелектуальними порушеннями у закладах загальної середньої освіти".

Індивідуальний підхід до кожного школяра із даною нозологією передбачає організацію та проведення діагностики індивідуально-психологічних особливостей, що своєю чергою дозволяє правильно оцінити актуальний стан й спрогнозувати подальший розвиток школяра.

Організація корекційної роботи з учнями з інтелектуальними порушеннями має свою специфіку. Так, в основі корекційних дій фахівця лежать потреба удосконалення певних функцій організму дитини під виливом тренування з опорою на компенсаторні можливості. Успіх корекційної діяльності залежить від урахування загальних закономірностей психічного розвитку школяра, здійснення її у декілька етапів, а саме:

1 етап – процес формування психічних функцій (відчуттів, механічної пам'яті, мимовільної уваги, емоцій тощо).

2 етап – формування вищих психічних функцій (осмислене сприймання, розвиток мовлення, образного та логічного мислення, довільної уваги, пам'яті).

Корекційна робота має базуватись на принципах створення доброзичливої, атмосфери щирих взаємин; єдності діагностики та корекційної допомоги; організації активної діяльності учня з інтелектуальними порушеннями; орієнтації на еталон розвитку на певному віковому етапі, загальні закономірності; здійсненні індивідуального підходу; урахуванні вікових особливостей та структури порушення; "заміщення"; випереджального характеру корекційної роботи; урахуванні системності розвитку в корекційній практиці та компенсаторних можливостей учня та його ставлення до власного порушення; стимулюванні, заохоченні саморозвитку та формуванні позитивної мотивації; виявленні емпатії.

Мовленнєвому та загальному розвитку учнів з інтелектуальними порушеннями сприяють всі складові педагогічного інструментарію й, особливо, низка прийомів та методів, як-от метод порівняння. За допомогою даного методу фахівці здатні підвищити загальну розумову активність школярів. основними умовами здійснення корекційної роботи логопеда та інших фахівців з даною категорією учнів є урахування наявних порушень пізнавальної сфери, психічної слабкості, швидкої втомлюваності та виснаження у процесі практичної діяльності, можливостей пам'яті, уваги та уяви дитини. Лише за таких умов корекційно-розвиткова робота з учнями буде ефективною.

Задля аналізу та встановлення ефективних шляхів організації навчально-виховного процесу закладів загальної середньої освіти з включенням учнів з інтелектуальними порушеннями нами було проведено експеримент, що включав констатуючий, формуючий та завершальний етапи. Експериментальною базою нашого дослідження став ліцей № 51 імені Івана Франка Львівської міської ради.

Програма організації експериментального дослідження передбачала проведення аналізу контингенту учнів початкових класів ліцею; виокремлення школярів з інтелектуальними порушеннями; вивчення психолого-педагогічних особливостей учнів з інтелектуальними порушеннями; опрацювання висновків ІРЦ та складання психолого-педагогічного портрету учнів з інтелектуальними порушеннями; діагностування рівня соціальної адаптованості учнів з інтелектуальними порушеннями до навчання в умовах закладу освіти; вивчення стану готовності учителів до роботи з даною категорією учнів (досвід використання різноманітних методик навчання, інновацій, арт-терапевтичних методів на уроках та поза його межами); діагностування мотивації батьків учнів з інтелектуальними щодо потреби навчання їх дітей в умовах закладу загальної середньої освіти; виокремлення та апробацію найбільш ефективних форм, методів та прийомів роботи з учнями з особливими освітніми потребами щодо їх розвитку.

Основними методами нашого дослідження стали анкетування, опитування, бесіди, спостереження, обробка статистичних даних тощо. Нами було проведено комплексну оцінку загально рівня розвитку дитини, її мовленнєвого розвитку; визначено основні прогалини та упущення; накреслено шляхи подолання труднощів у навчанні та формування ключових умінь і навичок.

У процесі експериментальної роботи було проведено роботу щодо розвитку дрібної моторики учениці з інтелектуальними порушеннями; мовленнєвого розвитку (зв'язне мовлення, словниковий запас, лексико-граматична основа мовлення, дихання та фонематичне сприймання, покращення звуків). Особливу увагу ми звертали на розвиток уваги, спостережливості, уяви дівчинки, збільшення обсягу пам'яті шляхом виконання низки вправ і завдань, включення учениці до різних ігор, творчої діяльності. Загалом було укладено орієнтовну модель практичної роботи з учнями з ООП, яка містила різні аспекти та напрямки навчально-виховного, корекційно-розвивального, психолого-педагогічного впливу.

Експериментальне дослідження показало, що у порівнянні з першим його етапом завдяки варіюванню різних прийомів та методів, адаптації навчальних підручників, програм, матеріалів, дана школярка досягла значних успіхів у розумовому (навчально-пізнавальна діяльність), мовленнєвому (читання, письмо, спілкування), психічному (уміння володіти емоціями) розвитку. Значно зріс показник успішності школярки з математики й письма, хоча дівчинка ще потребувала допомоги асистента; змінилось ставлення до себе, інших, навчання у цілому (учениця активно спілкувалась, вважала себе здібною й прагнула добре навчатися). Окремі прогалини залишилися у емоційно-вольовій сфері дитини, яка свідчить про нестійкість емоційного стану, тривожність, яку пояснюємо порушенням учениці.

Наше експериментальне дослідження дозволяє стверджувати, що використані нами прийоми та методи щодо розвитку мовлення, дрібної моторики, рухової активності та у цілому навчально-пізнавальної діяльності є ефективними, про що свідчать позитивні результати у навчанні, самореалізації учениці у процесі навчання, гри та творчості.

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

МАТЕМАТИКА

РОЗРОБКА ВЕБ-САЙТУ ПРО ІСТОРИЧНІ МІСЦЯ УПА НА ЗАХОДІ УКРАЇНИ

Боднар Юрій,
IV курс ОР бакалавр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Ткачук М.В.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Українська повстанська армія (УПА) є важливою, невід'ємною складовою частиною історії формування сучасної незалежної України [1,2]. Розуміння того, як попередні покоління українців давали відсіч загарбникам у минулому, дозволяє дати відповідь на те, як нам надалі берегти нашу незалежність та майбутнє нашої держави. Зважаючи на сьогоднішні реалії війни із путінською росією особливе історичне місце займає визвольна боротьба воїнів УПА. Їхня боротьба може бути яскравий приклад героїзму та самовідданості, яку повинні вивчати та наслідувати громадяни нашої держави. Також важливо прив'язати історичні події визвольної боротьби до конкретних географічних місць, де вони відбувалися.

Актуальність теми також зумовлена і тим, що з кожним роком зменшується кількість людей, які приймали участь у цій визвольній війні, чи є безпосередніми свідками тих подій. Важливо не тільки зібрати в одному місці інформацію про цей етап історії України, але і створити інструментарій для додаткового збору інформації про ці події від безпосередніх учасників.

Для досягнення даної мети необхідно розв'язати наступні задачі:

- виконати аналіз літератури та аналогів по предметній області;
- визначити функціонал та специфікацію вимог до веб – додатку;
- створити простий та інтуїтивно зрозумілий для пересічного користувача інтерфейс;
- розробити таку систему наповнення додатку інформацією, яка виключає появу недостовірної, фейкової інформації;
- наповнити інформацією та протестувати веб – застосунок.

Аналіз предметної області дозволив врахувати переваги та недоліки існуючих аналогів та сформувати наступні функціональні вимоги:

- зручний та інтерактивний інтерфейс, особливо для людей старшого віку;
- застосунок повинен використовувати тільки матеріали, що заслуговують довіри в історичному плані;
- можливість для користувачів викладати та коментувати статті по тій чи іншій тематиці із формуванням їх рейтингу;
- можливість для авторів створювати опитування стосовно того чи іншого матеріалу статті;

- можливість ведення реєстру користувачів, що є безпосередніми учасниками чи свідками визвольних змагань того періоду.

Сам ресурс має на меті бути не тільки довідковим, але і інтерактивним інструментом вивчення історії. Це і можливість, наприклад, науковцям викладати свої статті на конкретну історичну тему, організовувати опитування чи дискусії, мати можливість спілкуватися із читачами у коментарях. Для авторів передбачено зручний інструментарій створення та редагування статей. Для виключення можливості розміщення фейкової інформації чи спаму, передбачено рейтингування авторів за кількістю позитивних відгуків на попередні публікації та можливість залучення авторитетних, перевірених авторів. Важливу роль у визначенні достовірності публікацій відводиться безпосереднім учасникам тих подій, які матимуть пріоритет у формуванні рейтингу матеріалу по тій чи іншій тематиці.

Важливим моментом проектування додатку є розробка архітектури та вибір технологій для його практичної реалізації. Для інтерактивного веб-сайту пропонується використати бібліотеку React.js, яка дозволяє зручно та ефективно маніпулювати DOM (Document Object Model) [3]. Вона також має розвинутий інструментарій для написання пропонованого функціоналу. Оскільки React.js не індексується в пошукових системах, то пропонується його доповнити бібліотекою React.js. Зі сторони сервера використано Node.js, оскільки він побудований на V8, що дозволяє компілювати та виконувати JavaScript код із великою швидкістю [4]. Він також підтримує NPM пакети, які надають багато готових рішень, що дозволяє заощадити час на етапі розробки та приділити більше уваги наповненню додатку відповідним історичним матеріалом.

На базі запропонованих архітектурних рішень виконано проектування UI (User Interface) та UX(User Experience), а саме розробка дизайну та основних компонент додатку. При цьому в їх основу покладено результати проведеного аналіз аналогів та сформовані вище функціональні вимоги до його розробки.

Отже, в роботі запропоновано та реалізовано додаток на історичну тематику, основною задачею якого, поряд із звичайною інформаційною, є збір додаткової інформації, яка не доступна у відкритих джерелах. Для виключення публікації недостовірної та фейкової інформації пропонується система рейтингування публікацій. При цьому пріоритетну роль відводиться безпосереднім учасникам та свідкам відповідних історичних подій.

Список використаних джерел:

1. Патриляк І. Визвольна боротьба ОУН й УПА (1939–1960). Київ : АДЕФ-Украина, 2020. 776 с.
2. Боротьба УПА проти радянської армії. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Боротьба УПА проти радянської армії (дата звернення 12.04.2022).
3. React documentation: URL: https://reactjs.org/tutorial/tutorial.html.
4. Next.js documentation: URL: https://nextjs.org.

СИСТЕМА АНАЛІЗУ ЕЛЕКТРИЧНИХ СИГНАЛІВ СЕРЦЯ

Воробій Віталій,
І курс ОР магістр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Превисокова Н.В.,
кандидатка технічних наук, доцентка.

Електрокардіографія – це найбільш поширений метод дослідження серця, що наразі застосовується в кардіології. Приклавши кілька електродів до тіла людини, можна отримати значення напруги, що відображає електричну активність серця у певний момент часу [1]. Отримавши цю функцію напруги від часу можна досліджувати порушення серцевої провідності та ритму, проводити функціональне дослідження серця тощо. Але за рахунок впливу радіочастотних шумів, отриманий сигнал набуває іншої форми що суттєво ускладнює його подальший аналіз. Вплив цих шумів можна значно мінімізувати за допомогою апаратних та цифрових фільтрів.

У статті описано систему, реалізовану згідно з структурною схемою наведеною на рисунку 1, яка вирішує вищезазначену задачу.

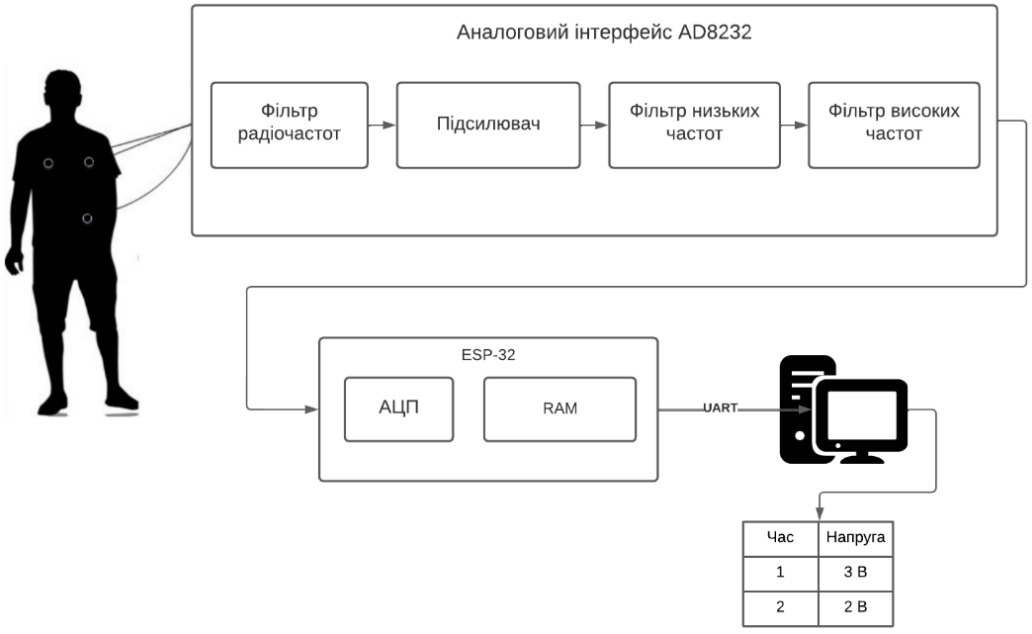

Рис. 1. Структурна схема системи

Фільтр радіочастот, підсилювач і фільтри низьких та високих частот є реалізовані аналоговим інтерфейсом AD8232, розроблений компанією Analog Devices. Основними компонентами цієї мікросхеми є радіочастотний фільтр, інструментальний та операційний підсилювачі. Незадіяні виходи підсилювачів застосовані для додаткового фільтрування та підсилення сигналу таким чином, що в результаті система містить фільтр низьких частот другого порядку з частотою зрізу 40 Гц, фільтр високих частот з частотою зрізу 0.5 Гц. Загальний

коефіцієнт підсилення при цьому дорівнює 1100 [2]. Також розроблено принципову електричну схему пристрою.

Оскільки комп'ютер може оперувати тільки дискретною інформацією, сигнал з виходу мікросхеми подається на аналогово-цифровий перетворювач, що є вбудованим у систему на кристалі ESP–32. Оцифрований сигнал зберігається в буфер на мікроконтролері і паралельно передається на комп'ютер по інтерфейсу UART.

Автором розроблено програму для комп'ютера, яка зчитує дані з USB порту в режимі реального часу і зберігає їх у CSV файл. Цей файл потім слугує в якості вхідних даних для іншої програми, що додатково фільтрує сигнал за допомогою фільтру високих частот зі скінченною імпульсною характеристикою для мінімізації ефекту "коливання осі", що виникає при русі й диханні пацієнта під час проведення вимірювання, і обраховує серцевий ритм пацієнта з метою визначення аритмії у пацієнта.

Іншим популярним підходом до вирішення цієї проблеми є реалізація цифрових фільтрів на мікроконтролері [4]. Такий підхід має наступний недолік: оскільки цифрові фільтри є значно повільнішими ніж аналогові, то у системі створюється затримка, що може бути суттєвою, враховуючи що обрахунки відбуваються на мікроконтролері, у якого обчислювальні ресурси обмежені [3].

У пропонованій реалізації цифрових фільтрів у програмному коді для мікроконтролера не реалізовано. Тим самим, система дозволяє уникнути затримки, притаманної реалізації на мікроконтролерах. Іншою перевагою реалізації є те, що сигнал на комп'ютері зберігається у файл, і є можливість подальшої обробки та аналізу даних різними програмними засобами. На наступному етапі є можливість програмно застосувати цифрові фільтри зі скінченною імпульсною характеристикою, яким у порівнянні з цифровими фільтрами з нескінченною імпульсною характеристикою притаманна лінійна фазо-частотна характеристика. Це важливо, оскільки нелінійна фазо-частотна характеристика спотворює форму вхідного сигналу, що унеможливлює подальшу діагностику.

Таким чином, здійснено програмно-апаратну реалізацію системи, яка дозволяє вимірювати, обробляти, аналізувати електричні сигнали серця і мінімізувати ефект "коливання осі".

Список використаних джерел:

1. Graham Jackson. Heart Health. Class Publishing – 2009.
2. AD8232 Documentation URL: https://www.analog.com/media/en/technical-documentation/data-sheets/ad8232.pdf.
3. Analog vs. Digital Filtering of Data URL: https://sites.tufts.edu/eesenior designhandbook/files/2020/05/Miller_MaxBlueGreen_Tech-note.pdf.
4. The Implementation of ECG Monitoring Medical System based on Mobile Platform URL: https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1742–6596/1168/3/032055/pdf.

МОЖЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОЧОГО ПРОСТОРУ ЗАСОБАМИ NOTION

Гаразд Христина,
І курс ОР магістр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Власій О.О.,
кандидат технічних наук, доцент.

В результаті стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій відбувається цифровізація освіти та суспільства в цілому, що спричиняє потребу в підвищенні якості підготовки фахівців з новим типом мислення і культури, які відповідатимуть вимогам сучасності. Впровадження новітніх технологій в освітній процес вимагає від педагогів переходу на новий рівень організації робочого простору з використанням цифрових інструментів [1]. На ринку програмних засобів появляється все більше пропозицій для організації саме цифрового робочого простору – як власного, так і командного. Slack, Notion, Trello, Evernote, Worksection, Google Workspace, Asana, OneNote – і це далеко не повний перелік. Проте кожний з сервісів має свої переваги та недоліки. В даному дослідженні увагу звернено на онлайн сервіс Notion – додаток для ведення нотаток, керування даними, проєктами і організації діяльності з використанням хмарних технологій. Функціонал сервісу дозволяє створювати бази даних, канбан, календарі та багато іншого [2]. Протягом останніх двох років, у час, коли інтенсифікувалася потреба співпраці онлайн в умовах пандемії, появилося багато рекомендацій щодо використання Notion в освітній діяльності – як для навчання та дослідницької діяльності студентів, так і для викладання різних дисциплін. Сучасність кидає користувачам безліч викликів, серед яких можна виділити ті, що найбільше впливають на роботу і не можуть лишатися поза увагою. Розглянемо в контексті цих викликів можливості Notion.

Проблема накопичення великого обсягу інформації, який потрібно не просто структурувати, та ще й завжди мати у швидкому доступі. Для цього часто використовують хмарні сервіси або сервіси з базами даних. Користувачі створюють велику кількість документів, як для особистого, так і професійного користування, і в такому потоці інформації, який дедалі посилюється, важко не загубитися. Дану проблему можна вирішити засобами Notion, сервіс дозволяє не тільки систематизувати зберігання документів, але й зручно організувати роботу з ними.

Проблема своєчасного доступу до інформації для усіх учасників команди. Працюючи за класичною схемою, користувачі мають доступ до даних лише з того комп’ютера, за яким працюють на цей час, але певна інформація потрібна не лише на робочому місці. В сучасному світі доступ до всіх своїх даних необхідно мати будь-коли й будь-де. Notion доступний на різних операційних системах, зокрема Windows, MacOS, IOS чи Android. Також крім вебверсії сервіс має додаток для ПК.

Проблема синхронізації даних на усіх пристроях. Notion має автоматичну синхронізацію між усіма пристроями при підключенні до мережі. Якщо ж

підключення до інтернету немає, додаток все одно завантажиться і буде можливість створити нові нотатки або переглянути уже наявні дані, але завантаження додатку може зайняти деякий час.

Проблема організації спільної роботи над проєктами з іншими учасниками діяльності. Зараз індивідуальний вид діяльності все більше змінюється на груповий, і вміння працювати в команді над спільною роботою є дуже важливим. Notion дозволяє поділитися й надати іншим користувачам доступ до редагування сторінок, також має можливість створення списку завдань, і призначення виконавця, при умові, що користувач підключений до даного робочого простору і має обліковий запис Notion.

Попри велику кількість наукових досліджень на тему використання хмарних середовищ, аналіз можливостей Notion потребує детальнішого дослідження, адже даний сервіс користується популярністю за кордоном [3], проте ще маловідомий у межах України, а особливо в галузі освіти. Зокрема, заслуговує на увагу версія Notion for Education. На даному етапі дослідження проведено аналіз цільової аудиторії, розроблено та апробовано ознайомлювальний вебінар на дану тематику та спроектовано проблемно-орієнтований курс, спрямований на формування здатності слухачів до організації власного цифрового робочого простору В перспективі досліджень – розробка матеріалів для реалізації курсу в умовах дистанційної освіти.

Список використаних джерел:

1. Клоченок, Д. К. Використання online-сервісів організації навчального процесу. *Актуальні питання сучасної інформатики*. 2016. № 3. С. 65–69.
2. Notion – The all-in-one workspace for your notes, tasks, wikis, and databases. *Notion*. URL: https://www.notion.so/about.
3. Rahul Raoniar How to use Notion Note-taking Application for Research. Posted On June 28, 2020. URL: https://onezero.blog/how-to-use-notion-note-taking-application-for-research.

МЕТОДИКА РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТРИГОНОМЕТРИЧНИХ РІВНЯНЬ

Дмитришин Роксолана,
І курс ОР магістр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Заторський Р.А.,
доктор фізико-математичних наук.

Витоки тригонометрії тісно пов'язані із навігацією та судноплавством, а отже і з астрономією. Тригонометрія є давньою наукою. Деякі її елементи були присутні вже у цивілізаціях Стародавнього Єгипту, Месопотамії та Індії. Термін "тригонометрія" вперше з'явився у 1595 році, у книзі німецького математика Бартоломеуса Пітіскуса.

Функції синуса і косинуса важливі тим, що з їх допомогою можна моделювати різноманітні коливальні процеси.

Без тригонометрії не обходяться ні інженери-будівельники ні архітектори ні конструктори. Тому не дивно, що тригонометрія є однією найважливіших складових частин шкільного курсу математики. Тригонометричні рівняння займають одне з центральних місць у курсі вивчення математики. Саме вони слугують основним інструментом для моделювання коливальних процесів. У шкільних підручниках тема “Розв’язування тригонометричних рівнянь”, як правило, вивчається після таких тем як “Перетворення тригонометричних виразів” та “Тригонометричні функції”. У розділі “Розв’язування тригонометричних рівнянь та нерівностей” учнів ознайомлюють з оберненими тригонометричними функціями арксинус, арккосинус, арктангенс. Таке розміщення тем є природним, бо без останніх неможливо розв’язати жодне тригонометричне рівняння.

При формуванні у школярів уміння розв’язувати тригонометричні рівняння виділяють три такі етапи:

- підготовчий (на цьому етапі вивчаються тригонометричні функції та їх властивості, зокрема перетворення тригонометричних виразів);
- формування умінь розв’язувати найпростіші тригонометричні рівняння. (на цьому етапі учні повинні вже бути ознайомлені з оберненими тригонометричними функціями);
- формування умінь розв’язувати складніші тригонометричні рівняння (тут варто детально розглянути основні класи тригонометричних рівнянь та методи їх розв’язування).

Виділяють наступні основні класи тригонометричних рівнянь:

- рівняння, що зводяться до найпростіших розкладанням на множники;
- рівняння, що зводяться до квадратних рівнянь;
- клас однорідних рівнянь;
- введення допоміжного кута;
- клас лінійних за тригонометричними функціями рівнянь тощо.

Усі ці класи тригонометричних рівнянь зводяться до найпростіших при допомозі тригонометричних перетворень, а основних тотожностей з тригонометричними функціями є дуже багато. Це викликає в учнів певні труднощі.

Отже, тригонометрія є однією з найважливіших та об’ємних складових частин шкільного курсу математики, а розвязування тригонометричних рівнянь у шкільному курсі математики займає одне з центральних місць.

Без уміння розв’язувати такі рівняння неможливе подальше вивчення тригонометрії та розв’язання задач не тільки з математики, а й з інших природничих дисциплін.

Список використаних джерел:

1. Алгебра і початки аналізу : підр. для 10 класу : проф. рівень / А. Г. Мерзляк, Д. А. Номіровський, В. Б. Полонський, М. С. Якір. Харків : Гімназія, 2010.
2. Істер О. С., Єргіна О. В. Алгебра і початки аналізу. Профільний рівень : підручн. для 10 класу. Київ : Генеза, 2018.
3. Бевз Г., Бевз В., Владімірова Н. 10 клас. Алгебра. Київ : Освіта, 2018.
4. ROSENBERG, HERMAN. “The Changing Concept of Trigonometry as a School Subject”. *The Mathematics Teacher*. 1958. Vol. 51.№. 4. P. 246–52.

ПРОГНОЗУВАННЯ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧ ЕФЕКТИВНОГО ВИРОБНИЦТВА ЕНЕРГІЇ НА СОНЯЧНИХ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЯХ

Драбчук Павло,
І курс ОР магістр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Петришин Л.Б.,
доктор технічних наук, професор.

Розвиток сучасних технологій сприяє збільшенню продуктивності сонячних електростанцій. Це збільшило популярність їхнього встановлення та застосування [1], через що зросло нерівномірне навантаження на електромережі, що в свою чергу дало поштовх для посилення правил виробництва альтернативної енергії. Власники сонячних ферм повинні подавати прогнози виробленої енергії на одну добу з похибкою прогнозу, яка є меншою за 5%, в іншому випадку вони повинні сплатити штраф за небаланси [2]. Введення відповідальності зобов'яже виробників "зеленої" енергетики інвестувати у прогнозування власного виробітку.

В напрямку прогнозування виробництва сонячної енергії проводяться дослідження та реалізація методів, які базуються на машинному навчанні. Велику нішу займають комбіновані методи, які поєднують декілька технік для підвищення точності прогнозу.

Для створення власного комбінованого методу прогнозування за основу взято ансамблевий метод Random Forest, який ефективно працює з великими наборами даних [3]. Недоліки даного методу виправдано завданням, для якого він застосовується. Значне використання пам'яті та повільне навчання компенсується високою точністю та можливістю оцінки значущості ознак набору даних [4].

Розробка алгоритму побудови моделей складалась з декількох етапів. Першим з них було застосування базового методу без змін для отримання результатів, які використовуватимуться для порівняння. На наступному етапі здійснено вдосконалення алгоритму, шляхом групування даних на три групи "Ясна погода", "Хмарна погода" та "Погода з опадами" та побудови моделей для кожної групи окремо. Таке розбиття дозволяє збільшити якість моделі та покращити прогнозу. У табл. 1 наведено порівняння показників отриманих моделей, де навчання та тестування виконувалось на однаковому наборі вхідних даних.

Таблиця 1

Показники ефективності моделей

Показник	**Без групування**	**З групуванням**		
		"Ясна погода"	**"Хмарна погода"**	**"Погода з опадами"**
RMSE, Вт	3,98	2,04	1,98	2,65
MAE, Вт	2,34	1,82	1,79	2,16
Точність,%	84,2	93,7	91,37	89,4

В результаті алгоритм побудови моделей можна описати наступним чином:

1. Отримання даних;
2. Попередня обробка даних;
3. Розбиття даних на групи;
4. Побудова для кожної наявної групи моделі прогнозування;
5. Збереження моделей.

Процес розрахунку прогнозованого значення кількості виробленої енергії також є важливим кроком для вирішення задачі. Спершу завантажується набір даних про погоду для необхідного розташування завдяки API сервісу OpenWeatherMap, після чого він розбивається на три групи залежно від погоди та для кожної групи відбувається прогнозування. Наостанок результат передбачення опрацьовується та обчислюється остаточне значення згенерованої енергії. Під час реалізації функції варто врахувати ситуацію, коли модель для певної групи класифікації відсутня. Для вирішення цієї проблеми на етапі створення моделей формується четверта універсальна модель, яка виводиться без врахування типу погоди на основі всього набору даних.

Економічна ефективність полягає у тому, що використання методів прогнозування дозволяє виробнику зменшити витрати на виплату штрафів, які негативно впливають на дохід компанії. Прибуток сонячних ферм залежить від двох факторів: погода та обладнання, які пов’язані між собою. Якщо виробник буде більш обережно відноситись до прогнозів, то він може зберегти цю суму та використати її на модернізацію чи обслуговування устаткування. Також прогнозування на тривалий період (1–2 тижні) сприяє плануванню робіт на сонячних електростанціях, щоб забезпечити стабільну генерацію та відсутність втрат енергії.

Таким чином розроблено метод, який дозволяє мінімізувати похибку прогнозування виробленої енергії для власників сонячних електростанцій, який можна вдосконалювати, вносивши зміни у його структуру.

Список використаних джерел:

1. Статистика розвитку відновлюваної електроенергетики на кінець I півріччя 2021 року. 7 липня 2021. URL: https://saee.gov.ua/uk/news/3930 (дата звернення: 04.10.2021).
2. Закон України “Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії”. 21 липня 2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/ show/810–20 (дата звернення: 20.10.2021).
3. Srivastava Rachit, Tiwari A. N. , Giri V. K. Solar radiation forecasting using MARS, CART, M5, and random forest model: A case study for India / Department of Electrical Engineering, Madan Mohan Malaviya University of Technology. India, 2019. P. 11–13.
4. Daksh Trehan. Why Choose Random Forest and Not Decision Trees. 2020. 2 липня. URL: https://bit.ly/3rf5sT5 (дата звернення: 21.03.2022).

СИСТЕМА ЕНЕРГОСЕРТИФІКАЦІЇ ЖИТЛОВИХ ПРИМІЩЕНЬ

Кучер Олексій,
VI курс ОР бакалавр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Ровінський В.А.,
кандидат технічних наук, доцент.

Починаючи з 23 липня 2017 року в Україні набув чинності закон “Про енергетичну ефективність будівель” згідно якого повинен проводитись енергоаудит.

Енергетичний сертифікат – електронний документ встановленої форми, в якому зазначено показники та клас енергетичної ефективності будівлі, наведено сформовані у встановленому законодавством порядку рекомендації щодо його підвищення, а також інші відомості щодо будівлі, її відокремлених частин, енергетичну ефективність яких сертифіковано.

Будівлі, які підпадають під обов’язкову сертифікацію:

1) об’єкти будівництва у яких клас наслідків належить до СС2 та СС3, тобто середній та значний;

2) будівель, з опалювальною площею понад 250 квадратних метрів, які відносяться до державної власності або органів місцевого самоврядування;

3) будівель, в яких здійснюється термомодернізація, на яку надається державна підтримка;

СС2 – середній клас наслідків, до якого входять будівлі до 5 поверхів. Небезпека для здоров’я та життя загрожує від 20 до 300 особам, які постійно перебувають на об’єкті та від 50 до 1000, які перебувають там періодично. А обсяг можливого економічно збитку сягає від 2000 до 150000 тисяч мінімальних зарплат.

СС3 – значний клас наслідків, який охоплює житлові багатоповерхові комплекси. Торгові та громадські центри. Небезпека для здоров’я та життя загрожує кількості понад 300 осіб, які постійно перебувають на об’єкті та понад 1000, які перебувають там періодично. А обсяг можливого економічно збитку сягає понад 150000 тисяч мінімальних зарплат.

Також є будівлі, що не підлягають енергосертифікації, а саме:

- будівлі промислового та сільськогосподарського призначення;
- індивідуальні житлові будівлі;
- будівлі, які призначені для Богослужінь та релігійних заходів;
- будівлі, які є об’єктами культурної спадщини;
- будівлі з опалюваною площею менше як 50 квадратних метрів;

Сертифікаціє здійснюється особою, яка має відповідну освітню кваліфікацію, тобто пройшла навчання. Таких людей називають атестованими енергоаудиторами (рис. 1.1). Енергетичний сертифікат виготовляється енергоаудитором з використанням Єдиної державної електронної системи у сфері будівництва, йому присвоюється реєстрацій номер в цій системі. Доступ до цих сертифікатів є відкритим та безоплатним.

Рис. 1.1. Схема атестації енергоаудиторів

Енергоефективність будівлі поділяється на такі класи:

- клас А характерний будівлям з найбільш оптимальним показником споживання енергії. З економічної точки зору такі будівлі є найбільш вигідними;
- клас В має високий показник оптимальності споживання енергії. В середньому будівлі з класом В мають енергоспоживання на 40% менше норми;
- клас С є стандартним. Енергоспоживання в будівлях з цим класом знаходиться в рамках від 5 до 10%;
- класи D та Е стоять окремо. Рівень енергозбереження будівлі вважається поганим, якщо вона має клас D. Клас Е означає, що енергозбереження будівлі перевищує норму на 50%. На сьогодні проектування будівлі з цими класами є заборонено.

Список використаних джерел:

1. Закон України № 2118. “Про енергетичну ефективність будівель” Редакція від 01.12.2020.
2. Офіційний сайт Державного агентства з енергетичної ефективності України ДАЕЕ (Держенергоефективності). URL: https://saee.gov.ua.

КОАЛІЦІЙНІ ІГРОВІ СТРАТЕГІЇ В ЗАДАЧАХ ЕКОНОМІКИ

Пельо Вікторія,
І курс ОР магістр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Казмерчук А.І.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

На практиці проведення економічного аналізу часто доводиться приймати рішення в умовах невизначеності.

Нехай в економіці виділяється m підсистем. Складемо задачу векторної оптимізації на множині допустимих варіантів розвитку підсистем і системи в цілому з цільовою функцією:

$$F(X) = (f_1(X_1), \dots, f_m(X_m)) \to max$$
$$X = (X_1, \dots, X_m) \in \boldsymbol{X}, \quad (1)$$

$X = (X_1, \dots, X_m)$ – план системи як композиція планів підсистем;

$\boldsymbol{X}$ – множина допустимих планів системи в цілому, що є композиціями допустимих планів підсистем і задовольняють додаткові загальносистемні обмеження.

Оптимальний по Парето розв'язок – це такий допустимий розв'язок всієї системи, при якому ні одна з підсистем не може поліпшити свій стан, не погіршуючи стан хоча б однієї з решти підсистем.

В прагненні одержати розв'язок, оптимальний по Парето, виражається єдність інтересів різних підсистем. Але різні оптимальні по Парето розв'язки неоднаково вигідні для різних підсистем. Тому введене поняття оптимальності є досить слабким, воно не виключає того, що яка-небудь підсистема (або група підсистем, коаліція), діючи самостійно не зможе (не зможуть) досягти більш бажаних для них варіантів розвитку.

Гра називається *кооперативною*, або *коаліційною,* якщо гравці можуть об'єднуватися в групи, беручи на себе певні зобов'язання перед іншими гравцями і координувати свої дії. Кооперативну гру визначають формально як пару (N, v), де $N = \{1,2, \dots, n\}$ скінченна множина гравців та v – характеристична функція.

Характеристичною функцією кооперативної гри називається функція, яка для кожної можливої коаліції ставить у відповідність ту корисність (виграш), яку ця коаліція може отримати. По суті характеристична функція відображає множину усіх підмножин множини гравців в множину дійсних чисел: v: $2^N \to \mathbb{R}$ таке, що $v(0) = 0$. Вектор виграшів гравців є розподілом гри. Як множину всіх розподілів, як правило, беруть

$$A = \{x = (x_1, \dots, x_n) \in E^n : x_i \geq v(i), \sum_{i=1}^{n} x_i = v(N)\} \quad (2)$$

На цій множині визначають відношення домінування: розподіл $x = (x_1, \dots, x_n)$ домінує над розподілом $y = (y_1, \dots, y_n)$, якщо знайдеться така коаліція K, що $\sum_{i \in K} x_i \leq v(K)$ та $x_i > y_i$ для всіх $i \in K$.

Перша умова називається *ефективністю* коаліції K для розподілу x. Ця умова показує, що коаліція може порівнювати тільки такі розподіли, в яких вона може забезпечити долі всіх своїх учасників.

Кожна коаліція S є підмножиною множини гравців N, то вона може бути ототожнена з її характеристичним вектором $e^S \in \{1,0\}^n$, тобто

$$e_i^S = \begin{cases} 1, i \in S \\ 0, i \notin S \end{cases} \quad (3)$$

Нечітка коаліція – це вектор $\tau \in [0,1]^n$. Число τ_i розглядається як "ступінь участі" гравця i в τ. Гравець повністю бере участь в τ, якщо $\tau_i = 1$, він зовсім не бере участь в ній якщо $\tau_i = 0$ і він бере участь у грі частково, якщо $\tau_i \in (0,1)$. Так як множина нечітких коаліцій $[0,1]^n$ являє собою опуклу оболонку множини звичайних коаліцій $\{1,0\}^n$, то всяку нечітку коаліцію можна записати у вигляді

$$\tau = \sum_S \mu_S e^S, \text{ де } \mu_S \geq 0, \sum_S \mu_S = 1. \quad (4)$$

Тоді ступінь участі гравця $\tau_i, i \in N$ визначається за формулою:

$$\tau_i = \sum_{S:i\in S} \mu_S \quad (5)$$

Нечітка кооперативна гра – це позитивно однорідна функція $V: [0,1]^n \to \mathbb{R}$, яка ставить у відповідність кожній нечіткій коаліції τ її виграш $V(\tau)$.

Далі пропоную розглянути постановку задачі у випадку нескінченної кількості стратегій. Модифікуємо умову (2):

$$A = \left\{ x = (x_1, \dots, x_n, \dots) \in R^{\infty} : x_i \geq v(i), \sum_{i=1}^{\infty} x_i = v(N) \right\}$$

Умови (3), (4), (5) залишаються без змін.

Список використаних джерел:

1. Макаров В. Л., Рубінов А. М. Математическая теория экономической динамики и равновесия. Москва : Наука, 1973. 335 с.
2. Печерский С. Л., Беляева А. А. Теория игр для экономистов. Вводний курс : уч. пос. Санкт-Петербург : Изд-во Европ. ун-та в Сант-Петербурге, 2001. 342 с.
3. Cooperative game theory. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Cooperative_game_theory; https://uk.wikipedia.org/wiki/Кооперативна_гра_(теорія_ігор).
4. Hal R. Varian. Intermediate Microeconomics. A modern approach. Sixth edition / пер. С. Слухай. Київ : Лібра, 2006. 632 с.

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ РУХОМИХ ОБ'ЄКТІВ ПОТОКОВОГО ВІДЕО

Пицюк Володимир,
І курс ОР магістр,
факультут математики та інформатики.
Науковий керівник – Горєлов В.О.,
кандидат технічних наук, доцент.

Метою даної роботи є розробка системи пошуку та розпізнавання облич у відеопотоці.

Вхідними даними до дослідження є растрове відео та база даних облич. Відео може бути кольоровим чи чорно-білим та повинно бути достатньої роздільної здатності.

Алгоритми пошуку та розпізнавання людського обличчя є дуже популярними та широко використовуються у різноманітних сферах, наприклад: захист приватної власності, спеціальні ефекти для виробництва фільмів і т. д.

Деякі сфери застосування мають надзвичайну важливість та використовуються урядами чи приватними компаніями для забезпечення безпеки. Великі виробники техніки покладаються на алгоритми розпізнавання обличчя для розблокування телефонів, при цьому також використовуються дані не тільки камер, а й інших давачів. Уряди використовують розпізнавання обличчя для ідентифікації злочинців на записах з камер спостереження. Китай, наприклад, має систему ідентифікації людей з усіх камер міста для ідентифікації тих хто вчинив злочин.

Крім надважливих застосувань, розпізнавання облич також широко використовується у сфері розваг. У багатьох фільмах використовують спеціальні візуальні ефекти, де робота з обличчями є неможливою без алгоритмів розпізнавання. Також останніми роками набувають великої популярності мобільні додатки, які розпізнають обличчя та накладають різні фільтри.

Розроблене у межах даного дослідження програмне забезпечення складається з 3 незалежних компонентів, котрі повертають деякі дані (або не повертають нічого) призначення котрих:

а) ідентифікація об'єктів які рухаються;

б) пошук обличчя;

в) ідентифікація обличчя.

Розбиття на декілька окремих компонентів дозволяє тестувати їх незалежно один від одного. Також таке розбиття дозволяє легко встановлювати, на якому саме етапі трапилася помилка, оскільки компоненти, які нічого не повертають, не ініціюватимуть наступні кроки. Наприклад, якщо пошук обличчя не був запущений, це означатиме, що алгоритм має проблему на попередньому кроці – ідентифікації руху обєктів.

На першому етапі шукають об'єкти, які рухаються, даний процес складається із наступні кроки:

а) розбиття відео на окремі фрейми;

б) конвертування окремих фреймів у чорно-білу картинку (колір вимагає додаткових ресурсів та майже не впливає на ідентифікацію);

в) порівняння фреймів один з одним та пошук різниці між ними;

г) обчислення площі місця, де відбулися зміни, та передача їх для обробки на наступних етапах (малі зміни в декілька пікселів не містять облич, а тільки створюють шум).

У 2001 році Пол Віола і Майкл Джонс запропонували алгоритм [1] для розпізнавання, який став проривом в області розпізнавання облич. Метод використовує технологію ковзного вікна. Тобто, рамка з розміром, меншим, ніж вихідне зображення, рухається з деяким кроком по зображенню і за допомогою каскаду слабких класифікаторів визначає, чи є у даному вікні обличчя. Метод змінного вікна ефективно використовують у різних завданнях комп'ютерного зору і розпізнавання об'єктів. Для зображення використовують інтегральне представлення, що дозволяє істотно прискорити обчислювальну частину алгоритму.

Даний алгоритм використовує так звані "Haar-відмінності" для розпізнавання, що дозволяють ідентифікувати риси людських облич. Наприклад, ніс виділяється світлішим кольором на фоні очей.

Ідентифікація людей містить декілька кроків:

а) поворот обличчя для того, щоб очі дивились в камеру;

б) знаходження унікальних параметрів (відстань між очима, розмір носу та багато інших);

в) порівнення унікальних параметрів з існуючою базою даних людей.

У даному дослідженні виконано першу та другу частини, тестування показало стабільну роботу та хороший результут пошуку руху та облич.

Існує багато схожих рішень, котрі працюють схожим чином, але багато з них мають закритий вихідний код та мають складнішу реалізацію.

Програма функціонує у режимі реального часу з потоковим відео (наприклад, потік веб-камери тощо), результатом її виконання є ідентифікатор розпізнаного обличчя, позиція на відео та точність розпізнавання. Розроблене програмне забезпечення не критичне до расових особливостей об'єктів.

Програма може виконуватися на різних пристроях та різних комп'ютерних архітектурах (arm, amd64), не потребує значного обсягу ресурсів для відео з середньою роздільною здатністю (наприклад, 720p). Обчислювальне навантаження визначається кількістю облич на відео, роздільною здатністю та інтенсивністю зміни кадрів (оброблення картинки без руху майже не потребує ресурсів). Що вищими є ці показники, тим більше апаратних ресурсів для обробки відеопотоку потрібно.

Список використаних джерел:

1. P. Viola, and M. Jones. Rapid Object Detection using a Boosted Cascade of Simple Features. CVPR (1), page 511–518. IEEE Computer Society, (2001)

РЕГРЕСІЙНА МОДЕЛЬ МАШИННОГО НАВЧАННЯ

Свягла Володимир,
І курс ОР магістр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Мазуренко В.В.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Машинне навчання (МН) все частіше стає невід'ємною частиною різних комерційних і дослідницьких проектів, починаючи від постановки медичного діагнозу і закінчуючи пошуком друзів у соціальних мережах.

Один з напрямків МН стосується задач такого вигляду [1]: в наявності є множина *об'єктів* X і множина *реакцій* Y та припускається існування функціональної залежності $f: X \to Y$ між об'єктами і реакціями, але сама залежність невідома. Відома лише сукупність пар вигляду

$$S = \{(x_i, y_i = f(x_i)) \in X \times Y | i = \overline{1,n}\},$$

яку називають *навчальною вибіркою* (training sample) і потрібно знайти наближений вигляд залежності f шляхом побудови *функції прийняття рішення* (decision function) $d_S: X \to Y$, яка апроксимує f, тобто $d_S(x) \approx f(x)$ у деякому сенсі. Об'єкти у МН можуть мати доволі різну природу, тому одним зі способів опису множини об'єктів X є задання множини K їх *ознак* (features), так що кожному $x \in X$ та $k \in K$ відповідає значення x^k k-ої ознаки на об'єкті x.

Для розв'язування задачі побудови функції d_S на основі навчальної вибірки S обирається деяка *модель навчання*, двома складовими якої є *прогнозна функція* (predictive function) $p: X \times \Theta \to Y$, де Θ – множина параметрів моделі, та *алгоритм навчання*. Таким чином, шукана функція d_S будується у

вигляді $d_S(x) = p(x, \theta)$ за алгоритмом, який полягає у відшуканні такого значення параметра $\theta \in \Theta$, для якого ця функція володіє потрібними властивостями оптимальності. Для опису останніх зазвичай використовують *функцію втрат* (loss function) $L(d_s, x)$, яка визначає величину похибки апроксимації d_S на об'єкті $x \in X$, а в якості критерію оптимізації використовують *функціонал* (*емпіричного*) *ризику* апроксимації $Q(d_s) = L(d_s, S)$.

У випадку лінійної прогнозної моделі множина параметрів $\Theta = \mathbf{R}^m$, де m – кількість ознак об'єктів, тобто $\theta = (\theta_1, \dots, \theta_m)$, зокрема в задачах регресії, в яких на основі навчальної вибірки потрібно спрогнозувати значення шуканої функції f в інших точках, маємо:

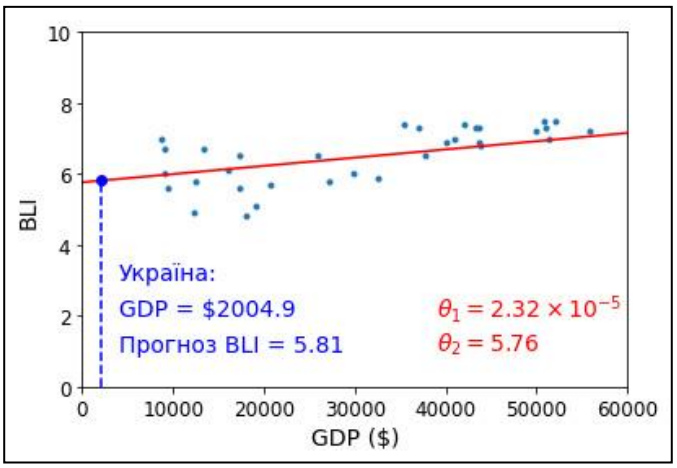

$$Y = \mathbf{R}, p(x, \theta) = \langle x, \theta \rangle \stackrel{\text{def}}{=} \sum_{k=1}^{m} x^k \theta_k, L(d_S, x) = \big(d_S(x) - f(x)\big)^2.$$

Типовим критерієм якості в регресійних задачах є *середньоквадратична похибка*

$$Q(d_S) = \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n} L(d_S, x_i) = \frac{1}{n}\sum_{i=1}^{n} (d_S(x_i) - y_i)^2,$$

що дає уявлення про те, наскільки добре чи погано модель узгоджується з навчальними даними, а відтак, наскільки великою буде похибка, яку модель допускатиме у своїх прогнозах.

Позаяк $d_S(x_i) = p(x_i, \theta) = \langle x_i, \theta \rangle$ і множник $1/n$ не впливає на оптимальний розв'язок, то потрібно знайти параметр $\theta \in \mathbf{R}^m$, для якого

$$Q(\theta) = \sum_{i=1}^{n} (\langle x_i, \theta \rangle - y_i)^2 = \|\bar{X} \cdot \theta^T - \bar{Y}\|^2 \to \min,$$

де $\bar{X} = (x_1, \dots, x_n)^T, \bar{Y} = (y_1, \dots, y_n)^T$. Якщо матриця $\bar{X}^T\bar{X}$ – невироджена ($\bar{X}$ має максимальний стовпцевий ранг), то єдиним оптимальним розв'язком цієї задачі є $\theta^* = (\bar{X}^T\bar{X})^{-1}\bar{X}^T\bar{Y}$, інакше розв'язок може бути не єдиним (н-д, коли обсяг навчальної вибірки n є меншим від кількості ознак m). У цьому випадку доцільно змінити критерій оптимізації на такий:

$$Q(\theta) = \|\bar{X} \cdot \theta^T - \bar{Y}\|^2 + \mathrm{c}\|\theta\|^2 \to \min,$$

де c – параметр, що визначає штраф за велику $\|\theta\|$. Така задача є задачею *гребневої регресії* (ridge regression).

В якості застосування розглянута лінійна регресійна модель [2]:

$$\mathrm{BLI} = \theta_1 \cdot \mathrm{GDP} + \theta_2,$$

де BLI та GDP – це відповідно індекс задоволення життям (Better Life Index) та внутрішній валовий продукт (Gross Domestic Product) на душу населення різних країн світу, що публікуються на сайтах ОЕСР [3] та МВФ [4], θ_1 і θ_2 – пара-

метри моделі, які потрібно налаштувати на основі навчальної вибірки. Навчання моделі та її запуск для отримання прогнозу виконано у програмному середовищі Python з використанням інструментів бібліотек Pandas, NumPy і Matplotlib (для завантаження, обробки і візуалізації даних) та Scikit-Learn (для вибору моделі, її навчання та запуску). В результаті застосування вибраного алгоритму навчання моделі отримані оптимальні значення її параметрів $\theta_1 = 2{,}32 \cdot 10^{-5}$, $\theta_2 = 5{,}76$ на навчальній вибірці *S*. Після запуску моделі для отримання прогнозу про індекс задоволення життям у будь-якій країні, що відсутня у звіті OECP, на основі величини GDP на душу населення цієї країни модель дає прогнозоване значення BLI (див. рис.).

Список використаних джерел:

1. Миронов А. М. Машинное обучение. Москва : МГУ, 2019. Ч. 1. 84 с.
2. Geron A. Hands-On Machine Learning with Scikit-Learn and TensorFlow, O'Reilly. 2017. 581 p.
3. URL: http://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=BLI.
4. URL: https://www.imf.org/en/Publications/SPROLLS/world-economic-outlook-databases#sort=%40imfdate%20descending.

РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ ЗАСОБАМИ SCRATCH НА ПРИКЛАДІ КОНКУРСУ З ПРОГРАМУВАННЯ "GREEN CODING"

Смалюга Оксана,
III курс ОР бакалавр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Власій О.О.,
кандидат технічних наук, доцент.

Цифрова грамотність стала однією з ключових навичок, необхідних особистості у XXI столітті. Як зазначає J.M. Wing, "до читання, письма та арифметики ми повинні додавати обчислювальне мислення". Здатність використовувати інформаційні технології, а також здатність створювати та розуміти програмний код стає фундаментальною навичкою, яка необхідна для ефективної діяльності у будь-якій сфері в сучасному цифровому суспільстві. Неможливо уявити сьогодення без різноманітних гаджетів. Водночас, проблеми екології та віддалення людини від природи постають дедалі гостріше. А цифровізація відкриває нові можливості для формування екологічної грамотності школярів з метою збереження довкілля та привертання уваги до соціальних проблем.

Сучасні діти з раннього віку цікавляться програмуванням, водночас експериментуючи та граючись. Зародження ідей блокового програмування дало поштовх новим методам розвитку творчого та креативного мислення в процесі проектної діяльності [1]. Середовище візуального програмування Scratch поєднує в собі графічні та звукові інструменти, що є основою створення різноманітних програмних проєктів: мультфільми, ігри, рекламні ролики, інтерактивні

історії і презентації, комп'ютерні моделі. Тривале спостереження за інтересами учнів показало, що поставлені завдання повинні бути близькі до їхнього світогляду. Сучасні учні відкриті до всього нового та вчаться знаходити нестандартні рішення в різних ситуаціях, тому важливо шукати саме ті форми і методи привернення уваги до актуальних проблем, які дають можливість досліджувати та взаємодіяти, і при цьому формувати вміння аналізувати, робити висновки та висловлювати свою думку. Саме такі можливості відкриває реалізація компетентнісного підходу до навчання, який дозволяє здобувати нові знання через призму набутого досвіду [2].

У квітні 2021 року студія онлайн освіти EdEra за підтримки дитячого фонду ООН (UNICEF) розробила матеріали для проведення найбільшого у світі уроку з екології та кліматичних змін "Планета – мій дім" [3]. Мета цього заходу – розповісти учням про екологічні проблеми, зокрема про зміну клімату, надихнути учнів своїми щоденними діями протидіяти зміні клімату. Формування екологічної грамотності – це складна, скоординована, довготривала робота послідовних дій і заходів, яка відкриває дитині можливості взаємодії зі світом природи, спонукає їй самій стати безпосереднім учасником загального саморозвитку та самореалізації особистості [4].

Зважаючи на все вищесказане, було розроблено, організовано та проведено командний онлайн конкурс "Green Coding", метою якого стало привернення уваги учнів до актуальних проблем екології засобами програмування, залучення їх до створення шляхів вирішення проблеми, формування в учнів екологічної свідомості, сприяння особистісному розвитку учасників, розвиток соціальної та пізнавальної активності конкурсантів, комунікативних умінь та навичок, вміння презентувати результати своєї роботи, формування навичок самоорганізації.

Командам – учасникам конкурсу було запропоновано розробити Scratch-проєкт на екологічну тематику (Землі, Європи, України або своєї місцевості) та представити на онлайн конференції.

Конкурс відбувся у декілька етапів. Перший етап – реєстрація онлайн-команд (одна онлайн-команда = 4 учні + ментор, кожен з яких працює зі свого облікового запису з метою забезпечення дотримання карантинних обмежень в час пандемії). На другому етапі відбулася онлайн конференція: команди презентували себе та отримали доступ до цифрового класу та вимоги до завдання. Третій етап – розробка командами Scratch-проєкту на екологічну тематику, при цьому кожній команді надається асинхронна менторська підтримка з боку організаторів. Останній етап – онлайн-конференція з презентацією розроблених проєктів та визначення переможця.

Під час першого знайомства всі учасники приєднались до Google Classroom, де були зібрані всі ознайомлювальні матеріали, а саме: Глобальні цілі сталого розвитку; Планета мій дім; Зелене світло для Землі та Save our Planet – цикл Scratch-проєктів на екологічну тематику від Code Club. На основі поданих матеріалів, команди розробляли свої проекти. В результаті конкурсанти використали матеріали про цілі сталого розвитку ООН, проблеми кліматичних змін, можливості доступної та чистої енергії, виховання відповідальності за

споживання та виробництво, підтримку життя на суші та під водою. Зауважимо, що порушення теми проблеми – це перший крок до її вирішення.

У конкурсі взяло участь 10 команд, всього 50 учасників. Переможцем стала команда школярок та їхньої менторки з Харкова.

Позитивні відгуки учасників показують, що донесення важливої інформації у доступний спосіб приводить до успішного виконання проекту, а робота в команді сприяла розвитку в учасників конкурсу комунікативних навичок. Екологічна свідомість та обізнаність в поєднанні з навичками в Scratch сприяла більшій зацікавленості конкурсантів до виконання вимог конкурсу. Менторами було зазначено оригінальність та зручність організації конкурсу з використанням платформи Google Workspace.

Підбиваючи підсумки бачимо, що є потреба підвищувати екологічну та цифрову грамотність учнів, соціальну цінність програмування, пропагувати менторство та використовувати ігрові технології навчання та неявного навчання. В перспективі подальших досліджень – розробка методичних матеріалів для підтримки менторської діяльності, спрямованої на розвиток командної діяльності школярів для реалізації соціально важливих проектів.

Список використаних джерел:

1. M. Resnick, N. Coding at a crossroads. *Communications of the ACM*. 2020. № 63 (11). P. 120–127. ULR: https://doi.org/10.1145/3375546.
2. Дудка О. М., Власій О. О., Магомета Н. М. Реалізація компетентнісного підходу до вивчення програмування на Scratch. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету* : електронне наукове видання. Київ, 2018. № 5. С. 88–96. DOI: https://doi.org/10.28925/2414-0325.2018.5.8896.
3. EdEra. UNICEF: UN05 Найбільший урок у світі з екології та кліматичних змін “Планета мій дім”. URL: https://courses.ed-era.com/courses/course-v1:UNICEF+UN05+2021/about.
4. Формування екологічної компетентності школярів в умовах Нової української школи : метод. зб. для організації роботи з питань екологічної освіти та виховання в закладах освіти / уклад. Т. В. Круть; за ред. О. В. Гусак. Запоріжжя : ТОВ “ЛІПС” ЛТД, 2019. 60 с.

ЕНТРОПІЙНІ РОЗВ’ЯЗКИ МОДЕЛЬНИХ РІВНЯНЬ ГІДРОМЕХАНІКИ

Спосіб Мар’яна,
І курс ОР магістр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Василишин П.Б.,
кандидат фізико-математичних наук, доцент.

Побудова багатьох природничих моделей неможлива без апарату диференціальних рівнянь у частинних похідних, оскільки ці рівняння є одним з найбільш точних способів формулювання законів природи, що лежать в основі досліджуваних процесів та явищ. Проте, інколи механічних законів недостатньо

для правильного формулювання реалістичних моделей. Окрім, механічних процесів у природничих системах відбуваються не рівноважні, а тому і незворотні термодинамічні процеси на мікроскопічному рівні, які накладають відбиток на поведінку системи загалом, задаючи напрямок її еволюції в часі. Кількісним виразом незворотності гідромеханічних процесів є ентропійна умова.

Розглянемо математичну модель потоку двох не змішуваних рідин різної рухливості в осередках Хеле-Шоу [1] і пористому середовищі. Рух рідин описується рівняннями Баклея-Леверетта, які можуть бути записані у наступному вигляді:

$$s_t + v \cdot \nabla A(s) = 0, \quad (1)$$

$$div\, v + f = 0, v = -k(s)\nabla p. \quad (2)$$

Тут $s(x,t)$ – насиченість однієї із рідин, $v(x,t)$ – швидкість просочування суміші та $p(x,t)$ – тиск. Функція потоку A і рухливість k являються заданими функціями від фазової насиченості. Передбачається, що

$$A, k \in C^{\infty}(\mathbb{R}),\ 0 < C^{-1} < k(s) < C < \infty,\ |A''(s)| > 0. \quad (3)$$

Зауважимо, що рівняння (1), (2) утворюють еліптично-гіперболічну систему нелінійних диференціальних рівнянь із частинними похідними. Граничні умови для таких задач погано досліджені. Відомо, що рівняння можуть бути спрощені при наявності симетрії.

Розглянемо наступну граничну задачу, яку можна розглядати як узагальнення граничної задачі для автомодельних розв'язків. Нехай $\Omega \subset \mathbb{R}^2$ – обмежена область із гладкою границею і $b(x)$ – задане векторне поле класу $C^2(\Omega)$. Вектор $-|b|^{-1}b$ задає напрямок поширення хвилі, $|b|$ – швидкість поширення. Позначимо через $\partial\Omega^+$ множину точок $x \in \partial\Omega$ таких, що

$$\partial\Omega^+: b \cdot n > 0,$$

де n – одиничний вектор зовнішньої нормалі до Ω. Задача полягає в тому, щоб знайти функції $s \in L_\infty(\Omega)$, $p \in H_1(\Omega)$ і вектор-функцію $v(x)$, які задовольняють рівняння

Ω:
$$v \cdot \nabla A(s) - b \cdot \nabla s = 0,$$

$$div\,(k(s)\nabla p) = f, v = -k(s)\nabla p, \quad (4)$$

$$\partial\Omega: v \cdot n = 0,\ \partial\Omega^+: s = s_0(x).$$

Передбачається, що функції f, s_0 задовольняють умови

$$f \in L_\infty(\Omega),\ s_0 \in Lip(\partial\Omega),\ \int_\Omega f\, dx = 0.$$

Розглянемо один із типів узагальнених розв'язків задачі (4) – ентропійний розв'язок.

Векторне поле $v \in L_2(\Omega)$ і функція $s \in L_\infty(\Omega)$ називаються ентропійним розв'язком задачі (4), якщо для будь-яких функцій ξ, $\eta: \Omega \to \mathbb{R}^1$, φ, Φ, Ψ: $\mathbb{R}^1 \to \mathbb{R}^1$, які задовольняють умови

$$\xi \in \mathrm{C}^{\infty}(\Omega),\ \eta \in \mathrm{C}^{\infty}(\mathbb{R}^2),\ \eta \geq 0,\ supp\ \eta \cap (\partial\Omega \backslash \partial\Omega^+) = \emptyset,$$

$$\varphi \in C^1(\mathbb{R}^1),\ \varphi' \geq 0,$$

$$\Psi' = a(s)\varphi(s),\ \Phi' = \varphi(s),\ a = A',$$

виконуються наступні співвідношення:

$$\int_{\Omega}\left((\Psi(s)\cdot v-\Phi(s)\cdot b)\cdot\nabla\eta-(\Phi(s)div\,b+\Psi(s)f)\eta\right)dx+$$

$$+\int_{\partial\Omega^{+}}(\Phi(s_0)\eta b,n)\,d\Omega\geq 0,$$

$$\int_{\Omega}(\nabla p\nabla\xi\cdot k(s)-f\xi)\,dx=0\,,v=-k(s)\nabla p.$$

Енропійні розв'язки скалярних законів збереження вивчалися великою кількістю математиків. Зазначимо, що існування і єдність ентропійного розв'язку задачі Коші доказані в [2; 3]. Коректність граничних задач в обмежених областях встановлена в [4].

Список використаних джерел:

1. Saffman P. G., Taylor G. I. The penetration of a fluid into a porous medium or Hele–Shaw cell containing a more viscous liquid. *Proc. Roy. Soc. London. Ser. A*. 1958. Vol. 245. P. 312–329.
2. Кружков С. И. Квазилинейные уравнения первого порядка со многими независимыми переменными. *Математический сборник*. 1970. Т. 81. № 2. С. 228–255.
3. Панов Е. Ю. О последовательности мерозначных решений квазилинейного уравнения первого порядка. *Математический сборник.* 1994. Т. 185. С. 87–106.
4. Otto F. First order equations with boundary conditions. *Sonder for chungbereich* 1992. 256 p.
5. Лукхаус С., Плотников П. И. Энтропийные решения уравнений Баклея–Леверетта. *Сибирский математический журнал*. 2000. Т. 41, № 2. С. 400–420.

МОДЕЛЮВАННЯ РУХУ ТРАНСПОРТНОГО ПОТОКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЇ "ЗЕЛЕНА ХВИЛЯ"

Федоряк Максим,
IV курс ОР бакалавр,
факультут математики та інформатики.
Науковий керівник – Горєлов В.О.,
кандидат технічних наук, доцент.

Згідно із даними Державної екологічної інспекції України [1], одне з основних джерел забруднення атмосфери – автомобільний транспорт. Викиди автомобілів містять чадний газ, окиси азоту, тверді частинки та летючі органічні з'єднання. Близько 90% об'єму чадного газу, котрі потрапляють в атмосферу, є продуктом функціонування автомобілів. Високий вмісту його у повітрі викликає сонливість і може призводити до тяжких наслідків.

Технологія управління транспортним потоком "Зелена хвиля" полягає у синхронізації роботи світлофорів, при цьому зелене світло вмикається на кожному світлофорі почергово. Дотримуючись швидкості руху 45–50 км/год, водій

автомобіля отримує можливість безперешкодного руху вулицею. На магістральних вулицях, де світлофори працюють за принципом “зеленої хвилі”, встановлюють спеціальні таблички: “Зелена хвиля” разом з дорожніми знаками 5.30 “Рекомендована швидкість”. Швидкість 45–50 км/год відповідає рекомендованій швидкості у містах згідно з ПДР.

У роботі розглянуто моделювання руху транспортного потоку з використанням технології “Зелена хвиля”. Досліджено ряд моделей, зокрема, мікроскопічну, модель транспортного засобу та модель сегменту дороги.

Мікроскопічна модель – це модель [2], що полягає у моделюванні кожного транспортного засобу як окремого об’єкту на відміну від макроскопічної моделі, що розглядає велику кількість ТЗ як єдиний транспортний потік. За необхідності виміру параметрів кожного окремого ТЗ в процесі моделювання мікроскопічна модель відповідає вимогам поставленої задачі.

Модель ТЗ це абстракція справжнього ТЗ, що виражається в наборі параметрів. Модель забезпечує симуляцію руху ТЗ, базуючись на параметрах наступного засобу, що знаходиться на даному сегменті дороги, коригуючи свою швидкість таким чином, щоб не наближатися ближче заданої мінімальної відстані до наступного ТЗ. При заданні параметрів кожного об’єкту вказують його максимальну швидкість, прискорення та розмір. Розмір транспортного засобу виражає його довжину – в моделі всі ТЗ це одновимірні об’єкти.

Модель сегменту дороги – це математична модель справжньої дороги, що являє собою одновимірний контейнер. Модель використовує чергу для зберігання та перевірки кількості ТЗ і їхнього розташування. Швидкість ТЗ на сегменті залежить від його розташування на сегменті відносно інших ТЗ чи наближення до переходу на інший сегмент – кута повороту між сегментами, на основі якого обсислюється коефіцієнт (рис. 1) для максимальної швидкості, при якій можливий поворот (перехід).

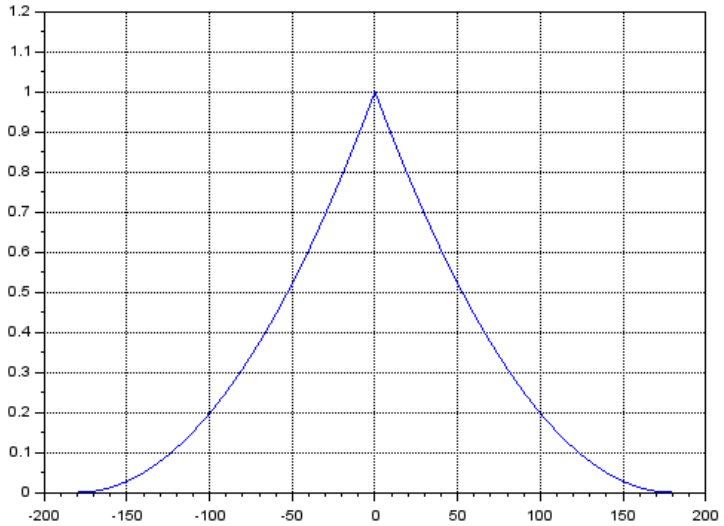

Рис. 1. Коефіцієнт швидкості

Якщо ТЗ не полишає сегменту дороги і сегмент здатен містити більше одного ТЗ, він створює чергу для зберігання об’єктів. Мінімальна відстань між

об’єктами у черзі дорівнює прискоренню за 2 секунди, максимальна відстань між об’єктами задається при формуванні об’єктів. Кругове перехрестя – це другий тип дорожнього сегменту, що являє собою одновимірний контейнер, який замкнутий у цикл.

У роботі розроблено модель мапи, що описує структуру доріг [3; 4]. Структура графу забезпечує раціональну і оптимальну реалізацію моделі за допомогою доріг-ребер та вершин, що з’єднують сегменти і модифікують взаємодію потоків, наприклад: вершина-перехрестя або вершина-з’єднання сегментів. Вершини містять координати розташування, що дозволяє вираховувати кути між сегментами.

Технологія “Зелена хвиля” забезпечує динамічне балансування часу обслуговування черг відповідно до щільності потоків, яка в мікроскопічній моделі визначається кількістю об’єктів ТЗ в черзі, що блокують один одного.

Список використаних джерел:

1. Актуальні питання забруднення атмосферного повітря. *Державна екологічна інспекція України.* URL: https://www.dei.gov.ua/posts/1563.
2. Dirk Helbing, Ansgar Hennecke, Vladimir Shvetsov, and Martin Treiber. Micro- and macro-simulation of freeway traffic. *Mathematical and computer modelling,* 2002. № 35 (5). P. 517–547.
3. Facundo Storani, Roberta Di Pace, Francesca Bruno, Chiara Fiori. Analysis and comparison of traffic flow models: a new hybrid traffic flow model vs benchmark models. URL: https://etrr.springeropen.com/track/pdf/10.1186/s12544-021-00515-0.pdf.
4. Serge P Hoogendoorn and P HL Bovy. State-of-the-art of vehicular traffic flow modelling. *Proceedings of the Institution of Mechanical Engineers, Part I. Journal of Systems and Control Engineering*. 2001. № 215 (4). P. 283–303.

РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ НАВИЧОК ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ КВЕСТ-ТЕХНОЛОГІЙ НА ПРИКЛАДІ ЛОГІЧНОГО ОНЛАЙН-КВЕСТУ “ДІВЧАТА У СВІТІ ІТ”

Ясінська Мар’яна,
ІІІ курс ОР бакалавр,
факультет математики та інформатики.
Науковий керівник – Дудка О.М.,
кандидатка педагогічних наук, доцентка.

Сучасний світ дуже швидко змінюється, а відповідно змінюється та розвивається система освіти. Для того, щоб бути компетентним у професійних питаннях вже недостатньо мати певний обсяг знань і вмінь, важливо постійно розвиватися та самовдосконалюватися. Перед нами постає важливе питання: “Як зацікавити дітей на уроці у XXI столітті?”. Адже розвиток цифрових технологій змушує модернізувати підходи до навчання, іноді заставляючи ламати давно усталені стереотипи. Сучасний вчитель перебуває у постійному пошуку інно-

ваційних та нестандартних методів, які змушують утримувати увагу школяра, зацікавлювати і в той же час зосереджувати на потрібних питаннях. Розв'язування стандартних задач, задач підвищеної складності чи проходження великої кількості однотипних тестів не може сприяти розвитку творчого та критичного мислення, вчити бачити математику довкола нас, розвивати логічне та абстрактне мислення, а також виховувати прагнення до вдосконалення своїх знань та вмінь і наполегливості у досягненні конкретних цілей. У наш час цифрові навички мають життєво необхідне значення. Адже все, що ми робимо, потребує певного рівня цифрових навичок. До того ж ця тенденція тільки набирає оберти, адже технології не стоять на місці, усе більше інтегруються у наше життя стаючи невід'ємною частиною не тільки робочого, а й повсякденного життя.

Однією із ключових компетентностей нової української школи є інформаційно-цифрова компетентність. Вчитель повинен бути, як ніхто інший, сучасним, тому важливо, щоб всі педагоги володіли цифровими навичками на рівні професіоналів, адже тільки так вони зможуть реалізувати свої задуми та передавати необхідне своїм учням. Більшість сучасних педагогів використовують різні новітні цифрові інструменти для організації освітнього процесу, але не всі учні готові та вміють системно користуватись ними, саме тому потрібно проводити ознайомчі заняття, майстер-класи з демонстрацією можливостей викорситання нових цифрових ресурсів.

Одним із ефективних методів, які отримали підтримку в сучасній освіті, без сумніву, став ігровий метод навчання. Всім відомо, як діти люблять проводити вільний час за комп'ютерними іграми, і не секрет, що батькам це не подобається. Саме з цих причин потрібно правильно навчитися використовувати ресурси Інтернету. Важливо перетворити гру з простої розваги на вивчення матеріалу. Як зробити так, щоб розвивати та підтримати цікавість дитини до навчання? Як зробити освітній процес захоплюючим? Це питання постає дедалі гостріше, адже сучасні діти звикають до гаджетів змалечку і варто задуматися, як цей факт використати на користь освітнього процесу.

Розвинути здібності правильного пошуку інформації і працювати з нею, зацікавити учнів навчальним матеріалом допоможе методика веб-квестів. Застосовувати веб-квести можна на всіх етапах вивчення навчального матеріалу [2]. Серед переваг застосування веб-квестів виділяють: підвищення мотивації учнів до вивчення матеріалу, використання ігрових технологій та групових форм роботи на уроці, розвиток творчого підходу учнів до вирішення поставленого завдання [3].

Зауважимо, що дедалі більше уваги приділяється залученню дівчат та жінок до ІТ-сфери. Це один зі стереотипів, який зараз ламається. Прикладом видатних жіночих постатей, які здійснили значний внесок в історію ІТ-сфери, є Ада Кінг – перша програмістка, Карен Спарк, знаменита фраза якої "Окей, Гугл" облетіла цілий світ, а українка Катерина Ющенко розробила мову програмування. Для того, щоб презентувати детальніше внесок жінок у ІТ-сферу, і в той же час продемонструвати важливість цифрових навичок та вміння мислити логічно, було розроблено та реалізовано логічний онлайн-квест "Дівчата у світі ІТ". У пріоритеті було залучити якнайбільше учнів, саме тому онлайн формат був

найбільш вдалим, адже до квесту зможуть приєднатися діти із різних куточків України. Завданням квесту визначено наступні: сприяти розвиткові пізнавального інтересу до ІТ-сфери, логічного мислення, виховання гендерної рівності та прагнення до розширення і вдосконалення своїх знань. Для релаізції веб квесту було використано наступні цифрові інструменти: ThingLink, який давно відомий учительській спільноті як чудовий інструмент для створення інтерактивної інфографіки чи інтерактивного плаката; LearningApps, який покорив серця всіх вчителів своєю зручністю та різноманітністю вибору завдань; Scratch – відомий ресурс, який так люблять діти, адже, що може бути кращим, як програмувати і бачити результат водночас, саме тому були використані Scratch-проєкти. Різноманітні форми, сканування QR-кодів, ребуси потребували чіткого та зваженого мислення. Для залучення широкої аудиторії було обрано низький поріг входу – тобто участь у квесті не передбачала специфічних знань з математики чи програмування, а лише потребу логічного мислення для розв'язання завдань у нестандартних ситуаціях.

Онлайн квест "Дівчата у світі-ІТ" було апробовано в рамках Європейської ініціативи Meet and Code у жовтні 2021 року. В заході взяло участь більше 90 учасників, які проходили інтерактивний та цікавий квест, розв'язували логічні задачі та знайомились із видатними жінками у сфері ІТ. Учасники квесту одночасно отримали доступ до квесту та ознайомилися з умовами його проходження. Квест містив задачі логічного характеру. В результаті проходження всіх завдань квесту потрібно було зібрати інформацію, необхідну для виконання фінального завдання. Три учасники, які перші пройшли квест і надіслали правильний фінальний розв'язок, стали призерами конкурсу і отримали цікаві подарунки. Логічний квест "Дівчата у світі-ІТ" є постійному доступі, що дає змогу вчителям використовувати його у своїй діяльності.

В перспективі досліджень – пошук шляхів формування логічного мислення школярів з використанням цифрових технологій та розробка методичних матеріалів для бажаючих використовувати квестові технології навчання в умовах цифровізації освітнього процесу.

Список використаних джерел:

1. Власій О. Можливості використання ігрових технологій для підготовки майбутніх учителів до формування цифрової компетентності школярів. *Молодь і ринок*. 2021. № 5–6 (191–192). URL: https://doi.org/10.24919/2308–4634.2021.239320.
2. Власій О. О., Дудка О. М. Шляхи формування інформаційно-цифрової компетентності учасників освітнього процесу. *Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету. Електронне наукове видання* Київ, 2019. Спецвипуск : Нові педагогічні підходи в STEAM освіті. С. 375–382. URL: https://doi.org/10.28925/2414-0325.2019s35.
3. Дущенко О.С. Веб-квест як технологія урізноманітнення освітнього процесу. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. Київ : Фенікс, 2018. № 7. С. 17–23.

ФІЗИКА

ЕНЕРГЕТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТОНКОПЛІВКОВИХ ФОТОЕЛЕКТРИЧНИХ СТРУКТУР НА ОСНОВІ НАПІВПРОВІДНИКІВ II–VI

Катанова Лілія,
І курс ОР магістр, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Никируй Л.І.,
кандидат фізико-математичних наук, професор.

У XXI столітті людство зіткнулось із проблемою забезпечення енергією. Викопні види палива, такі як вугілля, нафта і природний газ, що досі покривали попит на енергію, через виснаження запасів використовуватимуться все рідше. Тому актуальним є питання переходу на ефективні альтернативні джерела енергії, а саме використовувати матеріали, в яких відбувається пряме перетворення сонячної енергії в електричну, якими є напівпровідники.

Надійними та ефективними матеріалами, на основі яких можна отримати тонкоплівкові фотоелементи, є сполуки на основі напівпровідників II–VI, зокрема, CdTe, CdS [1–3].

Тонкі плівки напівпровідників CdS отримано методом відкритого випаровування у вакуумі. При осадженні плівок CdS були застосовані наступні режими: температура випаровування складала $T_В$ = 1153 K, температура підкладки $T_П$ = 473 K, час осадження вибирали в інтервалі t = 60–150 сек, а саме осадження здійснювали на скляні підкладки.

На основі даних СЕМ (скануючої електронної мікроскопії) досліджували структуру тонких плівок CdS, які напилювали на скляні підкладки.

Поверхні мінімальних товщин мають структуру “луски”. Чим більший час напилення, тим менші латеральні розміри “луски”: від близько 30 мкм при часі осадження 60 с до ~ 20 мкм при часі осадження 90 с.

Так як поверхневі пластинки стають меншими, то можемо зробити припущення, що при більшому часі напилення починається процес злиття. Якщо збільшувати час осадження, то це призводить до нечіткого зображення пластинок, а зробивши плівку максимального розміру, бачимо, що зображення луски буде взагалі відсутнє.

Отже, можна зробити висновок, що при збільшенні часу напилення пластинки на поверхні будуть все дрібнішими і вже від розмірів, вищих за 1000 нм пластинки не розрізняються, як окремі об’єкти і можем їх спостерігати як суцільну поверхню. Відсутність таких пластин чітко видно на збільшеному зображенні більш товстої плівки (рис. 1.1).

Морфологія поверхні тонких плівок CdS у значній мірі визначає оптичні та фотоелектричні характеристики, що враховуються при отриманні гетероструктури CdS/CdTe.

Для моделювання ефективності фотоелектричної комірки у роботі застосовано симуляційний пакет SCAPS (Solar Cell Capacitance Simulator), що являє собою одновимірну програму моделювання тонкоплівкових сонячних елементів

на основі сполук CdTe, CIS та CIGS. Програма написана в коді C та є прикладною для Windows [4].

Оптимальна товщина шару CdTe складала 3 мкм і залишалась незмінною впродовж зміни параметрів моделювання, тоді як товщину шару CdS змінювали в діапазоні 10–100 нм. Отримане значення ефективності склало 15,87%, що добре узгоджується з [5]. Для системи CdTe/CdS визначено оптимальні товщини для яких досягається максимальна ефективність фотоелектричної комірки.

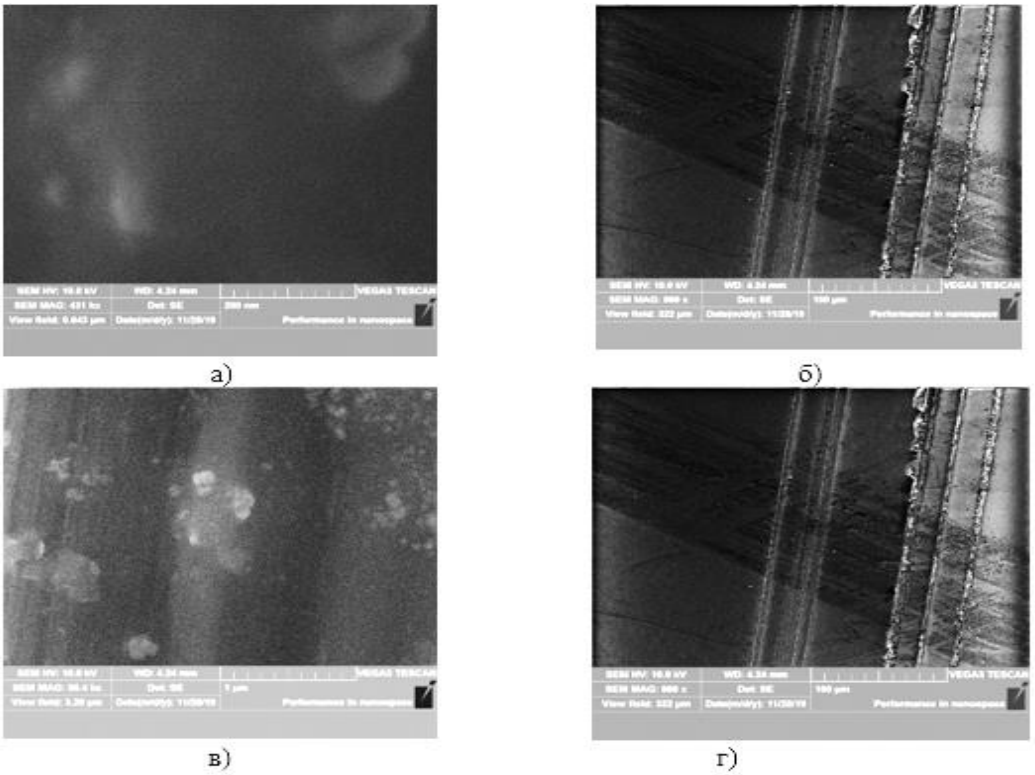

Рис. 1.1. CdS 5а. Температура підкладки $T_П$ = 473 K, температура випарника $T_В$ = 1153 K, час осадження t = 150 с, товщина плівки d = 1215 нм.

Список використаних джерел:

1. B. K. Ghosh, I. Saad, K. T. K. Teo, and S. K. Ghosh, mcSi and CdTe solar photovoltaic challenges: Pathways to progress, Optik 206, 164278 (2020) (https://doi.org/10.1016/j.ijleo.2020.164278).
2. G. Wisz, L.I. Nykyruy, V.M. Yakubiv, I.I. Hryhoruk, R.S. Yavorskyi, Impact of advanced research on development of renewable energy policy: case of Ukraine, International Journal of Renewable Energy Research 8 (4), 2367–2384 (2018).
3. R.Y. Petrus, H.A. Ilchuk, A.I. Kashuba, et el., Optical Properties of CdS Thin Films, Journal of Applied Spectroscopy 87(1), 35–40 (2020) (https://doi.org/10.1007/s10812-020-00959–7).
4. M. Burgelman, J. Verschraegen, S. Degrave, P. Nollet, Modeling thin-film PV devices, Prog. Photovoltaics Res. Appl. 12(2-3), 143–153, (2004) (https://doi.org/10.1002/pip.524).
5. R. Yavorskyi, Features of optical properties of high stable CdTe photovoltaic absorber layer, Physics and Chemistry of Solid State 21(2), 243–253 (2020) (https://doi.org/10.15330/pcss.21.2.243–253).

СИСТЕМА РОЗПІЗНАВАННЯ ЛЮДСЬКИХ ОБРАЗІВ

Креховецький Андрій,
IV курс ОР бакалавр, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Грига В.М.,
кандидат технічних наук, доцент.

На сьогоднішній день машинне бачення, як галузь цифрової обробки зображень, динамічно розвивається та має широке застосування. Комп'ютерний зір інтенсивно застосовують в сфері безпеки, а саме для контролю доступу. Одним із типів забезпечення такого контролю є розпізнавання обличчя. Воно складається з різних структур і рис та є абсолютно унікальним. Саме завдяки цьому в останні роки подібні біометричні системи стали одними з найбільш широко використовуваних для контролю доступу та автентифікації [1].

В роботі розроблено систему розпізнавання людських образів на основі машинного і глибокого навчання, яка ідентифікує особу, визначає температуру її тіла і на основі отриманих даних приймає рішення про надання або заборону доступу до відповідного об'єкту [2].

Для реалізації прототипу було обрано наступні компоненти: мініком'ютер Raspberry Pi 3 Model B, давач виявлення руху HC-SR501, термодавач MLX90614, камери Raspberry Pi Camera Module V2.1 та рідкокристалічний дисплей для Raspberry Pi від Waveshare (рис. 1). Програмна частина пристрою базується на таких бібліотеках, як Dlib (фундаментальний модуль алгоритмів машинного навчання, який являється ядром системи), Face recognition (простий у використанні модуль, який використовує інструментарій Dlib), OpenCV (бібліотека обробки зображень і відео потоку), NumPy (модуль для наукових досліджень), Peewee (об'єктно-реляційне відображення, призначене для роботи з реляційними базами даних), PIL (модуль для роботи з растровими зображеннями).

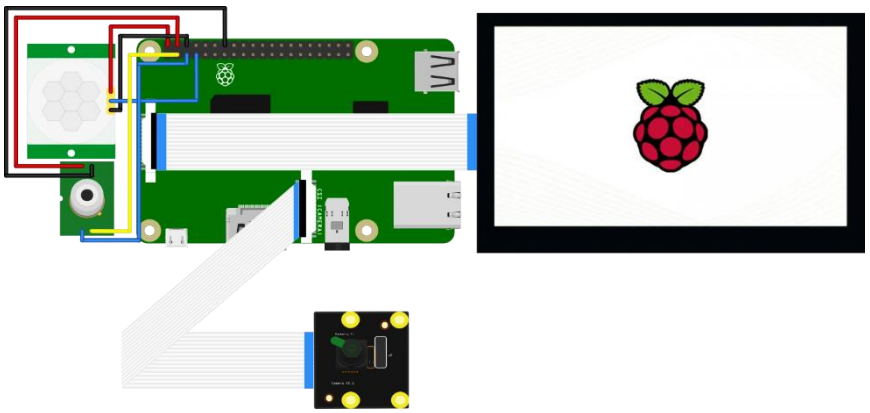

Рис. 1. Структурна схема системи розпізнавання людських образів

Алгоритм роботи системи наступний: спочатку адміністратор заносить в базу даних ролі (посади) для кожного конкретного пристрою, спираючись на які прийматиметься рішення про допуск до об'єкта та інформацію про користувачів за допомогою відповідної програми (рис. 2, а). Далі база даних автоматично відправляється на хмарне сховище. Під час запуску, кожен пристрій

спочатку звертається до хмари для отримання нової бази, після чого зчитує з неї дані і починає роботу. Коли давач руху фіксує особу, алгоритм запускає камеру, відбувається виявлення та розпізнавання обличчя і співставлення його з існуючими в базі даних. Якщо виявлено збіг, роль особи є в списку дозволених для конкретного об’єкта і температура тіла в нормі, доступ надається (рис. 2, б). Програмний код написано мовою Python.

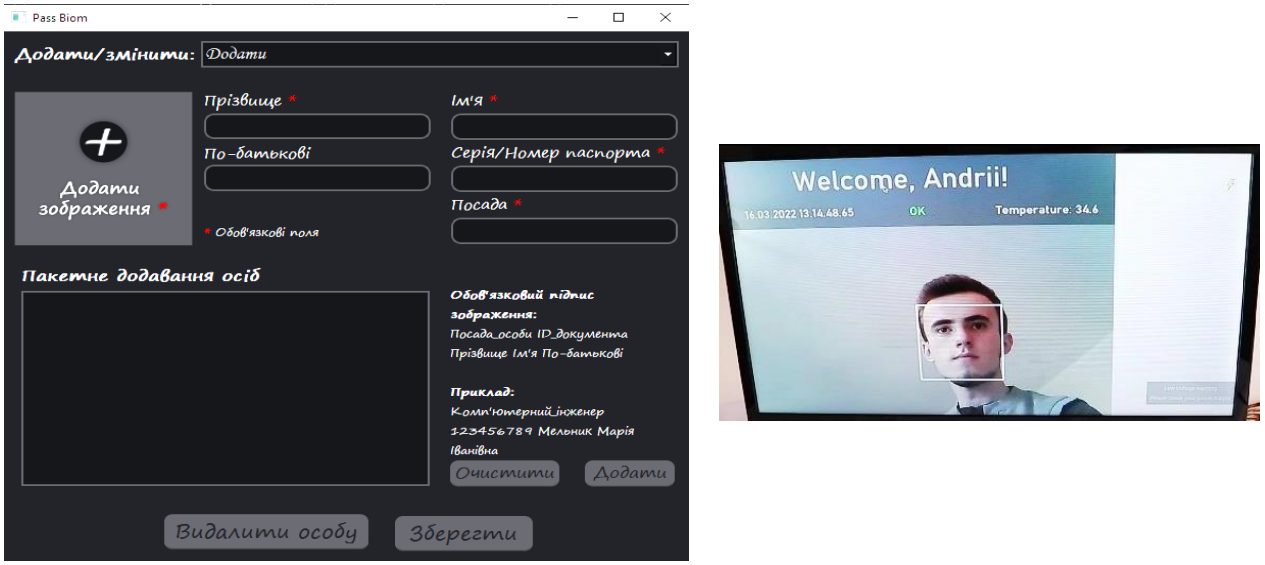

а) б)

Рис. 2. Програмне забезпечення адміністратора СКД – а, приклад наданого доступу – б.

Розроблена система розпізнавання людських образів може бути застосована для контролю доступу в приміщеннях з підвищеними вимогами до безпеки та контролю, автономних транспортних засобах, тощо. Перевагами розробленої системи є невисока вартість, модульність та універсальність. До недоліків слід віднести низьку швидкодію.

Список використаних джерел:

1. Raschka S., Mirjalili V. Python Machine Learning. *Machine Learning and Deep Learning with Python, scikit-learn, and TensorFlow*. Birmingham, UK, 2017. September. P. 34–37.
2. Townsend R. Access Control Models. 2018 URL: https://westoahu.hawaii.edu/cyber/best-practices/best-practices-weekly-summaries/access-control.

ПРАКТИЧНІ РОБОТИ У КУРСІ ФІЗИКИ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Мельник Іван,
І курс ОР магістр, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Войтків Г.В.,
кандидатка педагогічних наук, доцентка.

Перед педагогічною наукою України стоять дуже важливі проблеми – розвивати галузі досліджень, які мають перспективний характер, і на основі досягнень науки розв’язувати практично важливі сьогодні завдання навчання і виховання. Такі самі завдання стоять перед методикою викладання всіх навчаль-

них предметів, в тому числі і фізики. Вони визначають сучасні проблеми методики фізики. При їх розв'язанні важливо сформулювати такі загальні положення методики фізики, які б служили внеском в загальну дидактику і сприяли її розвитку [1].

Сучасне навчання повинно створювати умови розвитку творчої особистості школяра. Тому важливо навчити дітей працювати самостійно. Засвоєння знань може бути успішним, якщо учні активні у навчальному процесі.

"Головна мета навчання фізики дітей в середній школі, – говорить програма з фізики, – полягає в розвитку особистості учнів засобами фізики як навчального предмета…"

Процес навчання – це двосторонній процес, який ґрунтується на діяльностях і учителя і учня. Основне завдання вчителя полягає в організації та управлінні навчально-пізнавальною діяльністю учнів, а також викладання. А основне завдання учня – учіння. В основі діяльнісного підходу лежить ідея індивідуальної активної діяльності учня, що спрямовує роботу вчителя на пошук завдань, які сприяють розвитку його особистості.

Активність і самостійність учнів підвищується, якщо їх навчають не лише чути, а й осмислювати матеріал, фіксувати його у вигляді плану, тез або конспекту, виділяти головне в навчальному матеріалі, або їх націлювати на пошук відповідей на питання. Найбільша пізнавальна самостійність і активність учнів проявляється тоді, коли самостійно формулюють проблеми, визначають гіпотези, планують і організовують пошук способів розв'язання навчальних проблем, шукають шляхи їх розв'язку та перевірки, аналізують отримані результати й роблять висновки. Працюючи з літературою, учень повинен аналізувати, систематизувати прочитане, виділяти основне, порівнювати [2].

Фізика – експериментальна наука. Тому ця її риса визначає низку специфічних завдань шкільного курсу фізики, спрямованих на засвоєння наукових методів пізнання. Завдяки навчальному фізичному експерименту учні оволодівають досвідом практичної діяльності людства в галузі здобуття фактів та їх попереднього узагальнення на рівні емпіричних уявлень, понять і законів. За таких умов він виконує функцію методу навчального пізнання, завдяки якому в свідомості учня утворюються нові зв'язки і відношення, формується суб'єктивно нове особистісне знання. Саме через навчальний фізичний експеримент найефективніше здійснюється діяльнісний підхід до навчання фізики. З іншого боку, навчальний фізичний експеримент дидактично забезпечує процесуальну складову навчання фізики, зокрема формує в учнів експериментальні вміння і дослідницькі навички, озброює їх інструментарієм дослідження, який стає засобом навчання.

Під самостійною роботою учнів розуміють таку роботу, яку вони виконують без безпосередньої участі вчителя, але за його завданням, при його спостереженні і керівництві в спеціально відведений для цього час.

Самостійна робота передбачає активні розумові дії школярів, пов'язані з пошуками найраціональніших способів виконання запропонованих учителем завдань, з аналізом результатів роботи.

У навчальному процесі з фізики можливі наступні види самостійної роботи учнів:

- робота з навчальною і довідковою літературою;
- різні форми роботи, пов'язані з розв'язуванням задач;
- лабораторно-практичні роботи;
- фронтальний експеримент з елементами дослідження;
- робота з роздатковим матеріалом;
- робота з кінематичними схемами;
- рецензування відповідей своїх однокласників на уроках, а також доповідей на конференціях;
- спостереження за дослідами, які демонструються вчителем;
- виконання індивідуальних і групових завдань, пов'язаних з проведенням екскурсій на природу і на виробництво [3].

Вивчення фізики важко уявити без лабораторних робіт. На жаль, оснащення фізичного кабінету не завжди дозволяє провести усі лабораторні роботи, передбачені програмою, не дозволяє впроваджувати нові роботи, що вимагають складнішого устаткування. Саме комп'ютер або смартфон з відповідним програмним забезпеченням дозволить проводити досить складні лабораторні роботи. У них учень може на свій розсуд змінювати вихідні параметри дослідів, спостерігати, як змінюється в результаті явище, аналізувати побачене, робити відповідні висновки. Безумовно такий вид робіт змінить підхід до їх реалізації і надасть свободу здобувачу освіти при їх реалізації.

Правильно розроблена практична роботу з фізики дозволить вдосконалити методи викладення та закріплення матеріалу, пояснення наукових трактувань. Сприятиме поглибленню знань з певних розділів фізики, ознайомлять з експериментальною технікою та розвинуть логічне мислення. Також виконання таких робіт має важливе виховнення значення, оскільки дисциплінують роботу, привчають до самостійної роботи, прищеплюють навички лабораторної культури.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. Актуальні проблеми методики фізики. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки*. 2010. Вип. 90. С. 76–81. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_p_2010_90_23.
2. Горденко Т. А. Використання експериментальних задач з простим обладнанням на уроках фізики. *Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету. Серія : педагогічна*. 2013. Вип. 19 : Інноваційні технології управління якістю підготовки майбутніх учителів фізико- технологічного профілю. 358 с.
3. Садовий М. І., Вовкотруб В. П., Трифонова О. М. Вибрані питання загальної методики навчання фізики : навч. посібн. для студ. ф.-м. фак. вищ. пед. навч. закл. Кіровоград : ПП "ЦОП "Авангард", 2013. 252 с.

ГІБРИДНІ СУПЕРКОНДЕНСАТОРИ, СФОРМОВАНІ НА ОСНОВІ ВУГЛЕЦЮ ТА ПЕРОВСКІТУ

Черкач Христина,
І курс ОР магістр, фізико-технічний факультет.
Науковий керівник – Яремій І.П.,
доктор фізико-математичних наук, професор.

Електрохімічні конденсатори є одними з найпоширеніших пристроїв для накопичення електроенергії завдяки високим значенням питомої потужності, тривалому циклу та короткому часу заряду/розряду, а для виготовлення їх електродів найчастіше використовують вуглецевий матеріал.

Одним із шляхів підвищення густини енергії електрохімічних конденсаторів є формування гібридних електрохімічних конденсаторів, в яких позитивні та негативні електроди виготовляються на основі матеріалів з різними механізмами накопичення електричного заряду, а саме подвійного електричного шару та Фарадеївських процесів, розширюючи цим самим діапазон робочої напруги. Крім того, Фарадеївські процеси здійснюється за рахунок оборотної окисно-відновної реакції на поверхні електрода.

Одним із перспективних варіантів електродних матеріалів є перовскіти. Тому, поєднуючи вуглецеві матеріали з перовскітними структурами, можна отримати гібридні електродні матеріали для суперконденсаторів, що характеризуються низькою вартістю, високою електропровідністю та хімічною стабільністю. Все вище сказане обумовлює актуальність досліджень у напрямку поєднання в гібридному електрохімічному конденсаторі перовскітів та вуглецевих матеріалів.

Метою роботи був розгляд можливості використання синтезованих золь-гель методом за участю автогоріння нанорозмірних порошків $LaFe_{0.5}Cr_{0.5}O_3$ та $La_{0.7}Sr_{0.3}MnO_3$ зі структурою перовскіту як електродного матеріалу для електрохімічних суперконденсаторів та встановлення закономірностей кожного з етапів дослідження.

Вищевказані оксидні сполуки були отримані за допомогою золь-гель методу за участі автогоріння. Для синтезу матеріалів використовувалися реагенти: нітрати відповідних металів, а також лимонна кислота. Після завершення процесу автогоріння ксерогелів було отримано нанорозмірні порошки (рис. 1).

Синтезовані матеріали було апробовано в якості електродних матеріалів для гібридних електрохімічних систем. На основі проведеного дослідження зроблено наступні висновки:

1. Проведено дослідження можливості використання перовскітів LaFe0.5Cr0.5O3 та La0.7Sr0.3MnO3 як електродних матеріалів для гібридних електрохімічних систем з високими енергетичними та ємнісними характеристиками. Показано можливість функціонування гібридної електрохімічної системи на основі нанопористого вуглецю та перовскіту типу ABO3 в лужному електроліті.

а б в

Рис. 1. Етапи синтезу порошку перовскиту $LaFe_{0.5}Cr_{0.5}O_3$: а – ксерогель, б – ксерогель за температури 150°С, в – синтезований порошок після автогоріння.

2. Середній розмір областей когерентного розсіювання нанопорошків перовскітів LaFe0.5Cr0.5O3 та La0.7Sr0.3MnO3, синтезованих золь-гель методом за участі автогоріння, складає 15–20 нм. Синтезований матеріал LaFe0.5Cr0.5O3 має кубічну гратку (просторову групу симетрії Pm–3m), а La0.7Sr0.3MnO3 має тригональну гратку (просторову групу симетрії *R3m*).
3. Нанорозмірний матеріал $LaFe_{0.5}Cr_{0.5}O_3$ використовувався як електродний матеріал для електрохімічних суперконденсаторів і продемонстрував питому ємність до 16 Ф/г при швидкості сканування розряду 0,5 мВ/с. Встановлено, що розрахований максимум питомої ємності становить 29 Ф/г, де 88% цієї величини – ємність, пов'язана з проходженням окисно-відновних реакцій.
4. Визначено, що $La_{0.7}Sr_{0.3}MnO_3$ можна успішно використовувати як анодний матеріал для електрохімічних гібридних конденсаторів високої питомої енергії з робочою напругою елемента для водних електролітів 1,4 В.
5. Встановлено, що максимальну питому ємність 205 Ф/г при робочому струмі 1 мА демонструє гібридний електрохімічний конденсатор, в якому в якості анода використано $La_{0.7}Sr_{0.3}MnO_3$. Показано, що в гібридному електрохімічному конденсаторі на основі вуглецевого матеріалу та $La_{0.7}Sr_{0.3}MnO_3$ можливе підвищення робочої напруги до меж 1–1,4 В, що забезпечує йому вищі енергетичні характеристики, зокрема, при струмі розряду 1 мА питома ємність становить 205 Ф/г.

Частина результатів даної роботи опублікована в статті [1] в журналі, що входить в б.д. Scopus та Web of Sciense.

Список використаних джерел:

1. Yaremiy I. P., Mokhnatskyi M. L., Kolkovskyi P.I ., Mokhnatska L. V., Yaremiy S. I., Kachmar A. I., Cherkach Kh. P. Promising Cathode Material for Supercapacitors LaFe0.5Cr0.5O3 Perovskite Nanoparticles. *Physics and Chemistry of Solid State*. 2020. Vol. 21. # 4. P. 635–639.

АНТИБАКТЕРІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ ЗАЛІЗООКСИДНИХ МАТЕРІАЛІВ

Лапчук Іванна,
І курс ОР магістр, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Татарчук Т.Р.,
кандидатка хімічних наук, доцентка.

Мікроорганізми це невід'ємна частина навколишнього середовища. Їх присутність здійснює значний вплив на функціонування всіх живих організмів [1]. Як відомо, вони характеризуються як позитивним впливом для природи, так і негативним. Всім відомо, що бактерії є причиною серйозних та масштабних захворювань, які несуть загрозу для здоров'я тварин та людей і завдають значних економічних збитків для всіх країн.

Кишкова паличка є одним із тих мікроорганізмів, які є частиною нашого шлункового тракту і допомагає в процесах функціонування травної системи. Однак, проникаючи в інші системи органів або ж значне зростання кількості цих бактерій в організмі може викликати гострі захворювання травної системи, органів дихання та сечостатевої системи. Стрімке поширення інфекції зазвичай відбувається через їжу, предмети та насамперед – воду. Таким чином, постає питання, яке полягає в дослідженні матеріалів і методів, що характеризуються антимікробними властивостями і зменшують стрімке поширення патогенів у воді.

На сьогодні важливе місце серед способів досліджень дезінфекції води займають передові процеси окиснення. Одним із таких методів очищення є Фентон-процеси, які є простими в експлуатації. Зокрема, значна увага науковців зосереджена на гетерогенних Фентон-процесах, в яких використовуються тверді каталізатори на основі заліза. Таким чином, метою даної роботи є застосування протічного реактора з фіксованим шаром гематиту як стабільного каталізатора для проведення очищення стічних вод від типового біологічного забруднювача – бактерій *Escherichia coli*.

Для визначення антимікробної здатності Fe_2O_3 проводили бактеріологічне дослідження. У лабораторних умовах штам бактерій *Escherichia coli* висівали на стерильне живильне агарове середовище та культивували за температури 37°С вподовж доби. З утворених колоній готували бактеріальну суспензію та проводили розведення бактеріальних розчинів до відповідних концентрацій – 10^3, 10^4, 10^5 log КУО/л. Через колонку одночасно подавали бактеріальний розчин *Escherichia coli* та р-н H_2O_2 з концентрацією від 10 до 200 мМ. Розчин на виході реактора відбирали та фільтрували. Залишкові колонії бактерій виявляли на середовищі Ендо після культивування впродовж 24 год за температури 37°С. Бактерії *Escherichia coli* здатні ферментувати лактозу, що міститься в середовищі Ендо та утворюють червоні колонії з металевим блиском. Кількість бактерій визначали методом підрахунку колоній.

Результати виявили повну дезінфекцію води при найменшому вмісті бактерій – 10^3 КУО/л та найбільшій концентрації H_2O_2 – 200 мМ. Вміст бактерій на

рівні 10^4 КУО/л при тій же концентрації пероксиду водню після дезінфекції в проточному режимі зменшився на 2.69 log, а відсоток дезінфекції відповідав значенню 72,9%. Очевидно, що для інактивації більшої концентрації грам-негативних *E. coli* потрібна значно більша кількість генерованих активних форм кисню, що утворюються в процесі розкладу пероксиду водню [2]. Згенеровані вільні радикали за реакцією Фентона здатні призводити до розриву ДНК ланцюга, спричиняти оксидативний стрес, дезактивувати ферменти, а також бути причиною некрозу.

Список використаних джерел:

1. Лапчук І. В., Шийчук О. В., Татарчук Т. Р. Біоцидні поверхні: інженерія, механізм дії та застосування : монографія. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. – 259 с.
2. Pablos C., Van Grieken R., Marugán J., Moreno B. Photocatalytic inactivation of bacteria in a fixed-bed reactor. *Mechanistic insights by epifluorescence microscopy.* Catal, 2011. № 161. P. 133–139. URL: https://doi.org/10.1016/j.cattod.2010.10.051.

ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ СТРИЙСЬКОГО РАЙОНУ

Окань Лілія,
І курс ОР магістр, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Гілецький Й.Р.,
кандидат педагогічних наук, доцент

Науково обґрунтоване фізико-географічне районування території адміністративного району є важливою передумовою для розробки проектів ефективного і раціонального природокористування. На сьогодні існує декілька різних схем фізико-географічного районування території Львівської області, які мають певні відмінності. До того ж в 2020 році у результаті адміністративної реформи Стрийський район включив до свого складу території, які раніше (1940–2020 роках) входили до Стрийського, Жидачівського, Миколаївського та Сколівського районів. Тому для складання комплексної фізико-географічної характеристики території адміністративного району в оновлених межах важливо проаналізувати існуючі підходи до районування та розглянути просторовий розподіл таксономічних одиниць фізико-географічного районування.

Однією із найновіших праць, у якій подана комплексна характеристика природи Львівської області загалом, у тому числі розкрито питання фізико-географічного районування є монографія “Львівська область: природні умови та ресурси”, яка вийшла з друку у 2018 році [2]. Проте навіть у цьому цілісному виданні колективу географічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка різняться підходи до геоморфологічного [2, с. 55] та фізико-географічного районування [2, с. 309]. Так, в останньому південь області відносять до Полонинсько-Чорногірських Карпат. Тоді як згідно геоморфологічного районування це територія Вододільно-Верховинських Карпат.

В обох районуваннях не взято до уваги міжнародні підходи до регіоналізації Карпатської гірської країни, яка розмежовує Зовнішні та Внутрішні Східні Карпати. Останнє враховано у публікаціях Й.Р. Гілецького [1]. Тому саме останній підхід був узятий за основу районування території сучасного Стрийського адміністративного району.

Загальна площа реформованого району склала 3854 км². У фізико-географічному відношенні він охоплює частини двох фізико-географічних країн – **Карпатської** (2979 км², 77,3% від площі адміністративного району) та **Східноєвропейської** (875 км², 22,7% від площі адміністративного району).

Щодо карпатської частини, то вона включає частину провінції Східних Карпат, підпровінції ***Зовнішніх Східних Карпат***. Власне гірськими хребтами зайнято 1503 км², або 39,0% площі адміністративного району. Решту території Карпатської фізико-географічної країни (1476 км², 38,3% від площі адміністративного району) зайнято височинними поверхнями *Передкарпатської фізико-географічної області*. Межу між нею і Східноєвропейською фізико-географічною країною проводять по руслу Дністра.

Більшість території Передкарпатської фізико-географічної області у Стрийському районі належить до підобласті Прибескидського Передкарпаття, яка загалом простягається від кордону з Польщею до русла Свічі. Невелика правобережна частина Свічі входить до підобласті Приґорґанського Передкарпаття. У геоморфологічному відношенні вона являє собою чергування алювіальних рівнин, які сформувалися вздовж русла Дністра та його правих приток, та денудаційно акумулятивних височин, які служать вододільними поверхнями між цими притоками. Приґорґанське Передкарпаття представлене у межах Стрийського адміністративного району тільки частиною Присвічанської височини із прилеглими нижніми терасами Свічі.

Південно-західна межа рівнин Передкарпатської височинної області проходить по підніжжі зовнішніх хребтів Карпат, а саме по лінії сіл Довголука, Любинці, Розгірче, Танява. Низькогірні гірські хребти, які межують із Передкарпатською височинною областю, належать до фізико-географічної області *Зовнішньофлішових Карпат*. Пасма хребтів відповідають простяганню скиб тектонічної Скибової зони Флішових Карпат. Течія річки Стрий розділяє в основному низькогірні хребти Верхньодністерських Бескидів від середньогірних пасм та масивів Сколівських Бескидів.

Південну частину Стрийського адміністративного району займають *Вододільно-Верховинські Карпати*, а саме підобласть Сянсько-Ріцької Верховини. Більшість хребтів, в основі яких лежать складки Кросненської тектонічної зони, низькогірні. Їх називають Стрийсько-Сянською Верховиною. З півдня це низькогір’я оконтурює ерозійно-тектонічний Верховинський вододільний хребет. Саме по ньому проходить лінія Головного Карпатського вододілу, який розділяє Українські Карпати на два макросхили. Одночасно лінія вододілу служить адміністративною межею між Закарпатською та Львівською областями. У межах Стрийського району західна частина хребта має абсолютні висоти до 1000 м, а у східній частині висоти вершин сягають понад 1200 м. Найвища

вершина Верховинського вододільного хребта у межах Стрийського району має висоту 1285 м – гора Чорна Ріпа.

Частина території Стрийського адміністративного району, яка знаходиться на лівобережжі Дністра і належить до **Східноєвропейської фізико-географічної країни**, належить до ***широколистолісової вологої теплої зони***, її Західноукраїнського краю, *Подільської фізико-географічної області*. Більшість подільської частини адміністративного району, що лежить східніше лінії с. Хоросно, с. Луб'яна, м. Миколаїв, належить до Опільської височинної області, яка характеризується структурно-денудаційним горбогірно-долинним рельєфом. Західніше простягається полого-хвиляста еолово-денудаційно-карстова рівнина, яку називають Городоцько-Щирецькою.

Список використаих джерел:

1. Гілецький Й. Р., Тимофійчук Н. М. Фізико-географічне районування Українських Карпат для цілей пізнавального туризму. *Географія та туризм* : науковий збірник. Київ, 2019. Вип. 53. С. 103–109.
2. Львівська область: природні умови та ресурси : монографія / за заг. ред. д-ра геогр. наук, проф. М. М. Назарука. Львів : Видавництво Старого Лева, 2018. 592 с.

КРАЄЗНАВЧІ ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ 10–11 КЛАСІВ

Шімон Валерія,
І курс ОР магістр, факультет природничих наук.
Науковий керівник – Атаманюк Я.Д.,
кандидат географічних наук, доцент.

Глобальний процес переходу до інформаційного суспільства вимагає від системи шкільної освіти орієнтуватись на інноваційні технології, що виробляють в учнів готовність оперувати інформацією, швидко приймати рішення, використовуючи засвоєнні знання, навички та вміння. Географія, як шкільний предмет, здатна суттєво вплинути на світогляд учнів старших класів, які формуютьсебе, як особистість.

Вивчати свою країну – основне завдання краєзнавства. Дослідити і зберегти її історико-культурні об'єкти, природнє середовище, звичаї, традиції, етнічну культуру, все це нам дозволяють зробити краєзнавчі географічні дослідження, а формування в учнів інформаційно-цифрової компетентності дозволить необмежено розширити доступ до інформації про рідний край у сучасному медіапросторі.

Поняття "цифрова компетентність" в освітньому процесі широко досліджували такі вчені як: О. Спіріна, Н. Сороко, О. Овчарук, О. Кравчин, О. Гриценчук, І. Іванюк. Аспекти розвитку інформаційних та цифрових технологій у краєзнавчих географічних дослідженнях вивчали та розробляли: М.Т. Янко,

Є.М. Атласова, В.П. Кострица, Л.І. Круглик, В.В. Бенедюк О.М. Маринич, І.В. Мельничук, В.В. Обозний, К.Ф. Строєв, Б.О. Чернов, П.Г. Шищенко та інші.

Виходячи із вище сказаного, мета нашого дослідження полягає у тому, щоб зосередити увагу на аналізі процесу формування інформаційно-цифрової компетентності шляхом краєзнавчих географічних досліджень у сучасній старшій школі.

Географічні компетентності – це освітні норми, основою яких є емпіричні й теоретичні знання, вміння, навички, способи діяльності й досвід їх застосування, спрямовані на вирішення теоретичних і практичних завдань із географії, які мають бути сформовані в учнів. Дані компетентності розділяють на три види: ключові, міжпредметні та предметні.

Інформаційно-цифрова компетентність в географії входить до першої категорії, а саме ключових компетентностей, ця компетентність є наскрізною та багатофункціональною і дозволяє учню-старшокласнику орієнтуватись в інформаційному суспільстві, вчить оперувати інформацією, застосовувати критичний аналіз даних [2].

Бондар С. говорить про компетентність як "здатність особистості перебувати в органічній єдності з цінностями людини в умовах глибокої зацікавленості діяти" [3].

А.Н. Завялова, визначає інформаційну компетентність як знання, вміння, навички і здатність їх застосовувати при розв'язанні завдань у засобах нових інформаційних технологій [2].

Проведений аналіз наукової літератури дозволяє стверджувати, що формування інформаційно-цифрової компетентності учнів засобами краєзнавчо-географічних досліджень в старших класах проходить в чотири етапи:

1) Ознайомлення – визначення інформації, пошук нестандартних шляхів опрацювання [1]. Наприклад, при вивченні в 11 класі теми: "Ресурсний потенціал та перспективи розвитку рекреаційного комплексу в Україні" можна запропонувати наступну тему майбутнього краєзнавчого дослідження – "Історико-культурні об'єкти земель Гуцульщини".

2) Репродукція – дослідження учнем існуючої інформації [1]. На даному етапі старшокласник обирає засоби роботи, даний етап краєзнавчого дослідження формує цифрову компетентність, адже учень для збору даних використовує ресурси мережі інтернет, а саме, сайти офіційних міжнародних та регіональних організацій, інформацію за покликаннями, які вміщені у підручнику чи додатковій літературі, проводить дослідження етнічних земель, працює з картами.

3) Перетворення – узагальнення та осмислення інформації, порівняння фрагментів з різних джерел однієї тематики, визначення їх достовірності та актуальності. Учні вчаться не тільки використовувати "готові дані", а й оцінювати фільтрувати цифровий контент.

4) Творчий етап – створення власного презентаційного продукту на базі зібраної інформації [1]. На заключному етапі краєзнавчого дослідження фор-

мулюються гіпотези, здійснюється їх перевірка та доведення, саме тут учень може створити власну віртуальну екскурсію етнічними землями Гуцульщини.

Отже, нинішній стан розвитку системи шкільної освіти, ставить перед педагогами нові виклики, а формування в учнів старших класів інформаційно-цифрової компетентності є одним із завдань учителя географії. Уміння грамотно використовувати і працювати із інформацією та технологіями, всезагальний доступ до інтернет мережі та сучасне медіа-середовище дають більше можливостей для вивчення географії та організації краєзнавчих географічних досліджень.

Список використаних джерел:

1. Бикова В. Ю., Спіріна О. М., Овчарук О. В. Інформаційно-комунікаційні компетентності. Київ : Атіка, 2010. 88 с.
2. Гільберг Т. Реалізація компетентнісного підходу до навчання на уроках географії. *Географія та основи економіки в школі*. 2009. № 4. С. 7–10
3. Мироненко Л. Л. Формування географічних компетентностей школярів. Полтава : ТОВ “АСМІ” 2016. С. 59–63.

Зміст

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

ФІЛОСОФІЯ, ПСИХОЛОГІЯ

Біньковська Аліна. ВПЛИВ ДИТЯЧО-БАТЬКІВСЬКИХ ВІДНОСИН НА ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ... 3
Бойко Уляна. ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВІВ МАКІАВЕЛЛІЗМУ В МІЖОСОБИСТІСНІЙ ВЗАЄМОДІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ..... 5
Брух Тетяна. ЗМІСТОВІ ХАРАКТЕРИСТИКИ КОНЦЕПТУ “УСПІХ” У СВІДОМОСТІ СТУДЕНТІВ..... 7
Брух Тетяна. СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО КОНСУЛЬТАТУВАННЯ КЛІЄНТІВ ПРИ ПЕРЕЖИВАННІ ВТРАТИ..... 10
Корнят Христіанна. ПАРАДОКСАЛЬНІСТЬ ГУМАНІСТИЧНОГО ОБРАЗУ ЛЮДИНИ У ЕПОХУ ВІДРОДЖЕННЯ..... 12
Маслянко Жанна-Марія. ПРОБЛЕМА САМОВИРАЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ У РЕАЛІЯХ ВІЙНИ..... 13
Чаплак Марта. ПСИХОЛОГІЧНІ МЕТОДИ ПОДОЛАННЯ ТРИВОЖНОСТІ У ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ..... 15

ІСТОРІЯ, ПОЛІТОЛОГІЯ, МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ

Бойда Андрій. ПОКУТЯНИН З УНІКАЛЬНОЮ ДОЛЕЮ: ПОЛІТИЧНИЙ ЗЛЕТ ТА ПАДІННЯ ВАСИЛЯ ПОРАЙКА..... 18
Бойда Андрій. РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ГЛАВИ ДЕРЖАВИ В УКРАЇНІ У 2019: ПРИЧИНИ ТА НАСЛІДКИ..... 20
Гаврилюк Адріана. ЕТНІЧНІ МОТИВИ У ТВОРЧОСТІ ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА.... 23
Гебура Богдан. ПОЛІТИКО-АДМІНІСТРАТИВНИЙ УСТРІЙ ГАЛИЦЬКОГО СТАРОСТВА 1434–1772 рр. 24
Горбаль Василь. ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКІ ВІДНОСИНИ НА СТАНІСЛАВЩИНІ В 1939–1944 рр. 26
Кондрат Тетяна. МОЛИТВА ЯК ДУХОВНА ЗБРОЯ І ЗАХИСТ УКРАЇНЦІВ: РЕЛІГІЄЗНАВЧЕ ОСМИСЛЕННЯ..... 29
Кріль Олег. МІГРАЦІЙНА КРИЗА НА КОРДОНІ БІЛОРУСІ З ЄС..... 30
Маріяш Олег. СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИКА В. ПУТІНА..... 33
Паньків Лілія. ПОЛІТИЧНІ РЕПРЕСІЇ РАДЯНСЬКОЇ КАРАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПРОТИ РОДИН УЧАСНИКІВ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ 1944–1953 рр. НА ПРИКАРПАТТІ 35
Романюк Василь. ЮРІЙ ЛИПА І ЙОГО ЧОРНОМОРСЬКА ДОКТРИНА..... 38

ФІЛОЛОГІЯ

Будзяк Ірина. СЕМАНТИКО-ПРАГМАТИЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ЛОГІКО-МОДАЛЬНИХ ЧАСТОК У РОМАНІ ОЛЬГИ СЛОНЬОВСЬКОЇ “ДІВЧИНКА НА КУЛІ”..... 41
Гашинська Юлія. СИНКРЕТИЗМ ХУДОЖНЬОГО МИСЛЕННЯ МИКОЛИ ВІНГРАНОВСЬКОГО (на основі кінематографу)..... 43
Гет Юлія. ФЕМІНІТИВИ В ПОЛЬСЬКІЙ МОВІ (на прикладі ЗМІ)..... 45
Зіняк Вікторія. РЕЦЕПЦІЯ ПРОЗИ АСКОЛЬДА МЕЛЬНИЧУКА В УКРАЇНІ..... 47
Кобута Лілія. МОВНІ ЗАСОБИ ТВОРЕННЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ (на прикладі поетичних творів Аґнєшки Осецької)..... 49
Кононенко Марія. СОЦІАЛЬНА МЕРЕЖА “INSTAGRAM” ЯК ФОРМА МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ..... 51

Котляр Емілія. САГА АНДЖЕЯ САПКОВСЬКОГО “ВІДЬМАК” У КОНТЕКСТІ ІНТЕРМЕДІАЛЬНИХ ЗВ’ЯЗКІВ..... 53
Маснюк Вікторія. “ШЕРЛОКІАНА” АРТУРА КОНАН ДОЙЛЯ І МИКОЛИ САВЧУКА: ДОСВІД ТРАВЕСТІЮВАННЯ В ДЕТЕКТИВНОМУ ЖАНРІ..... 55
Мотика Анна. ІМПРЕСІОНІЗМ ЯК ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО ЛІТЕРАТУРНОГО ПРОЦЕС..... 58
Павлюк Вікторія. СЮЖЕТНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВІСТІ М. ПАВЛИКА “ПРОПАЩИЙ ЧОЛОВІК”..... 60
Пригода Тетяна. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВЗАЄМОДІЇ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ТА ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ..... 62
Сенів Валентина. СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ ФРАЗЕОЛОГІЇ ЯК ВАЖЛИВІ ФОРМИ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ШКОЛЯРІВ..... 64
Федірків Наталія ГОЛОС ТА ТОН У ТВОРІ МАРІЇ МАТІОС “БУКОВА ЗЕМЛЯ”..... 67
Федоришин Ольга ПОЄДНАННЯ МІФУ ТА РЕАЛЬНОСТІ У РОМАНІ ДЖОНА АПДАЙКА “КЕНТАВР”..... 69
Філіпович Мар’яна. АНАЛІТИКО-СИНТЕТИЧНІ КОРЕЛЯЦІЇ У СТРУКТУРІ ФАЗОВИХ ЗНАЧЕНЬ ГРАНИЧНОЇ ДІЇ..... 71
Химин Ольга. СПІЛЬНЕ ТА ВІДМІННЕ У ПРЕДСТАВЛЕННІ КОНФЛІКТУ ЛЮДИНИ І СУСПІЛЬСТВА НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ “ЕСТЕР” СТЕФАНА ХВІНА ТА “Я ЗНАЮ, ЩО ТИ ЗНАЄШ, ЩО Я ЗНАЮ” ІРЕН РОЗДОБУДЬКО..... 73
Буфан Юлія. СВІТ ТЕКСТУ У ЖАНРІ ПОЕЗІЇ NURSERY RHYME: ЛІНГВОКОГНІТИВНИЙ ВИМІР..... 75
Лесів Юлія. ЛЕКСИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ ДАРСІ БЕЛЛ “ПРОСТА ПОСЛУГА”..... 77
Лукач Тетяна. ІНТЕРНЕТ-МЕМ ЯК ФЕНОМЕН ЛІНГВОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ..... 80
Мариневич Тетяна. ЗАСОБИ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІОНАЛЬНО-СЕМАНТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ МОДАЛЬНОСТІ 1710–1750 рр. 81

ЕКОНОМІКА

Дедерчук Олександра. ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ..... 84
Грушко Оксана. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ПОСЛУГАМИ В УМОВАХ КАРАНТИННИХ ОБМЕЖЕНЬ..... 86
Звіришин Марта. ДІДЖИТАЛІЗАЦІЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ..... 88
Майданська Оксана. СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ НА ОСНОВІ МАРКЕТИНГОВОГО ПІДХОДУ..... 90
Марусяк Вікторія. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТГ ЧЕРЕЗ ЗАЛУЧЕННЯ ГРАНТІВ..... 92
Трухим Лілія. МОДЕЛІ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ НА МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЇ..... 94
Череп Галина. СУЧАСНІ ІНСТРУМЕНТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СТРАТЕГІЧНИМ РОЗВИТКОМ ПІДПРИЄМСТВА..... 96

ПРАВОЗНАВСТВО

Аннюк Дмитро. ДОКТРИНА ПЛОДІВ ОТРУЙНОГО ДЕРЕВА: МІЖНАРОДНИЙ І ІСТОРИЧНИЙ ЕКСКУРС ТА НАЦІОНАЛЬНІ РЕАЛІЇ..... 99
Балан Софія. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА ДЛЯ ДІТЕЙ..... 101
Вінтоняк Христина. ПОНЯТТЯ І СУТНІСТЬ ЗАГАЛЬНООБОВ’ЯЗКОВОГО ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ..... 102
Іванишин Ангеліна. КОМП’ЮТЕРНІ ПРОГРАМИ ЯК ОБ’ЄКТИ АВТОРСЬКИХ ПРАВ..... 104

Ільчук Вікторія. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КІБЕРБЕЗПЕКИ У ДІЯЛЬНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ В УКРАЇНІ..... 106
Каглійчук Мар'яна. КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДУ ПРАВОПОРУШЕННЯ..... 108
Кашевська Анастасія. ПРАВОВЕ ВИХОВАННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ..... 111
Корнієнко Максим. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ДИКИХ ТВАРИНУ НАУКОВО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНИХ ЦІЛЯХ..... 113
Московчук Ірина. НАПРЯМИ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯВ ЄС ЗА ДЖЕРЕЛАМИ ЗАБРУДНЕННЯ..... 115
Пюрко Вікторія. РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ОПТОВІ РИНКИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ..... 117
П'ятка Ірина. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ ГОСПОДАРЮВАННЯ ТА ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЇХ ВИРІШЕННЯ..... 119
Серюга Валерія. ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ ЯК СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА..... 122
Скрипник Степан. МІЖНАРОДНІ ТА ІНТЕРНАЦІОАНЛЬНІ КОНФЛІКТИ СУЧАСНОСТІ: ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА..... 124
Урбанський Іван. ЦИВІЛЬНИЙ ДОГОВІР – УНІВЕРСАЛЬНА КОНСТРУКЦІЯ "SOFTLAW"..... 126
Федорович Олександр. КЛАСИЧНІ ТА АЛЬТЕРНАТИВНІ ВАРІАНТИ ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ ВІЙСЬКОВИХ І ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ В СУЧАСНИХ УМОВАХ..... 128
Хрін Ірина. ІНСТИТУТ СЕПАРАЦІЇ В СІМЕЙНОМУ ПРАВІ..... 129
Чеботару Даніела. МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ СУПЕРНИЦТВА МОЛДАВСЬКОГО КНЯЗІВСТВА З ПОЛЬСЬКИМ КОРОЛІВСТВОМ..... 131

ПЕДАГОГІКА

Баран Іванна. ДІАГНОСТИКА ЗДІБНОСТЕЙ ТА ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ..... 134
Бобецька Тетяна. НОВЕ ЖИТТЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ У СУЧАСНОМУ МУЗИЧНОМУ ВИКОНАННІ..... 136
Боледзюк Оксана. СИСТЕМА ЛОГОПЕДИЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ПОРУШЕННЯМИ ОПОРНО-РУХОВОГО АПАРАТУ..... 139
Вертепна Іванна. ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ STREAM-ОСВІТИ В РОБОТІ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ..... 140
Вольвин Анастасія. АНАЛІЗ СІМЕЙНОГО ВИХОВАННЯ ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ В ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ..... 142
Гривнак Мар'яна. МЕНТАЛЬНА КАРТА ЯК ЗАСІБ АНАЛІЗУ ПОВІСТІ ОКСАНИ ДУМАНСЬКОЇ "ШКОЛЯРКА З ПЕРЕДМІСТЯ"..... 144
Дідоха Аміна. ПРОБЛЕМИ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ НА СТОРІНКАХ РОМАНУ ОЛЬГИ ДЕРКАЧОВОЇ "ДІМ ТЕРЕЗИ"..... 147
Кобилецька Оксана. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ..... 149
Костишин Наталія. ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ З ДИСГРАФІЄЮ..... 152
Кубірка Анастасія. ОСОБЛИВОСТІ ПРОЦЕСУ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... 154
Лагойда Ілона. ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОКОРЕКЦІЇ САМООЦІНКИ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ЗАСОБАМИ АРТ-ТЕРАПІЇ..... 156

Медвідь Уляна. ВПЛИВ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТРАВМ НА ОСОБИСТІСНИЙ РОЗВИТОК ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ..... 159
Микитюк Тетяна. ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ..... 161
Мороз Наталія. МЕТОДИ ЕЙДЕТИКИ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ..... 164
Озарко Яна. СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ПРОФІЛАКТИКИ ЛИХОСЛІВ'Я ШКОЛЯРІВ..... 166
Славська Богдана. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ МАЙБУТНІХ ВИКЛАДАЧІВ ЗВО..... 168
Угринчук Вікторія. ВИКОРИСТАННЯ ПРИЙОМІВ МНЕМОТЕХНІКИ В РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ..... 171

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Арсенич Христина. МУЗИКОТЕРАПІЯ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ..... 175
Байляк Діана. МЕТОДИ ТА ФОРМИ РОЗВИТКУ ТВОРЧОЇ ОСОБИСТОСТІ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА..... 177
Басараба Ольга. СУЧАСНА 2D АНІМАЦІЯ: ПРОБЛЕМА КОНКУРЕНЦІЇ..... 180
Білоус Василь. РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ХОРМЕЙСТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... 182
Вислюк Марія. ІНТЕРПРЕТАЦІЯ СОЛОСПІВІВ М. ЛИСЕНКАДЛЯ ГОЛОСУ В СУПРОВОДІ БАНДУРИ..... 184
Вірстюк Володимира. ОКСАНА ЗАТВАРСЬКА – ЛЕГЕНДА УКРАЇНСЬКОГО ТЕАТРУ.. 186
Герасименко Аліна. СОЦІОКУЛЬТУРНІ АСПЕКТИ ФУНКЦІОНУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ МУЗИКИ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ..... 188
Гриців Софія. СТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БАТИКУ ЛЬВІВСЬКОЇ МАЙСТРИНІ-ТЕТЯНИ МИСКОВЕЦЬ..... 191
Зінич Ксенія. ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОСТОРУ СУЧАСНОЇ БІБЛІОТЕКИ..... 192
Кіндратюк Дмитро. СИМВОЛІЗМ ІНТЕРНЕТ-МЕМІВ: ЕСТЕТИЧНИЙ АСПЕКТ..... 194
Луцків Марія. ЕКОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ В ДИЗАЙНІ ОДЯГУ..... 196
Максимів Ольга. СЦЕНІЧНЕ МОВЛЕННЯ ТА МОВА КІНО: СПІЛЬНЕ, ВІДМІННЕ.... 198
Максимюк Єлизавета. ВИКОРИСТАННЯ МУЗИКОТЕРАПІЇ У РОБОТІ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ..... 200
Наливайко Наталія. СТИЛЬОВІ ТА ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ СКРИПКОВИХ МІНІАТЮР ПАБЛО ДЕ САРАСАТЕ..... 202
Пасєка Олександра. ІНІЦІАТОРИ РАДЯНСЬКОГО ДИЗАЙНУ..... 204
Пилип'юк Юліана. РОЛЬ СТАРОВИННИХ АРІЙ У РЕПЕРТУАРІ СТУДЕНТІВ ВОКАЛЬНИХ ВІДДІЛЕНЬ ЗВО..... 206
Пундик Софія. ХУДОЖНІ ВИРОБИ ЗІ ШКІРИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ КЕРІВНИКА ГУРТКІВ (СТУДІЙ) 208
Розумна Наталія. ГОЛОСОВІ ЗАТИСКИ ЯК ОСНОВНИЙ БАР'ЄР У ФОРМУВАННІ ОРГАНІЧНОГО ЗВУЧАННЯ АКТОРСЬКОГО ГОЛОСУ: ВИЯВЛЕННЯ І ЛІКВІДАЦІЯ..... 210
Савчук Христина. ВИКОНАВСЬКА ТА КОМПОЗИТОРСЬКА ТВОРЧІСТЬ НІКОЛО ПАГАНІНІ У КОНТЕКСТІ ПРОВІДНИХ ТЕНДЕНЦІЙ РОМАНТИЧНОЇ ДОБИ..... 213
Стрілецька Олександра. ВИКОРИСТАННЯ ХАРАКТЕРНОЇ АТРИБУТИКИ ГУЦУЛЬЩИНИ ПРИ СТВОРЕННІ ХОРЕОГРАФІЧНОГО НОМЕРУ..... 215
Яцишин Володимир. ТИФЛОГРАФІКА. ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ В ІНКЛЮЗИВНИХ ПРОЕКТАХ..... 217

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ І СПОРТ

Андрійчук Надія. ДИСТАНЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ ФК..... 219
Войтюк Діана. СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ У ПЛЯЖНОМУ ВОЛЕЙБОЛІ..... 221
Гриців Ірина. АНАЛІЗ ОБДАРОВАНОСТІ ДІТЕЙ 11–12 РОКІВ, ЩО СПЕЦІАЛІЗУЮТЬСЯ У СТРИБКОВИХ ДИСЦИПЛІНАХ..... 223
Макогін Тетяна. ВИКОРИСТАННЯ РУХЛИВИХ ІГОР З ЕЛЕМЕНТАМИ СПОРТУ В СИСТЕМІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ..... 225

ТУРИЗМ, РЕКРЕАЦІЯ

Волошин Наталія. СОЦІОКУЛЬТУРНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ (РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ)..... 228
Гнатюк Тарас. ІННОВАЦІЙНІЇ У ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ..... 230
Лозинська Ольга. ТВОРЧА СПАДЩИНА ЙОГАНА-ГЕОРГА ПІНЗЕЛЯ ЯК РЕСУРС ДЛЯ РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ..... 232
Руда Марія. ІННОВАЦІЇ НА ТУРИСТИЧНОМУ РИНКУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ..... 234

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ НАУКИ

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІМІНІСТРУВАННЯ

Соловка Христина. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТІВ СОЦІАЛЬНОЇ ДІЇ В ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАДАХ..... 236
Сорока Віра. ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ПОРУШЕННЯМИ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ..... 238

ПРИРОДНИЧІ НАУКИ

МАТЕМАТИКА

Боднар Юрій. РОЗРОБКА ВЕБ-САЙТУ ПРО ІСТОРИЧНІ МІСЦЯ УПА НА ЗАХОДІ УКРАЇНИ..... 241
Воробій Віталій. СИСТЕМА АНАЛІЗУ ЕЛЕКТРИЧНИХ СИГНАЛІВ СЕРЦЯ..... 243
Гаразд Христина. МОЖЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОЧОГО ПРОСТОРУ ЗАСОБАМИ NOTION..... 245
Дмитришин Роксолана. МЕТОДИКА РОЗВ'ЯЗУВАННЯ ТРИГОНОМЕТРИЧНИХ РІВНЯНЬ..... 246
Драбчук Павло. ПРОГНОЗУВАННЯ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ ЗАДАЧ ЕФЕКТИВНОГО ВИРОБНИЦТВА ЕНЕРГІЇ НА СОНЯЧНИХ ЕЛЕКТРОСТАНЦІЯХ..... 248
Кучер Олексій. СИСТЕМА ЕНЕРГОСЕРТИФІКАЦІЇ ЖИТЛОВИХ ПРИМІЩЕНЬ..... 250
Пельо Вікторія. КОАЛІЦІЙНІ ІГРОВІ СТРАТЕГІЇ В ЗАДАЧАХ ЕКОНОМІКИ..... 251
Пицюк Володимир. КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ РУХОМИХ ОБ'ЄКТІВ ПОТОКОВОГО ВІДЕО..... 253
Свягла Володимир. РЕГРЕСІЙНА МОДЕЛЬ МАШИННОГО НАВЧАННЯ..... 255
Смалюга Оксана. РОЗВИТОК ЕКОЛОГІЧНОЇ ГРАМОТНОСТІ ЗАСОБАМИ SCRATCH НА ПРИКЛАДІ КОНКУРСУ З ПРОГРАМУВАННЯ "GREEN CODING"..... 257
Спосіб Мар'яна. ЕНТРОПІЙНІ РОЗВ'ЯЗКИ МОДЕЛЬНИХ РІВНЯНЬ ГІДРОМЕХАНІКИ..... 259
Федоряк Максим. МОДЕЛЮВАННЯ РУХУ ТРАНСПОРТНОГО ПОТОКУ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЇ "ЗЕЛЕНА ХВИЛЯ"..... 261
Ясінська Мар'яна. РОЗВИТОК ЦИФРОВИХ НАВИЧОК ШКОЛЯРІВ ЗА ДОПОМОГОЮ КВЕСТ-ТЕХНОЛОГІЙ НА ПРИКЛАДІ ЛОГІЧНОГО ОНЛАЙН-КВЕСТУ "ДІВЧАТА У СВІТІ ІТ"..... 263

ФІЗИКА

Катанова Лілія. ЕНЕРГЕТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТОНКОПЛІВКОВИХ ФОТОЕЛЕКТРИЧНИХ СТРУКТУР НА ОСНОВІ НАПІВПРОВІДНИКІВ II-VI..... 266
Креховецький Андрій. СИСТЕМА РОЗПІЗНАВАННЯ ЛЮДСЬКИХ ОБРАЗІВ 268
Мельник Іван. ПРАКТИЧНІ РОБОТИ У КУРСІ ФІЗИКИ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ..... 269
Черкач Христина. ГІБРИДНІ СУПЕРКОНДЕНСАТОРИ, СФОРМОВАНІ НА ОСНОВІ ВУГЛЕЦЮ ТА ПЕРОВСКІТУ..... 271

ХІМІЯ, БІОЛОГІЯ, ЕКОЛОГІЯ, АГРОХІМІЯ, ЛІСОЗНАВСТВО

Лапчук Іванна. АНТИБАКТЕРІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ ЗАЛІЗООКСИДНИХ МАТЕРІАЛІВ..... 274
Окань Лілія. ФІЗИКО-ГЕОГРАФІЧНЕ РАЙОНУВАННЯ СТРИЙСЬКОГО РАЙОНУ.... 275
Шімон Валерія. КРАЄЗНАВЧІ ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ 10–11 КЛАСІВ..... 277

Наукове електронне видання

Еврика – XXIII

Збірник студентських наукових праць

В авторській редакції

Головний редактор *В. М. Головчак*
Комп'ютерна правка, верстка *В. Д. Яремко*

Підп. до друку 05.07.2022. Формат 60x84/8.
Гарнітура "Times New Roman".
Ум. друк. арк. 33,1.

Видавець
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника
76018, м. Івано-Франківськ, вул. С. Бандери, 1,
тел. 75–13-08, e-mail: vdvcit@pnu.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 7616 від 26.05.2022